

22—26 maj.

Debatter m. m.

Sid.

Lördagen den 22 maj.

Svar på interpellation av herr Spångberg ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar	5
--	---

Tisdagen den 25 maj.

Svar på interpellation av herr Larsson i Luttra ang. uppskov med nya kommunindelningen.....	15
Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 257	20

Onsdagen den 26 maj.

Svar på fråga av herr Senander ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland	24
Svar på interpellation av herr Sefve ang. ändring av skattebestämmelserna för uppfinnare.....	29
Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.	32
Lantarbetstidslag	51
Interpellationer av	
herr Jonsson i Skutskär ang. behovet av pensionärshem	87
herr Hansson i Skediga ang. översvämningsskador.....	90
herr Johnsson i Kastanjegården ang. import av italiensk potatis	92
Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.....	93
Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m..	103
Avlöningar vid statens sinnessjukhus	112

	Sid.
Polisverksamhet mot spioneri	121
Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter	125
Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.	129

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 26 maj.

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 33, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m.	32
— nr 31, ang. lantarbetstidslag	51
— memorial nr 32, ang. remiss av motion till annat utskott	93
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.	93
— nr 30, ang. utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.	103
<i>Tredje tillfälliga utskottets</i> utlåtande nr 12, ang. korsningar mellan järnväg och väg	111
— nr 13, ang. språklig granskning av lagförslag	111
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 10, ang. överenskommelse rörande varuutbytet med Danmark	111
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 105, ang. anslag till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor	112
— nr 106, ang. anslag till ersättning för skador av rymlingar ..	112
— utlåtande nr 107, ang. anslag till statens sinnessjukhus: avlöningar m. m.	112
— nr 108, ang. byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.	121
— nr 109, ang. anslag till svenska farmakopékommittén m. m. ..	121
— nr 110, ang. anslag till kostnader för särskild polisverksamhet mot spioneri m. m.	121
— nr 111, ang. statsbidrag till byggande av fiskehamnar m. m. ..	125
— nr 112, ang. samarbete med Stockholms stad för Sabbatsbergs sjukhus samt försäljning till staden av serafimerlasarettets fastigheter m. m.	125
— nr 113, ang. anslag under åttonde huvudtiteln å tilläggsstat II	125
— nr 114, ang. anslag till alkoholistvården	125
— nr 115, ang. bidrag till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.	125
— nr 116, ang. utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter	125
— memorial nr 117, ang. försäljning till Lunds stad av fastigheter	128
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 42, ang. avskaffande av fastighetsskatten, m. m.	129
— nr 43, ang. ändring i förordningen angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner	129

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 44, ang. provisoriska bestämmelser om investeringsfond för ersättande av normallager, m. m.	129
— nr 45, ang. investeringsfonder för jordbruk m. m.	129
— nr 46, ang. förordning angående frihet från utskiftningskatt vid upplösning av Bergslagernas järnvägsaktiebolag m. fl. bolag ..	129
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 37, ang. vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.	129

Lördagen den 22 maj.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 249, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 257, angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention angående europeiskt ekonomiskt samarbete;

nr 262, angående reglering av socker näringen i riket m. m.;

nr 263, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor;

nr 267, med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd;

nr 268, med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m.; och

nr 269, angående prisutjämningsavgift m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet *SKÖLD*, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Spångberg till mig framställt följande spørgsmål, vilket jag härmed går att besvara.

Har statsrådet observerat det djurplågeri rådjursbeståndet i vissa delar av landet är utsatt för av lösa och kringströvande hundar, och kan man vänta några åtgärder i syfte att åstadkomma bättre skydd åt vårt ur flera synpunkter värdefulla rådjursbestånd?

Vid besvarandet av denna fråga vill jag till en början omnämna, att de händelser som det här gäller i regel inträffa då marken är täckt med djup snö. Händelseförloppet har mestadels varit, att drivande hundar under jakt på hare eller rävmästare tagit an rådjur, som i den djupa snön icke orkat hålla undan utan tagits av hundarna. Ibland ha rådjuren sökt sig till vägar och bebyggda trakter, där de haft lättare att taga sig fram, och därvid ha ofta nya, utvilade hundar, ibland gårds- och sällskaphundar, tagit upp förföljandet och avslutat jakten.

Problemet har aktualiserats av att rådjursstammen i Sverige till stor del tack vare de strängare jaktbestämmelser och föreskrifter om vård av hundar, som tillkommit under senare år, ökat väsentligt och spritt sig över nästan hela riket. Dess nya uppehållsplatser längre norrut ha därvid av naturliga skäl visat sig ur nu ifrågavarande synpunkter vara ogynnsamma. De hårda, snörika vintrar som rått de senaste åren ha medfört en ökning av antalet rådjurs tragedier, och särskilt sista vintern med dess ovanligt rika snötillgång har varit besvärlig för rådjuren del. Även om de uppgifter, som inhämtats från tidningarna, i viss mån torde vara överdrivna, kvarstår dock det faktum, att många rådjur blivit rivna av hundar. Sådana händelser bör man givetvis på allt sätt söka förhindra.

Det synes framför allt vara de hög- benta, skarpsprungna hundarna, som

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

utgöra en fara för rådjuren. Detta har givit upphov till tanken att råda bot på missförhållandena genom att dels förbjuda rådjursjakt med högbenta, skarp-sprungna, rådjurshetsande hundar och dels att föreskriva, att hundar med dessa egenskaper, som användas vid jakt på hare och räv, skola vara rådjursrena, d. v. s. icke driva rådjur. Denna väg synes mig emellertid icke för närvarande framkomlig. I stället torde man tills vidare väsentligen få lita till upplysning och propaganda, för att härigenom vinna ökad förståelse bland hundägare och jägare för en noggrannare övervakning och dressyr av hundarna i allmänhet och särskilt av dem som användas i vinterjakten.

Glädjande nog pågår inom en del kennelorganisationer arbete med att få de hundar rådjursrena, som användas vid drevjakt på hare och räv. Enligt vad jag inhämtat från Svenska jägarförbundet har detta förbund för avsikt att hos Svenska stövarklubben söka utverka, att vid de årligen återkommande jaktproven de rådjursrena stövarna skola kraftigt premieras och de rådjurshetsande helt utklassas. Om sådana bedömningsgrunder bleve genomförda skulle onekligen en del vara vunnet. Åtskillig tid torde komma att förflyta innan resultaten av en sådan verksamhet kunna skönjas, men den bör likväl hälsas med tillfredsställelse och uppmunt-ras.

På sina håll utomlands har man sökt komma till rätta med problemet genom att föreskriva viss högsta boghöjd på drevhundar, varigenom dessa icke så lätt kunna taga sig fram i snörik terräng. Även här i landet har inom något jaktvårdsområde föranstalts om att hundar med boghöjd överstigande visst mått icke få användas till jakt, såvida de icke äro rådjursrena. De närmare erfarenheterna av dylika initia-tiv, vilka givetvis äro att hälsa med tillfredsställelse, synas emellertid böra av-vaktas innan några föreskrifter i detta

avseende utfärdas genom det allmännas försorg. Givetvis kan problemet icke helt lösas på denna väg, enär det under vissa förhållanden, nämligen då snön är täckt med skare, ofta är så att både rådjuren och de högbenta hundarna gå igenom skaren, varvid faran för rå-djuren icke är så stor. I sådana fall kunna däremot mindre och lättare hun-dar, vilka bäras av skaren, utgöra en väsentligt större fara för rådjuren. Men otvivelaktigt åstadkommes ändå en för-bättring i läget genom förevarande åtgärder.

Ett säkrare och mera omedelbart ver-kande medel att förhindra rådjurstra-gedierna vore givetvis att förlänga den tid, då hund icke tillåtes löpa lös i mark där villebråd finnes. För närvarande gäller sådant förbud under tiden från och med den 1 mars till och med den 20 augusti. Under denna tid torde re-lativt tillfredsställande förhållanden vara rådande. En sådan åtgärd skulle emellertid medföra väsentliga inskränk-ningar i nuvarande jaktmöjligheter. Även om drevjaktens berättigande understundom ifrågasättes, torde det icke för närvarande finnas anledning till så långtgående begränsningar härav, som skulle vara erforderliga därest rådjuren skulle vara skyddade vid alla tillfällen då för dem ogynnsamma snöförhållan-den kunde förekomma. Sistlidna vinter förordnade Kungl. Maj:t efter länssty-relsens framställning för Kopparbergs län att vad som föreskrives om skyldig-het att hålla hund under sådan vård, att den förhindras löpa lös i mark där villebråd finnes, skulle gälla jämväl un-der tiden 18 till 29 februari. Erfaren-heterna av detta förbud ha visat sig tillfredsställande, och det skulle därför kunna övervägas om icke ett fortsät-tande på den sålunda inslagna vägen vore lämpligt. Det kan ifrågasättas om icke i så fall länsstyrelserna borde be-myndigas att, då snöförhållandena så påfordrade, utfärda dylikt förbud. Där-igenom synes en smidigare anpassning

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

efter förhandenvarande förhållanden kunna ernås och möjligheterna till jakt icke onödigtvis inskränkas. Det är min avsikt att föranstalta om utredning rörande åtgärder i detta syfte.

Härefter yttrade:

Herr SPÅNGBERG: Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Sedan jag väckte interpellationen ha vi fått ytterligare bekräftat vilka rådjurs tragedier som utspelas i våra skogar. I rapport från Svenska jägarförbundet anges antalet rivna rådjur till över 500. Enbart i Värmland — som, såvitt jag funnit, tycks vara värst utsatt — beräknar man att omkring 150 rådjur rivits av hundar under den gångna vintern. Det kan inte få fortgå på detta sätt. Jag har också fått åtskilliga brev, vari framhålles att nu måste man ta allvarligt på frågan.

Jag vill uttala min tacksamhet till jordbruksministern för den positiva ställning han tagit till detta problem. I interpellationssvaret fäste jag mig särskilt vid att Kungl. Maj:t under viss tid i vintras inom Kopparbergs län förordnade om förbud för hund att löpa lös i mark med villebråd. Då jordbruksministern nu lovat föranstalta om utredning i syfte att genomföra liknande bestämmelser, där så kan behövas, kan man notera detta med tillfredsställelse.

Men jag skulle vilja framhålla ytterligare några synpunkter, och jag vill vädja till jordbruksministern att ge utredningen en något vidare ram. I korthet skulle jag vilja uttrycka min mening så, att då jakttiden för rådjur är slut, skola rådjuren också vara fredade för hundar. Kunna vi enas om att detta bör bli målsättningen, bör det även utredas vad som skall göras för att förhindra rådjursdrivande, skarpsprungna hundar att jaga rådjur under förbjuden tid. Statsrådet är tveksam, om man för närvarande kan förbjuda jakt på hare

och räv med skarpsprungna, rådjursdrivande hundar; det är nämligen under sådan jakt som rätt stor fara uppstår för rådjuren. Ja, det är en viktig fråga, men det är väl närmast dit vi behövde komma under den tid, då jakt på rådjur är förbjuden.

Jag tror inte att enbart propaganda hjälper. Det har ingalunda saknats propaganda i denna fråga under de gångna åren. Pressen var mycket upptagen med att redogöra för dessa fall i skogarna, och i radio talade man om dessa rådjurs tragedier. Jag menar naturligtvis att man bör driva propaganda — jag är alldeles enig med jordbruksministern om den saken — men man bör nog även se till vad man kan göra på lagstiftningens väg.

Statsrådet konstaterar i sitt svar, att »de senaste hårda och snörika vintrarerna medfört en ökning av antalet rådjurs tragedier». Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Men vi ha bevitnat dessa tragedier i tio, femton år nu, eftersom rådjursbeståndet ökat i vårt land. Även under snöfattiga vintrar med 10—20 cm snö och frusna vattendrag utgöra skarpsprungna, rådjursdrivande hundar en stor fara för rådjuren. Under sommaren och när vattendragen äro öppna, tappa ju hundarna bort spåret när rådjuren gå ut i vattnet, och vid vassrika stränder få dessa ett skydd, som de inte kunna erhålla när vattendragen äro frusna under snöfattig vintertid.

Av de brev jag fått och samtal jag haft med jägare och djurvänner har jag fått ett bestämt intryck, att man nu allmänt vill ha denna fråga effektivt löst på ett eller annat sätt. En brevskrivare framhåller, att om man inte löser den på riktigt sätt, blir det obehagligt för hundägarna över huvud taget — det kan bli mycket obehagligt att ha hund. »Allmänheten kommer att fördriva hund», säger han, »som lapparna fördriva varg, när varg river ren.»

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

Det kan kanske ha sitt intresse att ta del av hur man ser på detta problem i vårt grannland Norge. Som statsrådet vet gränsar min hemkommun i en skogig trakt mot Norge. Jag vet åtminstone ett tillfälle då hundar från Norge rivit rådjur i Eda kommun. Vi ha sålunda samma problem. I Norge har man emellertid strängare bestämmelser än vi.

I ett nummer av Norges Jeger- og Fisker-Forbunds tidskrift ha rådjurs-tragedierna tagits upp. Tidskriften hänvisar till jaktlagens bestämmelser, som stadga, att »den til grunnen jaktberettigede» har rätt att skjuta hund som jagar på egen hand, och jägaren eller den för hunden ansvarige kan få erlægga böter. Jeger- og Fisker-Forbundets styrelse har nyligen hos lantbruksdepartementet begärt skärpning av gällande bestämmelser under tid, då snöförhållandena göra det svårare för bl. a. rådjur att freda sig för jagande hundar. Vi vilja sannolikt inte gå så långt, att hundarna skola få skjutas av den jaktberättigade, om han ser att hunden jagar rådjur, men vi böra kunna nå en gyllene medelväg, varvid man givetvis kan dra vissa lärdomar av vad man gör i vårt grannland i denna sak.

Det vore givetvis effektivast att helt förbjuda rådjursjakt med högbenta rådjurshetsande hundar. Jag vill inte förneka att man kan möta motstånd på vissa håll för ett sådant förbud. Men jag har blivit alldeles övertygad om att det finns många humana jägare, som gärna underkasta sig bestämmelser i den riktningen. Jag har faktiskt inte mött någon, som haft en motsatt uppfattning, för att nu inte tala om alla djurvänner, som inte äro jägare men som önska, att dessa vackra djur skola få gå fredade i våra skogar under den tid, då jakt inte är tillåten.

Jag skall ge några exempel på hur just jägare äro med om sådana här åtgärder. Jag har här ett protokollsutdrag från ett sammanträde med Kristberga jaktvårdsområde den 23 februari i år,

där denna fråga behandlats och där det i en paragraf heter:

»Stövarfrågan och rådjuren, med hänsyn till de svåra förhållandena under innevarande vinter, blev föremål för en ingående diskussion med inlägg av många talare, varvid jaktvårdskonsulenten bidrog med flera viktiga synpunkter på denna allvarliga fråga.

Efter diskussionen fattade stämman följande beslut: Från och med nästa jaktsäsong början (nytt jaktår börjar den 1 juli 1948) få inga hundar över 40 cm höjd bakom bogen användas till jakt inom jaktvårdsområdet under andra förutsättningar än att de äro absolut rådjursrena.

Innehavare av stövare med över 40 cm höjd bakom bogen skall, för att få använda densamma vid jakt, förete intyg från två av Stövar- eller Dreverklubben godkända prisdomare vid jaktprov, vilka utfärda intyget om att hund är rådjursren.

Beslutet var *enhälligt*.»

Jag har ett annat protokoll från ett sammanträde den 11 mars 1948 i Lunda-Vibo jaktvårdsområde. Där heter det: »På förslag av styrelsen beslöt stämman enhälligt uttala sig för önskvärheten av att stövarna inom området göras rådjursrena.» Det är ju mycket glädjande, när man finner, att det finns hela jaktvårdsområden, där propaganda och upplysning verkligen hjälpt. Men tyvärr är det inte så på alla håll. Man får säkert alltid räkna med några mindre noggranna hundägare, såvida man inte tar lagstiftningen till hjälp.

Jordbruksministern framhåller, att även lågbenta hundar kunna utgöra en fara för rådjuren under tid då skaren inte bär rådjuren men väl de lågbenta lätta hundarna. Det är möjligt, teoretiskt sett mycket möjligt. Det lär ha förekommit i några ytterst sällsynta fall. Kunde vi få det ordnat med de större hundarna vore emellertid mycket, kanske nästan allt, vunnet. Jag tror emellertid inte, att det går att ordna

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

utan någon justering av hundlagen på denna punkt. Jägare, som jag talat med, äro av samma mening. De äro inte glada över att det finns oansvariga hundägare, som inte bry sig om att dressera sina hundar. Jägarna vilja stå väl med den stora allmänheten som inte är jägare och anse, att bestämmelser böra införas dels om att ägare till hundar, som jaga rådjur på olovlig tid, skola straffas därför, dels om att hund som river rådjur under vissa förhållanden får skjutas. Vi ha ju redan bestämmelser om att hund, som jagar får eller bryter sig in i djurpark, får skjutas. Det är sålunda inte fråga om någon alldeles ny princip.

Jag är enig med jordbruksministern om det glädjande i Svenska jägarförbundets och Stövarklubbens arbete med att få fram rådjursrena stövare. Jag vill komplettera hans påpekanden med att erinra om det arbete Svenska dreverklubben utfört för att få fram en lämplig hundras för rådjursjakten. Deras strävanden böra understödjas på allt sätt, ty på den vägen skulle man ju kunna lösa hela detta problem. Jag gör det så mycket hellre, som jag från intresserade jägare och djurvänner fått brev, vari man frågat vad som gjorts för att få fram en lämplig hundras här i landet. I ett brev från hundägare och jägare i Värmland heter det bl. a.: »Det talas så mycket om att få fram en lämplig ras mellan stövare och tax, men det göres för litet. Man har i stället fått fram en korsning mellan stövare och schäfer för att få honom mera stark och blodtörstig. Det farliga för rådjursbeståndet är att det ökat så starkt de senare åren, när vi samtidigt fått den schäferblandade stövartypen. Det ligger i öppen dag att massakrerna på rådjuren ska ta ännu större omfattning.»

Jag nämnde i interpellationen, att en lärare — det var folkskollärare Hassel i Kil — hade sänt till mig material, som hans skolklass samlat i samband med lektioner i djurskydd i skolan. I

ett brev till mig framhåller läraren, att »här borde det vara ett fält för våra jaktvårdskonsulenter att arbeta på». Och han anser att »staten borde träda till för att få fram en lämplig hund för rådjursjakt». Dess bättre ha vi nått ett stycke på väg i den riktningen tack vare det arbete Svenska dreverklubben utfört i detta avseende. Jag hittade förra veckan en tidningsuppgift om att jägare i Halland bildat Hallands dreverklubb, som tagit till uppgift att bl. a. konsolidera dreveraveln i Hallands län.

Nu finns det ju jägare och djurvänner som vilja gå andra vägar. Det har, som vi veta, höjts en och annan röst för att rådjuren skola utrotas, därför att de inte få gå fredade för stövare. Andra mena, att man skall utrota stövarna. Jag tror, att det även här finns en gyllene medelväg, nämligen att göra stövarna rådjursrena. Hundägarna måste underkasta sig besväret att dressera sina hundar, så att de bli lämpliga för sitt ändamål. Och det är inte ändamålsenligt att hundar jaga och riva rådjur under otillåten jakttid. Ansvarskännande stövarägare äro också intresserade av att frågan löses på ett lämpligt sätt. För några dagar sedan fanns i en huvudstadstidning en notis där det bl. a. heter: »På stövarfronten har det så här i dödsåsongen inträffat viktiga saker — rådjursproblemet synes äntligen vara på väg att definitivt lösas. — — — Då Västergötlands ledande stövarmän nyligen samlades för att diskutera frågan, rörde sig diskussionen inte alls om hur man skulle bli av med rådjuren. Det var i stället frågan om hur man skulle få behålla stövarna! — — — Mötet fastslog bl. a.: att rådjursdrivande stövare ej är önskvärda; att klok avel och konsekvent dressyr bör kunna leda till resultat härvidlag; att jakten framdeles hör bedrivas blott med en hund i taget och att stövare som envist förföljer rådjur skall slås ut vid klubbens jaktprov.»

Det finns sålunda många värdefulla

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

uppslag. Och det finns hos allmänheten, som jag redan sagt, en bestämd vilja att denna fråga löses på ett tillfredsställande sätt, så att rådjuren få finnas kvar fredade i våra skogar under den tid då jakten på dessa djur är otillåten. Det kravet reses naturligtvis inte minst bestämt från dem som inte äro jägare men som njuta utav att någon gång få se dessa vackra djur ute i fria naturen.

Jag vill till sist uttala min tillfredsställelse över det stora intresse jordbruksministern har för denna fråga och vore mycket tacksam, om han, utom det initiativ som utlovats, ville ge utredningen en sådan ram, att de synpunkter jag här framfört vunnit beaktande.

Herr EDBERG: Herr talman! Man kan nog i stort sett instämma med herr statsrådet i denna fråga, som onekligen är mycket svår att lösa. Den har ju diskuterats inom jägarkretsar ofantligt mycket, och i Västernorrlands läns jaktvårdsförening, där jag sysslar åtskilligt med dessa spörsmål, ha vi på flera stämmor frågat oss, huruvida klimatet i Norrland är det rätta för rådjur. I varje fall är det intet tvivel om att rådjuren där vissa vintrar få plågas ohyggligt, oavsett om det finns hundar som driva dem eller inte. På vårsidan i år t. ex. vet jag personer, som sett rådjur vilka kommit stapplande in på vägen och varit så utmärklade att de knappast kunnat röra sig. Detta visar att de fått svälta ofantligt, och därför är det högst tvivelaktigt, om rådjuren egentligen böra ha någon hemvist i de snörika trakterna i Norrland.

Vid årsstämman med länets jaktvårdsförening rådde mycket delade meningar, om man borde förbjuda rådjursjakten eller ej. Länsstyrelsen i Västernorrlands län har i alla fall till regeringen avgivit en skrivelse, vari man begärt upphävande från den 1 juli i år

av den nuvarande fridlysningen av rådjur i Jämtlands och Västernorrlands län. Det får numera särskilt med hänsyn till den gångna vinterns erfarenheter anses fastslaget, att dessa län ligga utanför rådjurens normala utbredningsområde och att en fortsatt fridlysning ej här kan anses motiverad, heter det i skrivelsen. Länsstyrelsen har alltså för sin del kommit till den uppfattningen, att de snörika skogarna i Norrland inte utgöra någon lämplig plats för rådjur.

Jag noterade med tillfredsställelse vad herr statsrådet sade om att man inte skulle ta så bokstavligt alla uppgifter på detta område, som stodo i tidningarna, och därmed besvarade han också på sätt och vis herr Spångbergs citat ur en hel del tidningar. Jag vet inte om deras innehåll var sant eller inte, men jag vet av erfarenhet från min bygd, att man ibland kan få läsa i tidningarna en hel del sådana där historier, som äro ganska verklighetsfrämmande; det beror naturligtvis på vem som skriver de där artiklarna. Men det kunna vi vara överens om både herr Spångberg och jag, och jag är alldeles säker på att statsrådet också är överens med mig därom, att allt som kan göras i detta sammanhang bör göras.

För min del tror jag emellertid inte det går att mäta höjden på hundarnas ben osv. för att ta reda på om man kan få använda dem till jakt. Jag har sysslat åtskilligt med jakt i mina dar och vet, att det går så lätt att få en hund förstörd i skogen. Det behövs bara att man är ute och jagar, och så kanske det kommer en främmande hund som driver ett rådjur. Min hund ger sig då på drevet, och rådjuret är kanske redan uttröttat. Den ena hunden hetsar den andra, och rätt som det är råka de riva ihjäl det där rådjuret — och då är det färdigt! Den hunden kan man aldrig få rådjursren mera, sedan han varit med om en sådan jakt.

Dessutom tillkommer en sak för Norr-

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

lands vidkommande. I våra snörika trakter skulle vi i många fall inte få någon jakt alls, om ett tidsbegränsat totalförbud infördes. I Sydsverige är det ju bara marken till långt fram på vintern, men så är inte förhållandet i Norrland, utan redan i november kan det vara så mycket snö, att det är nästan omöjligt att jaga i skogarna. Jag är säker på att större delen av de svenska jägarna skulle vara herr statsrådet tacksamma, om det bleve en utredning i frågan så att den löstes på ett förnuftigt sätt. Det är klart att jägarna i detta fall utträtta det allra mesta själva. Statsrådet erinrade om att rådjursens antal under de senaste åren har ökat, och det är naturligtvis en följd av att vi ha en modernare, mer human syn på jaktvården. Jaktvårdsföreningarna ha gått i författning om att skydda rådjuren, och detta har medfört att deras antal ökats. Skulle denna ökning fortsätta några år framåt, komma vi att få ett mycket rikt rådjursbestånd i landet.

Det är emellertid, som jag säger, många omständigheter som spela in. En mycket kall och hård vinter kan göra slut på halva rådjursstammen. Hemma i mitt distrikt fanns det tidigare ett ganska stort rådjursbestånd; man hade räknat till fjorton stycken rådjur på ett ställe. Jag har resonerat med personer som försökt se till dessa rådjur och mata dem under vintern, men de äro på det klara med att beståndet nu är kraftigt decimerat. Visserligen ha vi sett av tidningarna hemma, att ett par rådjur blivit ihjälrivna, men de flesta torde ha dukat under på grund av kyla och snömassorna, som gjort att det inte fanns mat åt dem i skogen.

Jag är, som sagt, mycket tacksam om herr statsrådet sätter i gång en utredning. Kanske några kloka huvuden kunna slå sig ihop för att på ett eller annat sätt, om inte lösa frågan så åtminstone föra den närmare dess lösning, så att vi även i fortsättningen kunna få se dessa vackra djur i skogen.

Herr SKÖLDIN: Herr talman! Jag har begärt ordet i denna diskussion för att anföra några synpunkter angående hundarna och hur man sköter dem på den svenska landsbygden.

Jag måste säga, att våra hundägare visa en otrolig vårdslöshet i tillsynen av hundarna: man låter dem gå lösa hur som helst och vilken tid på året som helst. I jaktstadgan föreskrives, att hund skall vara kopplad fr. o. m. den 1 mars t. o. m. den 20 augusti, och enligt 29 § jaktstadgan straffas överträdelse av denna bestämmelse, som kan beivras av polismyndighet, med böter från 10 till 300 kronor. Samma skyldighet för polismyndighet att ingripa föreskrives i lagen om tillsyn av hundar, vilken lag tillkom 1943. Enligt 2 § denna lag får hund, som visat benägenhet att bita människor eller husdjur, inte vara utomhus. Ovannämnda tidsbestämelse tolkas av folk i allmänhet på det sättet, att de föreställa sig att efter den 20 augusti och före den 1 mars få de ha sina hundar lösa och låta dem springa i skog och mark. Det förhåller sig emellertid inte på det sättet, utan det är endast jakträttsinnehavaren som har rätt att ha sina hundar lösa i skog och mark. Om jakträttsinnehavaren träffar på andras hundar i sina jaktmarker, är det han, som skall ingripa och icke som i de andra fallen polismyndigheten. Emellertid förekommer det, att jakträttsinnehavaren av flera skäl inte ingriper. Om jakträttsinnehavaren är arrendator och det är markägarens eller ortsbefolkningens hundar som gå lösa, nödgas arrendatorn på grund av den beroende ställning, i vilken han står till markägaren och ortsbefolkningen, i många fall avstå från att ingripa jämlikt jaktlagens bestämmelser i dess 22 §.

Jag skulle alltså för min del vilja säga, att mycket nog vore vunnit, om man kunde förmå länsstyrelserna att göra polismyndigheterna uppmärksamma på att de skola se till att jaktstad-

Svar på interpellation ang. rådjursbeståndets skyddande mot hundar.

gans bestämmelse om förbud mot att ha hundar lösa under tiden den 1 mars—den 20 augusti respekterades, ty det skulle så att säga verka uppfostrande och skulle också ha det goda med sig, att man skulle få större ordning och reda på detta område. Därutöver är det synnerligen angeläget att få till stånd en lagstiftning om att polismyndighet även skall ingripa, när hundar under själva jakttiden gå lösa på marker, som inte hundägaren äger. Jag tror också, att sådana åtgärder som enligt jordbruksministrernas interpellationssvar vidtagits i Kopparbergs län äro synnerligen lämpliga. Trots herr Spångbergs uttalande, att han inte trodde, att propagerande har så mycket att betyda, förmenar jag, att de åtgärder i sådan riktning, som äro vidtagna av jaktvårds-kretsar och jägarna själva, mer än något annat komma att bidra till att få till stånd bättre förhållanden på ifrågavarande område. De nuvarande förhållandena äro ju faktiskt orimliga.

Att, som herr Spångberg sade, rådjuden skola vara fredade när tiden för jakt på dem är slut, alltså efter den sista december, skulle ju betyda förbud mot jakt på andra villebråd för dem som inte hade en rådjursren hund. Jag tror, att det skulle vara att använda mer våld än nöden kräver. Hur många brev och uttalanden herr Spångberg än fått i detta stycke, är det enligt mitt förmenande att gå alltför långt att vidtaga en sådan åtgärd. Jag kan ju i detta sammanhang nämna, att till den länsorganisations styrelse, i vilken jag är ledamot, gjordes för bara några månader sedan en framställning om att stövarjakt skulle förbjudas samtidigt med att rådjursjakten upphörde, men styrelsen gick emot det, emedan den ansåg det vara orimligt att draga en sådan konsekvens av vad som inträffat. Alla jägare vilja, som herr Spångberg sade, att denna fråga skall lösas, men frågan är på vilket sätt det skall ske. För min del anser jag den enda framkomliga

och förnuftiga vägen i nuvarande läge vara, att man genomför en skärpt lagstiftning om att man skall se till sina hundar och att denna även skall omfatta den tid, då jakt får pågå i våra skogar, samt att därutöver de organisationer som finnas på området måste propagera för upplysning i detta avseende.

Herr von SETH: Herr talman! Det kan tyckas vara nog talat i denna fråga. Jag skall inte bli mångordig utan bara säga några ord.

Det har framgått av debatten, att saken ingalunda har den begränsning som herr Spångberg givit den, nämligen att det endast är en fråga om rådjurens fredande mot lösa kringströvande hundar, utan frågan har en mycket större räckvidd, nämligen att praktiskt taget året runt åstadkommes skada på vilt av hundar, som inte tillhöra jägare utan många gånger utgöra s. k. sällskapshundar av mer eller mindre blandad ras. Vi ha ett mycket stort antal schäferhundar och hundar av spetsras och av blandade raser. Dessa ägas ofta av människor, som inte äro intresserade av jakt men som inte heller ha den förståelse för viltvården, som man skulle önska, och vilkas hundar ströva lösa många gånger året runt och göra skada på vilt. Om man skall kunna komma till rätta med problemet, böra enligt mitt förmenande åtgärder i sådant syfte utsträckas till att även gälla dessa s. k. okynneshundar. Problemet gäller inte bara jakthundar och rådjur och vad därmed sammanhänger, utan praktiskt taget gäller det skydd för vårt viltbestånd under tider, då viltet inte bör oroas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens

bord vilande proposition, nr 259, angående anslag till teckning av aktier i Aktiebolaget Svenska godscentraler.

§ 5.

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna:

nr 551 av herr *Gustafsson* i Lekåsa m. fl.,

nr 552 av herr *Dahlgren* m. fl. och

nr 553 av herr *Allard* m. fl.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande varuutbytet;

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 105, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1948/49 till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor;

nr 106, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1948/49 till ersättning för skador vållade av personer som avvikit från vissa anstalter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens sinnessjukhus: avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till svenska farmakopékommittén m. m.;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kostnader för särskild

polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m.;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggande av fiskehamnar m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samarbete med Stockholms stad för utbyggnad och drift av Sabbatsbergs sjukhus samt försäljning till staden av serafimerlasarettets fastigheter m. m.;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag under åttonde huvudtiteln å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till alkoholistvården jämte i ämnet väckt motion;

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1948/49 till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.;

nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter; och

nr 117, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om försäljning till Lunds stad av fastigheterna Källby 2², 2³ och 2⁴ i Lund;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fastighetsskatten, m. m.;

nr 43, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om investeringsfond för ersättande av normallager, m. m., jämte en i ämnet väckt motion;

nr 45, i anledning av väckta motioner angående inrättande av investeringsfonder för jordbruk m. m.; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående frihet från utskiftningsskatt vid upplösning av Bergslagernas järnvägsaktiebolag m. fl. bolag;

första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln punkten 54) Bidrag till hushållningssällskapen: Avlöningar, punkten 55) Bidrag till hushållningssällskapen: Omkostnader och punkten 107) Arrendenämnder, jämte i anslutning därtill väckta motioner; och

nr 39, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om förläggning av fiskeristyrelsen med statens fiskeriför-sök.

§ 7.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 209, angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1948/49 m. m., nämligen:

nr 554, av herrar *Fröderberg* och *Bränholm*,

nr 555, av herrar *Ljungqvist* och *Skantze*,

nr 556, av herrar *von Seth* och *Dickson*, och

nr 557, av herr *von Selh*.

Vidare avlämnade herr *Fröderberg* en av honom och herr *Larsson* i Stockholm undertecknad motion, nr 558, i

anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, angående vissa anslag till fångvården m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Kongungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens institut för folkhälsan;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss garanti åt sjöfolkets erkända arbetslöshetskassa;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillgodoseende av universitetets i Lund och Malmöhus läns sjukvårdsinrättningars i Lund behov av tomtmark jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48 till riksbankens avbetalningslänefond;

från bankoutskottet:

nr 208, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkammarväxlar m. m.;

nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 211, i anledning av väckta motioner om årlig livränta åt makarna Gustaf och Ester Johansson med anledning av deras son Sven Estbjörns förolyckande under värnplikstjänstgöring;

Svar på interpellation ang. uppskov med nya kommunindelningen.

från första lagutskottet:

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande överflyttande av vissa till justitiedepartementet hörande ärenden från Kungl. Maj:t till underordnad myndighet m. m.;

nr 221, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försäkringsrörelse, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa inskränkningar i utländsk försäkringsanstalts rätt att driva försäkringsrörelse här i riket;

från andra lagutskottet:

nr 212, i anledning av väckta motioner dels om utredning av frågan om behandlingen av myrslogarna inom de på statens bekostnad storskiftade delarna

av Kopparbergs län, dels ock angående ett enklare förfaringssätt för bestämmande av äganderätten till s. k. myrslogar; samt

från jordbruksutskottet:

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående social jordbrukskreditgivning m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stöd åt fiskerinäringen, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.48 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 25 maj.

Kl. 4 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande maj.

§ 2.

Herr statsrådet *Mossberg* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 264, angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Österrike;

nr 266, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m.; och

nr 272, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Svar på interpellation ang. uppskov med nya kommunindelningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Larsson i Luttra till mig riktat följande fråga:

Är statsrådet villig medverka till att genomförandet av den nya kommunindelningen uppskjutes till den 1 januari 1951?

Jag ber till en början att i korthet få erinra om vad som under förarbetena till 1946 års lag rörande ny indelning av riket i borgerliga kommuner anförts om tidpunkten för reformens ikraftträ-

Svar på interpellation ang. uppskov med nya kommunindelningen.

dande. Kommunindelningskommittén framhöll angelägenheten av att indelningsändringarna genomfördes så snart ske kunde. Även i propositionen sades ifrån, att indelningsändringarna borde genomföras så snabbt som möjligt. I propositionen uttalades vidare, att indelningsändringarna borde träda i kraft vid det kalenderårsskifte Kungl. Maj:t bestämde. Beträffande tidpunkten, när detta kunde beräknas ske, framhölls, att det vore angeläget, att tillräcklig tid tillmättes mellan Kungl. Maj:ts beslut om indelningsändringarna och dessas ikraftträdande. För att de nya kommunerna skulle kunna fungera krävdes nämligen tidsödande procedurer för hållande av nya kommunalfullmäktigeval och tillsättande av kommunala förvaltningsorgan samt för budgetberedningen. Med hänsyn härtill och på grund av det omfattande utredningsarbete, som måste föregå besluten om indelningsändringarna, torde, sades det i propositionen, dessa icke kunna träda i kraft förrän den 1 januari 1950. Konstitutionsutskottet, vars utlåtande i dess helhet godkändes av riksdagen, hade helst sett, att indelningsändringarna kunnat genomföras tidigare. Utskottet uttalade nämligen följande: »Hur önskvärt det än vore att nyindelningarna kunde avslutas vid en tidigare tidpunkt (än den 1 januari 1950), lärer detta av praktiska skäl knappast vara genomförbart.»

Interpellanten har såsom skäl för ett uppskov med kommunindelningsreformen anført att man därigenom icke skulle behöva hålla ett extra val år 1949 med därmed förenade besvär och kostnader samt att ett uppskov skulle medföra bättre tillgång på utbildade kommunala funktionärer. Dessa synpunkter äro förvisso beaktansvärda.

Jag är emellertid fortfarande av den åsikten, att det hade varit lyckligt om ikraftträdandet av reformen kunnat ske på i propositionen beräknad dag alltså den 1 januari 1950. Åtskilliga nackde-

lar synas nämligen förknippade med ett uppskov. Det kan sålunda finnas kommunala frågor, vilka det hade varit önskvärt att lösa redan nu, men där detta icke lämpligen låter sig göra förrän de nya kommunbildningarna blivit färdiga. Man kan nog ej heller komma ifrån att det kommunala initiativet löper fara att stagnera även då det gäller ärenden, vilkas avgörande i och för sig icke behöva avvakta genomförandet av kommunindelningsreformen.

Det är därför med beklagande jag måste konstatera, att det av rent praktiska skäl icke låter sig göra att låta reformen gå i verkställighet den 1 januari 1950. För att i någon mån belysa orsakerna härtill tillåter jag mig att lämna några summariska uppgifter om kommunindelningsfrågans läge för dagen. Enligt vad kammarkollegiet under hand meddelat ha nu samtliga länsstyrelser utom två inkommit med sina slutliga förslag. Av återstående förslag beräknas ett föreligga i början av juni samt det sista omkring den 1 augusti. De flesta av de inkomna förslagen ha preliminärt granskats, och i vissa fall har denna granskning föranlett återremisser till länsstyrelserna för vederbörande kommuners hörande över inom kollegiet ifrågasatta andra kommunbildningar än dem respektive länsstyrelser föreslagit. Granskningen inom kollegiet tar åtskillig tid i anspråk. Ej minst tidsödande är granskningen av kommunernas donationer och hur man skall förfara med dessa samt vissa andra ekonomiska spörsmål av komplicerad natur. Åtskilliga svarbedömbara frågor rörande mindre köpingar, om deras fortsatta existens, upplösning eller ombildning till municipalsamhällen måste likaledes bli föremål för ingående prövning. Kammarkollegiet beräknar, att den fortsatta handläggningen av varje länsärende i genomsnitt tar en tid av en och en halv månad. Med hänsyn härtill beräknar kammarkollegiet, som kommer att successivt överlämna ären-

Svar på interpellation ang. uppskov med nya kommunindelningen.

dena till Kungl. Maj:t, att redovisning av de sista länen icke kan ske förrän omkring den 1 januari 1950. Att börja tillämpa den nya indelningen den 1 januari 1950 är alltså omöjligt. Det har därför i första hand gällt att undersöka, huruvida reformen skulle kunna genomföras den 1 januari 1951. Ikraftträdandet måste nämligen ske vid ett kalenderårsskifte. En fördel med denna tidpunkt hade varit — såsom även interpellanten framhållit — att valen till de nya kommunerna komme att äga rum samma år som allmänna kommunalval skola hållas. Valen till de nya kommunerna hade dock då icke kunnat hållas på den i kommunala vallagen bestämda dagen för allmänna kommunalval, alltså tredje söndagen i september. Om val hölles på ordinarie valdag, skulle nämligen valresultaten icke föreligga — åtminstone i vissa län — förrän under senare hälften av oktober. Därefter skulle fullmäktige sammanträda för val av styrelser och nämnder. Dessa styrelser och nämnder hade sedan att upprätta sina specialstater, vilket med hänsyn till att det här komme att gälla helt nya kommunala enheter måste bli en tidsödande procedur. Därefter skulle kommunalnämnden granska specialstaterna och uppgöra huvudstaten, vilken skulle antagas av fullmäktige. Slutligen skulle skattemyndigheterna underrättas om utdebiteringens storlek. Allt detta skulle icke medhinnas inom laga tid, om val förrättades i september. Valet måste alltså flyttas tillbaka till annan tidpunkt. Detta skulle då gälla även landstingsvalet om man icke avsåge att separera detta från kommunvalet. Varken augusti eller juli äro lämpliga valmånader med hänsyn till därunder infallande skördearbete och semesterledigheter. I stort sett samma skäl kunna anföras mot ett val i juni månad, som är olämplig även ur den synpunkten, att tiden för valförberedelserna bleve ganska kort. Kungl. Maj:ts beslut i indelningsfrågan kan

nämligen för det län som behandlas sist föreligga allra tidigast omkring den 1 april 1950. Jag har därför kommit till den slutsatsen, att ikraftträdandet lämpligen bör framflyttas till den 1 januari 1952. Valen till de nya kommunerna synas då kunna förrättas på den ordinarie valdagen i september 1950. Härigenom bortfalla olägenheterna av val på annan dag än den ordinarie samtidigt som tillräckligt med tid vinnes för reformens praktiska förberedelsearbete. De nu löpande fullmäktigemandaten upphöra med utgången av år 1950. Rätteligen skulle man behöva hålla ännu ett val detta år, nämligen för utseende av fullmäktige för år 1951 i de av reformen berörda kommunerna. Denna olägenhet torde kunna undvikas genom att den löpande mandatperioden förlänges ett år. I övriga kommuner sker valet i sedvanlig ordning. För nästa års riksdag torde förslag böra framläggas till de ändringar i gällande lagstiftning, som påkallas av reformens genomförande efter dessa linjer.

Herr talman! Med vad jag nu anfört anser jag interpellationen besvarad.

Härefter yttrade:

Herr LARSSON i Luttra: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Såsom skäl för uppskov med sammanslagningen uppgav jag dels att det vore angeläget att undvika ett extra val, dels att tillgången på utbildade kommunala funktionärer skulle hinna bli bättre. Utöver detta torde åtskilliga skäl kunna åberopas som tala för ett uppskov.

Erfarenheten från genomförandet av de stora reformer, som beslutats under de senaste åren: folkbokföringen, källskatten, folkpensionerna och barnbidragen, har väl varit den, att den tillmätta tiden mellan beslutet och ikraft-

Svar på interpellation ang. uppskov med nya kommunindelningen.

trädandet har varit alltför kort. Endast med en stark forcering av arbetet har det lyckats för de berörda myndigheterna att bemästra de svårigheter som yppat sig, då det gällt att föra ut de berörda reformerna i praktisk tillämpning.

Mot bakgrunden av detta anser jag det vara angeläget att söka undvika en sådan alltför stark forcering av arbetet med kommunsammanslagningen. Ur dessa synpunkter måste statsrådets uttalanden om ett framflyttande av sammanläggningen till den 1 januari 1952 hälsas med tillfredsställelse. Alldeles särskilt hälsar jag med tillfredsställelse att de nyvalda fullmäktige genom en sådan anordning få ett helt år på sig för att förbereda sina uppgifter.

Genom uppskovet kan kanske dessutom ett par andra spörsmål, som anmäla sig vid sammanläggningen, lättare bringas till sin lösning. Inom ett stort antal av de blivande storkommunerna befinna sig de nuvarande kommunerna i olika ortsgrupper. Självklart bör en justering här komma till stånd före eller i samband med sammanläggningen. Inom parentes kan ju här nämnas, att en sådan justering skulle bli väsentligt enklare om riksdagen, såsom i annat sammanhang föreslås, avskaffade det rudiment som återstår av lägsta ortsgruppen.

Ett annat, kanske åtskilligt kvistigare problem utgör de olikheter i skattesatserna inom de blivande storkommunerna, som bli följden av att utdebiteringarna för kyrkliga ändamål äro olika i de olika församlingarna och pastorn. Som exempel kan nämnas Vilske härads i Skaraborgs län, som föreslagits bilda en kommun. Det består av tio kommuner. Därjämte har man föreslagit, att en kommun skall flyttas över dit från Älvsborgs län. Det skulle då bli elva kommuner med lika många församlingar, fördelade på fyra pastorat. De flesta utav dessa församlingar ha olika utdebiteringar. Det hela förenk-

las knappast av att två av kommunerna befinna sig i ortsgrupp I, de övriga i ortsgrupp II med därav följande olika skattefria avdrag. Någon form av utjämning torde här bli nödvändig. Om den frågan kunde utredas innan sammanslagningen sker, vore det naturligtvis fördelaktigt.

Såsom herr statsrådet anför, torde det dock icke kunna bestridas, att även vissa nackdelar följa med ett uppskov. Nödvändiga företag, som icke kunna komma till stånd före sammanslagningen, bli försenade till förfång för den kommunala verksamheten. Här bör dock bemärkas att, även om sammanläggningen hade kommit till stånd tidigare, det ändå hade blivit stora förseningar på grund av svårigheterna att åstadkomma nödiga byggnader m. m. för exempelvis ordnandet av skolväsendet. Det förefaller dessutom som om det ej skulle förefinnas något hinder för att sammanläggningar i vissa fall kunde ske även före den 1 januari 1952, därest de berörda kommunerna så önska och utredningsarbetet är färdigt.

Till sist, herr talman, vill jag för egen del uttala den förhoppningen, att det frivilliga samarbete, som redan kommit till stånd på en del håll mellan kommuner, som räkna med att bli sammanslagna, skall ytterligare utvecklas till att omfatta huvudparten av de berörda kommunerna. På så sätt kunna säkert många frågor bringas närmare sin lösning under den tid som återstår före sammanläggningen.

Jag tackar ännu en gång statsrådet, icke minst för det värdefulla besked som kommunerna nu ha fått att rätta sig efter.

Herr FALLA: Herr talman! Jag ber att få uttala min tillfredsställelse över statsrådet Mossbergs förklaring att kommunindelningens genomförande kommer att framflyttas till 1952. Därigenom vinnes tid för erforderliga förberedelser och

Svar på interpellation ang. uppskov med nya kommunindelningen.

för en noggrann omprövning av de förslag, som nu äro föremål för vederbörande myndigheters behandling.

Kanske jag vid detta tillfälle skulle kunna få uttala en förhoppning om att de utfästelser, som gjordes när kommunindelningslagen antogs, nämligen att de kommunala menigheternas uppfattning vid de olika ärendenas avgörande skulle tillmätas den allra största betydelse, icke på något sätt suddas ut. Under den förberedande behandlingen, då primärförslagen uppgjorts, har det nog, i varje fall på en del håll, förekommit att menigheternas uppfattning ställts ganska mycket åt sidan. Över huvud taget har jag den uppfattningen, att man i många fall tolkat direktiven ganska hårdtaget i riktning mot alltför stora kommuner. Direktiven äro ju med nödvändighet mycket elastiska — det har gjorts med avsikt för att man skulle kunna laga efter lägligheten — men därigenom bli ju också möjligheterna rätt stora för tolkningar i den ena eller andra riktningen.

Jag tillåter mig rikta en vädjan till herr statsrådet, att de kommunala menigheternas uppfattning vid det slutliga avgörandet må ägnas all tillbörlig hänsyn.

Häruti instämde herr *Staxäng*.

Herr **HAGÅRD**: Herr talman! Jag skulle vilja beröra en fråga, som intimt sammanhänger med kommunindelningen.

När riksdagen i princip beslöt genomföra den obligatoriska sjukförsäkringen från och med den 1 juli 1950, förutsatte den att kommunindelningsfrågan då skulle vara löst. Man uttalade sig ganska bestämt på den punkten t. o. m. i den kungl. propositionen, där departementschefen antydde att frågan om kommunindelningen då vore så långt avancerad, att man kunde bygga den nya lokala organisationen för sjukförsäkringen på en slutligt genomförd ny kommunindelning. Om kommunindelningens genom-

förande framflyttas till den 1 januari 1952, uppstår frågan, huruvida detta påverkar den obligatoriska sjukförsäkringens ikraftträdande, så att även detta måste framflyttas.

Jag skulle vara tacksam om det är möjligt för herr statsrådet att nu ge ett besked i den frågan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som herr Hagård säger, att det föreligger ett samband mellan kommunindelningsreformens genomförande och genomförandet av sjukkassereformen. Detta samband ha vi observerat och rådgjort med socialdepartementet om. Jag vet att det är föremål för uppmärksamhet från statsrådet Möllers sida. Däremot kan jag icke för dagen säga, huruvida det föreligger ett så oupplösligt sammanhang mellan dessa två frågor, att båda reformerna måste genomföras samtidigt, eller om det ligger så till att sjukkassereformen kan komma något år tidigare, när konturererna till den nya kommunindelningen äro klarare skönjbara än vad för närvarande är fallet. Jag vill erinra om att enligt det program för kommunindelningens genomförande, som jag skisserat i mitt svar på denna interpellation, skulle kammarkollegium ha avgivit sitt förslag beträffande det sista länet omkring den 1 januari 1950. Kungl. Maj:ts beslut beträffande det sista länet skulle alltså komma på våren 1950. Det betyder, att från och med våren 1950 är det fastslaget, hur den nya kommunindelningen kommer att se ut. Huruvida det då finns någon möjlighet att genomföra reformen redan från och med den 1 juli 1951, kan jag för tillfället icke uttala mig om, men jag håller icke för otroligt att det skall kunna vara möjligt.

Herr **HAGÅRD**: Herr talman! Jag är tacksam för herr statsrådets svar på min fråga.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 257.

Jag utgår ifrån att det är så gott som ogörligt, om konturerna för kommunindelningen bli klara så sent som under första halvåret 1950, att på denna kunna bygga organisationen av den lokala sjukförsäkringen att träda i verksamhet samma år. Detta är emellertid en sak som ligger utanför statsrådets arbetsområde. Jag hoppas bara att man från vederbörligt håll får ett besked på denna punkt så snart som möjligt.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag glömde att säga i mitt svar på herr Hagbergs fråga, att såvitt jag är riktigt underlättad man ifrån socialdepartementets sida kommer att låsa fast denna fråga genom en proposition redan till 1949 års riksdag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts på bordet ligande proposition, nr 249, angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 257.

Härefter föredrogs för remiss till utskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 257, angående godkännande av Sveriges anslutning till en konvention angående europeiskt ekonomiskt samarbete; och anförde därvid

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Det är i dessa dagar snart ett år sedan regeringen började pyssla med förberedelserna för Sveriges anslutning till den s. k. Marshallorganisationen. Regeringen har låtit representera sig i olika förberedande konferenser och medverkat till beslutet att tillskapa en ny organisation i konkurrens med Förenta Nationernas ekonomiska europakommision, och den har för Sveriges del låtit underteckna handlingar, både sådana

som beröra de till Marshallorganisationen anslutna staterna och sådana som beröra Förenta staterna.

Först nu underställer regeringen riksdagen frågan om Sveriges anslutning till Marshallorganisationen. När riksdagen i dag skall remittera ärendet, finns det ännu icke på riksdagens bord något material, varav man kan bilda sig en uppfattning om innehållet i propositionen, som regeringen förelade riksdagen i lördags. Åtskilliga dagar av motionstiden ha därför gått till ända utan att vi kunna få veta mer av propositionens innehåll än att regeringen föreslår Sveriges anslutning till de 16 Marshallstaternas organisation och några allmänna uttalanden regeringen gjort.

Jag skulle emellertid vilja redan nu, innan ärendet remitteras, göra några erinringar, inte minst på grund av det uppseende, som tillskapandet av denna organisation har väckt överallt och den tolkning man givit av de olika deltagande ländernas motiv. Regeringen har ju, senast den 4 februari i år, inför riksdagen gjort gällande, att Sveriges medverkan i Marshallorganisationen uteslutande har *ekonomisk* karaktär och icke innebär några politiska engagemang.

Jag vill gentemot detta erinra om att det dock är fråga om att skapa en organisation, som skall finnas kvar under ganska lång tid och som övertar de uppgifter, som Förenta Nationernas ekonomiska europakommision ha. Denna organisation betraktas över allt, inte minst av de deltagande länderna och av Förenta staterna, som en organisation med avancerade politiska syften. Den säges syfta till att underlätta det krigshärjade Europas återuppbyggnad. Jag vill emellertid erinra om att bland dessa Marshallstater befinna sig sådana länder som Sverige, Island, Eire, Portugal, Schweiz och Turkiet, som, man må säga vad man vill om dem, i varje fall inte kunna betraktas som krigshärjade, och det är lika påtagligt att de mest krigshärjade länderna i Europa icke äro medlemmar av denna nya organisation.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 257.

Den har också redan ynglat av sig en blockbildning, nämligen de fem Bevinstaternas allians, som ju är avsedd att vara ett embryo för ett västmaktsblock.

President Truman har själv karakteriserat Marshallpolitiken som »ett viktigt led i Förenta staternas utrikespolitik». Det handlar om, sade för ett par månader sedan medlemmen av det amerikanska representanthusets utrikesutskott Vorys, »att stödja de länders ekonomi, vilka hålla 104 divisioner mot 199 divisioner från Sovjetunionen och dess förbundna». Marshallplanen, sade den amerikanske försvarsministern Forrestal i januari, kommer att underlätta ett samordnande av de 16 mottagarländernas militära resurser.

Marshallplanen riktar sig också mot strävanden till neutralitet. Jag vill citera vad den engelska tidningen News Chronicle skrev, sedan den svenske utrikesministern Undén den 4 februari i år gjort ett uttalande om Bevinplanen, vilket tidningen även uppfattade som riktat mot Marshallplanen: »Sverige har hittills hållit sig utanför två krig, men i dag skulle de svenska statsmännen vinna större respekt och även göra Europa en större tjänst, om de för en gångs skull ville ta en risk för fredens och framgångens skull.»

Man kopplar med andra ord samman Marshallplanen med förberedelser för ett nytt krig. Liksom Hitler, när han förberedde det andra världskriget, framställde detta som en ideologisk kamp med syfte att hejda kommunismen, så camoufleras nu Marshallplanen och de militära förberedelserna i samband med den med allmänna talesätt om nödvändigheten av ett antikommunistiskt korståg. Ja, man går så långt, att man i den amerikanska kongressen till och med ställer upp sådana uppgifter för att befordra denna politik som att bekämpa de som man säger ultrademokratiska drag i europeiska länders författningar, vilka möjliggöra en proportionell representation och möjliggöra för parlamenten att påverka

regeringarnas sammansättning. Dessa bestämmelser sägas utgöra ett stöd för kommunisternas verksamhet.

Redan av vad jag här anfört torde det framgå, att Marshallorganisationen, till vilken regeringen nu vill ansluta Sverige, obestriddligen är en politisk organisation med klart politiska syften och politiska konsekvenser.

Dessutom finnas i Marshallplanen, sådan den redan har utformats, ekonomiska drag som göra, att man borde, oberoende av politisk uppfattning, känna sig betänksam inför en svensk anslutning till densamma. Det är redan känt att amerikanerna se som den första uppgiften att återupprätta Ruhrindustrien och vapensmedjorna i Ruhrområdet. Den väsentliga tendensen i övrigt, sådan den hittills framgått av de amerikanska listorna för varuleveranser till Europa, är att USA skall leverera färdigvaror, medan de råvaror, som länderna behöva för sin industriella reorganisation, förmenas dem. Jag nöjer mig med att erinra om att Italien får $\frac{1}{23}$ av det stål det begärt, att Frankrike skall få $\frac{1}{8}$ av det kol det begärt och att England får skära ned sin varvsindustri med 50 procent, medan den amerikanska varvsindustrien har en högkonjunktur och producerar mer än någonsin tidigare. Den svenska regeringen har redan uppvaktats med anledning av hotet om en drastisk nedskärning av fartygsplåtstilldelningen, som mycket väsentligt skulle inskränka den svenska varvsindustrien.

De varukvantiteter, som dessa länder skola erhålla, komma att i huvudsak utgöras av färdigvaror. Italien, vars export till en tredjedel består av frukt, skall från Amerika importera frukt och makaroner. Danmark, som exporterar oljekakor, skall importera amerikanska oljekakor. Vad Sverige beträffar känna vi ju till, hur många överflödiga eller i varje fall umbärliga varor som vi genom handelsavtalen med Förenta staterna fått på köpet för nödvändiga importvaror.

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 257.

För några veckor sedan förekom i amerikanska kongressen en diskussion, i vilken en kritiker av Marshallplanen anförde, att av de 5,3 miljarder dollars, som varuleveranserna skola uppgå till, komma icke mindre än 300 miljoner att gå till tobak, och han undrade, vilken betydelse för Europas industriella rekonstruktion dessa tobaksleveranser skulle kunna ha. Det anmärktes, att det inte var 300, utan 900 miljoner dollars av dessa 5,3 miljarder som skulle användas till tobak.

En granskning av varulistorna visar, att leveranserna till stor del skola bestå av sådana färdigvaror, som kunna undvaras, medan de råvaror, som de europeiska länderna skulle behöva för sin återuppbyggnad, icke erhållas. Jag framhöll härom dagen i en debatt vilka verkningar Marshallplanens genomförande skulle få för Sverige. Man lär ha beslutat, att Sverige skall få för 26 miljoner dollars amerikanska Marshallvaror mot kredit, varav för 2,1 miljon tobak, för 4 miljoner kaffe, konserver och dylikt, för 7 miljoner bilar, som vi sakna bensin till, o. s. v. Därtill kräves det, att 2 miljoner dollars skola disponeras för att möta de prisstegringar, som man väntar skola genomföras på dessa amerikanska varor.

Jag har anfört detta bara för att i största korthet ange karaktären av detta ekonomiska hjälpprogram. Jag drar den slutsatsen, att dessa europeiska länder icke komma att befinna sig i ett bättre läge efter den första fyraårsperioden än nu. Det är ju också betecknande, att enligt den Europarapport som gjorts upp kommer konsumtionen i dessa 16 Marshall-länder att vara betydligt lägre 1952 än under perioden 1934—1938. Priset för dessa krediter — i vissa fall handlar det även om s. k. gåvor, och Grekland och Turkiet känna ganska väl till arten av sådana gåvor — är en amerikansk inblandning i de berörda ländernas inre angelägenheter. Jämsides med de politiska konsekven-

serna är detta kanske det allra allvarligaste.

Det har redan antytts, att amerikanerna kräva en nedskärning av de olika ländernas valutor. Om de kunna framtinga en nedskrivning av den svenska kronan med 10 procent, skulle det betyda — med den export och import vi hade under fjolåret — en förlust på inte mindre än 300 miljoner kronor. Amerikanerna förbehålla sig vidare rätten att påverka utformningen av skattepolitiken och socialpolitiken i vederbörande länder samt att kontrollera deras ekonomiska politik för att försäkra sig bl. a. om att Marshallvaror icke skola gå till länder, vilka amerikanerna icke vilja ha handelsförbindelser med eller ekonomiskt understödja.

Av dessa uppgifter, som kunnat läsas ut ur amerikanska kongressens beslut eller meddelanden från Reuter och andra officiella eller halvofficiella telegrambyråer, har jag fått det intrycket, att ett engagemang i Marshallplanen skulle vara en mycket allvarlig historia för Sverige. Hur mycket jag än försökt har jag icke kunnat finna, att ett sådant engagemang skulle kunna medföra några fördelar eller lätta de svårigheter, som Sverige haft under senaste tiden, men däremot har jag funnit, att det skulle medföra stora nackdelar. Jag har därför kommit till den slutsatsen, att frågan om svensk medverkan i de 16 Marshallstaternas organisation bör göras till föremål för en mycket allvarlig och kritisk prövning. Jag kommer naturligtvis, när jag någon gång får ta del av regeringens proposition, att närmare ingå på dessa frågor, men jag har redan nu velat uttrycka den misstro jag hyser inför det steg, som regeringen nu rekommenderar riksdagen att ta.

Emedan, som jag tidigare sagt, vi ännu efter fyra dagar inte fått ta del av propositionen, får jag, herr talman, hemställa, att motionstiden förlänges

Vid remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 257.

med fem dagar till att omfatta femton dagar.

Vidare yttrades ej. Propositionen hänvisades till utrikesutskottet, dit jämväl det i anledning av densamma avgivna yttrandet skulle överlämnas.

På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren herr Hagbergs i Luleå hemställan om förlängning av tiden för avgivande av motioner i anledning av ifrågavarande proposition.

Härefter föredrogos var för sig följande å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 262, angående reglering av sockernärings i riket m. m.; samt

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 263, med förslag till förordning angående fortsatt giltighet av förordningen den 15 december 1944 (nr 779) om kristillägg å daghjälp från erkända arbetslöshetskassor; och

nr 267, med förslag till lag angående eftergift i vissa fall från bestämmelserna i 19 § första stycket lagen om arbetarskydd.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 268, med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick lagförslaget, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet propositionen nr 269, angående prisutjämningsavgift m. m.

§ 5.

Föredrogos var efter annan och hänvisades till statsutskottet de på bordet liggande motionerna:

nr 554 av herrar *Fröderberg* och *Bränholm*,

nr 555 av herrar *Ljungqvist* och *Skantzé*,

nr 556 av herrar *von Seth* och *Dickson*,

nr 557 av herr *von Seth* och

nr 558 av herrar *Fröderberg* och *Larsson* i Stockholm.

§ 6.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 10, statsutskottets memorial och utlåtanden nr 105—117, bevillningsutskottets betänkanden nr 42—46, första lagutskottets utlåtande nr 37, andra lagutskottets utlåtande nr 33 samt jordbruksutskottets utlåtande och memorial nr 32 och 39.

§ 7.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDRE VICE TALMANNEN, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att andra lagutskottets utlåtande nr 33 måtte å morgondagens föredragningslista uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och övriga ärenden i den ordning de förekomma på dagens föredragningslista.

Denna anhållan bifölls.

§ 8.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Kempe m. fl.*, nr 559, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen;

herrar *Hagård* och *Håstad*, nr 560, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid kommunikationsverken m. m.;

herr *Fagerholm*, nr 561, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 254, angående anslag till kontrollstyrelsen för budgetåret 1948/49, m. m.;

Svar på fråga ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland.

herr *Dahlgren m. fl.*, nr 562, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 235, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.; samt

herr *Staxäng m. fl.*, nr 563, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 235.

Härpå avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 248, med förslag till butikstängningslag, nämligen:

nr 564 och 565, av herr *Henriksson*, nr 566, av herr *Brandt*,

nr 567 och 568, av herr *Jonsson* i Skutskär, samt

nr 569, av herr *Andersson* i Malmö m. fl.

Slutligen avlämnade herr *Jansson* i Aspeboda en av honom undertecknad motion, nr 570, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 255, med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 4.47 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 26 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr talmannen anmälde, att herr *Andersson* i Falun, som vid kammarens sammanträde den 4 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 2.

Herr talmannen meddelade, att enligt överenskommelse, som träffats mellan kamrarnas talmän, de gemensamma omröstningar, för vilka voteringspropositioner blivit av kamrarna godkända, komme att äga rum vid plenum den 2 nästkommande juni.

§ 3.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 270, med

förslag till lag om förstörande av vissa postförsändelser.

Denna proposition bordlades.

§ 4.

Svar på fråga ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr *Senander* till mig riktat följande fråga:

Har den svenska regeringen övervägt att hos Atenregeringen ge uttryck för den bestörtning och avsky som massavrättningarna i Grekland utlöst hos Sveriges folk?

Svar på fråga ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland.

Mitt svar är att regeringen icke överväger någon diplomatisk démarche hos grekiska regeringen.

Svenska regeringen beklagar djupt att motsättningarna inom det grekiska folket sedan flera år tillbaka tagit sig uttryck i inbördes strider, från bägge sidor förda med en hänsynslöshet och oförsonlighet, som verkat chockerande.

Härefter yttrade:

Herr SENANDER: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få framföra ett tack för det svar han lämnat på min fråga. Jag skulle också kunna utsträcka mitt tack till hans uttalande, att svenska regeringen djupt beklagar vad som sker i Grekland.

Det är emellertid med besvikelse jag måste konstatera, att svaret ändå i sak blivit avböjande. Säkert hade de arbetare och andra medborgare här i landet, som med avsky bevittnat massavrättningarna i Grekland, väntat att regeringen skulle ha funnit någon form för en diplomatisk protest till Atenregeringen.

Vad det kan vara för hänsyn som bestämt regeringens hållning är svårt att förstå. Som bekant ha ju både norska och danska regeringarna gjort föreställningar i Aten, och till och med den engelske utrikesministern Bevin har ansett sig böra protestera på den engelska regeringens vägnar. Svenska regeringen hade alltså befunnit sig i gott sällskap, om den gjort en aktion i likhet med de nyssnämnda regeringarna.

Mig förefaller det som om diplomatiska hänsyn inte gärna kunna ha varit orsaken till regeringens passivitet.

Inte heller kan regeringen åberopa sig på att det råder delade meningar inom det svenska folket i grekiska frågan och speciellt beträffande de blodiga förföljelserna mot demokratiens och folkfrihetens förkämpar. Tvärtom skulle en regeringsaktion i saken ha kun-

nat påräkna stöd från ett praktiskt taget enhälligt folk. De många och kraftiga protesterna från arbetsplatser, fackföreningar och andra sammanslutningar och inte minst från de båda arbetarpartiernas kongresser visa vilken förbittring blodsdåden i Grekland framkallat.

Det hade varit på sin plats att regeringen slutit upp vid sidan av de regeringar, som gjort föreställningar i saken hos Atenregeringen. Det hade varit så mycket mer befogat som utvecklingen i Grekland sedan lång tid tillbaka klart visat, att man här har att göra med ett verkligt farligt anslag mot demokratien och folkfriheten. Att denna utveckling möjliggjorts genom grov inblandning från sådana makters sida, som påstå sig företräda demokratien och friheten, gör saken ännu värre.

Jag vill erinra om att det var den väpnade brittiska interventionen i december 1944, som lade grunden till dagens fruktansvärda läge. Vid befrielsen av Grekland var det den fast organiserade och vältisciplinerade E. A. M. som hade majoriteten av det grekiska folket bakom sig. Den var en säker garant för att utvecklingen i Grekland skulle kunna ske i fredliga och demokratiska former. Denna motståndsrörelse kunde besegras endast tack vare ingripande av engelska trupper, som utrustats med de modernaste vapen. Efter det att motståndsrörelsen besegrats överlämnades makten till f. d. quislingar och sådana som intagit en passiv hållning under den tyska ockupationen.

En engelsk militärdelegation organiserade de s. k. säkerhetsstyrkorna och armén. 2 300 grekiska officerare, som svurit Hitler trohet och stridit i de tyska SS-regementena, placerades i spetsen för säkerhetsstyrkorna och armén. Samtidigt kastades motståndsrörelsens män i tiotusental i fängelser, torterades och förföljdes av fascisterna, som understöddes av engelsmännen. Fängelserna och koncentrations-

Svar på fråga ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland.

lägren på öarna voro överfulla. Det rörde sig inte bara om kommunister, som man nu litet varstans i världen i demokratiens missbrukade namn söker förklara som fågelfria. Det gällde personer av skilda politiska uppfattningar, personer som vågrade finna sig i den utländska inblandningen och i den grekiska fascistregimens våldsdåd mot det grekiska folket.

Under denna terror höllos de falska grekiska valen, som bojkottades av motståndsrörelsens partier, därför att de endast kunde bli en parodi på val. Det är också betecknande, att knappast någon numera vågar påstå, att dessa val uttryckte det grekiska folkets vilja. De blevo i stället uttryck för den fascistiska regeringens och de intervennerande utländska makternas vilja.

Under den nuvarande amerikanska interventionen ha förhållandena ytterligare förvärrats. Den har ställt Grekland under främmande herravälde och skärpt terrorn mot det grekiska folket. Ledaren för den amerikanska delegationen, Griswold, och den amerikanske ambassadören ha det verkliga avgörandet i Greklands angelägenheter, ett förhållande som amerikanerna inte göra något försök att överskyla. De ha därmed också sin dryga del i ansvaret för den rasande terror som övergår Grekland.

Jag vill erinra om att omkring 10 000 demokrater mördats eller torterats till döds av fascisterna och att 1 650 dödsdomar utfärdats mot motståndsrörelsens män och kvinnor. 40 socialistiska och demokratiska tidningar ha förhindrats att utkomma. Alla demokratiska organisationer ha upplösts. Detta gäller bland andra panhelleniska kvinnofederationen, ungdomens motståndsrörelse och vänsterpartierna.

Arbetare och tjänstemän äro förbjudna att strejka, och överträdelse bestraffas med döden. Alla genom fria val utsedda fackföreningsledare hållas fångna på klippöarna, och regeringen

har insatt fascistiska delegater i deras ställe.

Så ser det ut i det land, som tillhör Marshall-länderna och som sida vid sida med Sverige skall planera för Europas återuppbyggnad i amerikansk regi.

Att denna skildring av förhållandena i Grekland inte är överdriven har styrkts av många svenska och utländska sagesmän, som varit på ort och ställe.

Den amerikanska infiltrationen beskrevs för en tid sedan i Morgon-Tidningen av dess utsände korrespondent, Wladimir Semitjov, på följande sätt: »Med materielen anlände också amerikanska kontrollanter och rådgivare som ha organiserats inom AMAG, som hittills räknar 400 personer men som snart ökas med ytterligare halvtannat hundra officerare och meniga för kommendering till grekiska armén. Den amerikanska missionen liknar strukturellt en sorts biregering med sina departement för armé och marin, finanser, handel, folkförsörjning, rekonstruktion, jordbruk, industri, arbete, hälsovård etc., och överblickar alla vitala sektorer av det grekiska samhället. På programmet står närmast organisationen av en grekisk kommission för utrikeshandel under ledning av en amerikan som skall koordinera varuutbytet och kontrollera importlicenser; andra amerikanska kontrollanter ha placerats på ministerier och statliga kanslier; en storstilad 'drive', som teoretiskt innebär att ingenting av verklig betydelse kan inträffa i Grekland utan att amerikanerna ha sin hand med.»

Så långt Morgon-Tidningens korrespondent. Expressens korrespondent Ingvar Axelsson skriver om terrorn bland annat: »Många har deporterats till fängelseöarna utan att vara ägare av en kommunistisk medlemsbok. Många har förlorat sin anställning utan att ha företett några kommunistiska sympatier, och däribland befinner sig

Svar på fråga ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland.

socialdemokrater och fackföreningsfolk. Även personer med liberal politisk åskådning känner sig trängda. Offer för gjorda politiska misstag mot allt vad vänsterorientering heter söker sig redan upp i bergen och ansluter sig till rebellerna, inte för att kämpa mot kommunismen, men mot den rådande regimen.» — Samme korrespondent skriver om arkebuseringarna: »Ögonvittnen vid arkebuseringarna kan också berätta hur de dödsdömda rebellerna dör under frihetssånger och revolutionära paroller på läpparna, och många i 'banditernas' led betecknas av dessa ögonvittnen som frihetsälskande idealister i stället för de 'kriminella element' som regeringen vill presentera.»

Andra korrespondenters och greklandsfarares berättelser äro samstämmiga i sina omdömen med dem som jag här citerat. De grekiska fascisterna göra heller ingen hemlighet av sin blodiga framfart mot patrioterna. De skryta över sina koncentrationsläger, och de skryta inför omvärlden över excesserna på avrättningsplatserna.

Under de veckor, då reaktionärer i alla länder skreko som besatta mot händelserna i Tjeckoslovakien, gick följande meddelande genom pressen om hur regimen i Grekland »arbetade»:

3/2. I staden Lamia (mellersta Grekland) arresteras 139 patrioter och föras till koncentrationsläger.

4/2. Krigsrätten i Jannitza dömer 20 patrioter till döden. Samtidigt avrättas på andra håll i landet sammanlagt 10 patrioter.

7/2. 26 patrioter avrättas.

17/2. I Aten avrättas 7 patrioter. Samma dag dömas ytterligare 10 patrioter till döden, 11 till livstids fängelse och 10 till tjugo års fängelse.

20/2. I staden Nauplia avrättas 11 patrioter. I Pireus arresteras samma dag 50 kvinnliga patrioter.

21/2. I Aten avrättas 20 patrioter,

däribland en kvinna. 11 av dem hade dömts till döden redan för två år sedan.

27/2. Över 1 000 patrioter arresteras i hela landet, därav 700 enbart i Aten. Arresteringarna ägde rum med hjälp av listor som på sin tid upprättats av Gestapo.

3/3. I Goudi, en förstad till Aten, avrättas 8 patrioter. Domarna avkunnades för över tre år sedan, men de tidigare regeringarna ha inte vågat låta dem gå i verkställighet.

27/3. I Saloniki avrättas 15 patrioter som vedergällning för ett bombardemang, som frihetsstyrkorna i februari riktade mot staden. Samtidigt avrättades i Aten ytterligare 7 patrioter.

Dessa meddelanden ägnades ett lindrigt sagt förstrött intresse i de svenska tidningarna med undantag för de kommunistiska. Medan man med tråstilar skrek ut sitt fördömande av det tjeckiska folkets insats mot reaktionen för att förhindra ett nytt Grekland, så stoppade man undan meddelandena om den grekiska terrorn i petitnotiser.

Då hördes inga protester från borgerligt eller socialdemokratiskt håll. Inga författare, universitetsprofessorer, studentföreningar eller högerföreningar läto höra av sig. Den socialdemokratiska och borgerliga pressen höjde inte ett ord till protest. Man teg inför de grekiska fascisternas skryt över vad de uträttat på avrättningsplatserna i demokratiens namn.

Sedan dess ha som bekant ytterligare hundratals grekiska frihetskämpar avrättats. Jag tror att de senaste massavrättningarna i Grekland ha klargjort för världssopinionen varifrån det verkliga hotet mot demokratin och folkfriheten kommer.

Det är — jag upprepar det ännu en gång — att beklaga att inte regeringen dragit de nödvändiga konsekvenserna av detta förhållande och givit uttryck för det svenska folkets känslor inför vad som sker i Grekland under demokratisk täckmantel.

Svar på fråga ang. åtgärder i anledning av vissa händelser i Grekland.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! Herr Senander har begagnat den enkla fråga han framställt såsom utgångspunkt för en vidlyftig skildring av hela det grekiska problemet. Jag ämnar inte följa honom på den vägen, och jag behöver inte heller påpeka för kammaren att hans skildring var i hög grad tendentiös. Men jag skulle gärna vilja lämna några kompletterande upplysningar i frågan med anledning av herr Senanders anförande.

De diplomatiska démarcher som gjorts i Aten från några staters sida tyckas i varje fall delvis ha varit hypotetiska. De ha vilat på det antagandet, att avrättningarna vore att betrakta såsom repressalier för attentatet mot den grekiske justitieministern. I varje fall har den engelska regeringens representant efteråt i underhuset förklarat att den ursprungliga démarchen vilade på missledande informationer i pressen beträffande just denna punkt.

Den svenska regeringen är i allmänhet inte benägen att rikta förmaningar till andra länder. Ger man sig in på en sådan praxis, får man nog försöka vara i någon mån konsekvent, och man tar därmed på sig ett stort ansvar såsom övervakare av andra länders moraliska hållning.

Det är klart att jag för min del anser att dessa avrättningar äro ohyggliga. Vi ha ju i Sverige avskaffat dödsstraffet, och vi reagera kanske därför ännu starkare än man gör i många andra länder inför en sådan massavrättning, som i detta fall förekommit i fredstid. Med stöd av inkomna upplysningar utgår jag ifrån att dödsdomarna i Grekland avkunnats i laga ordning och att därefter nådeansökningar behandlats i enlighet med Greklands konstitutionella regler. Jag är också medveten om att i det amnestifördrag som i februari 1945 avslöts mellan grekiska regeringen och kommunistledningen undantogs från amnestien just brott

av den kategori som här föranlett dödsstraff, nämligen brott som i och för sig voro att betrakta såsom vanliga kriminella brott, i de flesta fall mord. Men möjlighet borde ju ha funnits att anordna en ny amnesti av vidsträcktare omfattning — exempelvis förvandling av dödsstraffen till frihetsstraff — med hänsyn till det stora antalet dömda och inte minst till den långa tid som förflutit sedan brotten begingos.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang även understryka, att ohyggliga åtgärder vidtagits också från rebellernas sida. Det senaste är bortröandet av hundratals eller kanske tusentals barn från deras familjer och deras överföring till de norra grannländerna.

Herr SENANDER: Herr talman! Jag kan inte undgå att fästa uppmärksamheten vid det formella betraktelsesätt som hans excellens utrikesministern anlägger på detta spørsmål. Han påstår att till grund för de protester som avgivits av andra stater lågo »missledande informationer». Jag förstår inte hur man i detta fall kan tala om missledande informationer, då ju — som jag framhöll i mitt förra anförande — de grekiska fascisterna inte göra någon hemlighet av de våldsdåd som begås mot frihetskämparna i Grekland. Vad jag nu sagt gäller även om man med hänsyn till den »konstitution» som finns i Grekland skulle kunna tala om att domarna äro avkunnade i laga ordning, något som ju från de allra flesta håll starkt ifrågasättes.

Den kamp som föres i Grekland mot folkmajoriteten innebär ett så allvarligt brott mot demokratien, att det enbart av den anledningen borde höras andra toner från hans excellens utrikesministern.

Vad beträffar anklagelserna mot »den andra sidan» har man ingenting annat att komma med än påståendet att gerillastyrkorna bortfört eller — som man

Svar på interpellation ang. ändring av skattebestämmelserna för uppfinnare.

uttryckt det — »bortrövat» grekiska barn och fört dem till andra länder. Jag kan inte fatta annat — och det bekräftas av uppgifter som vi fått — än att denna överflyttning av barn från det Grekland, som härjas av inbördesstrider, till andra länder måste vara till förmån för de grekiska barnen. Enligt vederhäftiga uppgifter är det för att skydda barnen mot följderna av inbördeskriget som man vidtagit denna åtgärd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5.**Svar på interpellation ang. ändring av skattebestämmelserna för uppfinnare.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **WIGFORSS**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Sefve till mig riktat följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat den fara för stagnation i uppfinnarverksamheten som det nuvarande beskattningssystemet innebär, särskilt med hänsyn till nuvarande höga skattesatser?

Om så är fallet, har herr statsrådet för avsikt att förelägga riksdagen förslag om ändring i dessa bestämmelser i syfte att åstadkomma en med rättvisa och jämlikhet mer överensstämmande ordning för vederbörande skattskyldiga?

I anledning av interpellationen får jag meddela, att de olägenheter, som gällande beskattningsregler medföra i de av interpellanten omförmälda ävensom i andra liknande fall, tidigare uppmärksamrats inom finansdepartementet. Redan föregående år uppdrog jag sålunda under hand åt 1944 års allmänna skattekommitté att undersöka möjligheterna att undanröja dessa olägenheter. Kommittén räknar med att kunna redovisa resultatet av sitt arbete

vid utgången av innevarande år. Frågan kommer därefter att i vanlig ordning bli föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Härefter yttrade:

Herr **SEFVE**: Herr talman! Jag ber att få till statsrådet och chefen för finansdepartementet framföra mitt tack för hans svar på min interpellation. Det är ju i och för sig glädjande, att finansdepartementet uppmärksammat de olägenheter, som gällande beskattningsregler medföra såväl i fråga om uppfinnarverksamheten som på andra områden, och att 1944 års allmänna skattekommitté fått i uppdrag att söka undanröja dessa olägenheter. Jag vill emellertid understryka angelägenheten av att kommittén snart kommer till något praktiskt resultat, enär gällande skattebestämmelser tydligen ha avsevärda skadeverkningar för landet.

Den nuvarande starkt progressiva skatteskalen verkar i hög grad hämmande på sådant arbete, som måst förberedas under ett antal år utan inkomster men sedan beskattas under ett mindre antal år än vad som motsvarar den verkliga arbetstiden. Man har exempelvis beträffande akademiskt utbildad arbetskraft kunnat under sista året iakttaga en tilltagande ovilja mot att arbeta på övertid. I åtskilliga fall har vederbörande arbetstagare som skäl för sin vägran att åtaga sig sådant arbete anfört de höga marginalskatterna, som fråntaga arbetaren en för stor del av hans arbetes frukter. Han njuter hellre sin fritid än arbetar för en lön, som i realiteten blir proportionsvis så mycket mindre ju mer han arbetar.

För inkomster, som till sin fördelning äro av den typ, som karakteriserar uppfinnarverksamheten, äro de nuvarande skattelagarna särskilt farliga. Dagen efter det denna interpellation väckts, fick jag besök av en uppfinnare, som beklagade sig över den nuvarande skattelagstiftningen. Han hade

Svar på interpellation ang. ändring av skattebestämmelserna för uppfinnare.

tidigare gjort en del uppfinningar, som övertagits av statsverket, men hade för dem, enligt sin egen uppfattning, fått alldeles för liten ersättning. Eftersom hans uppfinningar hemligstämplats, hade han ej heller kunnat söka sin rätt inför domstol. Han hade nu gjort en ny uppfinning, som, fortfarande enligt hans egen bedömning, var synnerligen värdefull. Denna gång ville han ha möjlighet att bevaka sin rätt och följa sin uppfinning. Ett bolag skulle därför bildas för exploatering av uppfinningen, och såsom ersättning för denna skulle uppfinnaren erhålla aktier i bolaget till ett parivärde av 100 000 kronor.

Innan slutlig överenskommelse kom till stånd, satte sig uppfinnaren i förbindelse med skatteverket och fick av detta veta, att han, eftersom han formellt fick en inkomst av 100 000 kronor, skulle betala omkring 50 000 kronor i källskatt. På hans förfrågan varifrån han skulle taga dessa 50 000 kronor svarade man, att det var en sak, som inte skatteverket befattade sig med. Eftersom han inte ägde några 50 000 kronor och inte heller kunde belåna aktierna, frågade han vilka åtgärder skattemyndigheterna skulle vidtaga och fick till svar, att skatteverket skulle lägga beslag på hans likvida medel och, eftersom dessa inte räckte till, begära införsel å hans lön intill dess de 50 000 kronorna blivit betalda.

Han framhöll då det orimliga i att han, om han som ersättning för sin uppfinning erhöll aktier i ett nystartat bolag, skulle under kanske resten av sitt liv få av sin lön behålla endast så mycket som enligt lagen i sådana fall är fastställt såsom existensminimum eller omkring 250 kronor i månaden, och fick då till svar, att sådan är lagen i Sverige.

Uppfinnaren frågade även vederbörande i skatteverket, hur han skulle bära sig åt för att undvika detta sorgliga öde, och skatteverkets representant upplyste då, att man studerat en del

olika fall och kommit till den slutsatsen, att det inte lönar sig att här i Sverige komma med några uppfinningar. Man föreslog honom att i stället resa till Nord- eller Sydamerika, där exploatera uppfinningen och därifrån erbjuda olika stater, bl. a. Sverige, att köpa licens på densamma.

Om denna skildring är sann, och jag har för min del ingen anledning betvivla detta, blottar den felkonstruktioner i skattelagstiftningen, som måste ha mycket farliga verkningar. En uppfinnare, som skulle kunna gynna vårt land med sitt arbetsresultat, förmås i stället att erbjuda det åt andra länder, som därigenom bli i tillfälle att före det egna landet dra fördelar av nyheten. I det här skildrade fallet skulle uppfinnaren här i Sverige bli utfattig, åtminstone för avsevärd tid framåt, emedan han tvingas betala källskatt för pengar han aldrig fått. Han har visserligen fått ett värde, som kan värderas till ett formellt belopp, men hans ersättning utgöres tills vidare endast av delaktighet i ett aktiebolags skuld. Vad hans ersättning verkligen kommer att bli värd, visar sig först efter åtskilliga år och långt efter sedan han tvingats betala skatt för ett fiktivt värde, som kanske aldrig blir verkligt. Man tycker, att han borde kunna få anstånd med skatten tills det visat sig, huruvida de erhållna aktierna ha något värde eller inte.

Uppfinnaren i fråga relaterade även en annan svårighet. Han hade för någon tid sedan gjort en nykonstruktion och överlämnat denna till en statlig myndighet, som utförde densamma. Han fick emellertid ingen ersättning för konstruktionen och frågade då skatteverket, huruvida han i sin deklaration kunde göra avdrag för de 300 kronor av privata medel, som han lagt ut för nykonstruktionen. Svaret blev att så ej fick ske, när detta räknades som hobby.

Det finns tydligen anledning att skyn-

Svar på interpellation ang. ändring av skattebestämmelserna för uppfinnare.

da på med utredningen av hithörande spörsmål liksom också med ett annat problem, som jag ber att få beröra med några få ord. Om en uppfinnare exploaterar sin uppfinning från Sverige och genom densamma skaffar sig inkomster även från andra länder, råkar han i vissa fall ut för en dubbelbeskattning. Han får skatta för samma inkomst först i det främmande landet och sedan i Sverige. Meningen är emellertid, tror jag, att detta missförhållande skall rättas till. Underhandlingar äro avsedda att tagas upp med Schweiz i juni detta år, och den delegation, som skall ha hand om dessa, skall sedan fortsätta till England. Jag vill uttala den förhoppningen, att dessa förhandlingar måtte i möjligaste mån påskyndas, ty de nu rådande förhållandena måste i många fall verka i hög grad hämmande på uppfinnarverksamheten och dess nyttiggörande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **WIGFORSS**: Herr talman! Jag vill bara till kammarens upplysning meddela, att vi redan ha dubbelbeskattningsavtal med en lång rad länder. Det är alltså inte något nytt behov som här framförts. Svårigheterna att träffa sådana avtal äro ibland inte så små, just på grund av att andra länder lika mycket som Sverige gärna vilja behålla så mycket som möjligt i skatteinkomster.

Beträffande vad herr Sefve i övrigt anfört vågar jag säga, att om det skulle vara en riktig uppgift, att skattemyndigheterna till en skattebetalare ha uttalat sig på det sättet som herr Sefves meddelare har uppgivit, måste det väl betecknas som ytterligt olämpligt. Innan jag kan tro att något sådant har förekommit, måste jag ha andra bevis än dem som här ha meddelats.

För övrigt kanske det är skäl att erinra om att denna skattelagstiftning är mycket gammal. Den har tillämpats inte bara under den tid, då skatterna

voro relativt låga, utan även under den följd av år, då vi ha fått de mycket högre skatter som vi för närvarande ha. Det hade därför inte varit omöjligt vare sig för herr Sefve eller någon annan att för ganska många år sedan komma fram med de klagomål, som nu framföras sedan regeringen själv tagit initiativ till att avhjälpa olägenheterna på detta område.

Herr SEFVE: Herr talman! Jag vill meddela finansministern, att jag till honom kan överlämna papper som bestyrka riktigheten av de uppgifter jag lämnat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 264, angående godkännande av varuutbytesöverenskommelse mellan Sverige och Österrike.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 266, angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1947/48 m. m. hänvisades propositionen, såvitt angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 272, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

§ 7.

Föredrogs var efter annan följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 559 av herr *Kempe m. fl.*;

nr 560 av herrar *Hagård* och *Håstad*; och

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

nr 561 av herr *Fagerholm*; samt till behandling av lagutskott motionerna:

nr 562 av herr *Dahlgren m. fl.*;
nr 563 av herr *Staxäng m. fl.*;
nr 564 och 565 av herr *Henriksson*;
nr 566 av herr *Brandt*;
nr 567 och 568 av herr *Jonsson i Skutskär*;
nr 569 av herr *Andersson i Malmö m. fl.*; och
nr 570 av herr *Jansson i Aspeboda*.

§ 8.

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 16 april 1948 dagtecknad proposition, nr 212, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

2) lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; samt

3) lag med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft elva i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 353 av herr *Heiding m. fl.*

nr 354 av herrar *Holmbäck och Pettersson*,

nr 355 av herrar *Hage och Johanneson*,

nr 356 av herr *Lindblom m. fl.* och

nr 357 av herr *Ericsson, Carl Eric*,
ävensom

inom andra kammaren

nr 513 av herr *Pettersson i Dahl m. fl.*,

nr 514 av herr *Eriksson i Stockholm*,

nr 515 av fru *Ewerlöf* och fru *Möller*,

nr 516 av herrar *Mosesson och Svensson i Ljungskile*,

nr 517 av herr *Adolfsson m. fl.* och

nr 518 av herr *Johnsson i Kastanjegården m. fl.*

Därjämte hade utskottet i samband med propositionen till behandling förehaft tre före propositionens avlämnande inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen motionen i första kammaren nr 227 av herr *Hage* samt motionerna i andra kammaren nr 209 av fru *Västberg m. fl.* och nr 215 av herr *Kempe m. fl.*

Kungl. Maj:ts förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag innebar, bland annat, att i lagen skulle införas en ny paragraf, betecknad 8 b §, av nedan angiven lydelse, ävensom att 9 § skulle erhålla följande avfattning:

8 b §.

Är lägenhet förhyrd till bostad och vill hyresgästen sätta viss hyressökande i sitt ställe för att genom byte, i ett eller flera led, erhålla annan bostad, men vägrar hyresvärden att samtycka till överlåtelsen, äger hyresnämnden på framställning av hyresgästen förordna, att överlåtelsen likväl må äga rum inom viss av nämnden bestämd tid, såframt hyresrätten ej är förverkad samt vägande skäl tala för bytet

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

och hyresvärdens vägran finnes vara obillig. I fråga om hyresvillkoren efter överlåtelsen skall vad i 7 § stadgas äga motsvarande tillämpning.

9 §.

Lägenhet, som den 1 januari 1942 eller vid den senare tidpunkt, då den blivit färdigställd, var avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad, så ock lägenhet, som den 1 juni 1948 eller vid senare färdigställande var avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas för hotell- eller pensionatrörelse, må ej utan hyresnämndens tillstånd uthyras eller av ägaren tagas i bruk för väsentligen annat ändamål än nu sagts.

Hyresnämnden äger — — — möblerat skick.

I motionerna I: 357 och II: 515, vilka voro likalydande, hade hemställts, att »riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i proposition nr 212 i vad det samma avser tillägg av en § 8 b till nuvarande hyresregleringslag samt ändring av § 9».

I motionerna I: 353 och II: 513, vilka jämväl voro likalydande, hade hemställts, att »riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 212 om förlängning och ändring av hyresregleringslagen måtte avslå 8 b §».

I motionen II: 517 hade hemställts, att »den i propositionen föreslagna 8 b § i lagen om hyresreglering skulle erhålla följande lydelse:

Vill hyresgäst överlåta sin hyresrätt till annan men vägrar hyresvärden att samtycka till överlåtelsen, äger hyresnämnden förordna, att överlåtelsen likväl må äga rum, såframt hyresvärden ej visar, att den till vilken överlåtelsen skulle ske skäligen icke kan tagas för god såsom hyresgäst eller att överlåtelsen eljest skulle medföra väsentlig skada eller olägenhet för honom. Är lägenheten förhyrd till bostad och belägen i kommun, där kommunal bostadsförmedling finnes anordnad, må förord-

nande meddelas endast då fråga är om överlåtelse till hyressökande, som anvisats av den kommunala bostadsförmedlingen, samt å andra orter efter hörande av det kommunala organ, som handhaver förmedlingen av statliga tertiärlån.

I fråga om hyresvillkoren efter överlåtelsen skall vad i 7 § stadgas äga motsvarande tillämpning.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med förklaring att det genom förevarande proposition, nr 212, framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 a och 9 §§ lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

B. att riksdagen måtte antaga de genom förevarande proposition, nr 212, framlagda förslagen till

lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; och

lag med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapskillnad m. m.; samt

C. att motionerna I: 353, I: 354, I: 355, I: 356, I: 357, II: 513, II: 514, II: 515, II: 516, II: 517 och II: 518 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt;

D. att motionen II: 209 måtte anses besvarad genom vad utskottet under A. och B. hemställt;

E. att motionen I: 227 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

F. att motionen II: 215 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställen under punkten A. innefattade bland annat, att den av Kungl. Maj:t föreslagna 8 b § skulle utgå.

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Olovson* i Västerås och *Larsson* i Östersund utan angivet yrkande;

2) beträffande utskottets hemställan under A. av herr *Carl Eric Ericsson* och fru *Ewerlöf*, vilka hemställt, att riksdagen — med förklaring att det genom förevarande proposition, nr 212, framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag icke kunnat i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga ett av reservanterna framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 8 a § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

3) beträffande utskottets hemställan under A. av herr *Holmberg*, som hemställt, att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom förevarande proposition, nr 212 framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att den föreslagna 8 b § erhöles följande lydelse:

8 b §.

Vill hyresgäst överlåta sin hyresrätt till annan men vägrar hyresvärden att samtycka till överlåtelsen, äger hyresnämnden förordna, att överlåtelsen likväl må äga rum, så framt hyresvärden ej visar, att den till vilken överlåtelsen skulle ske skäligen icke kan tagas för god såsom hyresgäst eller att överlåtelsen eljest skulle medföra väsentlig skada eller olägenhet för honom. Är lägenheten förhyrd till bostad och belägen i kommun, där kommunal bostadsförmedling finnes anordnad, må förordnande meddelas endast då fråga är om överlåtelse till hyressökande, som

anvisats av den kommunala bostadsförmedlingen, samt å andra orter efter hörande av det kommunala organ, som handhaver förmedlingen av statliga tertiärlån.

I fråga om hyresvillkoren efter överlåtelsen skall vad i 7 § stadgas äga motsvarande tillämpning;

4) av herrar *Hage* och *Uhlén*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition, nr 212, framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag;

B. att riksdagen måtte antaga de genom förevarande proposition, nr 212, framlagda förslagen till

lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.; och

lag med vissa bestämmelser om hyresrätt vid hemskillnad eller äktenskapsskillnad m. m.;

C. att motionerna I: 353, I: 354, I: 355, I: 356, I: 357, II: 513, II: 514, II: 515, II: 516, II: 517 och II: 518 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt;

D. att motionen II: 209 måtte anses besvarad genom vad utskottet under A. och B. hemställt;

E. att motionen I: 227 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; och

F. att motionen II: 215 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, beträffande föredragningsättet, ordet av herr **OLOVSON** i Västerås, som anförde:

Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 33 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget paragrafvis,

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna anhållan bifölles.

Punkten A.

Förslaget till lag angående ändring i lagen om hyresreglering m. m.

8 a § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ADOLFSSON: Herr talman! De lagändringar, som i denna proposition föreslås, innebära bland annat, att en hyresgäst skall kunna överlåta sin lägenhet åt en annan, utan att hyresvärden blandar sig i denna angelägenhet. Den riksdagsgrupp jag tillhör ställer sig mycket kritisk till regeringsförslaget om att lagfästa rätten till lägenhetsbyten i vissa bestämda fall. Men vi äro naturligtvis kritiska mot denna lagstiftning från helt andra utgångspunkter än de borgerliga motionärerna och i viss utsträckning även utskottsmajoriteten. Inom den grupp jag representerar hysa vi farhågor för att den föreslagna lagen skulle komma att i vissa fall direkt motverka det syfte som därmed avses. Dessutom liknar den bra mycket ett försök att komma ifrån de mera ingripande åtgärder, som i olika sammanhang föreslagits, bl. a. i motioner från vår sida vid skilda tillfällen och senast i år i en motion av herr Kempe m. fl.

När bostadssituationen är sådan som den nu är, måste uppenbarligen de sociala synpunkterna vid fördelningen av lägenheterna och bostäderna tillmätas en mycket större betydelse än vad som för närvarande sker. I den nu existerande bostadsnödens spår följa så många sociala tragedier, att ingripande

av helt annat slag än regeringen har föreslagit måste till, därest den åsyftade sociala effekten skall kunna uppnås. Vi veta ju att det t. ex. i Stockholm finns omkring 30 000 personer, som inte kunna få sin bostadsfråga löst. Inte mindre än 87 procent av anmälda bostadssökande utgöras av familjeförsörjare, och bortåt 3 000 personer äga över huvud taget icke en egen bostad. I Göteborg och Malmö och på många andra platser i landet är situationen i stort sett likadan. I Malmö t. ex. sakna omkring 5 000 personer egen bostad, däribland en stor del barnfamiljer, vilka måste hysa in sig hos släkt och vänner. Det förekommer ofta att familjer splittras mitt itu till följd av denna bostadsnöd.

Jag måste fråga: kan det vara riktigt att i en sådan situation genomföra den fria bytesrätt, om vilken regeringsproposition talar? Den som lämnar en lägenhet skulle alltså få möjlighet att själv utse sin efterträdare utan att de kommunala organen pröva saken. Detta kan enligt vår mening icke vara försvarbart ur sociala synpunkter. Det står i strid med de synpunkter, som nu till dags åtminstone i ord bruka anläggas på denna socialt särskilt betydelsefulla fråga. Vad som föreslås i regeringsförslaget och som utskottsmajoriteten nu går emot måste i vissa fall enligt vår uppfattning bli motsatsen till hjälp åt dem som i respektive städer och samhällen ha att ansvara för bostadsförsörjningen och fördelningen av lediga lägenheter på det ur sociala utgångspunkter bästa sättet. Det är möjligt att lagen i motsats till vad utskottet säger skulle i någon mån kunna tjäna syftet att bromsa upp den handel med hyresrättigheter, som förekommer så flitigt. Men denna högst eventuella och obetydliga fördel uppväger icke nackdelarna, och de lokala myndigheternas strävan att sörja för tillfredsställandet av bostadsbehovet kommer delvis att försvåras ytterligare, om denna lagstift-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

ning nu genomföres av riksdagen utan det av oss föreslagna tillägget. För mig ter det sig tämligen absurt, att det skulle bli fri bytesrätt — inom ramen av i lagen angivna förutsättningar — t. o. m. i sådana hus som ägas av kommunen. Vi behöva endast tänka oss in i den situation, som råder här i Stockholm, för att inse att denna lag kan bli till skada ur bostadspolitisk synpunkt, om den inte kompletteras med det förslag vi ha framlagt i vår motion, nämligen att kommunal bostadsförmedling och i förekommande fall det kommunala förmedlingsorganet för statliga tertiärlån skulle få rätt att pröva de bytesavtal, som det enligt lagen skulle bli fråga om. I Stockholm är ju bostadssituationen sådan, att man genom affischer och på annat sätt sprider propaganda över hela landet och allvarligen varnar de människor, som bo utanför Stockholm, att flytta in till huvudstaden. Om nu den av regeringen föreslagna lagparagrafen beträffande bytesrätt beslutas och det av oss kommunister i motionen föreslagna tillägget förkastas, då blir, såvitt jag kan se saken, konsekvensen den rakt motsatta mot den, som Stockholms stads myndigheter velat befrämja på olika sätt, bl. a. genom den av mig nyss berörda agitationen mot inflyttning till Stockholm.

En rationell och ur bostadspolitiska synpunkter åtminstone relativt tillfredsställande ordning skulle kunna uppnås, om den av oss kommunister vid riksdagens början väckta motionen om kommunal myndighets rätt till generell prövning av hyresavtal antoges. Detta är den enda möjligheten för att lösa den föreliggande frågan på ett ur sociala synpunkter godtagbart sätt. En sådan lagstiftning skulle bl. a. skapa större möjligheter åt barnfamiljerna att få sin bostadsfråga löst, något som det sannerligen föreligger stor anledning att försöka göra.

Andra lagutskottet avstyrker emellertid även den av oss vid riksdagens bör-

jan väckta motionen. Utskottet gör detta likväl under hänvisning till ett uttalande från regeringen om att den ägnar denna fråga den största uppmärksamhet och att regeringen i det närmaste signalerat en utredning i frågan. Eftersom utskottet även uttalat den bestämda förväntningen, att regeringen »om utvecklingen föranleder därtill» för riksdagen framlägger förslag i vår motions riktning, få väl vi kommunister försöka nöja oss med utskottets i hög grad välvilliga skrivning beträffande syftet med denna vår motion.

Beträffande själva lagparagrafen om bytesrätten så anse vi oss inte kunna nöja oss med vare sig regeringens förslag eller de motiveringar, som utskottet anfört som skäl för sitt avslagsyrkande på regeringsförslaget. Departementschefen har själv på något ställe i propositionen påpekat riskerna för att bostadsregleringen vid ett genomförande av 8 b § inte blir den bästa ur social synpunkt. Vi kommunister vilja verkligen hålla med om detta. Därför ha vi även föreslagit ett tillägg till bestämmelsen i fråga, som skulle eliminera de risker med lagstiftningen, som departementschefen och andra frukta för.

Om lagen skall få den effekt, som den säges syfta till, måste vårt yrkande i motionen nr 517 bifallas. Om inte denna motion bifalles, blir effekten av lagstiftningen negativ ur sociala och bostadsförsörjningspolitiska synpunkter. I den lagtext, som vi motionärer föreslagit i vår motion nr 517, finns ett tillägg i förhållande till regeringsförslaget, som, om det förverkligas, skulle komma att lösa den föreliggande frågan. Det av oss föreslagna tillägget är av följande lydelse: »Är lägenheten förhyrd till bostad och belägen i kommun, där kommunal bostadsförmedling finnes anordnad, må förordnande meddelas endast då fråga är om överlåtelse till hyressökande, som anvisats av den kommunala bostadsförmedlingen, samt å andra orter efter hörande av det kom-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

munala organ, som handhaver förmedlingen av statliga tertiärlån.»

Herr talman! Eftersom detta förslag jämlikt vår motion finns upptaget under reservationen nr 3 av herr Holmberg, ansluta vi motionärer oss till denna reservation. Om emellertid denna reservation skulle komma att falla vid de kommande voteringarna, måste jag deklarerera, att vi kommunister för vår del i så fall välja att rösta för rent avslag på propositionen. Ett antagande av propositionen i oförändrat skick utan det av oss föreslagna tillägget skulle nämligen medföra vissa negativa verkningar ur sociala synpunkter. Denna vår ståndpunkt är självfallet, vilket jag här sökt antyda i mitt anförande, förestavad av helt andra skäl än dem, som andra lagutskottet anfört i sitt utlåtande.

Herr RYBERG: Herr talman! Jag skall inte hålla något längre anförande till försvar för utskottets ståndpunkt. Utskottet har självt fylligt motiverat sitt ställningstagande. Jag förutsätter, att kammarens ledamöter tagit del av utskottets synpunkter.

Vi ha inom utskottet tillstyrkt den kungl. propositionen om förlängning av hyresregleringslagen så när som på en enda punkt, nämligen i fråga om § 8 b. Denna av Kungl. Maj:t föreslagna paragraf innefattar som bekant att lägenhetsbyten skola kunna göras utan att hyresvärden lämnar sitt bifall därtill. Ett genomförande härav är ett ganska djupt ingrepp i den enskildes rätt. Innan man vidtar ett sådant ingrepp, bör det föreligga en mycket stark motivering och utredning om att de hittillsvarande förhållandena medfört mycket stora olägenheter. Någon sådan motivering och utredning har utskottet emellertid inte kunnat finna i den kungl. propositionen. Jag vill i förbigående nämna, att det icke legat någon allmän, förutsättningslös utredning till grund för förslaget till den ifrågava-

rande paragrafen, utan det har endast utarbetats en promemoria härom i justitiedepartementet. Departementschefen säger ju också själv, att våningsbyten redan nu kunna ske i mycket stor utsträckning med hyresvärdarnas bifall. Det är endast i vissa fall, som hyresvärdarna kunnat neka även då de icke haft giltiga skäl. Departementschefen erkänner ju med detta, att hyresvärdarna stundom haft giltiga skäl för sin vägran till bytena. I propositionen ges emellertid ingen upplysning om i hur många fall hyresvärdarna vägrat hyresgästerna bytesrätt. Ha dessa fall verkligen varit så många, att det kan vara anledning att nu göra ett så djupt ingrepp i den enskildes rätt, som departementschefen här föreslagit? Vi ha inom utskottet icke blivit övertygade härom. Det är huvudsakligen av dessa skäl, som vi icke velat tillstyrka ett införande av 8 b §.

Reservanterna herrar Hage och Uhlen från första kammaren ha hävdatt att, om Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende nu skulle avslås, så skulle detta medföra, att hyresvärdarna hädanefter i större utsträckning än hittills sade nej till våningsbyten. Utskottet har emellertid hävdatt, att Kungl. Maj:t under alla förhållanden har sin uppmärksamhet riktad på detta problem. Skulle hyresvärdarna inta en negativ hållning till bytesrätten med därav följande olägenheter, då ha vi utgått ifrån att hela denna fråga kan upptagas till förnyat övervägande.

Vi ha inom utskottet även ansett, att hyresgästerna vid lägenhetsbyten ofta kunna ernå vissa otillbörliga vinster. Om man nu skulle medge hyresgästerna rätt att utan hyresvärdarnas medgivande byta bort sina lägenheter, komma enligt vår uppfattning dessa otillbörliga vinster att i fortsättningen bli ännu större än hittills.

Herr talman! Med dessa korta ord hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

I detta anförande instämde herrar *Pettersson* i Dahl, *Werner*, *Carlsson* i Bakeröd, *Edberg*, *Boman* i Stafsund och *Pettersson* i Norregård.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! En av de stora svårigheterna i det nuvarande läget på bostadsmarknaden består i fastlåsningsen av lägenhetsfördelningen. Den som har en bostad lämnar den inte förrän han blivit övertygad om, att han kan få en annan. Detta är säkert en ofrånkomlig följd av frånvaron av en lägenhetsreserv, som under normala tider möjliggör omflyttning. Detta förhållande bidrar i rätt hög grad till att förvärra situationen på bostadsmarknaden. Det redan alltför knappa lägenhetsbeståndet blir nämligen genom denna fastlåsningsen inte utnyttjat på lämpligaste sätt.

Det finns emellertid en anordning som gör, att denna svåra olägenhet nu i tämligen stor utsträckning blir avhjälpd. Jag syftar på dessa lägenhetsbyten, som den nu behandlade paragrafen i propositionen handlar om. På olika sätt kan det uppstå ett trängande behov för en familj att byta bostad. Barnen växa upp och flyga ur boet. Då behöver familjen en mindre bostad. En annan, yngre familj, får en ökad barnskara och barnen bli större. Denna familj behöver då en större bostad. Ett fall av annat slag är, när en person får arbete på en annan ort än där han är bosatt. Han måste då skaffa sig en ny bostad. Om han inte kan detta — och det är tyvärr ofta fallet — blir följden den, att han får hyra in sig någonstans, medan hans familj bor kvar på den gamla platsen. Resultatet blir en faktisk upplösning av familjebanden med allt som följer därmed.

Med hänsynstagande till dylika och andra trängande fall, då en familj behöver byta bostad, måste man bedöma det föreliggande problemet. Ett byte av lägenhet är ofta den enda möjlig-

heten att komma tillrätta med saken. Det förslag som nu behandlas avser att i någon mån underlätta sådana lägenhetsbyten. Detta är alltså förslaget innebörd; det har varken någon mindre eller någon vidsträcktare räckvidd.

Herr Adolfsson berörde en kategori av människor, som har det ännu värre ställt än de jag här nämnt. Det är de som på grund av bosättning eller av annan anledning behöva en bostad och inte alls ha någon förut. Det är självfallet att dessa kunna vara i ett ännu besvärligare läge. Men detta hör egentligen inte samman med den föreliggande frågan. Man kan inte med denna paragraf lösa det problemet. Det måste i första hand lösas genom nyproduktion av lägenheter. Om detta inte går, får man tillgripa längre gående åtgärder och sådana ha också diskuterats i propositionen. I sista hand har man att tillgripa en ransonering av bostadsbeståndet med alla de svårigheter och olägenheter, som en dylik mycket genomgripande reglering för med sig. Det föreliggande förslaget ligger emellertid som sagt vid sidan av detta mycket allvarliga problem.

Jag vill alltså understryka, att det här endast är fråga om den situationen, då en person, som har en lägenhet, vill skaffa sig en annan genom byte. Om han inte kan detta, om bytet inte underlättas, vad blir då följden? Inte alls att han lämnar sin lägenhet och att den alldeles bostadslösa familjen får den. Följden blir blott att han sitter kvar i sin för trånga eller för stora lägenhet, och då har man ju inte hjälpt de bostadslösa familjerna. De ha det lika illa som förut. Man har endast minskat möjligheten att åstadkomma en bättre omfördelning bland dem, som redan ha bostad. Över huvud taget har jag fått det intrycket, att man i diskussionen på olika sätt missförstått förslaget innebörd. Ibland har man gjort detta på det sätt jag nu berörde; man har velat inlägga mera i förslaget än

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

vad som är möjligt med åtgärder av detta slag. Ibland har man framställt anmärkningar mot förslaget med motsatt utgångspunkt. Det måste väl föreligga sådana missförstånd, ty annars vet jag ej hur man skall tolka den kuriösa koalition, som här uppstått mellan fastighetsägarintresset å ena sidan och kommunisterna å den andra — samt flera andra grupper där emellan. Eftersom jag således tror, att många missuppfattat förslaget, ber jag att få redogöra något för vad det egentligen innebär.

Jag har redan framhållit, att förslaget endast syftar på bytessituationen, d. v. s. det förhållandet, då en person har en lägenhet och vill lämna den under förutsättning att han kan få en annan. Vad gäller då om denna situation enligt nuvarande lagstiftning? Jo, sedan lägenhetsinnehavaren fått kontakt med en annan person, som vill byta, måste samtycke inhämtas av bäge hyresvärdarna. Ibland äga sådana transaktioner rum i form av triangelbyten, och det kan stundom vara ännu flera än tre som byta för att det skall gå ihop. I dylika fall måste var och en av hyresvärdarna samtycka. Så snart någon hyresvärd vägrar, går hela bytet om intet. Hyresvärderna eller hyresvärdarna kunna i sådana fall vägra av högst asociala skäl och de behöva över huvud taget inte uppge något skäl alls. Vägrar någon värd att medverka, finns det inte något rättsmedel. Det är denna situation som förslaget tar sikte på. Det innebär emellertid ingalunda att hyresgästerna skulle få någon fri rätt att handla med sina lägenheter.

De första stadierna i förfarandet skola enligt förslaget tillgå på precis samma sätt som för närvarande. Två eller flera personer skola vara ense om ett byte. Sedan måste de som vanligt förhöra sig hos respektive hyresvärdar, om dessa gå med på saken. Därefter kommer jag fram till den föreslagna ändringen. Om någon hyresvärd väg-

rar att ge sitt tillstånd, skola enligt propositionen hyresgästerna kunna vända sig till hyresnämnden och anhålla att denna prövar, om värden har legitima skäl för sin vägran. Det är alltså inte alls säkert, att ett byte genomdrives, utan hyresnämnden skall göra en avvägning mellan å ena sidan hyresvärdens skäl för sin vägran och å andra sidan de bytande hyresgästernas intresse av att byte kommer till stånd. Därjämte skall hyresnämnden beakta allmänna bostadssociala synpunkter i övrigt, d. v. s. pröva om bytet är önskvärt ur allmän synpunkt. Om hyresnämnden, såsom det står i lagförslaget, för det första finner att vägande skäl tala för bytet — detta är alltså de sociala synpunkterna — och för det andra finner att hyresvärdens vägran är obillig, då skall hyresnämnden kunna förklara, att bytet skall äga rum. Detta och ingenting annat är innebörden av lagförslaget.

När nu majoriteten i utskottet velat avstyrka detta förslag, har emellertid till en början framhållits, att man kan vinna betydande fördelar genom byte av lägenheter. I och för sig delar utskottet alltså min uppfattning, att man bör underlätta sådana byten. Sedan har emellertid utskottet anfört vissa skäl emot förslaget, och jag skall be att få nämna några ord om dem.

Huvudskälet är, som utskottets talesman nyss framhöll, att man inte vet i vilken utsträckning hyresvärdarna utan vägande skäl förhindrat i och för sig önskvärda byten. Jag tror också det är riktigt, att de flesta byten godkännas. I tidningarna ser man långa listor av bytessökande. Detta visar dels det stora behovet av sådana byten, dels att de i flertalet fall gå i lås och att hyresvärdarna alltså ställa sig förstående. Även om de flesta av dessa tusentals byten således godkännas, är det enligt min uppfattning illa nog, om sådana byten i ganska många fall avslås utan vägande skäl. Avslagen grunda sig kan-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

ske på rent asociala motiv eller också finns det inga skäl alls. Någon statistik över de olika fall som förekommit finns det inte. Det är dock säkert bekant för kamrarna, att efter det utskottets avstyrkande utlåtande framlagts, ha flera tidningar redovisat fall, då hyresgäster utan anledning fått sina berättigade önskemål underkända. Jag har för min del fått brev från okända människor, som klagat över dessa förhållanden. Detta säger visserligen inte så mycket, men det är väl troligt att flera av kammarens ledamöter i sin bekant-skapskrets fått höra fall, där så skett. Allt detta är visserligen blott stickprov, men de kunna ge en viss ledning för bedömandet, när det inte finns någon egentlig statistik.

Av större betydelse som underlag för bedömningen är en dossier, som jag fått från Hyresgästernas riksförbund. Den innehåller uppgifter från de lokala hyresgästföreningarna på olika håll i landet. Jag skall inte upptaga kammarens tid med att gå igenom hela denna packe, utan endast läsa upp några stickprov, som jag tror belysa, att det föreligger ett ganska stort behov av en sådan lagändring som den föreslagna.

Från Stockholms hyresgästförening framhålles till att börja med helt allmänt, att förfrågningar om byten där förekomma dagligen. Enligt stockholmsföreningens erfarenheter äro de nuvarande bestämmelserna inte tillfredsställande. Dessa allmänna uttalanden ha kompletterats med uppgifter från en del större företag. Sålunda har t. ex. från statens järnvägar uppgivits, att flera befordringar, som varit förbundna med transporter till annan ort, fått återtagas på grund av omöjligheten för vederbörande att kunna byta lägenhet. Från L. M. Ericsson har förklarats, att flera tjänstemän och arbetare för närvarande gå och vänta på att en lag om bytesrätt skall bli genomförd.

För att så fortsätta med några stickprov från andra städer kan jag nämna, att hyresgästföreningen i Hälsingborg under de gångna krisåren fått föra ideliga förhandlingar för hyresgäster, som blivit nekade att byta lägenheter, och att så gott som dagligen till dess kontor inkomma förfrågningar härom. I Landskrona uppger hyresgästföreningen, att i 90 fall på hundra värdarna neka att genomföra byte. I Karlskrona synes det vara ännu värre. Enligt hyresgästföreningens uppgift vägra fastighetsägarna där så gott som undantagslöst byte, i varje fall i 95 % av fallen. Detta är särskilt besvärligt just i den staden på grund av de många militärer, som äro tvungna att flytta ofta. I Eskilstuna framhåller hyresgästföreningen, att man haft en mängd fall, där någon av hyresvärdarna vägrat medverka till byte. Säkerligen överstiger antalet sådana fall 100 stycken.

Jag skall inte upptaga kammarens tid med flera exempel. Men nog finner jag för min del det vara tillräckligt bestyrkt, att det alltför ofta förekommer avslag på begäran om lägenhetsbyten.

Jag vill ytterligare understryka, att förslaget blott avser att möjliggöra prövning av en kompetent myndighet. Denna myndighet skall undersöka, om fastighetsägaren otillbörligt vägrat lägenhetsbyte. Vid den prövningen har hyresnämnden både rättighet och skyldighet att ta hänsyn till omständigheterna i de speciella fallen och särskilt att beakta de mera säregna omständigheter, som i vissa fall kunna vara av betydelse. Jag tänker t. ex. på sådana fall som upptagits i en motion av herr Eriksson i Stockholm rörande vissa kooperativa bostadsföreningar. Det gäller alltså ej H. S. B., där medlemmarna ha bostadsrätt — inte hyresrätt — till sina lägenheter. Bostadsrättsföreningarna falla inte under lagen. Herr Erikssons motion tar sikte på vissa kooperativa bostadsföreningar av en annan typ, där delägarna ha hyresrätt till lägen-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

heterna. I sådana fall bör man säkerligen, som herr Eriksson påpekar, hålla på en viss turordningsrätt till lediga lägenheter. Detta är alltså en speciell omständighet, till vilken enligt min mening stor hänsyn måste tagas vid hyresnämndens intresseavvägning.

Ett annat speciellt fall nämndes, tror jag, av herr Adolfsson. I de kommunala husen skall enligt kommunens önskemål finnas ett visst hyresgästbestånd. Vid ett sådant socialt betingat intresse måste hyresnämnden fästa det största avseende, när den skall avgöra, om ett byte skall komma till stånd eller inte.

Slutligen vill jag erinra om ytterligare ett fall, nämligen tvåfamiljsvillorna. Till följd av sakens natur leva där hyresvärdarna och hyresgästerna i ett mera personligt förhållande till varandra än vad fallet kan bli i ett stort hyreskomplex. Denna personliga kontakt mellan familjerna spelar där en stor roll, och vid hyresnämndernas avgöranden måste naturligtvis också tagas betydande hänsyn till nämnda förhållande. Detta är för övrigt ingen principiell nyhet, utan ett sådant hänsynstagande till speciella omständigheter måste hyresnämnderna ständigt göra i andra liknande fall. Just beträffande tvåfamiljsvillorna uppkomma samma fråga i de vanliga uppsägningsmålen. Enligt vad jag har mig bekant ta de hyresreglerande myndigheterna den allra största hänsyn till de speciella förhållandena därvidlag. Därför har jag mycket svårt att tro, att den omständigheten att man i vissa speciella fall bör ta särskilda hänsyn skulle kunna anföras som ett skäl emot hela förslaget. De speciella fallen böra naturligtvis behandlas efter sin karaktär, vilket hyresmyndigheterna också beakta i andra precis likartade fall. Nog vore det också att kasta bort barnet med badvattnet, om man ville förorda, att de fall, som jag nu talat om och som blott utgöra en bråkdel av alla hyresfall, skulle spela den avgörande rollen

vid prövningen av detta lagförslag.

Utskottsmajoriteten har vidare framhållit, att man måste väga den föreslagna lagstiftningens fördelar mot dess nackdelar. Det är två slags olägenheter som utskottet därvid avsett. Den första är risken för att hyresgästerna vid dessa överlåtelse betinga sig olagliga ersättningar. Enligt gällande hyresregleringslag är det straffbart både för hyresvärd och för hyresgäst att ta extra ersättning för upplåtelse eller överlåtelse av lägenhet, men det finns naturligtvis illojala personer både bland hyresgästerna och hyresvärdarna. Sådana olagliga handlingar förekomma nu ibland, och de kunna vara svåra att komma åt, eftersom ingen av de i transaktionen deltagande brukar vilja avslöja dem. Nu menar utskottet, att om lagförslaget genomfördes, skulle det föreligga stor risk för att sådana transaktioner från hyresgästernas sida skulle öka i omfattning. Jag har litet svårt att följa utskottet på den punkten. Enligt vad hyresnämndernas centralkansli i Stockholm meddelat äro sådana olagliga ersättningar mindre vanliga vid byten än vid andra lägenhetsöverlåtelser. Detta är nog också naturligt, ty vid byte är det ofta så, att båda parterna ha intresse av förändringen, och det behövs därför ej någon extra stimulans som när det gäller att få en lägenhet utan byte.

Jag tror också att risken för en ökning av dessa överlåtelser — om förslaget genomföres — är mycket överdriven. Redan nu är det den första förutsättningen för att byte skall komma till stånd, att den som vill byta kommer överens med en annan hyresgäst. Alltså måste den bytesvillige redan på detta första stadium söka kontakt med en annan hyresgäst, och det är väl snarast då som en olaglighet skulle begås. Skillnaden mellan den nuvarande ordningen och förslaget är ju blott den, att hyresvärdens skäl för avslag sedan skola få bli prövade av en myndighet. Jag tror inte att detta i någon näm-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

värd utsträckning skulle öka riskerna för olagliga ersättningar. Å andra sidan kan man kanske säga, att det finns en viss fara för att hyresvärdarna lättare kunna betinga sig ersättning i den mån de äro enväldiga när det gäller att bestämma om byte skall få ske eller ej.

Den andra nackdelen som enligt utskottet skulle vara förenad med förslaget är, att reformen skulle medföra ett betydligt ökat arbete för hyresnämnderna och hyresrådet. Denna mening stämmer emellertid inte med utskottsmajoritetens egen uppfattning, att dessa fall skulle vara så fåtaliga. Äro fallen ganska få, kunna de inte innebära någon större ökning av de hyresreglerande myndigheternas arbete. Som jag redan framhållit, tror jag inte heller, att antalet fall blir så överväldigande stort, att de utspridda över landets hundratala hyresnämnder skulle innebära någon större arbetsbelastning. Dessutom anser jag, att den viktigaste följden av detta förslag skulle vara av preventiv verkan. Jag menar, att om hyresvärdarna veta, att en uppenbart illojal vägran att medgiva byte kan dragas inför hyresnämnden, komma de i regel att bifalla ett på goda skäl framställt förslag om byte. I alla sådana fall kommer ju saken inte inför de hyresreglerande organen.

Med all respekt för det ståndpunkts-tagande, till vilket majoriteten i utskottet kommit, anser jag alltså fortfarande, att det finns vägande skäl för att införa denna möjlighet att underlätta lägenhetsbytena. Detta är kanske inte någon så stor fråga, men jag är ganska övertygad om, att de bostadssökande människorna överallt ute i våra städer och samhällen med stort intresse ha väntat på denna lagändring. Jag hoppas därför, att reservanterna i utskottet skola vinna kammarens bifall.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Bakgrunden till den förevarande proposi-

tionen är ju bristen på bostäder i landet. Det är ganska märkligt, att vi, trots den stora byggenskap, som vi haft under efterkrigsåren och vilken medfört att ungefärligen en miljon av landets innevånare nu bebor bostäder, som producerats under och efter kriget, ha en bristsituation, som medför olika svårösta problem.

När man tar itu med de problem, som hänga samman med bristen på bostäder, är det enligt min uppfattning icke lämpligt, att man tar ut vissa detaljer av detta problem och försöker lösa olika därmed sammanhängande frågor genom en detaljlagstiftning. Jag vill gentemot justitieministern hävda, att utskottet rent principiellt inte har någonting emot en lagstiftning, som söker komma till rätta med de problem, som nu behandlats i Kungl. Maj:ts lagförslag under § 8 b. Utskottet har emellertid den uppfattningen, att om man skall försöka lösa denna detalj, så måste man även komma till rätta med andra frågor, vilka äro av väsentligt större betydelse. Striden gäller inte så mycket den principiella frågan, om samhället bör göra ingripanden för att komma till rätta med de sociala spörsmål, som tillkommit till följd av bostadsbristen, utan striden gäller, att den av Kungl. Maj:t föreslagna lagen inte är så utformad att den med hänsyn till konsekvenserna av dess praktiska tillämpning bör kunna antagas av riksdagen.

Justitieministern sade alldeles nyss, att man bör väga för- och nackdelar, när man skall stifta lag. Detta påstående är naturligtvis riktigt. Jag har emellertid den uppfattningen, att man i detta fall måste väga fördelarna för det ytterst ringa antal människor, som kunna få nytta av denna lagstiftning, mot de olägenheter, som följa för de många med en lagstiftning på detta område.

Jag vill här erinra om att lagen endast omfattar hyreslägenheter. Det är emellertid endast ett begränsat antal

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

hyresgäster, som i praktiken kunna ha nytta av lagstiftningen. Detta begränsade antal utgöres av dem, som ha en hyresbostad, vilken kan omsättas på den allmänna bytesmarknaden. Jag syftar här i första hand på dem, som ha ett arbete, vilket kräver att de måste byta vistelseort. Alla de personer, som äro bostadslösa, och de, som inneha de sämre bostäderna i tätorter och på andra håll i detta land, äro emellertid utestängda och erhålla inga förbättringar genom den föreslagna lagparagrafen. De nämnda hyreslägenheterna kunna nämligen inte komma i fråga vid byten.

Härtill kommer, att vi här i landet ha bostadsrättsföreningar. Om man nu skall skapa en lag, som siktar till att komma till rätta med detta problem, kan man göra sig den frågan: Är det rimligt, att den som hyr en lägenhet skall ha möjlighet att byta bostad med en annan utan hyresvärdens men med hyresnämndens tillstånd? Samma resonemang kan dock föras av medlemmar i bostadsrättsföreningar. Om nu en medlem inom en bostadsrättsförening, där han kanske satsat 1—3 000 kronor för att få en bostad, vill byta denna sin bostad med en annan medlem av en bostadsrättsförening på en annan plats, skulle han emellertid vara förhindrad därtill. Om det skall vara någon rim och reson i denna lagstiftning och om man vill komma till rätta med problemet, då hade statsrådet bort låta även dessa och andra liknande fall hänföras under lagstiftningen. De flesta som behöva byta bostäder tillhöra kanske just bostadsrättsföreningarna. Härtill kommer, att det framför allt på senare tid men även tidigare skapats s. k. kooperativa hyresrättshus. Vi ha vidare försökt komma till rätta med bostadsproblemen genom att skapa en kommunal bygghus. Om man nu skall lagstifta på detta område, är det givet, att undantag icke kan göras för en mängd olika kategorier. Statsrådet

ifrågasatte vidare lämpligheten av att tvåfamiljsvillor och liknande hänfördes under lagstiftningen. Statsrådet har enligt min mening på det viset själv lagt grunden för en kritik mot lagförslaget, när han vill undanta än den ena, än den andra gruppen hyrestagare från lagstiftningens tillämpning.

Vi ha inom utskottet icke blivit övertygade om att man nu kan börja tillämpa de nya principer, som här föreslagits i den ifrågavarande lagparagrafen. Om man över huvud taget skall stifta några mer lagar på detta område, bör detta enligt min uppfattning ske först nästa år, då Kungl. Maj:t fått tillfälle att verkställa en mer grundlig utredning i ärendet. Då bör man inte ta upp en enda detalj av detta stora spörsmål, utan man bör behandla hela problemet som sådant.

Beträffande sedan hyresvärdar av olika kategorier så bör väl utskottets skrivning i detta utlåtande kunna sägas innebära en allvarlig tankeställare i denna fråga till alla hyresvärdar. Det är en tankeställare i det avseendet, att om det på detta område finns halsstarrigt folk, så besinna de sig nog och tänka, att om de inte tillmötesgå berättigade önskemål på detta område, kan det bli en sådan lagstiftning som det här är fråga om. Jag har ju förståelse för hela det resonemang som justitieministern har fört. Man kan beklaga fastläsningen av lägenhetsfördelningen, man kan tala om familjetillväxt och behov av bostadsbyte, och man kan tala om familjeband och dylikt. Det är riktigt, men den del av det svenska folket, som behöver en bostad och står i kö härför, anser nog i allmänhet, att här andra frågor och problem förr borde få sin lösning än just denna detalj.

När man talar så vackert om de sociala aspekterna här, vill jag framhålla, att det tyvärr är på det sättet, att de lägsta inkomstgrupperna helt enkelt komma att ställas utanför denna lag.

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

Den kommer att gälla endast för de människor som haft en så god ekonomisk ställning, att de kunnat skaffa sig en dräglig bostad och ha haft tur att kunna göra det, men alla de andra komma vid sidan om.

Det har också sagts här, att justitieministern har fått brev från allmänheten, från hyresgästföreningar och dylika. Ja, jag betvivlar inte, att olika frågor ha förts fram, och jag vill icke heller förneka, att det finns fall som äro värda att beaktas, men jag frågar mig: skall man på denna lösa grund vara beredd att ta ett förslag som kan innebära så stora och vittgående förändringar i den gällande lagstiftningen? Jag vill inte vara med därom, men jag vill, herr talman, framhålla, att när jag inte har kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag, så är det inte därför, att jag principiellt anser, att man inte kan stifta en lag på detta område. Jag anser mera, att denna lag beträffande ifrågavarande detalj inte är berättigad, och vill som allmänt omdöme säga, att riksdagen bör noga överväga saken innan den tar en sådan lagstiftning. Det bör ju vara angeläget, att om man skall stifta nya lagar, man ser till, att de ha en avgörande betydelse och att de ha en mera allmän omfattning än denna detalj.

Jag ber, herr talman, att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **ERIKSSON** i Stockholm: Herr talman! När jag har lagt mig i denna debatt och till och med i ärendet väckt en motion, bottnar det närmast i min gamla grundsyn, att bostäder inte borde kunna göras till föremål för spekulation. Jag betraktar det som en stor olägenhet ur samhällets synpunkt, att bostadshusen kunna genom att övergå i andra händer trissas upp i värde, vilket i sin tur går ut över de boende på det sättet, att när ett hus varit använt un-

der årtionden, krävs det för dess förvaltning och förräntning större kapital än när huset var nytt. Det är därför jag har ägnat åtskilliga årtionden av mitt liv åt att här i Stockholm medverka till att skapa fram bostäder som inte kunna bli föremål för någon spekulation, bostäder där husets förslitning skall ge en återverkan i de årliga hyrorna. Det är närmast den frågan som har gjort att jag kommit att uppträda här. Jag har sålunda mindre obenägenhet att biträda det föreliggande lagförslaget i och för sig angående viss bytesrätt, men vad jag i detta avseende vill komma åt är möjligheten för enskilda personer att i samband med uthyrning eller ombyte av lägenhet tillskansa sig ekonomiska fördelar, vilket närmast går ut över dem som framdeles skola bebo fastigheterna.

Nu erkänner jag ju, att så länge man har ett privatkapitalistiskt system med rätt för enskilda att äga hus, försälja hus och exploatera sina medmänniskor, är det mycket svårt att realisera den linje som närmast ligger till grund för denna min åskådning, men jag menar, att samhället bör på allt sätt gripa in på detta område. Åtskilligt har ju gjorts under de senaste åren, men mycket återstår ännu. I den mån man får kommunala fastigheter, bostadshus i kommunal ägo eller i stiftelseform med statshjälp för uppförande av bostäder på sätt gällande författning medger och med ett absolut avgörande inflytande från kommunens sida, kan man vara förvissad om att möjligheten att exploatera de bostadssökande i samband med uthyrning och ombyte av bostad icke längre finns kvar. Man kan också genom att understödja den verkliga bostadskooperationen uppnå fullständigt samma syfte, vilket jag senare kommer att utveckla i mitt anförande. Det är sålunda denna grundåskådning som har gjort att jag uppträtt här.

Jag känner fuller väl till det förhållandet, som framhölls av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet,

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

att det enligt gällande hyresregleringslag är straffbart att erbjuda eller mota särskild gottgörelse i samband med uthyrande av bostadslägenhet. Men där ingen åklagare är, kan inte heller någon domare inträda, och i det fall där de båda kontrahenterna äro överens om att lämna kontant gottgörelse — under bordet, som man brukar säga — och tåga därmed, är det mycket svårt att åstadkomma bevisning för att detta, som herr statsrådet framhöll, straffbara tillvägagångssätt har ägt rum. Att det emellertid förekommer, framgår ju även av den kungl. propositionen, där det i statsrådsyttrandet talas om fall av otillåten ersättning, och jag finner för min del det vara beklagligt att sådant skall förekomma.

Nu är det ju närmast fastighetsägarna eller byggmästarna, som hittills ha tillgodogjort sig dessa former av otillåten ersättning, men jag kan inte värja mig för den tanken, att om ifrågasättande lagförslag i den kungl. propositionen nu genomföres, skulle man i ett slag ha utökat antalet personer som skulle ha möjlighet att tillgodogöra sig denna otillåtna ersättning, vilket jag måste betrakta såsom ur moralisk synpunkt synnerligen beklagansvärt. Det är ju på det sättet, att enstaka förbrytelser mot gällande lag av den allmänna opinionen bedömas såsom något inte rekommendabelt, och de bli sålunda bedömda efter sträng måttstock. Men ju mera allmänt förbrytelser mot en lag förekomma i samhället, desto mer avtrubbas reaktionen häremot, och det är därför jag för min del varit synnerligen betänksam mot denna lagstiftning i och för sig. Jag har emellertid, såsom de som läst min motion funnit, ansett mig kunna gå förbi denna del av problemet och överlåta åt andra att bedöma den. Vad jag velat nå med min motion har varit att värna om den kooperativa bostadsrörelse som jag har arbetat i och som har vunnit ganska avsevärda resultat.

Den kooperativa bostadsrörelsen, som jag här syftar på, har inte så mycket gemensamt med bostadsrättsföreningarna och deras medlemmars överlåtelse av lägenheter, där det endast i enstaka undantagsfall förekommer någon egentlig hyresverksamhet. Det vanliga förhållandet inom bostadsrättsföreningsrörelsen är ju det, att medlemmarna äga bostadsrätt till en viss bestämd lägenhet i bostadsrättsföreningshuset och bebo denna lägenhet. Det är, som jag antytt, ytterst sällan förekommande, att medlem av en bostadsrättsförening inte bebor sin lägenhet utan hyr ut den eller att medlem har flera lägenheter i samma bostadsföreningshus och uthyr den som han inte själv behöver. I det fall där sådant uthyrande förekommer är det klart, att det är ett hyresförhållande som beröres av detta lagförslag. Men i alla de fall, då bostadsrättsinnehavaren äger och själv bebor sin lägenhet, berörs han icke alls av den fråga som nu behandlas, men däremot berörs den bostadskooperation som jag här mera tänker på och som utgöres av hyresrättsföreningar.

Vi ha en stor sådan hyresrättsförening här i Stockholm, som jag tillhör. Den har ett lägenhetsbestånd på 2 600 lägenheter och är sålunda en av de största fastighetsägarna här i Stockholm. Denna förening har till ändamål att huvudsakligen för sina medlemmar anskaffa sunda och billiga bostäder, att i detta syfte förvärva lämpliga tomter, uppföra bostadshus och uthyra lägenheter. För rätt att förhyra lägenhet i föreningens hus stadgas, att medlem skall ha förvärvat hyresrätt, vilket sker genom att man betalar ett visst belopp som bestämmes i förhållande till den bostad på vilken en medlem reflekterar. Sedan innehålla stadgarna föreskrift därom att lägenheterna tilldelas medlemmar i den ordning i vilken de till föreningen gjort inbetalningar. Detta är sålunda grundtanken i hela denna verksamhet.

Andrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

Därigenom att dessa föreningar ha bedrivit bostadsbyggande under åtskilliga årtionden har det blivit olika kostnader för lägenheter i olika hus, delvis beroende på olika standard men även och i huvudsak beroende därpå, att byggnadskostnaderna under senare år stigit så avsevärt. Det är ganska naturligt, att det bland den stora medlemsstock på 3 500 personer, som finnes i denna förening, är en dragning mot de billigare lägenheterna. Sådana personer som ännu inte fått någon bostad i föreningshusen söka sig till de bostäder, som till äventyrs kunna stå till buds, med iakttagande av den turordningsrätt som tillkommer dem, och de personer som bebo lägenheter i föreningshusen dragas gärna från de dyrare fastigheterna, alltså de senare uppförda, till de äldre fastigheterna med deras billigare hyror. Detta är sålunda tillvägagångssättet och arbetssättet inom föreningen när det gäller tilldelandet av lediga bostäder.

Skulle den lagstiftning som nu här föreslagits bli genomförd, skulle detta kunna medföra, att en person som bor i en äldre och billigare fastighet finner det med sin fördel förenligt att ingå ett byte med någon som icke är medlem av föreningen och därigenom tillgodogöra sig en ekonomisk vinst av samma slag som den jag talade om i början av mitt anförande och som privata fastighetsägare ganska ofta, såsom det i propositionen erkännes, tillskansa sig. De medlemmar i denna förening, som väntat på sin tur kanske under ett tiotal år, skulle på detta sätt frångå sin turordningsrätt att få lägenhet, bara därigenom att det stiftas en lag som åsyftar helt andra förhållanden och som inte undantar dem som jag nu pekat på. Detta skulle ju inom dessa föreningar skapa en känsla av osäkerhet och otillfredsställelse, som jag tycker att statsmakterna böra uppmärksamma och bör föranleda att denna lagstiftning icke genomföres.

Då jag för min del ställt ett yrkande i motionen om att från denna lag skulle undantagas sådana bostäder, där ägaren är en kooperativ förening, som uthyr lägenheter till medlemmar efter en fastställd turordningsrätt, har jag nöjt mig med denna ändring av Kungl. Maj:ts förslag, som är mindre omfattande än ett rent avslag.

Enligt vad det har sagts har emellertid andra lagutskottet ansett, att man på detta område inte kan genomföra en lagstiftning, som undantar en del fastighetsägare. Man måste ha en lagstiftning som gäller för alla, och undantagsbestämmelser i detta avseende äro dels störande ur principiell synpunkt och dels ägnade att medföra olägenheter i annat avseende. Jag kan ju böja mig för detta resonemang, även om jag personligen hade kunnat vara med om en sådan partiell lösning av frågan. I det läge som uppkommit, då man vid denna nya lagstiftning icke velat medgiva undantag från lagens verkningar för den verksamhet som jag anser mig ha skyldighet att värna om, måste jag i likhet med den föregående talaren i denna debatt, som har en mot utskottet avvikande principiell mening, sälla mig till utskottets majoritet och alltså biträda yrkandet om avslag på Kungl. Maj:ts proposition beträffande den föreslagna § 8 b.

Jag har med detta anförande velat klargöra, hur jag ser på dessa frågor och vad jag har sökt uppnå med den motion som jag har avgivit. När jag i nuvarande läge i alla fall biträder avslagsyrkandet, gör jag det under samma förhoppning som den närmast föregående talaren, nämligen att Kungl. Maj:tt måtte ägna uppmärksamhet åt de specialintressen, som en del samhällsgrupper ha i detta sammanhang, och att det förslag, som — därest förhållandena göra det erforderligt — kommer att framläggas till nästa års riksdag, bättre än det här föreliggande förslaget måtte tillgodose dessa specialintressen.

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

Jag vill med tacksamhet notera att statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som är föredragande i detta ärende, erkänner att det beträffande kooperativa bostadsföreningar av den typ, som jag företräder, finns särskilda förhållanden som borde föranleda en något annan tillämpning av lagen än när det gäller sådana lägenheter, som uthyras av privata fastighetsägare. Herr statsrådet gjorde också ett liknande erkännande i fråga om de s. k. tvåfamiljsvillorna. Det förefaller mig som om dessa båda problem hade helt och hållet förbisetts vid den förberedande behandlingen av ärendet inom justitiedepartementet. Jag hoppas emellertid att den debatt, som förekommit här i riksdagen, skall öppna ögonen på vederbörande för att det finns andra grupper i samhället än hyresgästerna i privatägda hus, som kunna göra anspråk på att vinna gehör för sina synpunkter vid en lagstiftning på här ifrågakvarande område.

Jag ber med detta, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Fru EWERLÖF: Herr talman! I proposition nr 212 föreslås, att gällande hyresregleringslags bestämmelse om att bostadslägenhet ej utan tillstånd av hyresnämnd må tagas i anspråk för annat ändamål skall utsträckas att gälla även hotell och pensionat. Rum, som disponeras av hotell eller pensionat, skulle alltså i fortsättningen ej få tagas i bruk för annat ändamål än för bedrivande av hotell- och pensionatsrörelse.

Här i Stockholm ha vi under de senaste åren haft något, som man med ett drastiskt uttryck skulle kunna kalla för pensionatsdöd. Det ena efter det andra av pensionaten har fått läggas ned. Departementschefen konstaterar också i propositionen, att ett stort antal pensionat lagts ned och förvandlats till kontorslokaler, varigenom det redan

förut otillräckliga antalet hotell- och pensionatsrum har ytterligare minskats. Departementschefen gör emellertid där efter det förmodandet, att dessa nedläggelser bero på svårigheterna att er hålla personal.

Personalsvårigheterna ha självfailet bidragit till det rådande tillståndet, men vi reserverar oss, att i första hand beror pensionatsdöden, om jag så får kalla det, på priskontrollnämndens vägran att låta hotell och pensionat ta ut sina ökade kostnader i form av höjda rumspriser.

Nu kan man ju inte tvinga en viss grupp av människor att fortsätta med en förlustbringande verksamhet, och departementschefen säger också klart ifrån att detta inte är meningen. Men om innehavarna av hotell och pensionat alltså lägga ned sin rörelse, vad blir då resultatet, ifall Kungl. Maj:ts förslag bifalles? Jo, att de stå där med sina ofta till höga belopp förhyrda lägenheter, som de inte få disponera för annat ändamål.

Vi förmena, att den ökning av beståndet av hotell- och pensionatsrum, som så väl behövs inte endast med tanke på den resande allmänheten, utan också med hänsyn till de många äldre personer, som på grund av alla besvärigheter, som äro förenade med att själv ha ett hem — jag tänker på bristen på hemhjälp, ransoneringarna o. s. v. — ha tagit sin tillflykt till pensionaten, inte bör åstadkommas genom en ny restriktiv lagstiftning, utan att man bättre kommer till rätta med problemet, om man går in för en positiv linje. Det finns alldeles säkert i en storstad som Stockholm en rumsreserv, som man borde försöka få fram, och vidare bör inte priskontrollen utövas på ett sådant sätt, att den förhindrar en på sund ekonomisk grundval bedrivna hotell- och pensionatsrörelse.

Slutligen kan jag inte i detta sammanhang underlåta att uttala den förmodan, att de massor och återigen mas-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

sor av rum, som nu tagas i anspråk av kommissionerna, skulle komma till bättre användning och större glädje, om de finge disponeras för bostadsändamål.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till vår reservation.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande fogat en blank reservation. Egentligen skulle sådana reservationer vara förbjudna, därför att de säga ju ingenting, men å andra sidan ges det faktiskt tillfällen, när man kan behöva möjligheten av att på detta sätt anmäla, att man inte är enig vare sig med den ena eller andra riktningen inom utskottet. En blank reservation fordrar emellertid en förklaring, och det är denna förklaring jag nu skall ge.

Vid utskottets behandling av Kungl. Maj:ts förevarande proposition var det, som det under senare delen av riksdagen ofta brukar vara och som det är i ännu högre grad nu, stor brådska, men när det gäller en lag av den karaktär som den här ifrågavarande, vill man ju gärna grundligt sätta sig in i frågan. Därtill kommer att man, även om man finner skäl tala emot ett förslag, i det längsta drar sig för att utan en ingående granskning gå på avslagslinjen, då man vet att saken blivit prövad i Kungl. Maj:ts kansli. Jag befann mig just i den situationen, när utskottets beslut fattades, och jag var sålunda icke beredd att stödja dem, som ville fälla Kungl. Maj:ts proposition i vad avsåg § 8 b. För att rädda min själ avgav jag därför en blank reservation, ty därigenom fick jag möjligheten öppen att göra en ytterligare prövning och vid avgörandet här i kammaren inta en ståndpunkt, som jag kände mig säker på.

Jag känner mig nu säker på att jag bör stödja utskottet. Det finns skäl som tala för en lagstiftning, som praktiskt taget ger hyresgästen rätt — visserligen

efter hänvändelse till hyresnämnden — att bestämma vem som skall bli efterträdare i lägenheten. Jag är fullt medveten om att det finns hyresvärdar som jobba med lediga lägenheter, men jag är lika medveten om att det finns hyresgäster som också skulle jobba med sina lägenheter. Jag tror inte att någondera parten skall brösta sig och säga att man är ofelbar, ty så är inte fallet; människan är nu en gång ett svagt käril.

Det finns emellertid starkare skäl för att icke gå på Kungl. Maj:ts förslag i berörda del. Jag tänker nu inte så mycket på husägarna, som bara skulle ha att ta emot de hyresgäster, som hyresnämnden anvisade, ty detta kan väl inte vara förenat med några olägenheter, när hyresnämnden funnit vederbörande hyresgäster vara kvalificerade. Jag tänker framför allt på de bostadslösa, som icke lyckats komma över någon lägenhet att byta med. Kungl. Maj:ts förslag innebär faktiskt ett monopol på befintliga lägenheter för sådana som ha lyckats få en bostad. De bostadslösa ha inte någon möjlighet att tränga sig in där. Erfarenheten visar hurusom infödda göteborgare, som under årtal sökt bostad i den stad, där de växt upp och där de ha sin utkomst, ha fått stå tillbaka för en inflyttad stockholmare, som haft en lägenhet i Stockholm att lämna i utbyte. Det förhållandet, att stockholmare hade en lägenhet i Stockholm, gav honom alltså förmånsrätt till en lägenhet i Göteborg framför göteborgare, som under flera år stått i kö för att få en lägenhet.

Jag beklagar livligt att jag icke kan acceptera ett förslag, som justitieministern säkerligen har framlagt i den bästa avsikt, men jag kan inte göra det därför, att justitieministern icke har tagit tillräcklig hänsyn till den grupp, som jag här talat om, nämligen de bostadslösa. När så är förhållandet, har jag ingenting annat att göra än att gå emot Kungl. Maj:ts proposition, vad beträffar § 8 b.

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

Jag kommer alltså, herr talman, att på denna punkt lägga min röst för utskottets hemställan.

Herr HOLMBERG: Herr talman! Efter det anförande, som hållits av herr Adolfsson, skulle jag egentligen inte ha så mycket att tillägga, men statsrådet Zetterbergs yttrande här för en stund sedan ger mig anledning att framföra några synpunkter.

Jag kan inte förstå, varpå statsrådet Zetterberg grundar sin antydan om att de kommunistiska förslagen i bostadsfrågan skulle innebära ett tillmötesgående av hyresvärdarnas intressen. Tvärtom är det ju så, att allt vad som i denna fråga har sagts och föreslagits från kommunistiskt håll syftar till en begränsning av hyresvärdarnas inflytande för att ett socialt betraktelsesätt i större utsträckning skall kunna göra sig gällande, när det gäller bostadsfrågorna. Som bekant har den grupp, som herr Adolfsson och jag tillhöra, vid riksdagens början motionsledes hävdad, att upplåtelse av lägenheter över huvud taget icke borde få ske utan att ett offentligt bostadsorgan har prövat saken och givit sitt bifall. Departementschefen har nu i propositionen meddelat, att frågan i hela dess vidd är föremål för överväganden inom justitiedepartementet, och jag har därför vid mitt ståndpunktstagande inom andra lagutskottet utgått ifrån att riksdagen icke nu behöver göra någon ytterligare framställning till regeringen beträffande den saken. Det är min uppfattning, att det sist och slutligen icke går att komma fram till en lycklig lösning av bostadsfrågorna utan att följa den väg, som vi anvisat i vår motion, men jag skall inte för närvarande göra något särskilt yrkande i detta avseende, utan vill bara uttala den förhoppningen, att den prövning, som departementschefen talar om, snarast möjligt skall komma till stånd.

Däremot har jag, såsom också fram-

går av utskottets redovisning av ärendet, gjort en reservation till det nu framlagda förslaget till hyresregleringslag. Denna reservation överensstämmer med tankegången och det konkreta yrkandet i motion nr 517. Jag behöver därför inte närmare anföra de skäl, som varit bestämmande för mig, ty dessa äro redan angivna i motionen och ha också här utförligt behandlats av herr Adolfsson. Vad det gäller är kort och gott att tillförsäkra de samhällseliga organen ett tillbörligt inflytande även på den del av bostadspolitiken som utgöres av lägenhetsbyten.

Enligt 8 b § i propositionen skulle hyresnämnd få rätt att under vissa förhållanden ålägga hyresvärd att gå med på ett lägenhetsbyte, men i övrigt skulle inte hyresnämnd ha möjlighet att öva inflytande på denna form av lägenhetsuthyrning. Det förefaller mig självklart att detta kan, såsom ju också har framhållits här, leda till mycket stora missförhållanden. Främst kommer att uppstå risk för att de principer, som lagts till grund för den samhällseliga bostadspolitiken, komma att nonchaleras vid dessa lägenhetsbyten.

Jag är helt ense med statsrådet om att den orörlighet, den fastlåsthet som nu i så hög grad präglar bostadsmarknaden, är en stor olägenhet för bostadsförsörjningen, och det är naturligtvis riktigt att lägenhetsbytena äro, som statsrådet säger, ett sätt att råda bot för dessa missförhållanden. Det kan därigenom bli, framhåller statsrådet, en bättre omfördelning av lägenheterna. Men om lagförslaget, sådant det nu föreligger, godkännes, kan det otvivelaktigt också bli en ur sociala synpunkter sämre omfördelning av bostadsbeståndet. Hyresnämnderna komma nämligen inte, såsom herr Olovson tycktes tro, att ta befattning med samtliga lägenhetsbyten, utan det kommer att ske endast i sådana fall, där hyresvärderna vägrar att gå med på ett byte och där alltså hyresgästen går till hyresnäm-

Ändrad lagstiftning om hyresreglering m. m.

den för att få ett åläggande för hyresvärden att godkänna bytet. I alla de fall, där hyresvärden utan vidare godkänner överlåtelsen, finns det ingenting som säger, att man skall taga hänsyn till de sociala skäl, som ju böra vara grundläggande för all befattning med bostadsfrågorna.

Av dessa anledningar har jag yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition med undantag av 8 b §, där jag framlagt förslag om en ändrad lydelse av paragrafen. Den anordning, som jag på denna punkt föreslår, står helt i överensstämmelse med de synpunkter, som anlagts av hyresgäströrelsen i dess yttrande i frågan, liksom med de synpunkter, som anförts av tre ledamöter av hyresrådet.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 3).

Efter härmed slutad överläggning godkände kammaren utskottets förslag till paragrafens avfattning.

8 b § föredrogs. Därvid anförde

Herr HOLMBERG: Herr talman! Jag hemställer om godkännande av 8 b § med den lydelse, som angivits i den av mig avlämnade reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förslag, att ifrågasvara paragraf skulle utgå ur förevarande lagförslag dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Holmberg avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets förslag, att 8 b § skall utgå ur Kungl. Maj:ts förevarande förslag till lag om ändring i lagen om hyresreglering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda paragraf i den lydelse, som föreslagits i den av herr Holmberg avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 150 ja och 30 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets förslag om paragrafens uteslutande ur föreliggande lagförslag.

9 § föredrogs; och yttrade därvid:

Fru EWERLÖF: Herr talman! Med den motivering jag redan anført ber jag att få yrka avslag på den föreslagna ändringen av 9 § hyresregleringslagen och bifall till min reservation.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på avslag å förslaget om ändrad lydelse av paragrafen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

20 § föredrogs; och anförde därvid

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Som en följd av kammarens beslut beträffande 8 b § måste ju utskot-

Lantarbetstidslag.

tets hemställan beträffande 20 § bifallas. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkterna B—F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 273, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1923 (nr 286) om sparbanker, m. m.;

nr 274, med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.;

nr 276, angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförfordning, m. m.; och

nr 277, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. och 4 § förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10.**Lantarbetstidslag.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lantarbetstidslag, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 mars 1948 dagtecknad proposition, nr 192, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bi-

lagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lantarbetstidslag.

Utskottet hade vidare i samband med propositionen nr 192 till behandling förehaft sex i anledning av densamma väckta motioner.

En inom andra kammaren före avlämnandet av propositionen nr 192 väckt motion, nr 31, som hänvisats till lagutskott, hade därjämte av andra lagutskottet behandlats i samband med propositionen nr 192.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 345, I: 346, I: 347, II: 504, II: 505 och II: 506 bifalla förevarande proposition nr 192 oförändrad; och

B. att motionen II: 31 måtte anses besvarad genom vad utskottet under A. hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Holmbäck, Löfvander, Carl Eric Ericsson, Hollertz, Johnsson* i Kastanjegården, *Andersson* i Gisselås och *Carlsson* i Bakeröd, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte avslå det genom förevarande proposition nr 192 framlagda förslaget till lantarbetstidslag och i stället för sin del antaga ett av reservanterna framlagt förslag till lag om fortsatt giltighet av lantarbetstidslagen den 8 juni 1945 (nr 265);

B. att motionerna I: 345, I: 346, I: 347, II: 504, II: 505 och II: 506 måtte anses besvarade genom vad reservanterna under A. hemställt; samt

C. att motionen II: 31 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården: Herr talman! Samtliga ledamöter av andra lagutskottet tillhörande högern, bondeförbundet och folkpartiet ha i en

Lantarbetstidslag.

reservation till detta utskottsutlåtande yrkat, att riksdagen måtte avslå det genom förevarande proposition nr 192 framlagda förslaget till lantarbetstidslag och att lantarbetstidslagen den 8 juni 1945, vilken gäller till och med den 31 oktober 1948, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 oktober 1951.

Lantarbetstidslagens tillämpningsområde är begränsat till företag, som regelmässigt sysselsätter minst två arbetare. Jordbrukare, som endast har en arbetare anställd, är sålunda inte underkastad nu gällande lantarbetstidslag. Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ny lantarbetstidslag, vilket tillstyrkts av utskottsmajoriteten, innebär en sådan utsträckning av lagens tillämpningsområde, att även den som har endast en arbetare anställd skulle komma att lyda under lantarbetstidslagen. Emellertid pågår nu en utredning om revision av denna lag, och resultatet av denna utredning skall väl föreligga inom en inte alltför avlägsen framtid. Jag tror därför inte att någon rikspolis skulle inträffa, om riksdagen finge se resultatet av denna utredning innan riksdagen gör ändringar i den lag som för närvarande gäller.

Jag kan inte riktigt förstå varför man skall öka svårigheterna för jordbruket på detta område. Inom industrien får ju en företagare ha fyra arbetare, innan motsvarande lag gäller för honom, och vi kunna väl ändå vara överens om, att det är betydligt svårare inom jordbruket än inom industrien att ordna med arbetsfördelningen, då ju arbetet inom jordbruket måste anpassas efter de olika årstiderna och väderleksförhållandena. Vi leva ju i en bristsituation, särskilt kännbar i fråga om jordbrukets produkter, och det gäller ju att ta vara på allt med minsta möjliga tillgång på arbetskraft. Jag minns, att den bortgångne statsministern — jag tror det var 1942 eller 1943 — i en liknande situation upp-

manade oss bönder att ta vara på allt som växte. Varje strå, sade han, bör tas till vara, och man bör bärga allt på allra bästa sätt till samhällets gagn. Man kan nog säga, att vi jordbrukare lärt oss, att om man inte arbetar länge den ena dagen för att kanske arbeta kortare tid en annan dag, är det alldeles omöjligt att taga vara på allt så väl, som vi gjort. Jag tror att om man avtalar med sitt folk om att utöka arbetstiden den ena dagen med motsvarande minskning den andra dagen, trevnaden kan bli lika stor som vid lika lång arbetstid varje dag, och det är, enligt min mening, givet att resultatet blir bättre.

En arbetare vid ett litet jordbruk skall ju delta i alla möjliga detaljer, och det är inte så lätt att rationalisera på jordbrukets område. Det är också en mängd olika saker att ta hänsyn till. På många ställen äta ju arbetaren och företagaren tillsammans, och det är ju alldeles orimligt att tänka sig, att de skola äta vid olika tider. I varje fall skulle ju detta inte vara till fördel för husmoderns arbete inom hemmet.

På sidan 11 i utskottsutlåtandet står det: »Skulle på några håll olägenheter uppstå vid anpassning till laglig arbets-tidsreglering, har arbetsrådet möjlighet att medgiva behövliga dispenser.» Man kan ju inte komma ifrån, att jordbrukarna få en massa besvär med att skriva anmälningar. Vi veta mycket väl, att jordbrukarna kanske minst av allt tycka om att skriva ansökningar. Det kanske inte blir av, och då har vederbörande gjort sig skyldig till lagöverträdelse. Att stifta en lag, som är så besvärlig att efterleva, kan knappast vara lämpligt.

I propositionen föreslås också en minskad spännvidd mellan veckoarbets-tidens längd under olika årstider. Man vill överflytta två timmar från sommarhalvåret till vinterhalvåret. Statsrådet anser, att en viss spännvidd bör komma i fråga, och då är det bara

Lantarbetstidslag.

fråga om hur stor denna skall vara. Jag tror att inte ens våra arbetare önska arbeta hur länge som helst under mörka höstkvällar eller vinterkvällar. Då är det betydligt bättre att arbeta litet längre på sommaren. I jordbruket förekommer ju många arbeten, som i och för sig bjuda på rekreation.

I de bygder där det inte finns skog utan man lever bara på jordbruk är det ju nästan omöjligt att sysselsätta folket i samma utsträckning på vintern som på sommaren, och detta måste ju skapa en viss tendens till säsongarbete inom jordbruket, vilket vi minst av allt önska. Nu har det sagts att man vill vidta sådana här åtgärder inte minst därför, att man därmed skulle utjämna arbetarnas inkomster under vinter- och sommarhalvåret. Jag tror inte det finns någon arbetsgivare som inte hjälper sina arbetare på den punkten, om de inte själva skulle kunna ordna saken. Men våra jordbruksarbetare ha nog inte så dåligt ekonomiskt sinne, att de inte klara av denna detalj. Jag menar, att om vi fortsätta på den vägen med en utjämning hur långt som helst, måste det medföra minskad produktion. Därvidlag har också livsmedelskommissionen uttalat sina betänkligheter. Detta kan säkerligen inte undgås. Jag skall förkorta mitt anförande med att endast hänvisa till vad livsmedelskommissionen skrivit i detta avseende.

Ett dylikt försvårande av arbetsförhållandena inom jordbruket leder till sist därhän, att man i främsta rummet kommer att försöka klara av skörden. Men det finns också många andra arbeten inom jordbruket — jag behöver bara peka på att man måste underhålla byggnader, diken, gårdesgårdar och vägar, och det är arbetsdetaljer som man för närvarande i mycket stor utsträckning försummar och skjuter över på kommande generationer, vilket ingalunda kan vara lyckligt.

Herr talman! Med vad jag anført ber

jag få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Stjärne* och *Boman* i Kieryd.

Herr ANDERSSON i Gisselås: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Johnsson i Kastanjegården här anført. Jag vill emellertid anføra ytterligare en del synpunkter på frågan.

En utvidgning av lantarbetstidslagens tillämpningsområde till att omfatta även jordbruk med endast en arbetare är enligt min mening obehøvlig av den anledningen att ingen arbetare numera arbetar längre än lagstadgad arbetstid utan kompensasjon i en eller annan form. Skulle någon arbetsgivare försøke sig på att kræva längre arbetstid än den lagstadgade, skulle han ganska snart bli utan hjælp. I varje fall borde det enligt min mening ha varit möjligt att invænta arbetstidsutredningens resultat innan en så omfattande revidering av lantarbetstidslagen föreslagits.

Hittills har det gått smidigt att ordna arbeidet vid de mindre jordbruken på frivillighetens væg. De anstøllde ha varit fullt med på, att det är en tvingande nødvendighet att vid ett jordbruk anpassa arbeetstiden efter årstiderna og sålunda på bestømd — og i viss mån begrænsad tid — utføra eksempelvis sådd og skørdearbeide.

Vad som kommer att vålla det mindre jordbruket de största svårigheterna, därest det föreliggande lagförslaget antages, är den omständigheten att den tillåtna arbetstiden icke får utökas med övertid efter frivillig överenskommelse utan skall bestämmas av arbetsrådet efter särskild ansökan. Yrkesinspektören i tionde distriktet, som väl får anses vara sakkunnig på området, har framhållit, att vid de norrländska jord-

Lantarbetstidslag.

bruken, där av gammal sedvänja inga klockbestämda arbetstider hållas, en arbetstidsförkortning säkerligen skulle medföra väsentliga olägenheter. En kompensation genom mekanisering av de s. k. familj jordbruken vore ekonomiskt oöverkomlig och försvårades jämväl av att en brukningsdel kunde vara uppdelad i flera jordlotter, belägena på stort avstånd från varandra.

Lantbruksstyrelsen har framhållit, att inom det mindre jordbruket den manuella arbetskraften spelade en förhållandevis mera betydande roll än vid större jordbruk. Under arbetstopparna vid sådd och skörd föreläge därför ofta behov att under någon kortare tidsperiod uttaga en längre arbetstid än som skulle bli möjligt enligt lantarbetstidslagen. Då en sådan tillfällig utsträckning av arbetstiden finge förutsättas bli kompenserad genom kortare arbetstid under mindre bråda tider, torde någon risk för en alltför snabb förslitning av arbetskraften icke förefinnas. Denna lantbruksstyrelsens synpunkt är enligt min mening fullkomligt riktig. Det förhåller sig i verkligheten så, att arbetet vid ett mindre jordbruk är av så mångskiftande art, med den ena dagen längre arbetstid och den andra kortare, att den anställda säkerligen får full kompensation för det övertidsarbete, som under några veckor behöver uttagas t. ex. vid slätkterarbetet.

Nu stadgas visserligen i lagförslaget att arbetsgivaren är berättigad att uttaga visst antal övertidstimmar, om arbetsrådet så medgiver, men med skyldighet för arbetsgivaren att, därest övertid uttages, inom viss tid göra anteckning därom i särskild övertidsjournal, upprättad enligt formulär, fastställt av arbetsrådet. Det är också medgivet att göra anteckningar om uttagen arbetstid å arbetstidsschema, anslaget å arbetsstället. Den som har någon liten aning om arbetsförhållandena vid de mindre jordbruken och om de

ringa förutsättningarna vid dessa att korrekt föra övertidsjournal eller anslå arbetstidsschema ävensom om obenägenheten hos de jordbrukare det här blir fråga om att över huvud taget föra mera anteckningar än som är oundgängligen nödvändigt, borde förstå hur omöjligt det i verkligheten blir att genomföra sådana bestämmelser som de här föreslagna. Därtill kommer att det särskilt i Norrland ännu tämligen allmänt förekommande avlöningssystemet vid de mindre jordbruken med månadslön eller dagpenning jämte i många fall kost och ofta bostad, ytterligare komplicerar möjligheten att beräkna övertid.

Herr statsrådet vill hävda, att om arbetstidslagstiftningen göres tillämplig även å de mindre jordbruken, så skola möjligheterna för dessa att rekrytera främmande arbetskraft bli bättre. Herr statsrådet anför härom bl. a.: »För lantarbetarna måste vidare den i förhållande till andra arbetargrupper ogynnsamma fördelningen av arbetstiden framstå såsom i viss mån orättvis. Att denna omständighet äger en viss betydelse för frågan om rekryteringen av arbetskraft till jordbruket synes framgå därav att arbetsmarknadsstyrelsen, som i detta hänseende torde få betraktas såsom särskilt sakkunnig, med styrka hävdar att en närmare anknytning av arbetstidsregleringen på jordbrukets område till den allmänt förekommande arbetstiden sannolikt skulle underlätta strävandena att fylla jordbrukets — och därmed även skogsbrukets — behov av arbetskraft.»

Herr statsrådet åberopar arbetsmarknadsstyrelsen såsom särskilt sakkunnig på detta område. Jag har endast min egen erfarenhet att lita till, men den säger mig, att den föreslagna lagändringen icke kommer att nämnvärt underlätta för det mindre jordbruket att fylla sitt behov av arbetskraft. Jag tror att såväl arbetsrådets som arbetsmarknadsstyrelsens tankegång här är mera

Lantarbetstidslag.

en teoretisk spekulatión. Svårigheten att få arbetskraft till jordbruket beror icke så mycket på arbetstidens ojämnhet utan fastmer därpå, att det mindre jordbruket icke mäktat betala de arbetslöner, som kunnat erhållas i annat arbete. Särskilt gäller detta i Norrland. Där har allt sedan år 1939 pågått ett starkt forcerat arbete med utbyggnad av kraftstationer, sjöregleringar och flygfält, vartill komma skogsarbeten i en omfattning som ingen tidigare kunnat tänka sig, tidvis med premier av det allmänna. När arbetstillgången varit så riklig och dagsförtjänsterna oftast mycket höga, får man inte förundra sig över om landsbygdsbefolkningen gått till dessa arbeten för att få del av de goda förtjänsterna, och jordbruket har på så sätt kommit i efterhand.

I propositionen föreslås också en ytterligare utjämning av arbetstidens fördelning på sommar- och vinterhalvåret. Departementschefen anför bl. a. härom: »Otvivelaktigt tala starka skäl för en sådan utjämning. En förkortning av veckoarbetstidens längd under sommaren måste sålunda ligga i linje med arbetstidslagstiftningens allmänna syfte att skydda arbetskraften mot för tidig förslitning.»

Den föreslagna överflyttningen av en del av arbetstiden från sommar- till vinterhalvåret tror jag kommer att verka produktionshämmande. Såväl lantbruksstyrelsen som Riksförbundet landsbygdsens folk har också anført, att en förkortning av arbetstiden under sommarhalvåret skulle kunna få till följd en produktionsminskning, och statens livsmedelskommission har beträffande förslaget om en utjämning av arbetstidsfördelningen anført följande: »Enligt kommissionens uppfattning kommer det alltså att bli mycket svårt att ersätta den arbetskraft, som försvinner genom en förkortning av arbetstiden. En betydande risk för produktionsminskning måste därför anses föreligga. Under sådana förhållanden måste kommissionen

med hänsyn till rådande försörjningsläge avstyrka att förslaget i denna del nu genomföres.»

Alldeles oavsett produktionsminskningen kommer det, tror jag, att bli ganska svårt att genomföra detta förslag. Särskilt gäller detta övre Norrland. Där är det nog omöjligt att ta ut åtta timmar per dag i utearbete under den mörkaste årstiden. Det kan hända, att man inte har reflekterat över hur kort arbetsdag vi ha i övre Norrland. Jag kan nämna att t. ex. på den breddgrad, där Luleå ligger, solen är uppe knapast tre timmar per dag under den mörkaste årstiden. Det är visserligen både dagning och skymning, så att det blir inte bara tre timmars dagsljus per dag, men man förstår ju, att det i alla fall torde vara nära nog omöjligt att ta ut åtta timmar i utearbete per dag under den årstiden.

Arbetsrådet har också varit medvetet om detta. Det sägs i propositionen på tal om den föreslagna arbetstidsutjämningen för utearbete, »att skulle för vissa företag avsevärda svårigheter uppstå — det kunde icke förnekas, att det på sina håll kunde vara svårt att under december och januari rationellt utnyttja 45 timmars arbetsvecka — hade arbetsrådet möjlighet att genom överflyttning av arbetstid dispensvägen ordna arbetstiden». Det är gott och väl att denna möjlighet att få dispens förefinnes. Det torde emellertid bli ganska besvärligt både för arbetsrådet och jordbrukarna, om jordbrukarna skola söka dispens för varje särskilt tillfälle då de behöva dispens. Kan det få göras en gång för alla, bli ju svårigheterna mindre. Jag skulle tro att arbetsrådet skulle få alltför stor arbetsbörda, om alla de tiotusentals jordbrukare, som ha behov därav, skulle vara tvungna att söka dispens vid varje särskilt tillfälle. Jag är också övertygad om, att om utredningen fått fullfölja sitt arbete och framlägga sitt förslag, vilket väntas komma under loppet av nästa år, skulle

Lantarbetstidslag.

en bättre lösning av frågan om arbetstiderna kunnat åstadkommas än den som nu föreslås.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Holmbäck m. fl. avgivna reservationen.

Herr CARLSSON i Bakeröd: Herr talman! Då också jag står antecknad som reservant vid detta utskottsutlåtande skall jag be att få deklarerat, att såväl utskottets majoritet som reservanterna äro eniga om behovet av en lantarbetstidslag. Det finns ingen som inte anser att den hittills gällande arbetstidslagen för lantarbetarna bör förlängas. Men reservanterna anse, av olika skäl, att den utvidgning av lagens verksamhetsområde och den skärpning av lagen som här föreslås är ganska svagt motiverad. Det brukar ju knappast heller förekomma, att riksdagen vidtar nya åtgärder på ett område, där en utredning pågår, utan den brukar då avvakta det resultat som utredningen kommer till.

Utskottet avfärdar emellertid detta tidigare hållbara skäl mot en skärpning av lagen med påpekandet, att »sakkunniga, som tillkallats för en allmän översyn av arbetstidslagstiftningen, kunna icke beräknas slutföra detta arbete så snart, att en därpå grundad lagstiftning kan träda i kraft förrän om flera år», och detta gör att utskottet anser att lagen redan nu behöver revideras. Jag vill emellertid påpeka att då det gäller tillämpningsområde, sträcker sig lantarbetstidslagens betydligt längre redan nu än motsvarande arbetstidslags för exempelvis industriarbetare. Vid industrien får man lov att sysselsätta fyra anställda utan att lagen skall behöva tillämpas, under det att man vid jordbruket är skyldig tillämpa lagen, då man har minst två anställda. Och nu föreslås att lagens tillämpningsområde skall utvidgas till att omfatta alla företag, där i regel användes minst en arbetare.

Utskottet har alldeles rätt då det skri-

ver, att den rådande konkurrensen om arbetskraften vid jordbruket har tvingat också de mindre företagarna att tillämpa samma arbetstid som gäller vid större jordbruk. Men det är dock en ganska stor skillnad mellan dessa frivilliga överenskommelser och en lagstiftning, som tvingar företagarna vid bötesansvar att tillse, att arbetaren avbryter sitt arbete på ett bestämt klockslag, oberoende av omständigheterna i övrigt. Det är mycket stor skillnad på arbetsförhållandena och på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare på de små jordbruken med endast en anställd och på de större gårdarna med ett flertal arbetare.

Vid det lilla jordbruket räknas arbetaren, i viss utsträckning åtminstone, till familjen. Han arbetar tillsammans med familjens medlemmar och intar i regel sina måltider tillsammans med dem. Vid otjänlig väderlek sysselsättes han med något arbete inomhus — sådant finns alltid på en bondgård — och vid brådskande arbete ute i jordbruket är arbetaren oftast minst lika angelägen som företagaren att man skall hinna med arbetet i rätt tid. Det är erfarenheter som jag för övrigt själv har gjort. På de större gårdarna kan man inte tillämpa sådana arbetsmetoder, utan där måste den befintliga arbetskraften sysselsättas utomhus oberoende av väderleksförhållandena och där blir, på grund av olika omständigheter, den personliga kontakten mellan arbetare och företagare mindre.

Jag konstaterar alltså att denna utvidgning av lagens tillämpningsområde till att gälla även jordbruk med endast en anställd är ganska onödig, ty i den mån det är möjligt tillämpas denna lag redan nu också vid de små jordbruk det här är fråga om. Men denna utvidgning av lagens tillämpningsområde kommer att för de små jordbruken medföra en rad svåra, för att inte säga nära nog olösliga problem. Det uppstår nämligen ofta förhållanden vid det mindre

Lantarbetstidslag.

jordbruket, som omöjliggöra en så bestämt avpassad arbetstid som här föreslås, men som mycket väl kan efterlevas vid jordbruk med flera anställda, där ett utbyte av arbetskraft givetvis kan ske. Resultatet av denna lag måste helt enkelt bli, att den mindre jordbrukaren och hans familj måste arbeta ännu längre och ännu hårdare än hittills. Lagen kommer inte heller att skapa någon glädje för den arbetare, som vill hjälpa till med ett nödvändigt arbete, som kanske måste utföras på tid, som ligger utanför den lagstadgade arbetstiden, men som vägras detta på grund av lagens bestämmelser. Möjligheten att hos arbetsrådet söka dispens finnes visserligen, men jag föreställer mig, att man varken hinner söka eller få en sådan dispens för ett arbete, som måste utföras i en kritisk situation.

I fråga om överflyttning av två arbetstimmar per vecka från sommar- till vinterhalvåret anser jag för min del att detta i verkligheten innebär, att man stryker två timmar i veckan under tiden mars—oktober. Såvitt jag förstår är det nämligen omöjligt att under tiden november—februari utnyttja denna sålunda ökade arbetstid. Å andra sidan kommer givetvis denna förkortning av arbetstiden under sommarmånaderna att åtminstone i viss utsträckning verka produktionshämmande.

Reservanterna anse, att då en allmän arbetstidsutredning nu pågår och då man inte kan påvisa något verkligt behov av en ändring av lantarbetstidslagen, bör nu gällande lag på detta område få äga fortsatt giltighet till den 31 oktober 1951.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Holmbäck m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herrar *Rubbestad* och *Gustafsson* i Lekåsa.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman: När man tagit del av motionerna

i detta ärende och nu lyssnat till reservanterna, skulle man ju kunna tro att det här vore fråga om något fullkomligt revolutionerande, något för jordbruket ödeläggande. Det är det nu inte. Det är bara fråga om att ta ett litet steg framåt för att åstadkomma likstälighet mellan lantarbetarna och industriens arbetare. Ja, man skulle rent av kunna påstå, att det är fråga om att uppfylla de löften, som bondeförbundarna under de senaste åren strött ut bland lantarbetarna, och det vore ju ganska rimligt, om givna löften infriades nu.

Det är fråga om följande. För det första: att göra lantarbetstidslagen tillämplig vid alla jordbruk där lejd arbetskraft användes, dock med undantag för vissa slag av arbete. För det andra: att minska arbetstiden för lantarbetare utom kreatursskötare under sommarhalvåret från 52 timmar i veckan till 50, dock med motsvarande ökning av arbetstiden under vinterhalvåret. Och för det tredje: att minska arbetstiden för kreatursskötarna från 100 till 96 timmar per två arbetsveckor. Detta är i stort sett allt vad det här gäller.

Naturligtvis kan man här finna olägenheter att peka på. Sådana kan man praktiskt taget alltid finna, när det är fråga om någon ändring i en lagstiftning — och man kan konstruera sådana i vilka sammanhang som helst. Vilka olägenheter och vilka olyckor talades det inte om, när den allmänna arbetstidslagen genomfördes för snart trettio år sedan? Det svenska näringslivet skulle ju därigenom fullkomligt ödeläggas! Vid den tidpunkten och långt senare ansågs det alldeles orimligt att ens tänka på en arbetstidslagstiftning för lantarbetarna. Nu äro t. o. m. de ärade reservanterna beredda att säga — och ha sagt här i dag — att de visst inte vilja motsätta sig en förlängning av gällande lantarbetstidslag. De olägenheter man tidigare pe-

Lantarbetstidslag.

kade på ha sålunda inte varit annat än fantasifoster.

Men även om det skulle kunna pekas på en verklig olägenhet, får man väl ändå vara överens om att man kan nödgas finna sig i en mindre olägenhet på ett håll för att undanröja en större på ett annat. Den orimligt långa arbetstiden för arbetarna över huvud taget var inte bara en olägenhet utan en orättfärdighet och en olycka, och när jag säger detta vet jag vad jag talar om, ty jag gjorde mina dagsverken under tiden före den allmänna arbetstidslagens genomförande, både vid jordbruket och i industrien.

För jordbrukets del är denna orättfärdighet och denna fara ännu icke eliminerad. Lantarbetarna äro i arbetstidshänseende alltjämt sämre ställda än andra arbetare, för att nu inte tala om hur mycket sämre ställda lantarbetarna äro än de befattningshavare, som ha hälften så lång arbetstid, fem eller tio gånger så mycket betalt, tre eller fyra gånger så lång semester och mångdubbelt större pension. Så nog finns här rum för utjämning till lantarbetarnas förmån. Här kan man nämligen inte längre tala om en olägenhet utan om en skriande orättvisa.

Nu säges det på det håll, där man inte vill vara med om den föreslagna, mycket blygsamma korrigeringen av lantarbetstidslagen, att jordbruket för närvarande inte förmår att utplåna denna orättvisa. Jag kan hålla med om att det svenska jordbruket inte förmår utplåna all den orättvisa, som man kan peka på råder mellan lantarbetarna och de bäst ställda folkgrupperna här i landet, den saken är klar. Men att avskaffa den olikställighet, som råder mellan lantarbetarna och industriens arbetare, alltså vad det här är fråga om, det vågar jag för min del påstå att det svenska jordbruket förmår. Ser man på förhållandena i det rätta sammanhanget, kommer man säkerligen till den slutsatsen, att ett avsteg från vad jag skulle kunna

kalla vanorna, som det här blir fråga om, är lättare att göra än att bära följderna av att orättvisorna i arbetstidshänseende kvarstå.

Beträffande tillämpningsområdet gällde ju först, att lantarbetstidslagen skulle tillämpas vid företag — vi kanske här kunna använda uttrycket gårdar — där minst tre arbetare voro anställda. Nu gällande lag stadgar att den äger tillämpning, när minst två arbetare äro anställda.

Dessa begränsningar ha aldrig varit sakligt motiverade och äro det icke ännu. De begränsningar beträffande den allmänna arbetstidslagen som finnas ha heller aldrig varit sakligt motiverade, och de komma väl, hoppas jag, att utplånas.

Här har det hela tiden varit fråga om en kompromiss, en eftergift åt de motsträviga och ingenting annat. Det är ju arbetaren, alltså individen, som det är fråga om att skydda mot en för lång arbetstid. Om det är en, två eller tre på samma gård kan ju icke ha något att betyda för den enskilde, och det har heller ingenting att betyda för företagaren-arbetsgivaren.

Arbetsgivarnas representanter i arbetsrådet ha gått emot en utsträckning av tillämpningsområdet; de vilja alltså ej vara med om att lagen skall gälla för företag, d. v. s. gårdar, där minst en arbetare är anställd. En utsträckning skulle medföra behov av utökning av tillsynspersonalen, förklara arbetsgivarnas representanter i arbetsrådet.

Där framför man enligt min mening fullkomligt onödiga bekymmer. Jag tror, att varenda lantarbetare skall instämma med mig, när jag säger, att det behöver ej alls anställas några nya tillsyningsmän för lantarbetstidslagens utsträckta tillämpningsområde; inspektörer, kontrollörer, instruktörer och andra »daddor» ha vi mer än nog av förut här i landet, och vi skulle kunna realisera en hel del till underpris för att

Lantarbetstidslag.

bli av med dem. Låt lantarbetarna själva kontrollera att lagen efterlevs! Det göra de nu, och det komma de att göra också i fortsättningen. Icke behöver det resa någon herre med portfölj och ingenjörsexamen från Stockholm till Lekåsa eller vart det skulle bära i väg för att se efter, om stalldrängen stannar kvar en kvart för länge i stallet! Icke alls! Arbetsgivarrepresentanterna ha sålunda i brist på rimliga skäl huggit tag på detta. Jag betecknar det som ett i högsta grad onödigt bekymmer. Får man någon personal ledig, som skulle kunna sättas in som kontrollörer, herre gud, skicka ut dem att höbärga i stället! Då underlättar man ju tillämpningen av den kortare arbetstiden på sommaren.

Reservanterna i utskottet förklara, att utsträckningen av tillämpningsområdet kommer att medföra ett övervältande av arbetet från lönarbetaren till bonden eller hans hustru. Det där låter hårt. Om det är fråga om att skydda de arbetande kvinnorna på landsbygden är jag till ytterlighet lyhörd, ty jag är beredd att säga till dem, som vilja höra på, att det finns inga som ha en tyngre arbetsbörda än dessa. Men jag tror, att reservanterna här överdriva, och icke bara detta, utan de äro inne på fullkomligt felaktiga vägar. Skulle det visa sig vara riktigt, att det blir fråga om att övervältra arbetsbördan från lönarbetaren till bonden och hans hustru, skulle detta innebära, att gården tar ut längre arbetstid av lantarbetaren än vad lagen inom nu gällande tillämpningsområde medger. Där skulle sålunda nu ske ett övervältrande i för hög grad av arbetet på lönarbetaren. Det är ju sålunda ett starkt skäl för att tillämpningsområdet bör utsträckas så att man ej tar ut mera arbete av dessa enstaka arbetare än vad man tar ut på de gårdar, där lagen gäller.

För övrigt brukar det ju heta, att lagen ändå tillämpas på de mindre går-

darna, så att någon lagstiftning icke behöves. Gör den det kan det ju icke bli fråga om någon övervältring på arbetsgivaren. För övrigt, där lantarbetaravtalet gäller — och det bör ju rimligen gälla överallt — måste ju lagens arbetstid tillämpas, även om lagen i och för sig ej gäller. Här är det mera fråga om en, låt mig säga, psykologisk betydelse än om en materiell sådan.

Jag kommer så till arbetstiden, där förslaget innebär, att arbetstiden skall sänkas från 52 till 50 timmar per vecka under sommaren med motsvarande ökning under vintern. Nog förefaller det mig, som om de grupper som ha 48 timmar skulle vara benägna att erkänna, att det är rimligt om man sänker arbetstiden för lantarbetarna till 50 timmar. I ännu högre grad borde väl de befattningshavare i stat och kommun, som få tillämpa sommartid och sluta så där klockan 2 eller 3 e. m. för att hinna ut och bada, vara beredda att erkänna riktigheten av att man sänker arbetstiden för lantarbetarna så att de åtminstone kunna få sluta, låt mig säga klockan halv 6.

Livsmedelskommissionen med undantag av fru Nordgren förklarar, att en sänkning av arbetstiden med de där två timmarna i veckan under sommaren skulle medföra, att man måste anställa ytterligare 2 400 arbetare i jordbruket. Ja, det är mycket möjligt, att jordbruket behöver 2 400 arbetare till, men det är icke för denna sänkningsskull. Två timmar per vecka betyder ju 20 minuter om dagen. Där arbetstakten är normal betyder ju en väsentlig minskning av tiden mindre arbete; man kan ju t. ex. icke göra samma arbete på tre timmar som man nu i allmänhet gör på åtta, det är självklart. Men 20 minuter kunna icke spela någon roll. Var och en som har gjort ett ordentligt dagsverke vet, att man kan begränsa arbetstakten så, att man på låt mig säga åtta timmar och 20 minuter ej gör mera än vad man skulle kunna

Lantarbetstidslag.

hinna på åtta timmar. Ingen människa i världen skulle kunna se det på arbetstakten. Var och en vet också, att man kan öka arbetstakten för att under en hel dag öka arbetsprestationen med vad som motsvarar det man normalt hinner på 20 minuter. Man får, när man har tungt arbete, välja takten efter tiden. Var och en vet, att takten blir, låt mig säga saktare vid skiftets slut än vid dess början.

Arbetsgivarnas representanter i arbetsrådet ha förklarat — och här ber jag både kammarens ledamöter och, om det vore möjligt, även de tomma bänkarna att höra på — att lantarbetarna ej ha samma behov som andra av kortare arbetstid om somrarna för rekreation i fria luften. Genom sitt arbete på åker och äng ha lantarbetarna fått allt vad som behöves av rekreation, förklara dessa arbetsgivarrepresentanter.

Reservanterna äro väl eniga med de äsyftade herrarna; jag förutsätter det.

Som jag tidigare har erinrat om finns det åtskilliga befattningshavare, som på sommaren få tillämpa sommartid för att hinna ut och bada. Reservanterna herrar Andersson i Gisselås, Carlsson i Bakeröd och Johnsson i Kanstanjegården ha väl förmodligen varit med och hörbärgat i solgasset. Då veta ju herrar reservanter vad det vill säga att hässja hö och lassa hö, när solen står högt uppe på fästet, som det brukar heta, och när man har ryggen full av svett, klöver och timotej, brännässlor och annat sådant. Vi som varit med och hörbärgat veta ju, att det dör icke en frisk och stark karl av. Men uppriktigt sagt: nog är väl den, som har ryggen full av svett, klöver och timotej efter så där nio timmars arbete, bättre i behov av en stund för att kunna åka ut och bada än de, som ha sommartid och sköta sitt petgöra utan att bliva vare sig svettiga eller annat. Om några behöva en stunds ledighet för den sortens rekreation, som man får när man hoppar i spadet, är det lantarbetarna, och bönderna också, innan de

åka hem och sätta sig framför potatisfatet.

Jag vill här göra ett litet tillägg. Med den arbetstid lantarbetarna nu ha på sommaren få de, om de skola ha skäligen raster, börja arbetet klockan 7 och sluta klockan 6. I närheten av industrisamhällen, t. ex. de stora västmanländska järnbruken, där arbetarna sluta klockan halv 5 och åka ut och bada, få lantarbetarna gå kvar en och en halv timme längre. Jag tycker, att herrar reservanter och jordbrukare över huvud taget borde förstå, att det inte går att fortsätta på det sättet.

Förskjutningen av arbetstiden kommer praktiskt icke att spela den roll som man vill göra gällande. Den kommer icke att spela någon roll alls, ty de där 20 minuterna komma ej att synas på arbetsresultatet. Detsamma kan sägas med avseende å kreatursskötarna, vilkas arbetstid föreslås nedsatt från 100 till 96 timmar per två veckor. För den förkortning av arbetstiden för kreatursskötarna, som här föreslagits, behöver man visst icke, såsom det framskymtat i vissa remissyttranden, bygga om ladugårdar eller vidtaga några andra omfattande rationaliseringsåtgärder. Kanske man kan få lov att smörja det gnisslande hjulet på gödselkärran — men det skall man väl göra ändå.

Jag är för min del ingalunda blind för jordbrukets svårigheter med arbetskraften under den brådeste tiden. Men det första villkoret för att jordbruket skall kunna få arbetskraft är att lantarbetarna till att börja med bli likställda med andra arbetare. Envisas man med att hålla dem i en undantagsställning, bli svårigheterna för jordbruket så mycket större. Det är framför allt vikten av att man håller folk kvar i det svenska jordbruket som gör mig till en oreserverad anhängare av den likställdhet, varom här är fråga.

Oberoende av vad lagen säger om arbetstiden för lantarbetarna kommer man inom jordbruket att under den brå-

Lantarbetstidslag.

daste tiden ha det besvärligt. Men vi få där enligt min mening söka oss fram på andra vägar än att pressa ut mer än vad skäligt är av de människor, som hittills stannat kvar där. Den väg som vi enligt min mening skola välja är att försöka få ut industri på den rena landsbygden, blanda industriens och jordbrukets folk, befolka byarna och ställa det så att när jordbruket behöver extra arbetskraft under sådd och skörd, framför allt under den senare, slå vi för några dagar igen fabrikena, och industriens folk sätter sig på självbindaren eller tar högaffeln och hjälper till. Det är en reform på lång sikt, men den vägen äro vi enligt min mening hänvisade att gå. Under tiden som vi sträva dit skola vi ej genom att upprätthålla orättvisorna ytterligare avfolka det svenska jordbruket.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Eriksson i Sandby, Hermansson, Landgren, Andersson i Munkaljungby och Odhe.*

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (kort genmäle): Herr talman! Efter herr Olovsons drastiska beskrivning av höbärgningen gav han till sist det erkännandet, att han tog för givet att jag samt herrar Carlsson i Bakeröd och Andersson i Gisselås deltagit i skördearbete. När därför herr Olovson säger, att han vet vad han talar om, tror jag heller ej, att han tvivlar på att reservanternas veta vad de tala om.

Jag vill också hålla honom räkning för att han medgav, att arbetsförhållandena icke äro tillfredsställande för bondehustrurna, och att han beklagade deras mycket långa arbetsdag. Men när han sedan talade om, att arbetarna mycket väl kunna på åtta timmar utföra lika mycket som på åtta timmar och 20 minuter utan att någonting kan märkas på arbetstakten, tycker jag ej,

att herr Olovson gör rätt mot våra lantarbetare. Sådana äro de icke, åtminstone ej enligt den erfarenhet jag haft av dem under 26 eller 27 års verksamhet som jordbrukare. Jag kan icke påstå, att någon av dem har fuskat. Men när herr Olovson menar, att man kan göra det på hur kort tid som helst, varför icke säga, att det går på fem timmar, och att vi sedan kunna låta folket gå och bada för resten av dagen? Jag tror, att detta är fullkomligt orimligt. Jag tror, att det behöves en viss arbetstid för att fullgöra detta arbete lugnt och sansat, vilket är viktigt icke minst när man tänker på djuren som skola skötas.

Man talar så mycket om sommartiden och att man skall tillämpa den även för lantarbetarna. Men det kan hända, att om detta blir verklighet får man bereda sig på helt andra priser på mjölken och andra jordbruksprodukter.

Jag vet inte hur mycket av repliktiden som är kvar och skall därför sluta med att till herr Olovson, när han talar om fria fantasier från reservanternas sida, på reservanternas vägnar förklara, att vad herr Olovson sade om att industriens folk skall sätta sig på självbindaren och avlösa jordbruksarbetarna vid behov är bestämt i ännu högre grad bara fria fantasier.

Herr **ANDERSSON** i Gisselås (kort genmäle): Herr talman! Min mening är den, att man inte skall söka pressa ut mera arbetskraft av lantarbetarna än vad som är skäligt. I själva verket förhåller det sig också så att jordbrukare, som ha lantarbetare anställda, måste försöka ordna det så att dessas totala arbetstid inte blir längre än som tillämpas inom industrien. Det undantag i fråga om arbetstidens längd, som det här gäller, hänför sig enbart till tid, som nödvändigtvis behövs för själva skördarbetet.

Till herr Olovson i Västerås skulle

Lantarbetstidslag.

jag vilja säga, att det bör vara en rimlig begäran att vederbörande arbetsgivare kan träffa frivillig överenskommelse med sina arbetare om arbetstidens längd under de två å tre veckor det här gäller, nämligen under slåttern och skördetiden. Det krävs ingenting mera än att man får anpassa arbetstiden efter de arbetsuppgifter man har.

Herr **HOLM**: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet avser en viss ändring av lantarbetstidslagen och syftar till ökad trivsel för lantarbetarna och vill därmed dämpa flykten från landsbygden. Det är ju ett känt faktum att så snart besvärigheter för jordbrukets utövare förts på tal har man skriat om landsbygdens avfolkning, och man har varit angelägen framhålla detta förhållande som huvudorsaken till de svårigheter, vilka nu som förr vilja göra sig påminta i detta avseende. Det har aldrig sparats på ord när det varit fråga om nödvändigheten av sociala förbättringar åt lantarbetarna, och man kunde därför ha alla skäl förvänta, att när nu tillfälle gives att i handling visa detta så också skulle ske. Men att så inte är förhållandet, därom vittnar med all önskvärd tydlighet den vid utlåtandet fogade reservationen. Man spårar i denna samma argumentering, som vid tidigare tillfällen förts, då lantarbetstidslagen varit föremål för behandling i riksdagen. Jag har svårt att förstå hur det samhällsskikt reservanterna företräda kan tänka sig en förbättring av lantarbetarnas sociala förhållanden, om man inte gör någonting i detta avseende. Personligen är jag av den uppfattningen, att det inte är ord lantarbetarna behöva utan handling, och jag är förvissad om att därest man på ett tidigare stadium varit villig medverka till en höjning av lantarbetarnas ekonomiska och sociala standard skulle i dagens läge flykten från landsbygden tillhört ett av de mindre bekymren.

Herr talman! Det föreliggande förslaget till ändring i lantarbetstidslagen är ingen stor sak. Ändringen kommer inte att medföra några katastrofala följder för produktionen i vare sig det ena eller det andra avseendet, men däremot kommer den att medföra ökad trivsel för den arbetaregrupp den berör. Jag kan inte riktigt dela reservanternas uppfattning att utsträckningen av lagens giltighetsområde till att omfatta även en enstaka arbetare skulle kunna verka menligt för den som behöver bara en arbetare att få arbetskraft. Jag är tvärtom med den erfarenhet jag har av den uppfattningen att arbetaren i regel söker sig dit, där arbetstiden är reglerad. Det är ju också naturligt att den har lättare att få arbetskraft, som erbjuder ordnad arbetstid än den som inte har ordnad arbetstid. Så skola vi försöka öka trevnaden på landsbygden. Det har sagts här, att i lantarbetstidslagen äro undantagna företag, som sysselsätta fyra arbetare, men det är att märka att den lagen är permanent, medan denna inte är det. Den 31 oktober utlöper dess giltighetstid, och den måste därför prolongeras från den 1 november. När vi nu ha tillfälle att bättra den lag vi redan ha och det som tidigare brustit i detta avseende, böra vi därför göra det.

Sedan har här talats om den arbetsbörda, som bonden och hans hustru ha. På den saken skall jag inte gå in, men däremot skulle jag vilja säga några ord om den överflyttning av arbetstiden på två timmar, vilken, som det heter i reservationen, skulle verka i hög grad produktionshämmande. Jag tror inte att det blir så förfärligt farligt med den saken. Dessa två timmar spela inte så stor roll, vilket herr Olovson i Västerås redan påpekat. Det är också ett annat spörsmål beträffande dessa två timmar, som jag skulle vilja beröra därför att det inte alldeles saknar betydelse. Jag tänker då på den löneutjämning, som här behövs. Nu finns det tre arbetstider, nämligen 43, 48 och 52 tim-

Lantarbetstidslag.

mar i veckan. Spännvidden är alltså 9 timmar, och vad det betyder i lönehänseende för en lantarbetare förstår envar. Under vintermånaderna med den kortare arbetstiden behöver han som mest med pengar, men som det nu är får han då minst att röra sig med. Därför är det önskvärt med en utjämning av arbetstiden, vilket ju även innebär en jämnare fördelning av inkomsten. Spännvidden föreslås nu till 5 timmar samt veckoarbetstiden under tiden november—februari till 45 timmar och under återstoden av året till 50 timmar. Jag hälsar denna ändring med tillfredsställelse, ty det är inte så alldeles betydelselöst i ekonomiskt hänseende hur arbetstiden är fördelad under årets lopp.

Jag skulle så vilja säga en sak, som kanske inte är så betydelsefull som den förra frågan. Den gäller dikningsarbetet. Enligt den nuvarande lantarbetstidslagen är dikningsarbete, som utföres på ackord, undantaget från lagens tillämpning, men man kan med skäl fråga sig vad det kan ligga för skillnad i att när en del andra arbetsmoment vid jordbruket utföras på ackord under övervakning av arbetsgivaren dikning skall vara undantaget när det sker under samma övervakning. Om dikning däremot verkställs under sådana förhållanden, att det icke tillkommer arbetsgivaren att övervaka detsamma, är det ju fortfarande undantaget lagens tillämpning.

Jag kan i fortsättningen fatta mig mycket kort och vill endast tillägga, att reservanternas synas hänge sig åt det önsketänkandet att arbetarna inte skulle vara så särskilt begeistrade över den nu föreslagna lagändringen. Men reservanternas ha väl ändå läst lantarbetarförbundets yttrande i saken och böra väl inte vara främmande för att förbundet är arbetarnas främsta organ. Någon vidare kommentar i ämnet torde därför inte behövas.

Herr talman! Alla skal tala för ett bi-

fall till utskottets förslag, vilket också till alla delar är Kungl. Maj:ts. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENINGSSON: Herr talman! Jag kanske inte borde störa den stämning, som utskottets talesman, herr Olovson i Västerås, framkallade genom sin utläggning av jordbrukets problem. För egen del vill jag bara ge uttryck åt den uppfattning, som av flera talare tidigare framförts, nämligen att den nu föreslagna lantarbetstidslagen inte kommer att bli till gagn för det mindre jordbruket. Det måste vara andra orsaker än önskan att främja jordbruket och dess produktion som gjort att detta lagförslag blivit framlagt och att andra lagutskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition. När detta ärende förra veckan behandlades i första kammaren, yttrades nämligen från statsrådsbänken, att jordbruket numera blivit så mekaniserat att lantarbetaren kunde jämföras med industriarbetaren, och herr Olovson i Västerås gav i sitt anförande nyss uttryck åt samma mening. Vad han sade om fantasifoster i det avseendet tycker jag bättre stämmer in på hans eget uttalande, att lantarbetaren och industriarbetaren till alla delar kunna jämföras.

Och vidare: när herr Olovson i Västerås så gärna talar om lantarbetarens långa arbetstid, varför talar han då inte lika gärna också om den mindre jordbrukarens arbetstid. Hr Olovson menade väl ändå inte, att den mindre jordbrukaren kan sluta sitt arbete sommartid vid 2- å 3-tiden för att fara ut till badstranden och bada. Vi jordbrukare av denna kategori, och vi äro ju flera sådana i denna kammare, veta att ännu i många fall bedrives jordbruket under sådana förhållanden att det inte kan vara tal om någon jämförelse mellan jordbruk och industri. Hur än utgången av frågan kommer att bli, tror jag mig

Lantarbetstidslag.

kunna säga, att samtliga mindre jordbrukare här hysa den uppfattningen, att den föreslagna lagen kommer att försvåra läget för dem som bara ha en anställd. Man måste också säga, att det är en rätt underlig uppfattning, som utskottet givit uttryck åt, då det säger: »För att på längre sikt kunna bevara arbetskraften vid jordbruket torde det vara nödvändigt att anknyta arbetstidsregleringen på jordbrukets område så nära som möjligt till den allmänna arbetstidsregleringen.» Man menar tydligen, och hr Olovson hade samma uppfattning, att man genom att inordna alla lantarbetare under denna lag skall kunna säkerställa jordbrukets behov av arbetskraft och därigenom få den produktion, som man vill ha. För egen del tror jag att denna lagstiftning kommer att verka i rakt motsatt riktning. Man försvårar de mindre jordbrukarnas villkor genom att man lägger mer och mer arbete på den mindre jordbrukaren, ägaren eller arrendatorn, och hans familjemedlemmar, och allt fler och fler jordbrukare komma därför att lämna sitt yrke för att söka sig till något annat. Att den ene jordbrukaren efter den andre i allt större omfattning lämnar sitt yrke är i många fall inte beroende på det mindre tillfredsställande ekonomiska utbytet av näringen utan på den omständigheten att jordbruksarbetet är så tungt och strävsamt. Den mindre jordbrukaren och hans familj få många gånger arbeta då andra äro lediga, ja till och med på helgdagarna är det ett ganska tråget arbete som den mindre jordbrukaren har att utföra.

När herr Olovson i Västerås säger att lantarbetarna skola skyddas mot för lång arbetstid och för hård utpressning av arbetskraften, vill jag i min tur fråga: Finns det verkligen någon som tror, att i dessa tider en jordbrukare, som bara har en anställd, kan pressa ut dennes arbetskraft på ett

oskäligt sätt? Med nuvarande efterfrågan på arbetskraft inom jordbruket och med den konkurrens, som nu råder mellan jordbrukarna om arbetskraften, finns det ingen möjlighet att på oskäligt sätt utnyttja densamma. Den som skulle göra ett försök i den riktningen skulle omedelbart gå miste om den arbetskraft han har och få arbeta ensam. Frågan är således inte den, att det gäller att hindra ett oskäligt utnyttjande av arbetskraften utan i stället den att åt den enskilde jordbrukaren bevara möjligheten att under litet fria former och på ett praktiskt sätt kunna komma överens med sina anställda om arbetstidens längd. Detta är enligt min mening till förmån för båda parterna. Vi jordbrukare äro, som jag redan sagt, så beroende av väderleksförhållandena att vi måste dela reservanternas uttalande om den överflyttning av arbete från lantarbetaren till arbetsgivaren som kommer att bli en följd av denna lags antagande. Jag tror inte att en lantarbetare tar skada av att han kan utan något byråkratiskt krångel komma överens med sin arbetsgivare om att han skall arbeta längre tid den ena veckan och litet kortare den andra.

Herr Olovson i Västerås yttrade vidare, att industrien bör flyttas ut på landsbygden, varigenom jordbrukarna skulle få bättre tillgång på arbetskraft. Det vore nog nyttigt om industrien i större utsträckning än nu kunde flytta ut på den rena landsbygden, men jag tror inte att jordbrukarna därigenom skulle kunna få bättre tillgång på arbetskraft. Jag undrar om det där propäet att vissa företag borde slå igen på sommaren för att jordbrukarna skulle kunna få nödig hjälp i första hand borde realiseras inom våra statliga företag, så vi kunde få se resultatet av ett sådant experiment; jag tänker då närmast på den arbetskraft, som är anställd i vägförvaltningarna. Jag hoppas

Lantarbetstidslag.

att om det här föreliggande lagförslaget blir antaget, de myndigheter ute på landsbygden, som skola hava uppsikt över lagens efterlevnad, komma att visa sig så kloka och förståndiga att tillämpningen inte blir svår eller hård. Jag tror att man snart kommer att finna, att lagen i många fall icke kan tillämpas. Men ligger det inte, som det här i riksdagen många gånger har sagts, en fara i det förhållandet att det antages lagar och utfärdas föreskrifter, som icke kunna efterlevas? Det är allt ofartare som man får höra, när man är ute i bygderna och träffar folk, att den där lagen, den där bestämmelsen går icke att efterleva; det är bättre att riskera några kronor i böter. Jag tycker att en sådan inställning hos människorna är en mycket farlig inställning för utvecklingen i samhället.

Jag vill, herr talman, sluta med att säga, att har man icke andra lagförslag än sådana av denna sort att komma fram med, då behöver det icke inrättas något tredje lagutskott, när den nya riksdagsreformen skall genomföras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LIEDBERG: Herr talman! Innan jag går in på en detaljgranskning av det föreliggande förslaget, kan jag icke underlåta att uttrycka min förvåning i största allmänhet över att detta förslag har kommit. Det är dock så, att det pågår en översyn av arbetstidslagstiftningen här i landet, och såvitt jag vet väntar man att ett betänkande skall komma, så att frågan kan tagas upp till ny prövning över hela linjen inom de närmaste åren, och då förefaller det mig vara ett föregripande av vad denna prövning kan leda till att bryta ut lantarbetstidslagstiftningen och avgöra den i särskild ordning.

Jag skall därefter, herr talman, be att få beröra några av detaljerna.

I fråga om spörsmålet att lagstift-

ningen nu utsträcker till att omfatta alla arbetare och därmed alla arbetsgivare, kan jag hålla med herr Olovson i ett stycke, nämligen att jag tror att inspektion och övervakning i mycket stor utsträckning och kanske nästan helt är ganska överflödiga. Det är dock så att arbetarna och arbetsgivarna eller »arbetsköparna», enligt gängse terminologi, äro jämställda parter. Den ene har inget speciellt övertag över den andre, i alla händelser har arbetsgivarparten det icke nu till dags. Och vad lagstiftning och kanske framför allt kollektivavtal stadgar har arbetarparten såväl som den enskilde arbetaren säkerligen tillräckliga möjligheter att vinna gehör för utan omständliga inspektioner och övervakande medelst alla de funktionärer, som ett sådant övervakande kräver. Jag kommer emellertid till en annan slutsats än herr Olovson, när det gäller att utsträcka lagen. Jag har nämligen den bestämda uppfattningen, att lagen även i sin nuvarande utformning slår igenom. De förhållanden, under vilka de arbetare leva som äro skyddade av den nuvarande lagen, slå igenom på förhållandena för de andra. Skall den arbetsgivare, som har ett mindre antal arbetare, över huvud taget få arbetskraft, så får han ordna det på samma sätt för denna arbetskraft som den kan få det hos andra arbetsgivare. Det finns alltså inga realskäl för att utvidga lagstiftningen, men det är efter mitt förmenande olägenheter förknippade med utvidgningen. Man skall komma ihåg, att ju mindre antal arbetare en arbetsgivare har, ju mera är han själv bunden till det egentliga jordbruksarbetet och desto mindre tid, och jag skulle vilja säga lust och ofta även förmåga, har han när det gäller att utföra kontorsarbete. Förandet av övertidsjournaler, arbetstidsschema för djurskötare etc. etc. är måhända icke i och för sig så krångliga saker, men för den som själv har en kroppsarbetstid, som

Lantarbetstidslag.

i regel är betydligt längre än den anställdes, är det inte så nådigt att sätta sig till och sköta dessa saker med av arbete styvnade fingrar på kvällarna. Det bär emot — det är ett känt faktum — och därtill är det ganska onödigt att göra en massa människor till lagbrytare därför att de icke komma att fylla dessa formella bestämmelser.

En annan olägenhet, som jag vill påpeka, är att även om lagen praktiskt taget slår igenom även beträffande de arbetare, som icke åtnjuta lagens, skola vi kalla det skydd, när det gäller arbetstidens utsträckning, är det ett faktum att ju mindre driftsenhet det är, ju mindre antal arbetare det finns vid denna driftsenhet, desto svårare är det att undvika de variationer, som den ena dagen kräva en något utsträckt arbetstid, som kompenseras den andra dagen. Vid större företag är det alltid större möjligheter att utjämna detta. Med andra ord, det är faktiskt på det sättet, att ju större företaget är, desto lättare är det att möta en lagstiftnings hinder och svårigheter, även om man icke kan eliminera dem, och ju mindre ett företag är, desto svårare är det att underordna sig alltför stränga schematiska regler.

Från detta, herr talman, skall jag be att få komma över till den överflyttning av arbetstid från sommarhalvåret till vinterhalvåret, som förslaget innebär. Det kan givetvis föras det resonemanget som herr Olovson särskilt har fört, att varför skall den ene arbetaren ha en annan arbetstid än den andre, varför skall inte den ene kunna fara ut och bada vid samma tid som den andre kan göra det etc. etc. Jag skulle kunna anföra många exempel från andra näringslivets områden än jordbruket som belysa, hurusom man icke kan ordna det lika för alla arbetande människor i vårt samhälle. Jag kan peka på skiftarbetena, jag kan peka på gruvarbetena etc. Det är ju ett faktum att vårt klimat och fördelningen

av mörker och ljus på dygnets olika timmar är som det är, det kunna vi icke komma förbi. Grödan växer på sommaren och inte på vintern, och jordbruket kräver därför mera arbete på sommarhalvåret än på vinterhalvåret. I en fabrik kan jag ha tänt ljus. Jag kan arbeta praktiskt taget vilken som helst av dygnets timmar, när så av andra omständigheter anses önskvärt eller nödvändigt. Årstiden, dagsljus eller mörker betyder ingenting. Men de naturliga förhållandena kan man icke eliminera, när det gäller jordbruket. Det är omöjligt. Man kan naturligtvis likväl säga, att det bryr vi oss inte om. Men om man vidtager åtgärder i enlighet med det resonemang, skall man inte inbilla sig att detta icke har några ekonomiska konsekvenser. Det innebär, att man sämre utnyttjar den tid, som näringen som sådan kräver, och att man sämre utnyttjar en annan tid som redan på grund av årstiden är svår att utnyttja. Man kan icke, fränsett arbetet i djurstallarna, arbeta i jordbruket under de mörka timmarna på dygnet, och det är en massa arbeten som över huvud taget sakna aktualitet under vinterhalvåret. Jag tror för min del icke att den arbetare, som med nuvarande arbetstidslag arbetar 5½ dagar i veckan, vilket är det vanliga på landet, och på lördagarna slutar arbetet i vanliga fall kl. 12.30 och senast kl. 1, löper några risker för sin hälsa av det arbetet, såvida det gäller friska och sunda människor. Sedan kan man alltid säga, att det är trevligare och behagligare att arbeta mindre och mindre, och vi återkomma till det. Arbetstiden, arbetsprestationen och inkomsten bli dock alltid kommunicerande kärl, där man icke kan göra ett både — och. Vad man vill ha på det ena hållet har sina konsekvenser på det andra.

Det har anförts ett annat skäl, nämligen att det vore önskvärt att få en utjämning av inkomsterna. Det bygger

Lantarbetstidslag.

på den föreställningen, vilken jag tror i alla händelser nu till dags icke är fullt riktig, att lantarbetaren lever så ur hand i mun, att oavsett om han arbetar 42, 43, 45, 50 eller 52 timmar i veckan så gör han av med förtjänsten omedelbart och att om han förtjänar litet mera på sommarhalvåret, har han inte ett öre över för att kunna täcka vinterns utgifter. Jag tror inte det ligger till på det sättet. Men eftersom det är ett faktum att det är mera arbete som behöver bli utfört inom jordbruket på sommarhalvåret än på vinterhalvåret, så kommer en sådan lagstiftning i stället att medföra, att man mer och mer, på grund av den ekonomiska nödvändigheten, går in för säsongarbete och säsongarbetskraft, d. v. s. det anställs mera arbetskraft för sommaren än för vintern. För att göra driften ekonomiskt möjlig få flera arbetare gå fria eller söka sig annat arbete på vintern.

Herr Olovson resonerar i samband med minskningen av arbetstiden för kreatursskötarna också om dessa 20 minuter om dagen eller 4 timmar på 14 dagar i minskad arbetstid och hur litet det betyder. Man kan alltid föra det resonemanget, att tål du det så tål du det, och vi känna till, hur detta slutade. Men jag tror att herr Olovson har varit för länge i riksdagen, inte i och för sig, men för att kunna ha följt med utvecklingen inom lantbruket sedan den tid han till äventyrs fick agnara o. d. på ryggen. Det var en ganska lång arbetstid en gång i tiden, och det är ingen tvekan om annat än att arbetsintensiteten inte var densamma den gången som nu. Men vi ha kommit, herr talman, därhän att vi ha en begränsning av arbetstiden, som faktiskt framtvingar en mycket stark intensitet i arbetet inom jordbruket. Den är icke framtvingad genom hård övervakning och hård arbetsledning från arbetsgivarnas sida, utan den är framtvingad av omständigheterna. Och arbetarna äro, såvitt jag har kunnat finna, i all-

mänhet besjälade av den uppfattningen, att när arbetstiden är så begränsad som den blivit under senare decennier, skall den också intensivt utnyttjas. Det är i själva verket på det sättet, att 20 minuter om dagen gör så och så mycket per vecka, per månad och år, och vi kunna numera icke räkna med möjligheten att skärpa arbetsintensiteten. Det är alltså ett verklighetsfrämmande resonemang som herr Olovson för, när han säger att det icke kommer att behövas någon ytterligare arbetskraft för att kompensera denna lagstiftnings verkningar. Det är ett resonemang som jag tror bygger på bristande kännedom om de aktuella förhållandena i det moderna svenska jordbruket. Men jag skall, herr talman, be att få granska problemet speciellt när det gäller ladugårdsskötseln.

Jag skall icke här gå in på någon avtals- eller partsmässig polemik, men jag kan tala om, utan att därmed blotta några hemligheter, att arbetsgivarnas motpart på den fackliga fronten under åratals sökt få avtalsmässigt fastställt, även om inte lagen har innehållit det, att kreatursskötarna skulle ha en fridag per vecka. I och för sig är det ju inget orimligt i den saken. Nu har inte heller utskottet gått på den linjen utan laborerar fortfarande med 14-dagarsperioder för att låta parterna själva klara upp hur fritid och arbetstid skola fördelas, men det har ett visst sammanhang ändå. Varför har detta icke kunnat av arbetsgivarparten bifallas, och varför ha strävandena från arbetstagarparten mattats eller upphört i den frågan? Därför att man har funnit, att för att över huvud medhinna arbetet i djurstallarna åtgår en minimitid, under vilken man icke kan komma. Om man delar upp en given arbetstid, i detta fall hittills 100 timmar på 13 arbetsdagar, blir det en tid som nätt och jämnt enligt den vunna erfarenheten räcker till för att sköta arbetet. I vissa fall har arbetet icke kunnat ordnas på

Lantarbetstidslag.

denna tid, och då måste man för att få en längre arbetstid per dag automatiskt övergå till två fridagar på 14 dagar, varigenom den medgivna arbetstiden delas på 12 i stället för på 13 dagar. Men vad har man vidare funnit? Jo, man har funnit, att om man mera allmänt skulle tvingas gå över till en fridag per vecka, blir antalet ersättarturer för *de andra* arbetarna så många fler. De arbetare, vilka tagit anställning som annat än kreatursskötare för att komma i åtnjutande av den med utearbete förenade fritiden, finna sig en vacker dag försatta i det läget, att de måste göra så många ersättarturer för sina kamrater kreatursskötarna, att de få göra lika många eller flera söndagar än kreatursskötarna själva. Därför har man kommit fram till att denna väg för närvarande icke är framkomlig. Arbetet måste fullgöras, och man har fått välja den enda återstående utvägen. Kan man icke förena ökad inkomst med ökad frihet, så har man fått kompensera den mindre friheten för denna kategori, alltså kreatursskötarna, med ökad betalning.

Nu säger man, att fyra timmar spela ingen roll. Efter mitt förmenande spela de mycket stor roll. Det gör någonting mellan 15 och 20 minuter per dag, och jag vågar, ärade kammarledamöter, vittna om att den arbetstid vi i dag ha i djurstallarna är i hög grad pressad, under förutsättning att kreatursskötarna ha en fridag per 14 dagar — sedan ha de en del extra fridagar dessutom, så att i själva verket blir det åtskilligt flera, men de få uttagas i klump vid en lämplig årstid. Minskar man dagsarbetstiden, kommer man till en punkt, där man i mycket stor utsträckning icke kan klara det utan måste övergå till arbetstids- och fritidsindelning per vecka, med påföljd att man i mycket hög grad stöter de andra arbetargruppernas intresse. Jag har härmed bara velat tala om hur fakta ligga till. Man kan göra allt vad man vill lagstift-

ningsvägen, men man skall inte tro att det inte behöver ha konsekvenser i ena eller andra riktningen.

En av ändringarna i den gamla lagen berör dikningsarbete som utföres på ackord. Detta är för närvarande i likhet med en del andra arbeten ställt utanför lagens tillämpningsområde, men det föreslås nu, att lagen även skall omfatta sådant arbete. Man kan naturligtvis bestämma det också, men det är ett faktum, att dräneringsarbete är ett av de mest typiska ackordsarbeten som existera. Arbetarna kunna aldrig tvingas att arbeta längre än de själva önska, men de arbeta längre tid de dagar vädret är vackert och kompensera sig själva genom att arbeta litet mindre när vädret är fult. Eftersom man nu har klart för sig, att dikningsarbetet är ett typiskt ackordsarbete skriver utskottet på s. 11 följande: »Om dikningsarbete på ackord utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, är arbetet enligt 1 § andra stycket a) undantaget från lagens tillämpning.»

Här uppstår det alltså tolkningsfrågor, som — det kan jag försäkra — i kinkiga fall kunna bli mycket svårösta. Om man hävdar att dikningsarbetet, som knappast förekommer i annan form än som ackordsarbete, så ofta bör ske under arbetsgivarens kontroll även av arbetstiden, att det är ändamålsenligt att föra in det under lagens normala tillämpningsområde, då torde det bli svårt att klart bevisa, att arbetet vid enskilda tillfällen icke varit av sådan natur. Det är väl ändå knappast ändamålsenligt att i sådana gränsfall föra in under en lags normala tillämpningsområde sådana ting, som saklöst och till och med lämpligen kunna ligga utanför detsamma.

I största allmänhet vill jag göra den reflexionen — jag tror någon annan har gjort det tidigare — att det är egendomligt att de i jordbruket an-

Lantarbetstidslag.

ställda skola anses ha ett så mycket större behov av lagens skydd än andra arbetargrupper. Det är som om man ansåge, att lantarbetarna icke kunna ta vara på sig själva. Det märks inte någon sådan tendens när det gäller industriens, handelns och byggnadsverksamhetens arbetare. Men det tycks vara en omedveten tanke, att lantarbetarna inte äro fullmyndiga i samma grad som andra människor. Med den intima kontakt jag har med folket på landet vågar jag säga, att lantarbetarna icke äro mindre vakna eller mindre självmedvetna än yrkesgrupperna inom t. ex. industri, handel och byggnadsverksamhet.

Däremot kan man iaktta, om jag får återgå till själva arbetstidsproblemet, att de människor som äro anställda inom jordbruket i regel ha sin bostad och sin arbetsplats mycket nära varandra. Inom industrien tenderar emellertid, såsom vi alla veta, avståndet mellan industriområdet och bostadsområdet att bli allt längre. Vi behöva bara se på förhållandena i Stockholm och dess förorter för att få en bekräftelse på den saken. Om det skulle göras en jämförelse mellan arbetstid plus färdetid för olika grupper, skulle därav säkerligen framgå, att jordbrukets arbetare under nuvarande förhållanden ligga ganska väl till.

Jag har redan sagt, att man *kan* lagstifta precis hur man vill. Här har talats om att lantarbetarna inte böra ha längre arbetstid eller kortare fritid än andra grupper. Vi kunna göra det tankeexperimentet, att vi t. o. m. skola ge dem en *bättre* ställning i dessa avseenden, emedan deras arbete i regel är fysiskt mer ansträngande — teoretiskt kan man ju göra vad man vill. Men det är ett misstag att tro, att man kan ålägga den ena eller andra näringsgrenen en faktisk belastning och utan vidare köpa detta gratis för den grupps del, som får fördel av belastningen. Livsmedelskommissionen har i

sitt yttrande tagit fasta på denna belastning — man kan kalla den produktionshämmande, ekonomiskt kostbar eller vad man vill. Herr Olovson har försökt resonera bort denna belastning, men den existerar naturligtvis ändå, även om man kan ha olika uppfattningar om dess storleksordning.

Man kan givetvis påstå, att lantarbetarna kunna få mera fritid, om de få lägre inkomster, men det är uppenbarligen orimligt att inkomsten utan påföljder kan behållas oförändrad om arbetsprestationen minskas. När herr Olovson säger att förkortningen av arbetstiden inte är större än att jordbruket kan bära den, är det därför en sanning av stor relativitet. Jordbruket kan teoretiskt sett bära vad som helst, om det bara får de ekonomiska förutsättningarna för det. Jag tror det finns anledning påpeka, att när man nu så ivrigt yrkar på denna lags genomförande, så bör man ha klart för sig, att lagen innebär en ekonomisk påfrestning. Om jordbruket skall kunna bära denna påfrestning, så måste det få en sådan ersättning för sina produkter, att dess arbetare kunna behålla eller höja sin standard *trots* att de arbeta mindre.

Denna sak torde vi få tillfälle att diskutera när jordbrukets ekonomiska villkor skola behandlas. Jag hoppas att de, som i dag så varmt tala för denna lagstiftning och det parti, som av allt att döma kommer att följa utskotts-majoriteten, också förstå, att lagen har återverkningar på konsumenterna och att det i det långa loppet är dessa som få betala kostnaderna.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla debatten längre utan slutar med att ansluta mig till reservanternas yrkande.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herrar *Falla*, *Karlsson* i Granebo, *Hagberg* i Malmö, *Häggbloom*, *Nilsson* i Göingegården, *Thorell*, *Staxäng* och *Larsson* i Karlstad.

Lantarbetstidslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Jag har i denna fråga tillsammans med några kamrater väckt en motion, nr 505 i denna kammare, vilken är likalydande med motion nr 345 i första kammaren, och jag ber att få säga några ord med anledning därav. I motionen ha vi föreslagit, att 1 § i den nuvarande lagen skulle bibehållas oförändrad i den nya lagen. Reservanterna ha emellertid nu yrkat att lagen i dess helhet skall förlängas i oförändrat skick, och det finns därför inte någon anledning för mig att ställa något säryrkande. Den punkt, vari reservationen skiljer sig från motionen, är inte så betydelsefull.

Redan 1945 förekom det i Kungl. Maj:ts proposition om ändring av den tidigare lantarbetstidslagen ett uttalande, att lagen i fortsättningen borde utsträckas till att omfatta alla jordbruk. Jag uttalade den gången i en motion, att detta principuttalande, som i själva verket innebar en beställning från riksdagen på det förslag till utvidgning av lagen vi nu fått, borde avvisas. Detta mitt yrkande väckte emellertid inte något gehör.

Socialministern har vid något tillfälle i denna kammare yttrat, att mycket skulle bli enklare och bättre i detta land, om vi svenskar inte hade en mani att göra allting fullkomligt. Om jag minns rätt använde socialministern uttrycket perfektivetsraseri för att beteckna denna åstundan att driva alla lagar och regleringar till sin spets. Det förefaller mig nu som om socialministern själv råkat ut för denna åkomma, ty såvitt jag kan se har han i detta fall utan någon saklig motivering strävat att schematisera och reglera till de yttersta konsekvenserna. I Kungl. Maj:ts proposition finns det mycket litet av motivering för den föreslagna utvidgningen av lagen. Statsrådet har inte kunnat peka på några vare sig stora eller små missförhållanden, utan förslaget har tillkommit huvudsakligen på

grund av en strävan att bara driva lagstiftningen vidare.

Den föreslagna utvidgningen betyder ganska mycket ur lagstiftningssynpunkt. Det låter ju anspråkslöst att föreslå en ändring av lagen så att den i stället för att gälla jordbruk med minst två anställda arbetare skall omfatta även jordbruk med en anställd, men i själva verket innebär det ett stort steg. Jag skulle tro att lagen i sitt nuvarande skick gäller omkring 20 000 gårdar och att den i sitt nya skick kommer att gälla omkring 100 000 gårdar, även om inte alla dessa samtidigt ha någon arbetare anställd.

Utvidgningen kommer främst att gälla de större familj jordbruken. Vid många familj jordbruk klarar man sig i regel utan anställda arbetare, om det finns vuxna barn i familjen. Om det inte finns vuxna barn, måste de emellertid anställa en arbetare. Detta betyder, att det är mycket ovanligt att man har gifta äldre lantarbetare anställda vid dessa jordbruk. I vanliga fall är det yngre ogifta arbetare, som ingå i familjens matlag och i familjens gemenskap över huvud taget. För det mesta arbeta de icke ständigt som lantarbetare. Ofta är det jordbrukarsöner, som inte behövas hemma och som därför ta anställning några år innan de skaffa sig ett eget jordbruk. De ha alltså hemma arbetat i de fria former, vari man vanligen arbetar i det mindre jordbruket, och de komma att fortsätta att arbeta i dessa former när de bli egna jordbrukare. Jag har svårt att förstå, vad det skulle vara för social vinning med att tvinga dem in under lantarbetstidslagens bestämmelser för de få år, då de arbeta som anställda. Motiveringen för utvidgningen av lantarbetstidslagen är ju den, att arbetskraften inte på ett socialt skadligt sätt skall slitas ut i förtid. Det är nog ingen här som önskar, att dessa lantarbetare skola ha en längre genomsnittlig arbetstid än vad lantarbetstidslagen föreskriver. Däremot är det önskt

Lantarbetstidslag.

ligt att det blir möjlighet till den fria anpassning, som det mindre jordbruket behöver. Det är ju omöjligt att vid dessa jordbruk, där det bara finns en anställd, organisera arbetet så, att arbetarna bara få en viss bestämd uppgift. De måste få olikartade uppgifter varje dag, hjälpa till att sköta djuren, ställa i ordning redskap o. s. v. Arbetet blir effektivare om det får anpassa sig efter föreliggande förhållanden. Om arbetaren är ute på ett skifte ett stycke från gården och har en timmes arbete kvar när arbetsdagen skall klippas av, är det mycket möjligt att det tar både två och tre timmar att slutföra arbetet nästa dag, eftersom han ju måste ta sig dit och därifrån en gång extra. När det gäller sånings- och skördearbete är det ju dessutom ofta så, att vädret kan omöjliggöra att arbetet över huvud taget fullgöres nästa dag. På detta sätt kan man förlora mycket av arbetseffektiviteten, och om arbetet blir mindre effektivt, måste det i det långa loppet också bli mindre lönsamt. Denna minskade lönsamhet skulle enligt min mening vara en större nackdel i olika avseenden än den ojämnhet i arbetsdagens längd, som i vissa fall kan vara lämplig och nödvändig i det mindre jordbruket.

Om man nu skall se till arbetskraftens förslitning, är det ju dessutom så att dessa gårdar med en anställd inte kunna anställa mera arbetskraft, emedan extraarbetet inte har tillräckligt stor omfattning. I sådana fall får arbetet antingen bli ogjort eller också utföras av familjemedlemmar. Denna lag torde därför komma att flytta över en del arbete från den anställda till familjens medlemmar. Jag nämnde att det här i många fall gäller unga ogifta arbetare, som äro anställda med mat i familjen. Det kan såvitt jag förstår inte leda till någon social vinning att tvinga dem in under bestämda arbetstidsregler och samtidigt lägga över ar-

betet på familjens medlemmar, i många fall på husmodern.

Över huvud taget tror jag man har ett felaktigt grepp på landsbygdens problem om man försöker göra arbetet i jordbruket i varje detalj likadant som arbetet i stadsnäringarna. Jordbruket står nu en gång i särklass på grund av naturliga förhållanden, som vi icke kunna komma ifrån. Vad man bör eftersträva är likvärdighet i förmåner vid jordbruket och andra näringar. Men denna likvärdighet behöver ju inte innebära likhet i detaljerna, utan kan ju lika väl få innebära, att stadsmannagärningarnas folk ha fördelar i vissa avseenden och jordbrukarna i andra. Summan av fördelarna kan ju vara lika bra på det ena området som på det andra. Jag har någon gång uttryckt detta förhållande på det sättet, att man kan aldrig göra en triangel och en cirkel likadana, men man kan göra en triangel och en cirkel lika stora. Det är inte likhet i formellt avseende utan likvärdighet i reellt avseende som bör eftersträvas i förhållandet mellan jordbruk och stadsmannagärningar, mellan land och stad. Man skall öka trivseln och trevnaden, säger man. Jag tror inte man ökar vare sig trivseln eller trevnaden genom dessa detaljregleringar som praktiskt taget gripa in i, man kan nästan säga familjeförhållanden — en vid jordbruket anställd arbetare går ju ofta in i familjens hushåll och arbetslag. Som här sagts har ju arbetaren, med den brist på arbetskraft som föreligger, ingen underlägsen förhandlingsposition gentemot arbetsgivaren. Arbetaren kan mycket väl säga ifrån hur han vill ha det och får det också inom rimliga gränser. Och varför skulle inte en lantbrukare och en hos honom anställd person själva kunna få bestämma, under vilka förhållanden de vilja arbeta? Jag tror inte, att några olägenheter skulle uppstå därav.

Det förslag som här föreligger inne-

Lantarbetstidslag.

bär en utvidgning av lantarbetstidslagens tillämpningsområde från omkring 20 000 till omkring 100 000 brukningsdelar. Det betyder, att denna lagstiftning i huvudsak kommer att drabba de större familj jordbruken, vilka man i jordbrukskommitténs målsättning ibland kallat för normjordbruk. Det blir framför allt för dessa jordbrukare som svårigheterna komma att framträda, och jag tycker det är en smula brist på samordning, ifall jordbruksministern med all makt driver fram denna jordbrukstyp och socialministern med sin lagstiftning gör den mycket svår att hantera. Det är en form av planhushållning som möjligtvis kan främja den fulla sysselsättningen på grund av all den kontroll och allt det krångel som den för med sig, men som inte i det långa loppet höjer nationalinkomsten och ökar möjligheten till högre levnadsstandard. Utan tvivel måste en sådan lagstiftning medföra krav på högre priser på produkterna.

Jag skall sluta här, herr talman. Det var åtskilligt jag antecknade, när herr Olovson i Västerås talade. En del har dock redan bemötts och jag skall därför inte uppta tiden längre. Herr Olovson sade, att han visste vad han talade om, ty han hade börjat som lantarbetare. Jag började också som bonddräng 1909, men jag måste ju säga, att om jag skulle bedöma denna fråga med utgångspunkt från 1909 års erfarenheter, skulle jag inte alls veta vad jag talade om, ty det har hänt för mycket sedan dess för att man skall kunna draga några slutsatser från förhållandena på den tiden, när det gäller att bedöma vad som kan vara lämpligt nu. Jag tror liksom herr Liedberg, att lagens genomslagskraft praktiskt taget är tryggad med dess nuvarande tillämpningsområde. Vad som behövs är den större smidighet som uppkommer, när människor få sköta saker och ting själva, och den anpassningen tror jag inte vare

sig lantarbetarna eller samhället skulle fara illa av.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herr *Bränholm*.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag tror inte att jag behöver förlänga debatten nämnvärt.

När herr Olovson i Västerås i sitt inlägg sade, att det lät på jordbrukarna här som om detta nästan vore en fråga om jordbruksnäringens vara eller inte vara, gjorde jag den reflexionen, att det var kanske litet överdrivet, i varje fall ett omdöme i överkant. Men sedan jag själv lyssnat till kanske inte alla men en stor del av debattinläggen, måste jag säga, att frågan måtte ha ganska jättelika proportioner. Annars är det ju omöjligt att förklara den intensitet, med vilken man från samtliga borgerliga partiers sida gått in för att bekämpa dessa — det måste väl ändå envar vid närmare eftertanke erkänna — ganska obetydliga förändringar som här föreslås.

När frågan förra onsdagen debatterades i första kammaren, var man ense om att i själva verket innebär den lagändring, varigenom även jordbruk med endast en regelmässigt anställd person kommer att lyda under lagen, bara ett slags bekräftelse av ett redan existerande tillstånd — jag tror inte någon opponerade sig mot det omdömet. Man förklarade från olika håll, att lantarbetstidslagens bestämmelser redan de facto tillämpas på de jordbruk, omkring vilka striden i dag står. En jordbrukare, som inte vill tillämpa bestämmelserna, får nämligen helt enkelt ingen arbetskraft i den konkurrens om arbetskraft som nu råder på jordbrukets liksom på åtskilliga andra näringars områden.

Om denna uppgift är riktig, så får jag uppriktigt säga, att då finns det

Lantarbetstidslag.

bara ett skäl mot en utsträckning av lagens tillämpningsområde, nämligen det som också anfördes av en talesman för bondeförbundet i första kammaren, att denna lagändring är onödig och endast föranleder mera skrivelser därigenom att även ägarna till de relativt små jordbruk det här är fråga om bli ålagda att föra övertidsjournal. Han sade — något som jag förmodar i många fall är riktigt — att bönderna inte tycka om att skriva. De äro inte skrivvana, och det är onödigt att pålägga dem detta besvär. Jag medger, att detta i alla fall är ett realskäl — vad som i övrigt anförts mot förslaget förefaller mig vara i huvudsak fraser. Men jag måste å andra sidan säga mig, att ett sådant skäl knappast kan vara tillräckligt vägande för att åstadkomma en fullständig borgerlig samling mot denna bekräftelse på ett redan existerande förhållande.

Jag skall inte — jag känner mig för övrigt inte vara vuxen den uppgiften — ingå i någon mera ingående polemik mot all den pessimism, som man ifrån de borgerliga partiernas sida visar inför denna lagstiftning. Jag hoppas emellertid, att kammarens ärade ledamöter inte misstycka eller missförstå vad jag nu kommer att säga. Vi ha ju under mer än 30 år hört en oändlig mängd jämmer över bl. a. arbetstidslagarna. Herr Olovson har redan anförts, att när den allmänna åttatimmarslagen genomfördes, förutspådde man en sådan nedgång i produktionen, att vi sannolikt inte skulle kunna komma upp till samma levnadsstandard som vi haft, innan åttatimmarslagen infördes, och i varje fall inte till en standard motsvarande den vi hade haft före första världskriget. Vad är det som faktiskt inträffade? Vi fingo tio år efter det lagen infördes den periodens kanske mest utpräglade högkonjunktur i landet med ökade inkomster trots den minskade arbetstiden och med en produktionsökning som för den tiden ansågs fantas-

tisk, även om den sedermera, skulle jag tro, mer än dubbelt överträffats. De som voro med i kammaren, när vi vid 1938 års riksdag antogo semesterlagen, kanske erinra sig diskussionen då. Den sades ju komma att innebära praktiskt taget en fyraprocentig höjning av de kostnader som för produktionens del falla på arbetslönerna, och man förklarade, även om det måste medgivas att jämmern inte var lika allmän den gången som i dag, att en sådan ökning av produktionskostnaderna skulle vara — jag har givetvis inte ordagranna citat till hands — ett ganska allvarligt slag mot det svenska näringslivet och den svenska produktionen. Mig veterligt är den svenska produktionen större i dag än den var 1938 och 1939, de första år, då lagen kom att tillämpas. Det är klart, att det inte i och för sig är en förtjänst hos semesterlagen eller hos arbetstidslagarna, att vi nått en sådan ökning av produktionen och våra ekonomiska resurser. De ha kanske medverkat så till vida, att de hjälpt till att framtvinga en ökad rationalisering, som man kanske inte brytt sig om att eftersträva, om man sluppit de extra kostnader som arbetstidslagarna rimligtvis måste ha åstadkommit. Men det vittnar också om att det finns en anpassningsförmåga hos näringslivet. Det gör, att i varje fall jag, efter att ha lyssnat till sådana klagovisor alltför länge och i alltför många år, har mycket svårt att ta dem på djupare allvar.

Jag hade faktiskt hoppats, att även om det inte skulle bli en allmän samling omkring ett förslag till ett sådant litet framsteg som detta skulle dock särskilt bondeförbundets men även folkpartiets talesmän säga sig: herregud, detta är väl ingenting att bråka om; nog kunna vi gå med på dessa obetydliga lagändringar till lantarbetarnas förmån. Jag hade hoppats det, därför att vi ju ha haft god samling vid lösande av bostadspolitiska problem och socialförsäkringsproblem under de senaste

Lantarbetstidslag.

åren. Jag är uppriktigt sagt förvånad över att man verkligen tyckt detta vara ett sådant fruktansvärt nytt ingrepp i jordbruksnäringen och dess förhållanden, att alla krafter måste mobiliseras.

Talarlistan är fortfarande ganska lång och inläggen från den sida jag representerar ha i varje fall inte varit många. De ha hittills varit två jämte mitt eget. Jag kan inte hjälpa att jag måste fråga: tycka inte herrarna själva, att ni framkallat litet löje genom att på detta intensiva sätt gå emot de små ändringar som här föreslås?

Jag hoppas för min del, att kammaren skall bifalla utskottets hemställan.

Herr NOLIN: Herr talman! Bara några ord. Statsrådet säger, att han är mäkta förvånad över det stora motståndet mot den utsträckning av lagens tillämpningsområde som det här är fråga om. Han betraktar det som en mycket obetydlig sak, och det är ju klart, att detta kan man i viss mån vara ense med honom om. Men å andra sidan har den nog rätt stora konsekvenser i vissa avseenden för jordbruket. Det finns ett mycket stort antal jordbruksarbetare, som varit anställda vid en och samma gård så gott som hela sitt liv och äro praktiskt taget lika intresserade av att arbetet vid gården går framåt som jordägaren själv. Även dessa få nu anpassa sig efter denna utsträckning av arbetstidslagens tillämpningsområde och få inte arbeta vid de tillfällen, då de anse, att det är lämpligt och behövt att arbeta. De få alltså inte fullgöra sitt arbete på det sätt, som de själva vilja. Detta tycker man ju är litet egendomligt.

Ett motiv för detta lagförslags genomförande finns angivet i propositionen. Departementschefen säger nämligen, att anledningen därtill är, att man vill skydda denna arbetskraft för alltför tidig utslitning. Jag måste säga, att detta är ett långsökt skäl. Det kan väl knap-

past i vår tid talas om att anställda arbetare äro utsatta för någon större utslitning på grund av arbetstidens längd. Däremot har ju arbetstidens reglering under årens lopp framkallat en större arbetsintensitet, och på grund därav bli nog arbetarna i många fall ganska hårt pressade. De tekniska hjälpmedel, som kommit till användning under den senare tiden, ha ju i många fall medfört en synnerligen stark intensifiering av arbetet, varigenom arbetseffekten blivit större nu än den var innan arbetstiden reglerades på sätt som skett, i synnerhet gäller detta vid större jordbruk. Det är ju klart, att man kan lagstifta om allting, som det sagts här förut i dag, men nog förefaller det som om ett genomförande av denna lagstiftning innebär, att man använder större våld än nöden kräver. Ty i de fall då en ensamt anställd arbetare utnyttjas längre tid än arbetare vid jordbruk, där flera äro anställda, blir det en överenskommelse mellan arbetaren och arbetsgivaren, varigenom arbetaren kompenseras vid andra tillfällen. Vissa tider är det ju nödvändigt att utnyttja arbetskraften vid jordbruket i största möjliga utsträckning, t. ex. vid bärgning av grödan. Om det då gäller att rädda en skörd som hotas av dålig väderlek, kan ju en timme om dagen ha en förfärligt stor betydelse.

Det är ju klart, att i vanliga fall går det inte för en arbetsgivare att utnyttja en ensamt anställd arbetare under längre arbetstid än som är möjligt vid jordbruk, där flera äro anställda. Arbetarna bevaka naturligtvis själva sina intressen i fråga om arbetstidens längd, och jag måste instämma med herr Liedberg i hans uttalande, att det är ganska egendomligt, att just lantarbetarna skola vara den kategori, som synes behöva mest tas om hand lagstiftningsvägen och behöva statsmakternas skydd mot utslitning i arbetet.

Den föreslagna överföringen av arbetstid från sommarhalvåret, om jag så

Lantarbetstidslag.

får uttrycka mig, till vinterhalvåret eller de mörkaste månaderna är ju också synnerligen olämplig. I synnerhet i skogsbygderna kan vinterarbetet, d. v. s. arbetet under november, december och januari, inte bedrivas så länge om dagarna, att minskningen i arbetstid under sommarhalvåret kan kompenseras med motsvarande ökning under vinterhalvåret. Jordbrukarna kunna inte utnyttja den arbetstid, som överföres från sommarmånaderna till dessa månader därför att dagarna inte räcka till. På vintern användes arbetskraften i mycket stor utsträckning till skogsarbete, och att i december och januari månader och även i november bedriva skogsarbete under så lång tid på dagen, att den utökade arbetstiden effektivt kan utnyttjas, är åtminstone i stora delar av landet omöjligt, såvitt jag förstår. Detta måste ju leda till att jordbrukarna i större utsträckning än som redan skett få göra sig av med den fast anställda arbetskraften och i huvudsak lita till tillfällig arbetskraft, då nöden därtill tvingar dem. Detta måste givetvis i sin tur medföra en produktionsminskning. För övrigt förekommer ju nu på många områden i jordbruket sådan produktion, som lönar sig mycket dåligt men som ansetts nödvändig att upprätthålla på grund av produktionens behövlighet i nuvarande läge. Till följd av lagändringen kommer säkerligen sådan produktion att i stor utsträckning nedläggas och inskränkas. Det måste enligt min mening anses synnerligen olämpligt att vidtaga åtgärder som tvinga till en sådan produktionsminskning just i tider, då vi behöva största möjliga produktion av både livsmedel och andra produkter.

Det skulle ju vara mycket mer att säga om detta, men det har ju sagts en hel del förut här i debatten, och jag skall därför inte ta upp tiden längre. Jag skall sluta med att bara nämna en sak. Vi stå ju nu inför en jordbrukets s. k. yttre rationalisering. Därigenom

kommer det kanske att bli andra konstellationer på jordbrukets område, och det blir nog fler som bli beroende av sådan arbetskraft, som det här är fråga om. Det är därför möjligt, att denna utsträckning av arbetstidslagen kommer att få ännu större verkningar än som nu kunna överblickas.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den reservation, som finns bifogad utskottets utlåtande.

Herr ANDERSSON i Surahammar: Herr talman! Det kanske sagts så mycket redan i denna fråga, att det inte är så mycket mera att tillägga, men då jag tillhör den kår, som denna fråga berör, vill jag i alla händelser yttra några ord.

Om socialminister Möller varit inne nu, skulle jag ha velat uttala ett tack till honom, för att han framlagt denna proposition, men jag vill i alla fall ha detta tack antecknat till protokollet. Det är inte bara mitt eget utan hela den organiserade lantarbetarkårens tack för att denna fråga föres fram i år. Det har sagts ifrån många håll här — och det har man gjort i första kammaren också — att det nog inte är något enhälligt önskemål från lantarbetarna att få denna förändring av lantarbetstidslagen genomförd. Med anledning därav vill jag säga, att det är ett verkligt önskemål från lantarbetarnas sida att få den nu föreslagna regleringen av arbetstiden. Vi känna ju alla till att det är snart 30 år sedan den allmänna arbetstidslagen kom till. Den första lantarbetstidslagen beslöts 1936, alltså för 12 år sedan. Lantarbetarna fingo alltså vänta i 18 år, innan de fingo någon arbetstidslagstiftning. Den arbetstidslag, som beslöts 1936, var ju inte av så stort värde. Som vi alla veta förfuskade nämligen den dåvarande borgerliga majoriteten i riksdagen den kungl. proposition, som då framlades, så att arbetstiden enligt den lag som blev beslutad egentligen blev sämre än den arbetstid, som lantarbe-

Lantarbetstidslag.

tarna hade enligt avtalen åtminstone i Mellansverige. Redan detta förslag till lantarbetstidslag mötte ett oerhört motstånd. Det fanns talare i kammaren som yrkade rent avslag på lagförslaget, trots att det var så blygsamt. Sedan ha förbättringar i lagen företagits i olika avseenden, och nu stå vi ju i beredskap att besluta ytterligare förbättringar, vilka som sagt äro ytterligt välkomna för lantarbetarnas vidkommande.

Jag nämnde förut, att denna lagändring, alltså en utjämning av arbetstiden, verkligen motsvarar ett önskemål från lantarbetarna. Frågan har framförts vid åtskilliga tillfällen från lantarbetarhåll både vid förbundskongresser och distriktskonferenser, med krav på att respektive ledningar till statsmakterna skulle framföra önskemålet om en förkortad arbetstid även för lantarbetarna under sommaren. Det talas ofta om att lantarbetarna ha 48 timmars arbetsvecka och 8 timmars arbetsdag, men i verkligheten ha de ju inte det, ty som vi alla känna till är det en annan indelning av arbetstiden. Det är ju bara årsarbetstiden, som överensstämmer med den allmänna arbetstidslagen. Förra hösten fick som bekant arbetsrådet av Kungl. Maj:t i uppdrag att företa en översyn över den nu gällande lagen och att inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till behövliga ändringar och Svenska lantarbetarförbundet i sin tur avgiva yttrande till arbetsrådet. Inom Svenska lantarbetarförbundets styrelse fördes en ingående diskussion om huruvida det var lämpligt att redan då ta steget fullt ut och begära 48 timmars arbetsvecka året om. Lantarbetarförbundet har emellertid alltid gått försiktigt fram, och vi voro försiktiga även då. Vi ville inte gå så långt, utan vi stannade för den begränsning, som nu föreslås i propositionen.

Under debatten i dag har man tagit upp de yttranden, som olika remissinstanser avgivit i anledning av arbetsrådets förslag. Såsom redan påpekats

ha en hel del instanser yrkat avslag, bland andra alla jordbrukarorganisationer, arbetsgivareföreningen, livsmedelskommissionen — med undantag för en ledamot — m. fl. Särskilt har man dragit fram livsmedelskommissionens uttalande om reformens återverkningar på livsmedelsförsörjningen vilket väl är betydligt överdrivet. Det finns emellertid även remissinstanser som tillstyrkt förslaget men som inte nämnts i detta sammanhang, t. ex. Svenska lantarbetarförbundet, Landsorganisationen och arbetsmarknadsstyrelsens majoritet. Som jag nämnde har det från flera håll sagts, att förkortningen av arbetstiden och överflyttningen av arbetstid från sommar- till vinterhalvåret inte är något lantarbetarkrav och att dessa två timmar per vecka inte ha någon betydelse. Det förefaller ju att vara en liten förändring, men jag vet att den betyder ofantligt mycket för lantarbetarna. Arbetstakten inom jordbruket börjar bli så högt uppdreven, att en lantarbetare inte orka hålla på hur länge som helst. Visserligen gäller förkortningen bara två timmar i veckan, men tiden kan fördelas så att det kan bli en halv timmes kortare arbetstid under veckans fem första dagar, och det skulle vara ofantligt värdefullt.

Det kunde vara intressant att göra en jämförelse mellan arbetsförhållandena i jordbruket förr och nu, men det skulle ta alltför lång tid, och jag skall därför inte gå in på det. Jag känner emellertid väl till förhållandena inom lantbruket och jag har så länge jag kan minnas följt med förändringarna, emedan jag aldrig sysslat med annat arbete än jordbruksarbete. Jag kanske kan ta ett exempel rörande sommararbetet, som t. ex. inkörning av hö. Det är stor skillnad på förhållandena nu och för 20 år sedan. Vi veta hur redskap och maskiner ha utvecklats, och jag vill påpeka hur vagnarna förändrats under denna tid. Förr i tiden var det ett stort lass om man lastade två hässjor hö på

Lantarbetstidslag.

en vagn, men nu har man stora gummi-hjulsvagnar, på vilka man kan lasta fyra till sex hässjor. Vi förstå vilken skillnad det är på arbetsprestation om man skall gå en dag och lasta på en liten eller på en stor vagn.

Den mänskliga arbetskraften kan inte ansträngas hur mycket som helst. Jordbrukare och andra arbetsgivare äro ju angelägna om att vårda sina maskiner, för att dessa skola få så stor livslängd som möjligt. Jag tror det är nödvändigt att vårda även den mänskliga arbetskraften, ty den kan inte heller tåla hur stora påfrestningar som helst.

En tidigare talare — jag tror det var herr Johnsson i Kastenjegården — yttrade att om detta förslag om en förkortning av arbetstiden på sommaren skulle bifallas, måste de mest nödvändiga arbetena, som t. ex. skördearbetet, utföras. Han sade även att man inte skulle hinna med andra arbeten som dikningsarbeten, husreparationer och vägarbeten m. m., om arbetstiden skulle förkortas under sommaren. Samma argument hörde jag i första kammaren förra veckan. Nu pågår emellertid inte skördearbetet från tidiga våren till sena hösten, utan det finns många uppehållsperioder, då sådana arbeten kunna utföras. De kunna t. ex. utföras på våren före sådden. Sedan blir det i regel ett uppehåll innan höskörden börjar, vidare ett mellan höskörden och sädesskörden, och när denna är bärgad brukar det också vara tillfälle för sådana arbeten. Det finnes alltså många tillfällen att utföra sådana arbeten när skördearbetet inte pågår, och det anförda motivet anser jag därför inte hållbart.

De båda arbetsgivarrepresentanterna i arbetsrådet ha beträffande arbetstiden för utearbetare anfört följande, vilket är det som jag framför allt fäst mig vid i deras yttrande: »En inomhusarbetare kan behöva kortare arbetsdag på sommaren för att få tillfälle att komma ut och rekreera sig i fria luften, men samma behov föreligger ej för lantarbeta-

ren, som i allmänhet redan under sitt arbete på åker och äng fått allt han kan behöva härav.» Detta senare är nog en sak som kan diskuteras. Herr Olovson i Västerås har tidigare här talat om höhässjning. Jag skall inte uppehålla mig vid detta, men jag skall nämna en syssla, som hänger samman därmed, nämligen inkörning av hö. Jag tror inte det är någon särskilt god rekreation att en het sommardag gå och lasta hö. Och inte heller är det någon rekreation att stå vid ett tröskverk i en varm och dammig loge en sommardag. Man skulle kunna dra fram ytterligare många sådana saker.

Jag anser inte att det finns något bärande skäl att gå emot detta förslag, som ju endast innebär små förändringar. Jordbruket har säkerligen möjlighet att bära dem, och lantarbetarna behöva verkligen få denna lilla förbättring i sin ställning. Det talas ofta om den stora välvilja alla hysa gentemot lantarbetarkåren och dess strävanden att förbättra sina villkor. Jag minns särskilt att denna välvilja deklarerades från alla håll förra året, när prisfrågan diskuterades. Det är riktigt, att lönen betyder ofantligt mycket, men även arbetstiden har en stor betydelse för lantarbetarna.

Herr Olovson har tidigare talat om förhållandena vid de västmanländska bruken. Jag kan intyga att det är sant vad han sade. Vid det bruk, där jag själv vistas, slutade industriarbetarna klockan halv fem och lantarbetarna klockan sex. Vi fingo alltså arbeta en och en halv timme längre än industriarbetarna, och det voro vi inte alls glada över.

Det har i många sammanhang klagats över flykten från jordbruket. Jag tror att de föreslagna förbättringarna i lantarbetstidslagen kunna medverka till att hålla arbetskraften kvar vid jordbruket därigenom att den försöker att så långt som möjligt göra lantarbetarna jämställ-

Lantarbetstidslag.

da med industriarbetarna i fråga om arbetstiden.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag hade ursprungligen inte tänkt yttra mig i detta ärende då jag instämde i herr Carlssons i Bakeröd anförande. De anföranden, som hållits av herr Olovson och av statsrådet, ha emellertid föranlett mig att säga några ord.

Jag förstår mycket väl vad som är orsaken till att denna fråga nu blivit framförd. Den är, förmodar jag, ett nummer i valrörelsen. Man vill försöka vinna lantarbetarna tillbaka till det socialdemokratiska partiet. Man har nog på sista tiden lagt märke till att det varit en liten förskjutning åt bondeförbundet hos lantarbetarna, och detta är helt naturligt, eftersom de börja förstå, att deras intressen sammanfalla med böndernas. Både böndernas och lantarbetarnas inkomster bero av priset på lantbrukets produkter, och det är insikten härom som gjort att beslutet börjar mogna hos dem att stödja det parti, som också vill stödja dem i pris- och lönefrågor. Jag förstår därför mycket väl att man nu söker skapa en motvikt genom att föra fram detta krav på förkortning av arbetstiden för en viss kategori av lantarbetare.

Frågan om lantarbetstidslagen har varit föremål för behandling av riksdagen så sent som 1944. Vi beslöto då att utsträcka lagen till att gälla även jordbruk med minst två anställda arbetare. Vid förberedelsearbetet diskuterades det i samlingsregeringen, hurvida lagen även borde omfatta jordbruk med en anställd, men det ansågs inte lämpligt, och departementschefen, statsrådet Möller, uttalade den gången i propositionen, att han inte ansåg det finnas tillräckliga skäl att företaga denna utvidgning av lagen. Riksdagen gick inte heller på den linjen.

Nu har man emellertid kommit fram med ett nytt förslag. Jag kan inte förstå herr Olovsons i Västerås kategoriska påstående, att lagen inte har någon som helst inverkan på jordbruket. Statsrådet Möller gjorde samma uttalande. Men han ville göra gällande, att produktionen har ökat i stället för att minska sedan man införde arbetstidslagen. Jag vet inte varifrån statsrådet har fått sina uppgifter, men den offentliga statistiken visar i varje fall, att produktionen på jordbrukets område inte har nått upp till den storlek den hade före kriget. Den som är litet vaken när han reser i bygderna, särskilt i skogstrakter, kan också lägga märke till att de öppna dikena kring åkrarna inte blivit rensade — vilket givetvis är en följd av den kolossala minskningen av arbetskraft inom jordbruket — och att det börjar växa buskar och träd vid dikena. Om detta får fortsätta, bli naturligtvis jordbrukets produktionsmöjligheter ännu sämre.

Det säges nu, att det skall bli bättre tillgång på arbetskraft, om lantarbetstidslagen utsträcker till att gälla även jordbruk med en anställd arbetare. Jag tror emellertid att denna utvidgning av lagens tillämpningsområde inte har så stor betydelse ur den synpunkten. Antalet arbetstimmar per år räknat är nog inte större på dessa små jordbruk än på dem där det är fler anställda. Inom det mindre jordbruket får nämligen arbetet vid brådskande tider ofta gå litet över den arbetstid, som tillämpas vid andra jordbruk, men lantarbetaren får i så fall motsvarande ledighet, kanske under hela dagar vid något annat tillfälle, då han har någonting särskilt för sig. Och det sätter han oerhört värde på. Han sätter mera värde på en dylik överenskommelse än att ha denna lagstadgade tid om åtta timmar, som inte får överskridas.

Jag vill dessutom säga, att jag tror att det vid tillämpningen av lagen blir betydligt svårare för en jordbrukare

Lantarbetstidslag.

med endast en anställd än för den som har flera anställda. Om man har många anställda på en gård, går det relativt lätt att anpassa arbetet efter arbetstidslagen. Men man kan ju lätt tänka sig, hur det är på en gård, där ägaren är arbetsoförmögen eller är änka och där det finns en enda anställd. Arbetstidslagen stadgar, att denne skall vara ledig från lördag middag klockan 1 till måndag morgon klockan 6. Hur går det nu, om det skulle inträffa att denna änka blir sjuk? Hon bor kanske i en obyggd, där det är svårt att få tag på folk. Hon kan ju inte gärna, där hon ligger sjuk, skicka iväg en ansökan till arbetsrådet. Detta är inte något exceptionellt fall, utan man får nog räkna med att dylika besvärligheter ofta komma att inträffa.

Jag tror inte att det skulle skada om man försökte sätta sig in i hur det verkligen är ute i bygderna. Det går inte att se det hela så där högt från ovan, som herr Olovson i Västerås gör, och föreställa sig att det går lätt att ordna. Om man verkligen försökte sätta sig in i förhållandena, skulle man inte ha så bråttom att genomföra denna nya lagstiftning.

Vad beträffar förkortningen av sommararbetstiden per vecka från 52 till 50 timmar är det klart — såsom framhållits av flera talare — att den kommer att medföra en ökning av kostnaderna för produktionen. I likhet med herr Liedberg vill jag påpeka, att vi böra hålla denna sak i minnet, när vi längre fram skola diskutera frågan om prissättningen för jordbruket. Jag hoppas att de som nu äro så ivriga att införa denna nya ordning då skola vara villiga att lämna jordbruket kompensation för den förlust som den nya lagstiftningen medför.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON i Surahammar (kort genmäle): Herr talman! Herr

Rubbestad trodde, att socialministern framlagt denna proposition för att söka återvinna lantarbetarna till det socialdemokratiska partiet. Enligt herr Rubbestad skulle nämligen lantarbetarna ha börjat lämna socialdemokratiska partiet och övergå till bondeförbundet. Jag kan försäkra herr Rubbestad att det inte alls är av den orsaken som propositionen framlagts. Anledningen är helt enkelt den att man vill tillgodose berättigade önskemål från lantarbetarnas sida.

Lantarbetarna ha inte lämnat det socialdemokratiska partiet, och de komma heller inte att göra det utan komma att stanna kvar. Herr Rubbestad kan vara tämligen övertygad om att lantarbetarna inte vilja övergå till bondeförbundet, ty de veta att de inte ha något att vinna därpå. Det framgår med önskvärd tydlighet av bondeförbundets inställning just i denna fråga.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Den i dag förda debatten påminner mycket om den debatt som fördes i denna kammare den 23 maj 1945. Jag har roat mig med att läsa igenom de anföranden, som då höllos, och det visar sig att talarna i dag i mycket stor utsträckning upprepat anföranden som samma talare höllo i 1945 års debatt. Den gången var det fråga om att utvidga lagens tillämpningsområde från att gälla gårdar med minst tre arbetare till gårdar med minst två. Det förklarades då av olika talare att detta var mycket svårt och skulle vålla mycket stora olägenheter. Statsrådet Möller uttryckte i dag sin förvåning över att man på visst håll inom de borgerliga partierna fäste så stort avseende vid denna fråga och ägnade den en sådan uppmärksamhet som fallet är. Det är nog i och för sig ingenting att vara förvånad över, ty samma ståndpunkter företrädde ju förra gången. På tal om det inkonsekventa i ståndpunkten hos

Lantarbetstidslag.

dem som anse sig företräda landsbygdens folk vill jag erinra om vad jag förra gången tillät mig säga i denna fråga: »Om jordbrukets arbetare nu efter det andra världskriget erhöle likställighet i arbetstidshänseende med industriens arbetare vore ju detta tvevelsutan ett viktigt steg på vägen till rättvisa åt landsbygden. Märkvärdigt nog äro vissa representanter för landsbygden, vilka annars bruka vara ganska talföra i fråga om rättvisa åt landsbygden, icke anhängare av rättvisa i detta fall. Inkonsekvensen härvidlag är obestriddlig.» — Det är likadant i dag — inkonsekvensen är obestriddlig. Man kan kanske härav draga den slutsatsen att inkonsekvensen är konsekvent. Detta kan vara ett memento för den del av landsbygdens befolkning som denna fråga berör.

År 1945 förelågo tre olika förslag. Det ena innebar att lagen skulle vara som den var, det andra att lagen skulle utsträckas till att gälla jordbruk med endast två anställda och det tredje — vilket framlagts av mig och några andra ledamöter av kammaren — att lagen skulle bli sådan som den av regeringen och utskottet nu föreslagna. Jag vill endast uttala min tillfredsställelse över att det förslag om utsträckning av lagens tillämpningsområde till att gälla alla lantarbetare, som sålunda framlades år 1945, ser ut att bli verklighet år 1948. Det är närmast för att uttrycka denna tillfredsställelse som jag begärt ordet.

Denna tillfredsställelse är också i någon mån personligt färgad, då jag arbetat såsom dräng inom jordbruket, och detta vid en avsevärt senare tidpunkt än herr Svensson i Ljungskile.

Jag fäste mig vid en passus i herr Olovsons i Västerås mycket intressanta anförande. Han sade att de begränsningar som hittills gällt i fråga om arbetstidslagets tillämpning och utformning i övrigt aldrig ha varit sakligt motiverade. Jag noterar detta med till-

fredsställelse, ty jag utläser därur att vårt förslag av år 1945 alltså var sakligt motiverat och att det verkligen förhåller sig så — vilket herr Olovson även framhöll — att de begränsningar som gällt hela tiden varit en fråga om en kompromiss med de motsträviga.

Jag har fäst mig vid att man i debatten i dag mycket ömmat för det mindre jordbruket, för konsekvenserna av denna lag för småbrukets vidkommande. Jag kan inte förstå hur man kan blanda in frågan om det mindre jordbruket i detta sammanhang. Småbruken äro ju jordbruk, som äro ofullständiga, där arbetskraften icke kan finna full sysselsättning. Av denna anledning skola småbruken sammanslås till större jordbruk, till familjejordbruk. Det blir alltså jordbruk, som inte äro större än att de som regel kunna brukas av en familj, och man skall sålunda inte ha lantarbetare där. Dessa familjejordbruk skola ha storleken 10—20 hektar åker, och tar man 20 hektar åker som nedre gräns för de jordbruk, som använda mera fast anställd arbetskraft, kommer denna lag även efter den utvidgning av tillämpningsområdet, varom nu är fråga, att gälla endast 10 procent av Sveriges brukningsenheter. Jag är medveten om att den angivna gränsen inte är exakt, ty det kan förekomma jordbruk med en areal understigande 20 hektar som ha anställda. Men obestriddligt torde vara att åtminstone tre fjärdedelar av de svenska jordbruken icke komma att beröras av denna lagstiftning. Då är det ju rätt oegentligt att som herr Liedberg säga att lagen innebär en ekonomisk belastning för näringen. Det är endast en del av näringen som beröres, och det är uppenbart att räntabilitetsförhållandena vid denna del av det svenska jordbruket äro avsevärt bättre än vid de minst tre fjärdedelar av brukningsenheterna, som äro mindre och för vilka denna lag icke har någon aktualitet. Herr Svenssons i Ljungskile yttrande att denna lag skulle komma

Lantarbetstidslag.

att galla hundratusentals jordbruk är uppenbarligen ett mycket djärvt hugg i luften.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen CARL-STRÖM: Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten. Jag tror att jag skall taga i anspråk högst 15 minuter.

För det första vill jag säga att det tydligen råder en ofantlig brådska på alla områden i vår tid. Trots att det pågår en utredning om arbetstidslagstiftningen i allmänhet vill man inte vänta tills denna blir klar utan anser det nödvändigt att redan nu sätta i gång med denna utvidgning av lagen. Jag undrar hur många det är av de talare som ha rekommenderat denna utvidgning som satt sig in i hurudana förhållandena för närvarande äro ute bland Sveriges lantbruk. Jag bor på småländska höglandet, där det ännu finns en hel del bondejordbruk kvar. Det är visserligen sant att denna utvidgning av lagen redan har trätt i kraft så till vida att man redan nu tillämpar lagen i viss utsträckning även där man endast har en arbetare anställd. Men jag undrar i alla fall om inte många av de jordbrukare, som inte kunna skaffa sig den manliga arbetskraft som de behöva, bli en smula förvånade, när de få höra att de nu skola få en ny lagstiftning, som skall hjälpa dem till »bättre tillgång på arbetskraft».

Arbetsrådet har varit inne på frågan om angelägenheten av att förhindra förslitning av arbetskraften. Herr Andersson i Surahammar berörde den saken och talade om att det skett vissa rationaliseringar under senare tid och att det var nödvändigt att inte arbetskraften blev försliten. Men, herr Andersson i Surahammar, *hur är det med jordbrukarna själva?* Är det inte risk för att de och deras hustrur kunna bli för-

slitna? Jag kan taga exempel från min egen lilla gård, som min son numera innehar. Han har inte lyckats få någon jordbruksarbetare i sommar, vilket inte beror på att han inte vill gå med på att tillämpa lantarbetstidslagens bestämmelser utan därpå att arbetarna kunna tjäna 20—30 kronor om dagen på att arbeta på en torvmosse i grannskapet eller på skogshuggning. Han är väl ännu inte försliten, men han är på god väg att tröttna och gå ifrån det hela. Man får börja klockan $\frac{1}{2}$ 6 på morgonen med mjölkning och utfodring av djuren, vilket arbete pågår till framåt 8-tiden, sedan är det arbete i jordbruket till klockan $\frac{1}{2}$ 5, varefter man åter måste taga itu med utfodringen i ladugården. Skall man ensam sköta om ett 30 tunnlands jordbruk i den takten, är det inte underligt om man så småningom blir försliten. Men herrarna ha naturligtvis inte någon anledning att oroa sig på den punkten. Jag måste säga att dessa jordbrukare nu äro så trötta, att man frågar sig hur länge de skola orka hålla ut. Och nu få de här en utsträckning av lantarbetstidslagen. Om det är en granne, som kan låna ut sin pojke en dag eller två i veckan, skall pojken sluta klockan 6, även om lantbrukaren själv anser sig böra hålla på till 7 eller 8. I detta sammanhang skulle jag vilja framställa en fråga till socialministern eller — eftersom socialministern inte är här — till herr Olovson i Västerås, som så värtaligt fört talan för lagen. Vad menar man nu egentligen med *regelmässigt* anställda? Om grannens pojke arbetar hemma hos min son en eller två dagar någon vecka, skall det då föras journal över den saken? Det förefaller mig vara en smula löjligt. Socialministern sade att han fann hela oppositionen mot lagen löjlig. Häri inrymde han givetvis även vad som anförts av lantbruksstyrelsen och de organisationer som uttalat sig mot denna utvidgning av lagen. Men är det inte å andra sidan tämligen löjligt, att

Lantarbetstidslag.

en jordbrukare, som kan få hjälp av sin grannes son, skall föra journal över detta eller vända sig till arbetsrådet om tidsbegränsningen överskrides? Jag tycker det är övermåttan löjligt.

Jag skall här inte tala om minskad produktion och sådant; eftersom det på grund av de rådande förhållandena i alla fall är så svårt med arbetskraften, kan det inte hjälpas att det blir minskad produktion på vissa områden, med eller utan denna lag. I de jordbruk, som äro av den storlek att man behöver hjälp i varje fall sommartid, hinner man inte göra vad man skulle göra. Om man nu — vilket herr Karlsson i Stuvsta var inne på — skall rationalisera jordbruket och sammanslå småbruket till jordbruk om kanske 40 tunnland, kommer inte då denna utvidgning av lagen att verka återhållande på lusten att gå in för sammanslagning hos dem som därigenom måste anställa främmande arbetskraft i form av en ny arbetare? Det är tämligen löjligt, när man här från arbetarpartens sida uppträder som om det vore fråga om att rasera den arbetstidslag vi ha. Det är inte fråga om det, herr Olovson i Västerås, utan det gäller ju här endast frågan om det är nödvändigt att taga bort denna lilla skönhetsfläck, som jag förstår är irriterande och besvärande men som i verkliga livet ingenting betyder för de anställda. Under den tid som min son haft möjlighet att skaffa sig en dräng sommartid har det aldrig resonerats om att han skulle arbeta efter ett visst klockslag alla dagar. Det har gått utmärkt att ordna så att han arbetat en timme mer den ena dagen och en timme mindre den andra. Det finns dock vid jordbruket ett visst samförstånd mellan arbetsgivaren och den anställde. I regel är det ogifta unga män, som äro i husbondens kost, och de äro inställda på detta, i varje fall när de komma från jordbrukarhem, där de inte varit vana vid någon bestämd arbetstid. Jag tycker att i sådana fall verkar den här lagen onö-

dig och kan inte ur reell synpunkt motiveras.

Jag tror sålunda att det hade varit bra om man inte haft så bråttom att genomföra denna lagstiftning utan avvaktat resultatet av den pågående utredningen. För övrigt säger ju lantarbetarförbundet självt att denna lag är av mera formell än reell natur. Ja, det är riktigt att detta är något rent formellt, att man skall pressa in allt efter en linjal, där varje avvikning därifrån, om det vill sig illa, kan bestraffas med dagsböter. Jag kan inte med bästa vilja i världen ha annan uppfattning än att detta är en lag, som är av formell natur och inte har någon reell bakgrund i det verkliga livet. Men den kommer att medverka till att öka olusten hos jordbrukarna av den kategori det här gäller och, som jag redan förut påpekat, i en hel del fall minska lusten för rationalisering av det mindre jordbruket. Sådan som stämningen är ute i landet bland dessa överansträngda och i många fall förslitna egna företagare, verkar denna lagstiftning inte bara löjeväckande utan snarast som ett hån i denna tid.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag hade inte tillfälle att vara närvarande när herr andre vice talmannen yttrade sig. Jag vet därför inte om jag har rätt uppfattat den fråga, som han ställde till mig. Den har blivit refererad för mig på följande sätt. Om en jordbrukare — det skulle i detta fall ha gällt en son till herr Carlström — brukar låna en pojke från en närbelägen gård ett par dagar varje vecka för att utföra arbete, räknas detta pojks arbete då som regelmässigt arbete? Jag kan endast svara, att det över huvud taget kan bli tal om regelmässigt arbete endast när en jordbrukare har en person anställd under hela året. Tillfälliga anställningar falla icke under lagen.

Lantarbetstidslag.

Herr FALK: Herr talman! Jag skall försöka att begränsa mitt anförande så mycket som möjligt. Jag vill endast konstatera, att när man lyssnat till denna debatt har man fått en återspeglning av den diskussion som förts i denna kammare två gånger tidigare, då frågan om lantarbetstidslagen varit uppe.

Motståndarna till den föreslagna lagändringen ha under debatten mest poängterat de svårigheter, som de befara skola uppstå för det mindre jordbruket till följd av denna lag. De säga att det patriarkaliska förhållande, som rått mellan husbonden och de yngre ogifta arbetarna i husbondens kost, kommer att spolieras. Dessa arbetare äro vana vid att ena dagen arbeta litet mera och den andra dagen litet mindre, säger man. På detta sätt jämnar det hela ut sig och arbetstiden blir därför inte längre för dessa arbetare än för andra. Förespråkarna för lagändringen säga däremot, att i praktiken måste alla tillämpa denna lagstiftning, oavsett om ett jordbruk har en eller flera arbetare. Om de ha rätt — vilket jag tror är fallet — kommer det i praktiken inte att bli någon som helst förändring i fråga om arbetstidens utsträckning. Ty de som nu vilja ha en arbetare anställd måste väl i all rimlighets namn något så när tillämpa arbetstidslagen, även om de äro mindre företagare. Undantag finnas givetvis.

Jag tror inte det är så idealiskt som herr Svensson i Ljungskile ville göra gällande, att jordbrukarsöner innan de bilda familj och skaffa sig egna jordbruk bruka arbeta hos andra jordbrukare. Om de inte äro alltför fattiga gå de inte och bli drängar hos en annan bonde. Det är min absoluta uppfattning. Det måste i så fall gälla torpar-söner på fideikommiss eller småbrukarsöner. Jordbrukarsöner, som ha ett något så när gott ekonomiskt underlag ha större vyer än att gå till grannen och bli arbetstagare.

Det förekommer ofta, att mindre ar-

betsgivare med lantbruk på 40 till 50 tunnland, som ha en arbetare anställd, utnyttja denne ganska hänsynslöst. Han får börja på morgonen med att sköta djurbesättningen. Så får han gå med bonden i arbetet på dagarna. Och på kvällen skall han på nytt sköta om djuren. Hans fritid är begränsad till det minsta möjliga. Därför tröttna pojkar och sluta helt enkelt. Men det finns också exempel på mindre jordbrukare, som tillämpa arbetstidslagen och ge den anställda den fritid, han skulle vara berättigad till enligt denna lag. Dessa företagare ha därför lättare att skaffa sig yngre arbetskraft. Det är inte ovilja mot arbetet i jordbruket som gör att de unga fly från landsbygden, det är oviljan hos vissa arbetsgivare att tillämpa den lag som nu gäller. Här ha vi att söka en av orsakerna till att jordbruket har mist den yngre arbetskraften. Jag tror därför att det ligger mycket i talet om att flykten ifrån jordbruket kan stävjas genom att denna lag utvidgas till att gälla alla arbetstagare. Lagen är ju inte så förskräckligt stelbent, att man inrutas av vissa bestämda regler, som inte kunna på något sätt brytas. Man kan överenskomma om att man till exempel arbetar över någon timme några dagar i veckan och sedan tar fritt hela lördagen i stället för halva. Det är ju även enligt lagen tillåtet att arbeta över den fastställda tiden för att förbereda eller avsluta ett arbete. Med en sådan tillämpning av lagen och med ett sådant samarbete uppstå inte heller några svårigheter för de mindre jordbrukarna.

Nu säga förespråkarna för det större jordbruket, att i synnerhet nedpressningen av djurskötarnas arbetstid kommer att medföra oerhörda ekonomiska konsekvenser. Herr Liedberg var ju inne på rationaliseringen och arbetstaktens uppdrivande och sade, att man inte kan driva arbetarna över en viss gräns. Detta är riktigt. Genom att djurskötarnas arbetstid undan för undan

Lantarbetstidslag.

har sjunkit, har också deras arbetstakt undan för undan pressats upp. Jag håller före att en djurskötare i dag sköter flera djur än han gjorde i början på 1930-talet, trots att arbetstiden nu är så väsentligt mycket mindre än då. Det är ju klart att den gräns snart är nådd, då det inte går att fordra att han skall sköta flera djur på den arbetstid han nu har. Dessa större jordbrukare skulle alltså befinna sig i ett sådant nödläge, att man borde företaga extra åtgärder för att rädda dem ur den nuvarande situationen. Men det kan inte gärna bero på ett nödläge att arrendet för ett sådant jordbruk ligger vid 100 till 150 kronor per tunnland. Här finns det uppenbarligen vissa marginaler att anlita. För det mindre jordbruket blir kostnadsökningen så obetydlig, att man knappast genom någon kalkyl kan påvisa hur mycket det kan röra sig om.

Herr Rubbestad trodde att socialministern hade framlagt detta förslag därför att lantarbetarna började fly socialdemokraterna och gå till bondeförbundet. Ja, det måtte vara i herr Rubbestads hemtrakt sådant sker. Men om så skulle ha skett, herr Rubbestad, borde då inte herr Rubbestad ha varit angelägen att skydda lantarbetarnas intressen? Den nu gällande lagen upphör ju i höst. Skola vi då inte ha någon lag alls? Skola vi ha den gamla lagen kvar eller skola vi ha en ny lag? Det är någonting som herr Rubbestad borde ha tänkt på, om han anser sig böra värna om lantarbetarnas intressen. Den egentliga orsaken till att denna proposition kommit är ju, att vi i höst stå utan någon lag, såvida ingen åtgärd vidtages.

Jag tror alltså inte på spådomarna att olyckor skola uppkomma på grund av denna lag. Jag tror att den kommer att ha välgörande inverkan, då det gäller trivseln i anställningen, och att hindra flykten från jordbruket. Ty det går aldrig att förneka, att en av drivfjädrarna till ungdomens flykt från landsbygden har varit missbelåtenheten med

anställningsförhållandena, speciellt för ensamdrängarna.

Herr Liedberg sade också att jordbruket har tvingats över till mera säsongbetonade anställningsformer. Men det kan ju inte bero på att arbetstiden minskats på sommaren utan måste uppenbarligen bero på att den ökas en timme på hösten. Man är från de större jordbrukarnas sida bekymrad över hur man skall kunna utnyttja en arbetsvecka på 45 timmar under höstdagarna. Men det är ju möjligt att man fortsätter på den rationaliseringens väg, som man nu är inne på inom det större jordbruket. Det har nu gått så långt, att man egentligen bara har djurskötare anställda på vintern och möjligen ytterligare någon arbetare — om det är absolut nödvändigt — för att sköta ladugården. Men detta är någonting som inte har samband med denna fråga. Så långt min erfarenhet sträcker sig har ingen lantbrukare anställt en arbetare för att arbeta en enda timme mer än som varit nödvändigt för att få arbetet utfört. Oavsett om vi ha 50 eller 52 timmars arbetsvecka anställer man inte större antal arbetare än som är absolut nödvändigt. Kan man rationalisera, kan man t. ex. minska arbetet på vintern, så gör man det. Gjorde man det när arbetstiden var 7 timmar per dag, kan man göra det i lika hög grad när den blir 8 timmar.

Det har framskytnat såväl under debatten i denna kammare som i första kammaren — herr Rubbestad var också inne på den saken — att detta är en ekonomisk fråga och att lantbrukarna måste ha kompensation för ökade kostnader. A la bonne heure — men då skola vi inte tala om de oerhörda svårigheter som uppstå för arbetsgivarna. Är detta en ekonomisk fråga får den behandlas och avgöras som en sådan. Då böra vi icke sammanblanda den med andra frågor. Sedan kunna vi diskutera vilka ökade kostnader som kunna bli följden av denna lag och

Lantarbetstidslag.

vilka kompensationer som kunna ifrågakomma. Det blir emellertid en annan historia.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHNSSON i Kastanjegården: Herr talman! Vad jag mest fäste mig vid i socialministerns förra anförande var att han sade, att vi reservanter droge ett löje över oss med det resonemang som vi förde. Vi ta anmärkningen med ro. Mera bestämt besked fingo vi ju av herr statsrådet i hans senaste anförande, där han lämnade den upplysningen till herr andre vice talman, att en arbetare som inte var anställd under hela året inte lydde under lagen. Jag ber då att få fråga: vad kan det föreligga för anledning att låta ett dikningslag, som kanske stannar på en plats ett par tre dagar vart tionde år, lyda under denna lag?

Av herr Olovsons och även av herr Anderssons i Surahammar anföranden framgick det tydligt, att de tyckte att även enligt det nu framlagda förslaget arbetstiden på sommaren är för lång. Herr statsrådet sade emellertid, att det åtminstone för närvarande inte kan anses vara lämpligt att göra spännvidden större. Även herr statsrådet är alltså inriktad på att det bör vara en spännvidd mellan arbetstiden på sommaren och arbetstiden under vinterhalvåret. Och så länge som solen och jorden ha de banor som de ha — och dessa kunna icke rubbas av någon lagändring — tror jag det är nödvändigt att vi slå fast, att det är stor skillnad på jordbruket och industrien. Men det ser inte ut som om herrarna skulle vilja ta hänsyn till detta förhållande. Det är dock på det sättet, att vi inte kunna låta bli att mjölka våra kor åtminstone två gånger om dagen. Förr var det vanligt att mjölka dem tre gånger dagligen. Vi måste även mjölka dem om söndagskvällarna.

Jag har en bekant — han bor inte så långt ifrån mig — som enligt de av kristiden betingade bestämmelserna för standardisering av mjölk hade skyldighet att utföra vissa mjölkleveranser. Han bodde emellertid på ett sådant avstånd ifrån mejeriet, att han fick i uppdrag att lämna mjölk till en del av sina grannar. En söndagskväll, då han skulle leverera mjölk, hade han varit på ett sammanträde och blivit något fördröjd. Han måste den kvällen mjölka själv, ty ladugårdskarlen var fri. Följden blev att leveransen blev en kvart försenad. Han blev då av mjölkkunderna upplyst om det olämpliga i att inte passa dem bättre. Han gjorde då det anbudet, att därest mjölkkunderna ville mjölka själva på söndagskvällarna eller ordna så att mjölkningen utfördes, vore han villig att lämna all mjölken sådana kvällar alldeles gratis. Alla tackade då nej och sade, att de inte kunde binda sig vid ett sådant uppdrag.

En hel del talare ha ju i denna debatt påpekat att de ha börjat som lantarbetare och veta så väl hur det går till ute på landsbygden. Jag har bara velat anförda detta för att stryka under att det nog inte skadar, för en del av herrarna åtminstone, att titta ut på landet och se hur det i verkligheten går till, om det för en och annan av herrarna är något länge sedan jordbruksarbetet var en uppgift.

Herr OLOVSON i Västerås: Herr talman! Jag har begärt ordet uteslutande för att säga ett tröstens ord till den uppskakade herr Rubbestad. Herr Rubbestad förklarade i början av sitt anförande, att han förmodade att socialdemokraterna skulle komma att utnyttja denna fråga i valrörelsen i höst. Det är ganska egendomligt att herr Rubbestad skall vara rädd för detta. En av bondeförbundsrepresentanterna i utskottet har högtidligt och allvarligt förklarat, att lantarbetarna inte vilja ha

Lantarbetstidslag.

denna lag. Om socialdemokraterna händelsevis skulle begagna tillfället att på ett valmöte lämna en redogörelse för frågans behandling i riksdagen, skulle det således näppeligen kunna vara till gagn för oss. Det skulle ju tvärtom enligt bondeförbundsrepresentanternas mening reta upp lantarbetarna, som vi ha påtvingat en lag, som de inte vilja ha. Nu är det naturligtvis på det sättet, att dessa försäkringar från bondeförbundets sida, att lantarbetarna inte vilja ha lagen, är rena bluffen. Det kan sålunda finnas något fog för den ängslan, som uppenbarligen behärskar herr Rubbestad. Men jag kan ändå sända honom några tröstens ord. Det är naturligtvis möjligt att någon socialdemokrat, som finner det vara nyttigt att lämna medborgarna sanningsenliga uppgifter om vad som sker, lämnar en redogörelse för denna frågas behandling i riksdagen. Det har jag tänkt göra. Men man behöver ju därför inte gå så hårt fram som jag förmodar att herr Rubbestad tror att man skall göra och som man också kunde göra.

Om jag händelsevis skulle komma ned till mina gamla politiska jaktmarker i norra delen av Älvsborgs län, skulle jag kunna nöja mig med att tala om, att 1936, när lantarbetstidslagen första gången antogs, ställde sig bondeförbundets representant för denna valkrets på den ståndpunkten, att han inte ville ha någon lag alls. Han talade för avslag, yrkade avslag och röstade för avslag på förslaget. Nu har han, skulle jag kunna meddela hans väljare, bättrat sig och har åtminstone gått med på att förlänga lagen i dess nuvarande form. Jag behövde inte säga mer, ty därigenom borde det ha klarnat, att herr Rubbestad i sitt hjärta fortfarande är motståndare till denna lag.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag förstår att herr Olovson i Västerås gärna vill trösta folk, som äro litet ledsna

av en eller annan anledning. Jag vill gärna erkänna att man är ledsen för att man nu kommer att stadga en lag, som är ganska besvärlig för åtskilliga jordbrukare i landet.

När herr Olovson i sina tröstens ord nämner, att han har för avsikt att lämna ett meddelande om hur jag ställer mig till denna lag, så är detta en verklig tröst. Det är nämligen en gammal visa, som tillämpats av socialdemokraterna. Jag vill bara erinra herr Olovson om, att jag i den valbroschyr som det socialdemokratiska partiet gav ut 1946, stod utpekad för att gå emot lantarbetarna. Detta hindrade emellertid inte att mina valmäns antal ökade i Älvsborgs norra valkrets. De sätta nämligen inte så stort värde på reformerna som sådana. Det är, som jag sade i mitt första anförande, bättre avlöning, som lantarbetarna äro angelägna om att få. De ha heller ingenting emot litet friare former. Om de få arbeta en timme längre en dag och i stället få ledigt motsvarande tid nästa dag så sätta de mer värde på detta än att sluta på ett bestämt klockslag efter åtta timmar varje dag.

Jag tror därför, att herr Olovson och socialdemokraterna för övrigt alldeles överskatta betydelsen och fördelarna med detta förslag. Lantarbetarna veta själva bättre vad som är till deras gagn, och det har gjort att jag vunnit fler röster i min valkrets genom den inställning jag haft, då jag ansett att lantarbetarna böra ha bra betalt men också större frihet.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande

Interpellation ang. behovet av pensionärshem.

voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammararen bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammararen bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammararens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammararens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes likväl av herr Johnsson i Kastanjegården, vadan voteringsmedelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 111 ja och 76 nej, varjämte 8 av kammararens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammararen hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammararen på förslag av herr talmannen att uppskjuta överläggningen rörande övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till klockan 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 11.

Herr statsrådet Nilsson avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 261, angående vissa frågor rörande skärgårds-
trafiken.

Denna proposition bordlades.

§ 12.

Avlämnades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen, nämligen:

nr 571, av herr Skoglund i Doverstorp m. fl.,

nr 572, av herr Hedqvist m. fl.,

nr 573, av herr Larsson i Stockholm m. fl., och

nr 574, av herr Severin i Gävle och fröken Nygren.

Vidare avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr Skoglund i Doverstorp m. fl., nr 575, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245, med förslag till lag om ändring i 1, 9, 10 och 11 kap. vattenlagen, m. m.;

herr Ohlin m. fl., nr 576, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 245; och

herr Kristensson m. fl., nr 577, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 244, med förslag till ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, m. m.

Samtliga dessa motioner bordlades.

§ 13.

Interpellation ang. behovet av pensionärshem.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr JONSSON i Skutskär, som anförde: Herr talman! Frågan om åldervården är som bekant av flera orsaker för närvarande trängande aktuell i vårt land. Detta har klargjorts vid flera tillfällen och i olika sammanhang, särskilt genom Kungl. Maj:ts proposition nr 243 till 1947 års riksdag angående grunder för ålderdomshemvårdens ordnande och utbyggnad m. m. samt genom det av statens sjukhusutredning i oktober 1947 framlagda betänkandet angående bland annat anstaltsvården av kroniskt sjuka.

I korthet är situationen den, att *platsbehovet* för vård av kroniskt kroppssjuka, mestadels äldre människor, torde kunna uppskattas till inemot 20 000 och för vård av sinnessjuka, som kräva

Interpellation ang. behovet av pensionärshem.

mera kvalificerad vård, till lågt räknat i runt tal 27 000 samt för s. k. lätt-skötta sinnessjuka till lågt räknat omkring 7 000. Därtill kommer att behovet av platser å tidsenliga ålderdomshem, inrättade i enlighet med riksdagens principbeslut i anledning av den förut nämnda propositionen och avsedda för normalt åldrande, vårdbehövande människor, torde kunna beräknas till omkring 65 000.

Behovet av dessa olika slag av vårdplatser är för närvarande icke på långt när tillfredsställt. Sålunda torde *platstillgången* för vård av kroniskt kroppssjuka patienter icke uppgå till 10 000, icke ens om däri inräknas inemot 4 000 platser å kommunala ålderdomshem och vårdhem. Å statens sinnessjukhus torde den ordinära platstillgången vara ungefär 18 600 samt å landstingens vårdhem för s. k. lättskötta sinnessjuka omkring 2 400 platser. Å avdelningar för sinnessjuka i anslutning till kommunala ålderdomshem torde dessutom finnas drygt 1 000 platser. För det ordinära ålderdomshemsklientelet torde å egentliga kommunala ålderdomshem finnas omkring 37 000 platser.

Följaktligen råder på dessa olika vårdområden en avsevärd *platsbrist*. För vård av kroniskt sjuka uppgår den till omkring 10 000 platser eller som sig bör med tillägg av de förut nämnda 4 000 platserna på kommunala ålderdomshem till icke mindre än 14 000 platser. För kvalificerad vård av sinnessjuka utgör platsbristen lågt räknat omkring 9 000 och för s. k. lättskötta sinnessjuka omkring 5 000 platser, medan platsbristen å de egentliga kommunala ålderdomshemmen torde kunna uppskattas till omkring 28 000 platser. En avsevärd överbeläggning förekommer tämligen allmänt. Vid senaste årsskifte var exempelvis beläggningen på de 18 600 platserna å statens sinnessjukhus icke mindre än 21 720, varjämte antalet sjuka personer, som väntade på plats, var lågt räknat 2 100. Det är här

också på sin plats att ägna en tanke åt de talrika sjuka och vårdbehövande åldringar, som äro hänvisade till att betunga anhöriga med nattvak och bekymmer, därför att vårdmöjligheter å sjukhem saknas.

Det är ju alldeles uppenbart, att en synnerligen omfattande och tidskrävande reformverksamhet här förestår. Det gäller att i tidsenliga former tillskapa de vårdresurser av olika slag, varav sålunda trängande behov föreligger. Beträffande ålderdomshemmen har denna utbyggnad att följa de principiella riktlinjer, som fastlagts genom 1947 års förut berörda riksdagsbeslut. I fråga om vården av kroniskt kroppssjuka torde riktlinjer komma att uppdragas på grund av en väntad proposition i anledning av statens sjukhusutrednings förut nämnda betänkande. I fråga om sinnessjukvårdens utbyggnad pågår för närvarande utredning.

Även om det sålunda förestående reformarbetet inom åldringsvården måste läggas på längre sikt, är det ofrånkomligt att i den rådande situationen avvåga och planera utbyggnaden så, att de tillgängliga medlen leda till så stor effekt som möjligt. Man kan utan överdrift påstå, att förhållandena inom här ifrågavarande områden av åldringsvården i stor omfattning äro lindrigt sagt beklämmande. Bristen på vårdplatser å sjukvårdsanstalter för kroniskt kroppssjuka och sinnessjuka medför, att de kommunala fattigvårdsstyrelserna enligt fattigvårdslagens föreskrift måste bereda dylika sjuka människor vård så gott sig göra låter å kommunernas ålderdomshem. Redan den omständigheten att omkring hälften av ålderdomshemmen här i landet tagits i bruk redan 1920 eller tidigare och alltså äro synnerligen otidsenliga anstalter gör, att blandningen i talrika ålderdomshem av icke sällan svårt sinnessjuka och svårt kroppssjuka med de mera normalt åldrande personer, för vilka ålderdomshemmen egentligen äro av-

Interpellation ang. behovet av pensionärshem.

sedda, blir synnerligen påfrestande för både patienter, pensionärer och personal. En icke sällan avsevärd överbeläggning skärper svårigheterna ytterligare. Det är väsentligen föreståndarinornas och vårdpersonalens förtjänst, att situationen icke är fullkomligt ohållbar.

Socialstyrelsen är enligt vad jag inhämtat sedan flera år tillbaka i färd med att systematiskt påkalla fattigvårdsstyrelsernas och landstingsmyndigheternas insatser för att avveckla de svåraste missförhållandena på ålderdomshemsvårdens område. Detta reformarbete upptages numera så gott som allmänt i kommunerna med starkt intresse för att anordna tidsenliga och trivsamma inackorderingshem för äldre och i stället för de gamla fattigvårdsanstalterna.

Emellertid möta dessa strävanden de avsevärda hinder, som resas av den nödvändiga investeringskontrollen över byggnadsverksamheten. Allmän enighet råder om att byggnadsverksamheten tills vidare måste hållas inom rimliga och kontrollerade gränser. Att även möjligheterna för nybyggnader samt om- och tillbyggnader av ålderdomshem och vårdhem måste starkt begränsas i förhållande till behoven, därom råder heller icke någon meningsskiljaktighet. För att illustrera hur kraftigt byggnadsbegränsningen verkar i fråga om ålderdomshem kan jag nämna, att vid senaste årsskifte, enligt en inventering å socialstyrelsens socialvårdsbyrå, 154 kommunala ålderdomshembyggen voro aktuella i mer eller mindre framskridna stadier. Därav avsågo 101 företag nybyggnader samt 53 om- eller tillbyggnader eller mera omfattande reparationsarbeten vid redan bestående ålderdomshem. Av dessa byggnadsprojekt var socialstyrelsen nödgad att ställa på framtiden 70 nybyggnadsprojekt och 40 om- eller tillbyggnadsplaner, varibland flertalet fullt utarbetade. De återstående 31 nybyggnadsföretagen

och 13 om- och tillbyggnadsförslagen bedömdes såsom särskilt angelägna. Kostnaderna för dessa angelägna byggnadsföretag uppgingo till sammanlagt omkring 22,5 miljoner kronor. Till ytterligare belysning av den begränsning, som måst åläggas den här ifrågavarande byggnadsverksamheten, må nämnas, att socialstyrelsen för samtliga till styrelsens förvaltningsområde hörande sociala byggnadsföretag nyligen tilldelats en kvot för år 1948 av sammanlagt 8 miljoner kronor. Av detta belopp har styrelsen efter noggrant övervägande icke kunnat avdela mera till den för ålderdomshem avsedda kvoten än 3 miljoner. Jag har inhämtat, att socialstyrelsen på grund härav måste begränsa sig till att tillstyrka byggnadstillstånd för endast 9 ålderdomshem i de allra sämst ställda kommunerna.

Härav följer givetvis att många ur social synpunkt synnerligen angelägna ålderdomshembyggen måste skjutas på framtiden. Bland dessa vill jag särskilt peka på sådana fall, i vilka vederbörande kommuner till staten eller landsting överlätit de byggnader, i vilka de nuvarande ålderdomshemmen äro inrymda. I flera fall ha nämligen till ålderdomshem otjänliga byggnader befunnits ändamålsenliga för sinnessjukvård och sålts till staten. I dessa fall hindras nu tillkomsten av ett synnerligen välbehövligt tillskott av vårdplatser för sinnessjuka därigenom, att byggnadstillstånd till ersättningsbyggen för ålderdomshem icke kunna lämnas. Analogt förhåller det sig med ålderdomshembyggnader, som överlåtits till andra ändamål.

Någon meningsskiljaktighet torde väl icke behöva råda om att det vore ur flera synpunkter till fördel, om möjlighet kunde öppnas inom den fastlagda ramen för byggnadsverksamheten för att redan innevarande år igångsätta byggnadsföretag för ålderdomshem till frigörande av de gamla byggnaderna för nyss antydda andra ändamål. Vid

Interpellation ang. översvämningsskador.

en undersökning rörande dylika möjligheter till omflyttning av medel till kvoten för ålderdomshemsbyggnader från någon annan byggnadskvot ligger det närmast till hands att jämföra nybyggnader för pensionärshem med byggnadsföretag för ålderdomshem.

Jag vill härvidlag begränsa mig till att erinra om att pensionärshemmen avse att bereda goda bostäder åt gamla människor, vilka såsom självständiga hyresgäster kunna hushålla och klara sig själva. Pensionärshemmen utgöra förvisso en med rätta betydelsefull och uppskattad bostadsreform för åldringarna, som det ligger i kommunernas frivilliga åtagande att genomföra. Vad ålderdomshemmen beträffar är det däremot kommunernas lagliga skyldighet att anordna dylika speciellt för de åldringar, som på grund av allehanda åldersbesvär icke kunna klara sig själva utan äro i behov av daglig vård och hjälp. Ålderdomshemmen bereda sålunda — och detta gäller sådana moderna ålderdomshem som numera planeras — icke blott goda bostäder utan även vård och hjälp. De tillgodose bostads- och vårdbehovet för åldringar, som äro mera i behov av hjälp än de, som kunna hyra bostäder i pensionärshem. Därtill kommer, att dagens kostnad för en pensionärshemslägenhet för en person tämligen allmänt torde beräknas till högre kostnad än kostnaden per plats i ett modernt ålderdomshem, som kan hållas vid 12 à 13 000 kronor.

Dessa jämförelser leda till frågan, huruvida det icke i den rådande synnerligen svåra situationen på åldringsvårdens olika områden skulle innebära en mera effektiv användning av de begränsade byggnadsresurserna om det, på sätt som kunde finnas lämpligt och ändamålsenligt, under en övergångstid kunde åvägabringas en överföring av byggnadsresurser att användas till uppförande av ålderdomshemsbyggnader i stället för pensionärshem. Enligt föreliggande stattförslag ha 6 miljoner kro-

nor föreslagits för nästkommande budgetår såsom *statsbidrag* för uppförande av pensionärshem. Detta torde innebära, att pensionärshem under nämnda tid kunna uppföras till en sammanlagd byggnadskostnad av inemot 20 miljoner kronor. Om denna summa jämföres med den förut nämnda byggnadskvoten för ålderdomshem av 3 miljoner kronor och om man därjämte tar i betraktande den av mig i sina yttre konturer skildrade allvarliga situationen på åldringsvårdens område, torde starka skäl tala för att överväga ändamålsenligheten av en sådan ändrad disposition av tillgängliga byggnadstillstånd för pensionärshem, att pensionärshemsbyggande efter social prövning i varje särskilt fall kunde begränsas till förmån för ålderdomshemsbyggnader. Hur denna prövning och överföringen av byggnadstillstånd från pensionärshems- till ålderdomshemsbyggen praktiskt bör ske, torde böra särskilt utredas.

Under återopande av vad som sålunda anförts får jag anhålla om kammararens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framställa följande interpellation:

Anser sig herr socialministern kunna medverka till att behovet av pensionärshem i jämförelse med föreliggande behov av ålderdomshem prövas av socialstyrelsen i samråd med statens byggnadslånebyrå i syfte att därigenom åvägabringa en sådan social avvägning, att de ålderdomshemsbyggen kunna komma till utförande, som prövas vara mera angelägna än planerade pensionärshemsbyggen och som kunna färdigställas med sålunda frigjorda medel av pensionärshemskvoten?

Denna anhållan bordlades.

§ 14.**Interpellation ang. översvämningsskador.**

Herr HANSSON i Skediga erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr tal-

Interpellation ang. översvämningsskador.

man! I nuvarande läge är det både ur försörjningsmässiga och valutapolitiska synpunkter synnerligen angeläget att höja produktionen av livsmedel genom torrläggning av sumpmarker. En import av foder och livsmedel tår hårt på våra numera knappa tillgångar av valuta och minskar möjligheterna att importera andra nödvändiga varor. Ur försörjningssynpunkt vore det önskvärt att livsmedelsproduktionen inom landet bleve så stor, att ransoneringarna kunde slopas. Deras bibehållande förorsakar såväl statsmakterna som handeln och allmänheten stora kostnader och stort besvär.

Om man söker öka livsmedelsproduktionen, är det i första hand nödvändigt att så stora arealer som möjligt bli användbar åkerjord och tagas i anspråk för produktionsändamål. Det torde vara ett känt faktum, att icke obetydliga arealer odlad jord årligen tagas i anspråk för andra ändamål än produktion av livsmedel. I nu rådande försörjningsmässiga läge med knapphet på livsmedel inte endast i vårt land utan i stora delar av världen kan det knappast vara försvarligt att icke taga vara på den brukbara jorden. Det synes därför vara betydelsefullt att statsmakterna medverka till att åkerarealen hålles uppe och helst ökas. Det är härvid viktigt att jordens alstringskraft icke försämras genom en fortgående försumpning, som ofelbart leder till minskade skördar.

Det torde sålunda vara obestriddigt att torrläggning ger både mera brukbar jord och god jord. I vissa delar av landet ha dock betydande områden genom översvämningar, framför allt vår och höst, blivit mindre lämpade för jordbruksändamål. I exempelvis Uppland kunna de vattensjuka markerna utefter Tämnarån och Fyrisån och andra vattendrag uppskattas till tusentals hektar. Det vill synas som om översvämningarna tilltagit under senare år på grund av att genom en mera om-

fattande dikning tillrinningen till dessa vattendrag från bäckar och diken blivit större och hastigare.

Det kan nämnas att inte endast jordbruksbygderna tagit skada utan att även samhällen utefter nämnda åar ha förorsakats stora besvärigheter. Genom de årliga översvämningarna rinner det förorenade vattnet i de grunda vattendragen, vilka mottaga samhällenas avlopp, ned i brunnarna och förorenar dricks- och hushållsvattnet. Sommartid ha insekter de mest gynnsamma betingelser att i de stillastående och illaluktande pölarna i de nästan uttorkade vattendragen lägga sina ägg. De hygieniska missförhållandena ge stor spridning till vattenburna sjukdomar, såsom rödsot och gulsoth, sommarsjuka och även barnförlamning, vilket styrkts genom utfärdade läkarintyg.

Det är givetvis i främsta rummet jordbrukarna, som åsamkats förluster genom översvämningarna, men även det allmänna har genom det minskade skördeutfallet fått kännning därav. Detta synes med hänsyn till rådande försörjningsläge motivera större insatser från statsmakternas sida än som är möjligt med gällande lån och bidrag till torrlägnings- och avloppsföretag. Kostnaderna för dylika arbeten belasta trots statliga bidrag kännbart de berörda jordbrukarna. Det är vidare angeläget att torrlägningsföretag färdigställas inom en inte alltför lång tidrymd. Vid färdigställandet av större torrlägningsarbeten synes man nu räkna i decennier i stället för i år, vilket vore det riktiga. Goda skäl tala för att statsmakterna taga krafttag och lämna ökad arbetshjälp för att komma till rätta med här diskuterade stora olägenheter.

Med anledning av det anförda får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat de stora skador, som de vår och höst

Interpellation ang. import av italiensk potatis.

återkommande översvämningarna förorsaka vissa jordbruksområden?

Om så är fallet vill herr statsrådet medverka till åtgärder, varigenom nya områden sättas i stånd att lämna skördar till trygghet av livsmedelsförsörjningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 15.**Interpellation ang. import av italiensk potatis.**

Ordet lämnades på begäran till

Herr **JOHANSSON** i Kastanjegården, som anförde: Herr talman! Utmärkande för potatismarknaden under innevarande säsong har varit det stora potatisöverskott, som förelegat under eftervintern och våren. Detta överskott, som naturligtvis tryckt och oroat marknaden, har berett såväl odlarna som försörjningsmyndigheterna bekymmer. Avvecklingen av detsamma har skett dels genom export och dels genom en utökad potatismjölstillverkning. Överskottet har emellertid icke kunnat avvecklas utan förluster för odlarna, och jämväl staten har fått påtaga sig vissa kostnader för överskottets omhändertagande vid stärkelsefabrikerna, enär denna tillverkning bl. a. ställer sig dyrare under vårmånaderna än under hösten.

Då vår potatisförsörjning under året

således varit mycket god, är det ägnat att inge förvåning, att licenser i vår ha beviljats för import av 120 ton färskpotatis från Italien. Ingen tvekan behöver råda om att import är obehövlig ur försörjningssynpunkt. I sammanhanget måste jämväl bemärkas, att den svenska färskpotatisen blir färdig tidigare än vanligt.

I nuvarande valutapolitiska läge anses ju importen till vårt land böra begränsas så långt sig göra låter. Den nu beviljade lyximporten synes mig strida mot denna uppfattning, samtidigt som den vållar avbräck för den svenska potatisodlingen, vilken lojalt hållit odlingen uppe i folkförsörjningens intresse. Importen har också väckt stark irritation i odlarkretsar.

Under återopande av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få rikta följande frågor:

Finnes i gällande handelsavtal med Italien intaget bestämmelser om import till Sverige av potatis?

Om så ej är fallet, är herr statsrådet beredd ansluta sig till den uppfattningen att sådan import omedelbart förhindras?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.18 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 26 maj.

Kl. 7.30 em.

Fortisattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 32, angående remitterande till annat utskott av motion om viss ändring av villkoren för tertiär- och tilläggs lån för flerfamiljshus.

Kammaren biföll vad utskottet i detta memorial hemställt samt beslöt överlämna motionen till statsutskottet.

§ 2.

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 27 februari 1948 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 161, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medge att den statliga försöksverksamheten på jordbrukets område måtte få organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade riktlinjer,

dels medge att i personalförteckningen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök finge införas de i propositionen förordade tjänsterna som överinspektör, ekonomidirektör, statsagronom, överassistent, kanslibiträde och kontorsbiträden samt att en tjänst som kansliskrivare fördes på övergångsstat,

dels ock till Ersättning till Svenska vall- och mosskulturföreningen för viss byggnad å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49 anvisa ett investeringsanslag av 108 000 kronor.

Anslagsäskandena för lantbrukshögskolan hade ansetts böra upptagas i samband med förslag angående utbyggnad av jordbrukets och skogsbrukets högskolor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft fjorton inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I: 322 av herr *Andersson, Lars, m. fl.*, likalydande med II: 481 av herr *Sandberg m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1949 års riksdag om inrättandet av en norrländsk institution för jordbruksforskning.

I motionen I: 317 av herrar *Osvald* och *Aman*, likalydande med II: 484 av herr *Carlsson* i Bakeröd *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att föreståndaren för kemiska laboratoriet jämte fyra konsulenter hos Svenska vall- och mosskulturföreningen, vilka föreslagits erhålla arvodestjänster, måtte personligen anställas såsom extra ordinarie tjänstemän på övergångsstat, så att de erhöles minst samma avlöningsförmåner som hushållningssällskapens konsulenter, eller, om detta icke skulle kunna bifallas, att de tillerkändes arvode motsvarande lönen för hushållningssällskapens konsulenter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de likalydande motionerna I: 304 och II: 468 medge att den statliga försöksverksamheten på jordbrukets område måtte organiseras i

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen förordade riktlinjer,

2) med avslag å de likalydande motionerna I: 316 och II: 480 i vad de avsåge lantbrukshögskolans styrelses befogenheter godkänna Kungl. Maj:ts förslag om utvidgning av dessa befogenheter,

3) med avslag å motionen I: 319 godkänna namnet Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök för den för högre undervisning, forskning och försöksverksamhet på jordbrukets område gemensamma huvudinstitutionen,

4) avslå de likalydande motionerna I: 322 och II: 481 om att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1949 års riksdag om inrättande av en norrländsk institution för jordbruksforskning,

5) med avslag å de likalydande motionerna I: 316 och II: 480 i vad de avsåge en föreslagen överinspektörsbefattning vid Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök godkänna Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av denna befattning,

6) medge att i personalförteckningen för Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök infördes, förutom befattningen såsom överinspektör, tjänsterna såsom ekonomidirektör, statsagronom, överassistent, konsulenter, förste kemist, kanslibiträde och kontorsbiträden samt att en tjänst såsom kansliskrivare fördes på övergångsstat,

7) med avslag å motionen I: 318 i vad den avsåge inrättande på överdirektörens kansli av en kanslibiträdestjänst i 11 lönegraden på övergångsstat, bifalla Kungl. Maj:ts förslag att på kansliet inrätta en kontorsbiträdestjänst,

8) avslå motionen II: 483 om medgivande för bokhållaren på lantbrukshögskolans kansli att, för den händelse han ej kunde placeras i lönegraden Ce 21, kompensationsvis för uppflyttning i löneklass och i pensionshänseende tillgödöra sig anställningstid hos vall- och mosskulturföreningen,

9) med avslag å motionen I: 320 godkänna Kungl. Maj:ts förslag om organisation av verksamheten inom lantbrukshögskolan,

10) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de likalydande motionerna I: 317 och II: 484 bestämma löneställningen vid inplacering i statens jordbruksförsök för fyra konsulenter och en förste kemist till lönegraden Ce 21, löneklass 24,

11) med avslag å motionen II: 482 biträda Kungl. Maj:ts förslag om placering av en assistent vid betesavdelningen inom statens jordbruksförsök i lönegraden Ce 16,

12) med avslag å motionen I: 318 i vad den avsåge löneställningen för ett tekniskt biträde vid botaniska avdelningen och en laborant vid kemiska laboratoriet inom statens jordbruksförsök godkänna Kungl. Maj:ts förslag att placera den förra tjänsten i lönegraden Ce 8 och den senare tjänsten i lönegraden Ce 15,

13) med avslag å de likalydande motionerna I: 321 och II: 485 besluta, att föreståndarna vid de statliga försöksgårdarna skulle kvarstå i lönegraden Ca 27,

14) till Ersättning till Svenska vall- och mosskulturföreningen för viss byggnad å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49 anvisa ett investeringsanslag av 108 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) vid punkten 4) av herr *Jacobson* i Vilhelmina, vilken ansett, att utskottet bort med bifall till de likalydande motionerna I: 322 och II: 481 föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1949 års riksdag om inrättande av en norrländsk institution för jordbruksforskning,

b) vid punkten 10) av herr *Nilsson* i Göingegården, utan angivet yrkande,

c) vid punkten 13) av herr *Tjällgren*,

d) av herr *Osvald*, som ansett, att utskottet under hänvisning till motive-

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

ringar och yrkanden i motionerna I: 316 och II: 480, I: 317 och II: 484, I: 318, I: 319, I: 320 samt I: 322 och II: 481 bort hemställa, bl. a. att riksdagen måtte

dels under punkten 4) med bifall till de likalydande motionerna I: 322 och II: 481 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1949 års riksdag om inrättande av en norrländsk institution för jordbruksforskning,

dels ock under punkten 10) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till de likalydande motionerna I: 317 och II: 484 bestämma löneställningen vid inplacering i statens jordbruksförsök för fyra konsulenter och en förste kemist till lägst den som tillkomme hushållningssällskapens konsulenter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SANDBERG: Herr talman! Man kan till fullo instämma med departementschefen, när han i den proposition, som nu föreligger till behandling, betonar den stora nyttan för jordbruket av en forsknings- och försöksverksamhet på området. Den starka utveckling av produktiviteten, som under de senaste femtio åren kännetecknat det svenska jordbruket, är, såsom departementschefen understryker, i väsentlig grad beroende på att jordbruket kunnat tillgodogöra sig resultaten av forsknings- och försöksverksamheten, och för framtiden komma säkerligen möjligheterna att ytterligare utveckla och förbättra jordbruket att vara i ännu högre grad avhängiga av vad som sker i fråga om forsknings- och försöksverksamheten. Det är därför givetvis av vikt, att denna verksamhet främjas och utvidgas. Förslag i den riktningen saknas ju inte heller. Det är ett par kommittéer, som agivit förslag, vilka delvis ligga bakom även förevarande proposition. Jag tänker dels på 1945 års jordbruksförsöksutredning, som lämnade sitt betänkande år 1947, och dels på norrlandskomit-

tén, som i början av år 1946 avgav sitt betänkande angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område i Norrland. Dessa båda betänkanden utgöra var för sig delar av hela förslaget angående forsknings- och försöksverksamheten på jordbrukets område.

För dagen är ju dock läget det, att det inte är möjligt att i den utsträckning, som vore önskvärt, genomföra de nämnda kommittéförlagen. Utskottet uttrycker denna sak i all korthet på följande sätt: »Departementschefen, som med hänsyn till det statsfinansiella läget och svårigheterna på byggnadsmarknaden funnit de av utredningen framlagda förslagen rörande försöksverksamheten kunna genomföras endast i begränsad omfattning, har på dessa skäl ansett sig icke kunna förorda att för närvarande inrättas en föreslagen norrländsk institution för jordbruksforskning.»

De förslag, som nu föreligga till riksdagens behandling, ta sålunda endast sikte på en viss ändring av försöksverksamhetens organisation samt vidare, i enlighet med uttalande av 1945 års riksdag, på Svenska vall- och mosskulturföreningens förstatligande. Vad dessa åtgärder beträffar, kan jag i allt väsentligt ansluta mig till utskottet. Frågan om den vidare utbyggnaden av försöksverksamheten — som på en speciell punkt särskilt intresserar mig — skulle däremot tills vidare uppskjutas.

Det är tråkigt, att det statsfinansiella läget är sådant, att väsentliga delar av de föreslagna åtgärderna, som äro av så stor betydelse för jordbrukets vidare utveckling, måste skjutas på framtiden. Man måste beklaga detta, även om man förstår de skäl, som departementschefen anför för sitt ståndpunktstagande. Ifrågasättas kan emellertid, om inte detta uppskov kunnat, åtminstone när det gällt de mest trängande behoven, på visst sätt begränsas, så att inte hela frågans lösning svävat i det blå.

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

Nu har visserligen utskottet på tal om den norrländska försöksinstitutionen sagt följande: »Då forskning och försöksverksamhet på jordbrukets område för Norrlands vidkommande synas ha blivit i viss mån eftersatta, förutsätter emellertid utskottet, att Kungl. Maj:t, så snart de ekonomiska förhållandena det medgiva, upptager dessa frågor till förnyad prövning.» Det är ju vänligt sagt av utskottet och det är kanske värt något, att man på detta sätt ytterligare understrukit sakens vikt. Men vi motionärer tycka dock i likhet med reservanterna herr Jacobson i Vilhelmina och herr Osvald, att utskottet hade kunnat gå ett steg längre och biträtt vår motion om förslag till 1949 års riksdag om inrättande av en norrländsk institution.

Innan jag återkommer till denna sak, vill jag i all korthet erinra om att norrlandskommitténs förslag går ut på en utvidgning av såväl försöksverksamheten som den mera specialiserade forskningsverksamheten i Norrland, vilket skulle ske bl. a. genom en utbyggnad av försöksgårdarna och försöksfilialerna i de olika länen samt inte minst genom sammanförande till en plats av filialer till de befintliga riksorganisationerna. Den tänkta centrala forskningsinstitutionen skulle sålunda inrymma filialer till flertalet försöksgrenar. Jag skall inte uppta tiden med att ange de olika delar, varav den centrala forskningsinstitutionen skulle bestå. Jag vill bara betona, att det inte är fråga om en anordning, som skulle isolera försöksverksamheten i Norrland från liknande verksamhet i landet i övrigt. Tvärtom har ju norrlandskommittén varit angelägen om att verksamheten i Norrland skulle vara en del av det hela och ledas av de centrala institutionerna. Jag tillåter mig att citera några rader ur kommitténs betänkande: »Var och en av de vid den centrala forskningsinstitutionen befintliga filialerna synes böra anslutas till respektive hu-

vudanstalt på samma sätt som fallet är med dessa anstalters nuvarande filiala verksamhet. Forsknings- och försöksarbetena vid filialerna synas sålunda böra helt ledas från huvudanstalterna och ej ställas i beroende av någon viss föreståndare eller styrelse för forskningscentralen.»

Att man har sammanfört de olika filialerna till ett ställe och till något som man kallat en institution, beror ju på att man har ansett sig därigenom kunna vinna vissa fördelar i fråga om arbetets bedrivande. Jag citerar återigen kommitténs yttrande: »Kommittén har — — — sökt redovisa de fördelar som det för denna forsknings olika grenar innebär att arbeta under de miljöförhållanden, den skall betjäna. I samma mån som institutionerna för skilda forskningsgrenar kunna erhålla gemensam förläggning, synes detta medföra ytterligare väsentliga fördelar för forskningen. Det är nämligen att vänta, att en sådan gemensam förläggning kan möjliggöra ett fruktbringande samarbete och detta desto mera när filialerna hava ungefär samma verksamhetsområden.»

Jag har med detta velat något angiva beskaffenheten av och syftet med vad som här går under benämningen en norrländsk institution för jordbruksforskning.

Chefen för jordbruksdepartementet har i propositionen yttrat, att han finner vägande skäl kunna åberopas för åtgärder i den av norrlandskommittén föreslagna riktningen. Jag noterar med tillfredsställelse detta — man kan ju alltid diskutera vissa detaljer. Jag återkommer emellertid till frågan, om det inte kan vara befogat att ställa den norrländska försöksverksamheten i en för ögonblicket mer gynnad ställning än motsvarande verksamhet i landet i övrigt. Jag förmenar för min del, att det verkligen finns skäl för att på detta område ge det norrländska jordbruket en viss företrädesrätt, och detta sammanhänger i korthet med att behovet

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

av försöksverksamhetens utbyggnad är större i Norrland än i landet i övrigt. Av naturliga orsaker har forsknings- och försöksverksamheten i det övriga landet haft större omfattning än i Norrland och därför genom sina resultat blivit av större ekonomisk betydelse. För Norrlands del föreligger tyvärr en viss eftersläpning i fråga om forsknings- och försöksverksamhetens utveckling. Denna verksamhet har ännu inte kunnat i önskvärd utsträckning utformas och utbyggas med hänsyn till de i Norrland rådande särskilda förhållandena.

Nu skall villigt erkännas, att även genom den nuvarande forsknings- och försöksverksamheten ha utvunnits för Norrland betydelsefulla resultat, t. ex. på växtodlingens område. Men ofantligt mycket återstår att göra, och det finns anledning att ägna uppmärksamhet åt en del frågor med speciell hänsyn till de förhållanden, under vilka jordbruket i Norrland arbetar. Jag kan erinra om en sådan sak som att man från maskin- och redskapsprovningarnas sida har varit mycket intresserad av att få till stånd en filial just i Norrland för att kunna främja tillkomsten av för dessa trakter lämpliga redskap och bruksmetoder.

En utbyggnad och förbättring av forsknings- och försöksverksamheten i Norrland skulle sålunda säkerligen utgöra en kraftig hävstång till jordbrukets lyftning i denna landsdel. Det skulle också innebära ett något större mått av rättvisa i fråga om graden av anordningar i olika landsdelar för den ifrågakommande verksamheten.

Som motiv för att icke företaga denna utbyggnad åberopar man nu, att det behövs vissa engångsanläggningar, vilket kostar pengar och även kan vara förenat med besvärligheter med hänsyn till situationen på byggnadsområdet. Ja, allt detta är sant, och det statsfinansiella läget är ju något som man

måste ha all möjlig respekt för. Men när är det inte som just ett sådant skäl som det statsfinansiella lägets besvärligheter åberopas? Om man skall vänta till dess att det inte föreligger några svårigheter i det avseendet — de nuvarande besvärligheterna komma vi nog att få dras med rätt länge — så finns det risk för att det dröjer alltför lång tid, innan man kan genomföra de nödvändiga anstalter som det här är fråga om. Jag förmenar därför att vi, trots de svårigheter som finnas, borde våga oss på att nu ta det steg som tillkomsten av den norrländska försöksinstitutionen skulle innebära.

Vad beträffar kostnaderna för verksamhetens utvidgning, skall jag inte närmare ingå på dem. De kunna ju inte sägas vara särskilt stora, medan å andra sidan t. ex. en höjning av mjölkavkastningen i Norrland med 1 % skulle innebära en ökad inkomst för landsdelen i fråga med 2 milj. kr.

Norrlandskommitténs förslag har ju tillstyrkts i praktiskt taget samtliga avgivna yttranden, och även 1945 års jordbruksförsöksutredning har förutsett, att det skulle komma till stånd någonting i den stil som norrlandskommittén har föreslagit. Inom Norrland har man nog också, särskilt i övre Norrland, fäst ganska stora förhoppningar vid förslaget och med en viss otålighet väntat på att det skulle avsäta ett resultat. Men även om ett förslag i form av proposition kommer fram till nästa års riksdag — jag vill hoppas att så kommer att ske, fastän en begäran därom från riksdagens sida nu inte kan bli enhällig — tar det ändå betydande tid, innan det hela blir färdigt och kan träda i funktion, vilket också är ett skäl till att undvika ytterligare uppskov.

Jag vill därför vädja, kanske främst till chefen för jordbruksdepartementet, som jag tror är mycket intresserad för saken, men också till kammaren att re-

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

dan nu inta en positiv ställning till frågan om en norrländsk försöksinstitution.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till de av herr Jacobson i Vilhelmina och herr Osvald under punkt 4) avgivna reservationerna, vilket innebär detsamma som bifall till min motion i ärendet.

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag till utbyggande och samordnande av försöksverksamheten på jordbrukets område ansluter sig i huvudsak till 1945 års jordbruksförsöksutrednings betänkande. Jag ber för min del att med tillfredsställelse få hälsa detta Kungl. Maj:ts förslag, även om jag, såsom herr Sandberg här nyss gjort, beklagar att de ekonomiska förutsättningarna för ett effektuerande av utredningens förslag i dess helhet för dagen icke ansetts föreligga.

Jag har emellertid på en punkt tillåtit mig anföra en blank reservation mot jordbruksutskottets utlåtande, och det har jag gjort i anslutning till vad som i motionerna nr 317 i första kammaren och nr 484 i andra kammaren säges om lönegradsplaceringen av fem tjänstemän vid Vall- och mosskulturföreningen, som överförts till den nya samordnade försöksverksamheten.

Så gott som samtliga de tjänstemän, som blivit överförda till den nya organisationen, ha beträffande lönegradsplacering kommit i en ställning, som är jämförbar med den som innehas av tidigare ordinarie tjänstemän inom statens försöksverksamhet på jordbrukets område. Kungl. Maj:t har sålunda i stort sett följt försöksutredningens förslag, men när det gäller fyra konsulenter och en kemist från Svenska vall- och mosskulturföreningen har emellertid Kungl. Maj:t föreslagit en lägre lönegradsplacering än vad utredningen på sin tid föreslog. I de likalydande mo-

tionerna har också begärts en uppflyttning i likhet med utredningens förslag. Beträffande konsulenterna är det ju så, att dessa tidigare ha ansetts som specialfackmän i vad det gäller såväl betesspösmål som mosskultur, och de ha också stått till förfogande för hushållningssällskapens tjänstemän och konsulenter liksom för lantbrukarna i allmänhet, när det gällt råd på dessa områden. Frånsett denna verksamhet bedriva ju dessa konsulenter en ganska betydande försöks-, forsknings- och undervisningsverksamhet.

I Kungl. Maj:ts proposition föreslås nu, att de ifrågavarande tjänstemännen skola erhålla ett arvode som motsvarar Ca 21 eller 24 löneklassen. Jämför man dessa löneförmåner med dem, vilka 1947 års riksdag beredde hushållningssällskapens konsulenter, kan man inte undgå att tycka att en orättvisa här blivit begången. Hushållningssällskapens konsulenter placerades nämligen i 26 lönegraden och i 29 löneklassen. Med tanke på vad riksdagen beslöt vid 1930 års riksdag, nämligen att konsulenterna i såväl vall- som betesföreningarna skulle uppbära ett 1 000 kronor högre arvode än hushållningssällskapens konsulenter, ser det ju onekligen litet underligt ut att de nu skola placeras i en så betydligt mycket lägre löneklass än de senare, vilka dock i vissa fall kunna sägas vara underordnade dessa specialfackmän.

Man kan också tycka, att det är litet hårt, att dessa trotjänare inom denna verksamhet skola lönas på detta sätt. Tre av dem ha respektive 26, 30 och 31 års tjänst inom Svenska vall- och mosskulturföreningens verksamhet bakom sig, och den fjärde har tjänstgjort 10 år inom samma verksamhet. Den överförde kemisten är betydligt äldre och har t. o. m. 40 års oavbruten tjänstgöring inom föreningen bakom sig. Det hade därför varit mest rättvist, att man berett dessa tjänstemän en ställning som extra ordinarie tjänstemän på övergångsstat.

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

Detta hade också stått i överensstämmelse med 1945 års lönekommittés uttalande beträffande anställning just i liknande fall. Man måste även medge, med hänsyn till dels deras långa tjänst i verksamheten tidigare, dels den betydelse som deras arbete haft och även i fortsättningen kommer att ha, att de under alla omständigheter borde ha varit jämställda med hushållningssällskapens konsulenter.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att med anledning av vad jag nu sagt yrka bifall till de vid denna punkt avgivna motionerna I: 317 och II: 484 med hemställan om att vederbörande tjänstemän vid överförandet komma att i löneplacering jämställas med hushållningssällskapens konsulenter.

Häruti instämde herrar *Carlsson* i Bakeröd och *Larsson* i Karlstad.

Herr andre vice talmannen **CARLSTRÖM**: Herr talman! Jag har begärt ordet i debatten redan nu, därför att jag i frågan om den s. k. norrländska institutionen för jordbruksforskning som herr Sandberg nyss var inne på gärna vill säga några ord.

Jag kan i likhet med herr Sandberg beklaga, att departementschefen inte kunnat göra något åt den frågan i detta sammanhang, då det givetvis särskilt för norrlänningarnas del är en ganska viktig fråga, men jag skulle vilja säga till herr Sandberg, att det är ju inte endast på den punkten som departementschefen nödgats avvika från utredningens förslag — jag har själv suttit i denna utredning ett par tre år, så jag känner väl till detta — ty förslaget omspänner betydligt mer än det som departementschefen nu kunnat lägga fram för riksdagen.

Vi förstå ju litet var, att det är statsfinansiella skäl som varit avgörande för departementschefen, och jag måste säga att för min del — jag har ju alltid lidit av den åkomman, att jag när det gäller

utgifter i en besvärlig tid vill gå fram så försiktigt som möjligt — kan jag förstå, att det inte varit möjligt att förverkliga det förslag som utredningen kommit med, innefattande bl. a. det förslag om den norrländska institutionen som herr Sandberg talat om. Jag vill emellertid säga, att då vi behandlade denna sak i utskottet voro vi nog alla på det klara med att någonting måste göras för att Norrland, som i vissa avseenden är eftersatt på detta område, skulle kunna få del av denna försöksverksamhet i större utsträckning än hittills. Emellertid är det uppenbart, att då departementschefen i övrigt måst pruta på vårt förslag, som ju också, om det realiserats, skulle medfört stora kostnader för nybyggnader och även en del andra kostnader i fråga om löneplacering och sådant, var det väl tämligen tydligt, att han även då det gällde denna norrlandsinstitution i någon mån måste se tiden an.

Vi ha ju inom utskottet sagt, att vi hoppas, att Kungl. Maj:t så snart de ekonomiska förhållandena medgiva det upptar dessa frågor till förnyad prövning.

När det sedan gäller den skrivelse, som utskottet enligt motionärernas yrkande borde ha anslutit sig till, tror jag inte, att man i dagens situation hade vunnit så mycket med en sådan skrivelse. Det måste vara alldeles tydligt, att Kungl. Maj:t inte kan undgå dels att ha denna fråga i gott minne, dels att, när det över huvud taget blir möjligt, förverkliga det förslag som i detta avseende framkommit från norrlandskommittén och vilket utredningen också i stort sett godkänt.

Herr talman! Jag skall inte säga mer på denna punkt. Jag tror, att departementschefen också något närmare kommer att motivera sin ståndpunkt i saken.

Jag skall inte heller spilla många ord på de löneplaceringar som herr Nilsson i Göingegården talade om. Vi ha

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

inom jordbruksutskottet åtminstone från majoritetens sida alltid försökt att inte rucka på de förslag som Kungl. Maj:t framlagt i lönefrågor. Man kan visserligen säga — och man säger det ofta som t. ex. här — att det skall inte bli några konsekvenser; men jag måste nog för min del säga, att det är inte lätt att avgöra om det blir några konsekvenser eller icke. Jag kan ju bekänna, att jag djupt ångrar att jag vid ett tillfälle under fjolårets riksdag avstod från att sitta i jordbruksutskottet, då det gällde en viss lönefråga. Jag bearbetades både bittida och sent av vederbörande, men jag sade: »Jag kommer inte att rösta efter edra önskemål, men jag kan ju lova att 'hålla käft' i riksdagen», vilket jag också gjorde. Med anledning av de konsekvenser denna uppflyttning redan medfört måste jag än en gång säga, att jag ångrar det djupt.

Då det gäller lönegrader och sådana saker vill jag som sagt inte gärna gå en annan väg än Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t naturligtvis måste ha bättre möjlighet att bedöma de föreliggande frågorna än vad utskottet kan ha.

Herr talman! Jag vill med dessa ord endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Norrfors: Herr talman! Som en av motionärerna i frågan om försöks- och forskningsverksamheten i Norrland vill jag säga några ord.

Det är ju ett för Norrland synnerligen viktigt spörsmål som här beröres, och vi ha därför ansett, att om det norrländska jordbruket skall kunna utvecklas så som det enligt vår åsikt har möjlighet till, är det nödvändigt att en forsknings- och försöksstation av detta slag fortast möjligt kommer till stånd.

Vi känna ju alla till att när det gäller växtförädlingen ligger Norrland efter landet i övrigt, och utan en sådan institution inom det område det här

gäller är det med de klimatiska förhållanden, som där äro rådande, inte så lätt att göra några större framsteg. Därför anse vi att detta är en synnerligen viktig fråga.

När nu utskottet säger, att det innevarande år på grund av finansiella skäl inte kunnat göra något åt saken, hoppas vi att departementschefen fortast möjligt tar upp frågan till omprövning. Jag betonar än en gång att det är ett för Norrland synnerligen viktigt spörsmål.

Efter det utförliga anförande som herr Sandberg hållit skall jag fatta mig kort. Jag skall helt enkelt be att få yrka bifall till den av herr Jacobson i Vilhelmina avgivna reservationen på den här punkten.

Herr KARLSSON i Stuvsta: Herr talman! Även om jag inte har något särskilt yrkande, vill jag ändå göra ett par kommentarer till det föreliggande förslaget beträffande jordbrukets försöksverksamhet.

Man måste med tillfredsställelse konstatera, att frågan om ledningen av försöksverksamheten på jordbrukets område i Kungl. Maj:ts proposition lösts på det sätt som utredningen föreslagit. Det är enligt min mening en synnerligen önskvärd åtgärd för att ge vår försöksverksamhet bättre arbetsmöjligheter.

Med hänsyn till de principbeslut rörande sambandet mellan forskning och högre undervisning å ena sidan och försöksverksamhet å den andra som fattades av riksdagen redan i början av 1930-talet, kan det nu knappast vara fråga om att välja någon annan linje eller gå in för ett särskiljande mellan dels högre undervisning och forskning på jordbrukets område, dels försöksverksamheten där, även om det finns de som anse, att ett sådant särskiljande skulle vara det lyckligaste speciellt för försöksverksamhetens vidkommande. Men om man vill fasthålla vid dessa

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

principbeslut måste man se till att försöksverksamheten inom ramen av dessa får de bästa arbetsmöjligheterna, och det är ju det vi här ha att behandla.

Denna tillfredsställelse över att organisationsfrågan är löst grumlas ju i inte så liten mån av att försöksverksamheten inte får den ökade utrustning som utredningen föreslagit och som alla anse vara synnerligen önskvärd och nödvändig.

Man kan givetvis ha delade meningar om huruvida vi ha råd till denna utrustning eller inte. Man kan liksom herr andre vice talmannen tvärsäkert säga att vi absolut inte ha råd till den. Men jag är inte så säker på det, därför att det hela är väl ändå en bedömningsfråga, en fråga om vad man anser att försöksverksamheten faktiskt betyder för vår jordbruksnäring och vad en utbyggd försöksverksamhet skulle kunna betyda för att ytterligare hjälpa jordbruksnäringen.

Vad försöks- och forskningsverksamheten i allmänhet har betytt, skall jag inte gå närmare in på, men det är väl uppenbart, att dess betydelse alltmer inses och uppskattas. När det i alla fall är så, att svenska staten årligen beviljar rätt väsentliga summor till jordbruket eller om man så vill till konsumenterna för att hålla jordbrukspriserna nere, kan man ju ställa den frågan, om det inte skulle vara försvarligt även i nuvarande ekonomiska läge att satsa några hundratusen kronor mer om året för att utveckla denna försöksverksamhet och därigenom bidra till att effektivisera vårt jordbruk.

Jag anser alltså, att man kan bedöma det här på olika sätt, och jag vill för min del säga, att jag tycker att den här frågan är av den betydelsen, att man i högre grad än här är fallet borde ha gått in för att utbygga försöksverksamheten. Jag har emellertid varken väckt eller skrivit på någon motion, då jag ansett det rätt uteslöst.

Jag vill bara påpeka, att de bygg-

nadsfrågor, som nu uppskjutas, ha uppskjutits mycket länge. Man var redan före kriget överens om att t. ex. husdjursförsöksanstalten måste ha en institutionsbyggnad och likaså måste jordbruksförsöken flyttas, men sedan uppsköt man detta med hänsyn till kriget. Efter kriget uppstodo sedan delade meningar om hur man skulle ordna det hela. Så dröjde det några år igen och så kom man in i den nuvarande situationen, då återigen ekonomiska skäl lägga hinder i vägen. Det blir långt uppskov på det här sättet, och det vill jag beklaga.

Jag skall inte här gå in på någon diskussion om det ekonomiska läget; det råder ju delade meningar om det. Men samtidigt som jag uttrycker tillfredsställelse över att ändå organisationsfrågan kunnat lösas vill jag likväl beklaga, att utbyggnaden av vår försöksverksamhet uppskjutes ännu en tid framåt. Det kan nog sägas att det inte, när allt kommer omkring, är så rationellt och förnuftigt att göra detta.

Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall tillåta mig yttra några ord angående de särskilda yrkanden, som här framställts under överläggningens gång. Jag tänker däremot inte gå in på frågan, huruvida det är klokt eller ej att nu uppskjuta den utbyggnadsfråga, som är beroende utav nybyggnader och materielanskaffning i större omfattning. Det förefaller ju som om det varit så stor anslutning till den ståndpunkt som Kungl. Maj:t här intar, att det inte är så ändamålsenligt att riva upp en diskussion därom nu.

Jag vill först yttra några ord med anledning av det yrkande, som herr Nilsson i Göingegården här framställt. När det gällt överförande i statstjänst utav

Jordbruksförsöksverksamhetens organisation m. m.

befattningshavarna vid Vall- och mosskulturföreningen har i alla de fall, när de befattningar som dessa tjänstemän ha i föreningen, motsvarats av befattningar inom försöksverksamheten, det blivit en lönereglering, där dessa tjänstemän satts i samma kategori som alla andra statstjänstemän av motsvarande slag. Men beträffande de fyra befattningshavare, som herr Nilsson talat om, gäller att det har inte från Kungl. Maj:ts sida föreslagits och inte från något håll ifrågasatts, att befattningar motsvarande dem, som dessa tjänstemän nu ha i föreningen, skulle upprättas vid försöksverksamheten. Det finns alltså inte några befattningar att sätta dem på. Följaktligen komma dessa tjänstemän i verkligheten att överföras på övergångsstat. Men det är ju en princip som vi tvingas vidhålla, att när det gäller överförande till övergångsstat, få tjänstemännen låta sig nöja med den lön de haft i sin förutvarande befattning.

I detta speciella fall ha vi gjort ett litet avsteg på det sättet, att vi vid överförande till den statliga löneplanen avrundat uppåt, så att även dessa tjänstemän ha fått en ökning av sina inkomster i förhållande till dem de dittills haft. Jag menar därför att i överensstämmelse med de principer, som ligga till grund för den statliga lönepolitiken, har här handlats på det enda sätt som man i detta fall kan handla på.

Vad därefter angår frågan om den norrländska försöks- och forskningsverksamheten på jordbrukets område vill jag bara deklarera, att jag tror inte det föreligger någon oenighet oss emellan om angelägenheten av att bygga ut denna verksamhet för Norrlands del. För min del har jag den erfarenheten att det därvidlag behöver göras åtskilligt så snart — som utskottet säger — de ekonomiska förhållandena göra det möjligt. Och riksdagen har såvitt jag kan förstå alldeles samma uppfattning. Jag kan också tillägga, att jag i princip icke har något att invända emot den

tanken, att när man i Norrland inrättar filialer för riksorganisationerna på området, man sammanför, där så finnes lämpligt, filialer av olika slag till en plats för att skapa en miljö, en atmosfär som befruktar arbetet. Det är inte något nytt. Vi kunna bara tänka på hur det är i Skara. Där finns veterinärinrättningen, vid sidan om ligger hus hållningssällskapets veterinäranstalt för bekämpande av smittosamma kreatursjukdomar. Där finns en kemisk station, en filial från utsädesföreningen och det finns en frökontrollanstalt. Allt är sammanfört på ett mycket litet område och jag har för min del inte något i princip att invända mot att man gör på liknande sätt på andra ställen, och om det lämpar sig också i Norrland.

Vad som skiljer är att man i motionerna liksom i reservationerna har envisats med att kalla detta för en norrländsk institution. Därmed föres man ju genast in på en stor organisationsfråga, nämligen hur på samma plats befintliga filialer av riksorganisationerna skola kunna lokalt samordnas. Det sätt på vilket norrlandskommittén förslagsvis löst den frågan tror jag inte på. Jag tror det blir en för tungrodd, omständlig och onödig byråkratisering av detta samarbete. Jag tror man får söka sig fram till ett samordnande på mycket smidigare och mindre »bindande» vägar. Men om nu riksdagen skulle säga till Kungl. Maj:t, att det bör inrättas en institution, och om riksdagen därmed avser ett sammanförande av olika slags filialer och anstalter, har riksdagen ju också givit ett finger åt denna, jag skulle vilja säga, överorganisation.

Därför menar jag att det uttryckssätt som utskottet använder i sin motiveering är i denna fråga betydligt mindre bindande och lämnar oss större möjligheter att lösa spörsmålet efter praktiska och ändamålsenliga grunder. Det är därför jag anser att utskottets uttalande på denna punkt är lika påskyn-

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

dande för själva saken som reservationerna men ger dessutom större utrymme för ett fördomsfritt bedömande av organisationsfrågan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammarerna på därå av herr talmannen framställda propositioner till en början vad utskottet i punkterna 1)–3) hemställt.

Beträffande punkten 4) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels och på bifall till det förslag, som beträffande denna punkt framlagts i de av herrar Jacobson i Vilhelmina och Osvald avgivna, vid utlåandet fogade reservationerna; och biföll kammarerna utskottets berörda hemställan.

På framställda propositioner biföll kammarerna vad utskottet i punkterna 5)–9) hemställt.

Härefter gav herr talmannen beträffande punkten 10) propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels och på bifall till motionerna I: 317 och II: 484; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna bifaller jordbruksutskottets hemställan i punkten 10) i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna bifallit de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarernas ledamöter härefter tagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid att flertalet av

kammarernas ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammarerna bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

På därå givna propositioner biföll kammarerna slutligen vad utskottet i punkterna 11)–14) hemställt.

§ 3.**Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.**

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen den 27 februari 1948 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 177, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vissa av chefen för jordbruksdepartementet framlagda förslag rörande upprustning av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna samt statens skogsforskningsinstitut, m. m.

Vidare hade utskottet i detta sammanhang till behandling förehått tretton irom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner.

I motionen I: 305 av herrar Nilsson, Hjalmar, och Isaksson, likalydande med II: 470 av herr Hæggblom m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville uttala, att praktiktiden för inträde vid lantbrukshögskolan skulle vara minst två år och däri inte obligatoriskt fordras huvudkurs vid lantmannaskola.

I motionen I: 307 av herr Manner-skantz, likalydande med II: 471 av herrar Liedberg och Hæggblom, hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att vid lantbrukshögskolan från och med den 1 juli 1949 skulle inrättas en professur i nationalekonomi.

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

I motionen I: 312 av herr *Näsgård m. fl.*, likalydande med II: 487 av herr *Svensson* i Stenkyrka *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 177 måtte besluta, att en professur i nationalekonomi skulle inrättas vid lantbrukshögskolan, samt anvisa härför behöfliga medel å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln.

I motionen I: 331 av herrar *Sundberg, Carl*, och *Sten*, likalydande med II: 491 av herr *Sefve*, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta uttala sig emot en sådan samordning av undervisning vid skogshögskolan och forskning vid skogsforskningsinstitutet som i propositionen förutsattes för den till nyinrättande föreslagna professuren i arbetslära vid skogsforskningsinstitutet och den till omreglering av ämnesområdet föreslagna professuren i skogsteknologi vid skogshögskolan samt besluta att vid skogsforskningsinstitutet skulle inrättas en ny avdelning för skogsteknologi med huvudsaklig arbetsuppgift på arbetslärans område samt att vid skogshögskolan den nuvarande professuren i skogsteknologi omvandlades till en professur i arbetslära och en ny laboratorsbefattning inrättades i virkeslära att tillsättas efter nuvarande lektorns på övergångsstat avgång.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) antaga det i förevarande proposition framlagda principprogrammet för upprustning av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna samt statens skogsforskningsinstitut att träda i kraft från och med den 1 juli 1949;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de likalydande motionerna I: 305 och II: 470 medgiva, att såsom ny inträdesfordran vid lantbrukshögskolan föreskreves genomgång av kurs vid lantbruksskola eller huvudkurs vid lantmannaskola med skolorbruk, med rätt för inträdessökande att

inräkna sådan kurs i jordbrukspraktik;

3) avslå motionerna I: 307 och II: 471, likalydande, samt I: 312 och II: 487, likalydande, om inrättande vid lantbrukshögskolan av en professur i nationalekonomi;

4) avslå motionen I: 306 om inrättande av laboratorsbefattningar vid lantbrukshögskolans institutioner för husdjurens avels- och raslära samt för husdjurens utfodring och skötsel;

5) avslå de likalydande motionerna I: 315 och II: 488 om inrättande av laboratorsbefattningar, förutom vid lantbrukshögskolans institutioner för husdjurens avels- och raslära samt för husdjurens utfodring och skötsel, jämväl vid institutionen för husdjurens anatomi och fysiologi;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å de likalydande motionerna I: 331 och II: 491 medgiva, att undervisningen vid skogshögskolan och forskningen vid statens skogsforskningsinstitut ordnades i enlighet med vad som angivits i den föreliggande propositionen;

7) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 313 och I: 314 godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

8) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa

- a) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 980 500 kronor;
- b) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Omkostnader ett förslagsanslag av 394 600 kronor;
- c) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 331 100 kronor;
- d) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bokinköp och bokbindning för högskolans bibliotek ett reservationsanslag av 25 000 kronor;

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

- e) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Stipendier ett anslag av 23 500 kronor;
- f) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Underhåll av byggnader m. m. ett reservationsanslag av 27 000 kronor;
- g) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Inredning och utrustning ett reservationsanslag av 193 400 kronor;
- h) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Särskilda undersökningar ett reservationsanslag av 145 000 kronor;
- i) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Avkastningsbedömning rörande avelssvin ett anslag av 44 800 kronor;
- j) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till lokala gödslings-, sort- och ogräsförsök m. m. ett anslag av 89 000 kronor;
- k) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bidrag till fast försöksverksamhet vid statsunderstödda lantbruks- och lantmannaskolor ett anslag av 22 000 kronor;
- l) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Kostnader för specialkurs för utbildande av maskinkonsulenter ett reservationsanslag av 28 600 kronor;
- 9) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för veterinärhögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;
- 10) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa
- a) till Veterinärhögskolan: Avlöningar ett förslagsanslag av 955 600 kronor;
- b) till Veterinärhögskolan: Omkostnader ett förslagsanslag av 159 000 kronor;
- c) till Veterinärhögskolan: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 72 200 kronor;
- d) till Veterinärhögskolan: Bokinköp och bokbindning för högskolans bibliotek ett reservationsanslag av 5 500 kronor;
- e) till Veterinärhögskolan: Stipendier ett anslag av 6 000 kronor;
- f) till Veterinärhögskolan: Inredning och utrustning ett reservationsanslag av 2 000 kronor;
- 11) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för skogshögskolan, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;
- 12) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln anvisa
- a) till Skogshögskolan: Avlöningar ett förslagsanslag av 365 900 kronor;
- b) till Skogshögskolan: Omkostnader ett förslagsanslag av 116 400 kronor;
- c) till Skogshögskolan: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 500 kronor;
- d) till Skogshögskolan: Bokinköp och bokbindning för högskolans bibliotek ett reservationsanslag av 8 500 kronor;
- e) till Skogshögskolan: Stipendier ett anslag av 15 000 kronor;
- f) till Skogshögskolan: Inredning och utrustning ett reservationsanslag av 1 000 kronor.
- Reservationer hade avgivits:
- a) vid punkten 5) av herr *Osvald*;
- b) vid punkten 6) av herrar *Carl Sundberg*, *Hjalmar Nilsson* och *Nilsson* i Göingegården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de likalydande motionerna I: 331 och II: 491 besluta, att den nuvarande professuren i skogsteknologi vid skogshögskolan ändrades till en professur i arbetslära, samt att utskottets motivering beträffande skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut bort erhålla av reservanterna angiven ändrad lydelse;
- c) vid punkten 7) av herr *Osvald*;
- d) vid punkten 8) a) av herr *Osvald*.

Uthygnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr NILSSON i Göingegården: Herr talman! Det har inom vissa skogliga kretsar i allmänhet väckt en viss uppmärksamhet, att departementschefen i sitt förslag till upprustning av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna icke upptagit en professur i arbetslära vid skogshögskolan.

Visserligen har han föreslagit en professur till en särskild avdelning i detta ämne vid skogsforskningsinstitutet, men då man vet vilka oerhörda arbetsuppgifter, som åvila denna avdelning, står det klart, att denne mans tid och kapacitet helt böra förbehållas denna institution, om det skall kunna bli någon verklig utveckling på detta område. Meningen är ju att en rationalisering skall göras inom skogsbruket i och med den här föreslagna upprustningen. Hitills ha vi säkerligen i alltför stor utsträckning använt oss av tämligen uråldriga metoder, och nu är som sagt avsikten att söka angripa hela fältet i vad det gäller redskap och maskiner, skogsarbetets metodik, avverkning, transporter, flottning, skogsodlingsarbetets effektivisering etc.

I klar insikt om dessa frågors vikt har den enskilda skogsnäringen också hittills satsat mycket pengar på detta område och har utan tvekan gått in för verkliga krafttag för att angripa dessa problem. Det har bildats sammanslutningar både i Norrland och Mellansverige, som också under årens lopp med framgång arbetat på detta fält. Den enskilda skogsnäringen har, herr talman, anslagit belopp, som betydligt överskrida hela den budget som nu kommer att gälla för arbetsläreavdelningen vid skogsforskningsinstitutet.

Det är nog också nödvändigt, i den mån man avser att det skall bli någon verklig rationalisering inom skogsbruket, att lösa dessa problem både med hänsyn till de svårigheter som före-

finnas när det gäller tillgång på skoglig arbetskraft och framför allt då det gäller de personer, som sedan skola lära andra vad man på detta område kräver av arbetsmetoder etc. Det är därför viktigt och riktigt att dessa problem tas upp till behandling vid skogsforskningsinstitutet, men det kan inte vara riktigt att äventyra ett gott resultat av denna avdelnings verksamhet genom att även belasta avdelningen med att handha och ansvara för undervisningen i arbetslära vid skogshögskolan.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att med dessa få ord yrka bifall till den reservation, som vid punkt 6) avgivits till jordbruksutskottets utlåtande av herrar Carl Sundberg, Hjalmar Nilsson och undertecknad.

Häruti instämde herr Bränholm.

Herr HÆGGBLÖM: Herr talman! Om man gör sig besvär med att ur propositionen leta reda på de många detaljer, varmed vår undervisning vid lantbruks- och veterinärvårdens och skogsskötselns högskolor nu komma att förbättras, har man från jordbruks- och skogsägarhåll all anledning vara särskilt tacksam för det förslag som nu föreligger. Det innebär en avgjord förbättring på sådana punkter, där brister förelegat, och vi ha därför också all anledning vara departementschefen tacksamma för hans — rundhänthet kanske det är farligt att säga, men i varje fall för den generositet, varmed han krisläget till trots tillmötesgått dessa krav, och även för den raskhet, varmed dessa förslag befordrats från utredningsstadium till förverkligande.

Då jag, herr talman, här tar till orda för att gentemot utskottet förorda bifall till ett par motioner, så är jag villig medge att detta i förhållande till de stora förbättringarna dock gäller rätt oväsentliga detaljer men där jag ändå

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

inte kan tycka, att den lösning utskottet föreslår är den bästa tänkbara.

Det ena gäller den praktiska utbildningen för de blivande agronomerna, där utskottet godkänner att i en praktiktid på två år skall kunna inräknas en teoretisk kurs vid lantmannaskola på ett halvt år och att till följd av detta fordringarna på praktik pressas ned till att utöver praktik vid hemmagården inte behöva omfatta mer än minst ett år. Och det kan jag inte tycka annat än att det är för litet för sådana, som skola bli rådgivare åt de praktiska jordbrukarna här i landet, då ju vårt svenska jordbruk är så rikt differentierat både i fråga om storlek på gårdarna och i fråga om olikheter på grund av klimatet. Det finns ingen möjlighet att en så kort praktiktid kan ge de blivande agronomerna tillräckligt mycket av praktisk erfarenhet i de fack, där de sedan skola vara rådgivare och lärare.

Att man har stannat för en sådan bristfällig fordran på praktikundervisning har berott på att man helt enkelt inte diskuterat dessa problem, utan utredningen hade direktiv att agronomutbildningen inte fick förlängas. Och när utredningen sedan ställdes inför kravet att plocka in en hel del ökad teoretisk utbildning på schemat, såg man sig inte någon annan utväg än att minska på praktiktiden utan att närmare diskutera, vart en sådan minskning leder och vad den får för följder. När denna fråga om praktik verkligen diskuterades här i landet var det i samband med den utredning, som föregick lantbrukshögskolans inrättande. Då var man på det klara med att det behövdes tre års praktik. Dithän kom man därför att man ansåg, att den förutvarande tvååriga praktiken, som tillämpats här i landet, var för liten. Man fann också vid jämförelse med andra, oss närliggande länders agronomutbildning, att man där fordrade så lång praktik.

Nu är man framme vid att förorda att denna praktiktid, som då ansågs böra vara tre år, skall minskas ned till ett och ett halvt. Såvitt jag kan finna finns här ingen erfarenhet som styrker, att man har rätt att göra en sådan minskning. Överallt ha de högskoleutbildade agronomerna erkänts som duktiga och kunniga, men om det riktats något klander mot dem, som kommit fram vid ett eller annat tillfälle, har det där hetat att de varit litet för teoretiskt betonade eller belastade, vilket man nu skall säga. Den bristen kommer man självfallet inte till livs genom att gå den väg som nu föreslås.

Om man så också ville se vad man vinner genom denna anordning, att agronomerna skola börja sina studier och genomgå en vinterkurs vid en lantmannaskola eller en årskurs vid en lantbruksskola, så är detta ur alla synpunkter dåligt använd tid. Vinterkursen omfattar 800 teoritimmar, planlagda för elever med folkskoleunderbyggnad. När man sedan försöker räkna ut hur stor minskning av undervisningen detta skulle medföra vid högskolan, finner man att högskolan kan minska sin undervisning med 200 timmar. För att alltså vid högskolan minska undervisningen med 200 timmar tvingar man de blivande eleverna där att tillbringa en vinter med 800 timmars teoretisk undervisning. Det där kan jag inte tycka är särskilt bra. Det finns emellertid ett förslag, som varit att reflektera på — jag tror det kom från högskolans styrelse — nämligen att man skulle ordna särskilda utbildningskurser, som kunde ha hållits på några veckor, för att bibringa högskoleeleverna dessa teoretiska förkunskaper.

Utskottet diskuterar inte heller vad en agronom behöver av praktik, utan det har en mycket kuriös motivering för förslaget på den punkten. Man säger att därför att inte mer än 29 % av eleverna tidigare underlåtitt att genomgå dessa lantmannaskolekurser, skola

Uthygnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

i framtiden alla genomgå sådana kurser! Men antag att de där 71 procenten, som genomgått kurserna, gjort det därför att de tyckt det vara trevligare att gå i en skola än att gå en vinter i stall eller ladugård. Det är den praktiken som ersättes med skolgång. Är det rimligt att premiera dem, som valt den bekvämaste vägen, och resa hinder i vägen i framtiden för sådana, som verkligen vilja skaffa sig en riktigt ordentlig, praktisk utbildning? Jag kanske i förbigående får nämna att bland de där 29 procenten, som inte gått på lantmannaskola, befinna sig märkvärdigt nog inte så få söner till lärare vid dylika skolor, som dels veta hurudan undervisningen är ur praktisk synpunkt och dels väl ha någon uppfattning om vilken praktik en agronom behöver.

Det är otvivelaktigt så att agronomerna behöva både praktisk kunskap och teori. Om nu teorien får stjåla ett halvt år från praktiken, kan det betyda försämrade kvalifikationer när agronomerna skola ut på arbetsfältet. Det där talet om att för mycken lärdom kan göra en människa förryckt kan ju även gälla för sådana som gå på högskola. Jag skulle vara mycket glad, om det funnes rum för litet mer praktik för att motverka den risken. Jag ber därför, herr talman, att i fråga om punkt 2) få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till motionerna I: 305 och II: 470. Hade detta bara inte varit obligatoriskt — vi kunna väl hoppas att dispensvägen står öppen — utan det lämnats någon frihet för dem som känna, att de ha bättre nytta av två års praktik, skulle jag ha varit tillfredsställd, men när nu linjalen skall läggas över detta, har man rätt att göra dessa anmärkningar.

Den andra detalj, som jag vill beröra, gäller professuren i nationalekonomi. När jag nyss talat om att för mycken lärdom kan göra en människa förryckt, är det kanske litet egendomligt att för-

orda inrättande av ytterligare en professur vid lantbrukshögskolan, men därmed avses inte, att det skall bli ökad undervisning utan att de som skola utbilda sig till ekonomiska agronomer, alltså gå den ekonomiska linjen, skola få mera utbildning i ekonomiska ting, och det tror jag är mycket önskvärt, särskilt om man beaktar, hur det nu står till med utbildningen av agronomerna på den ekonomiska linjen. Under det första året finns ingen lärare vid den ekonomiska institutionen, som kan ta hand om dem, utan de plockas in bland jordbrukslinjens och husdjurslinjens studerande och få läsa naturvetenskapliga elementära ämnen. De få läsa 260 timmar botanik och 240 timmar kemi för att sedan, när de skola utbilda sig till ekonomer, få 225 timmars undervisning i jordbruksekonomi och ett 100-tal timmar i nationalekonomi. Menar man, att de skola bli ekonomer, skall man inte börja utbilda dem till växtförädlare och husdjursmänniskor, utan lika väl som naturvetenskapen är en lämplig grund för de blivande växtförädlarna och husdjursmännen, borde enligt min mening studier i ekonomiska ting, nationalekonomi och näringsgeografi, vara lämpliga för den blivande ekonomiskt utbildade agronomen. En sak, som borde föranlett, att detta ägnats större uppmärksamhet är, att högskoleeleverna själva sedan flera år tillbaka framhållit, att det är en brist i deras utbildning, att de på detta sätt på den ekonomiska linjen tvingas att läsa saker, som inte sammanhånga med deras specialutbildning.

Nu finns det ett skäl för att inte den ekonomiska professuren förordas, nämligen att det inte skulle finnas någon lämplig sökande, och det får man självklart böja sig för. Emellertid skulle väl ett beslut om inrättande av en sådan professur öka möjligheterna att besätta den, ty då skulle vetenskapsmän intressera sig för att specialisera sig för

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

den professuren. Det kan väl inte heller sägas vara för mycket begärt, att en sådan gren av vårt näringsliv som jordbruket får en speciell representant, som får syssla med denna näringsgrens planering ur allmänt nationalekonomiska synpunkter. En sådan forskare har inte minst jordbrukets föreningsrörelse länge varit i mycket hög grad intresserad av. Lantbruksförbundet har också, om jag inte minns fel, i sitt remissyttrande framhållit önskvärdheten av att en sådan professur inrättas. Jag ber därför att, eftersom departementschefen sitter här, få vädja till honom att, även om riksdagen nu beslutar i enlighet med utskottets förslag — och därmed är ju mycket undangjort för framtiden — i varje fall inte lämna denna fråga ur synfältet utan beakta den, så att den så fort som möjligt löses.

I den situation, som föreligger i dag, ber jag, herr talman, för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan under punkten 3) och bifall till de fyra motionerna om inrättande av en professur i nationalekonomi vid lantbrukshögskolan.

Herr JONSSON i Järvsand: Herr talman! Jag vill börja med att uttala mitt instämmande i vad herr Hæggbloom inledningsvis yttrade, då han uttalade sin tillfredsställelse över det upprustningsarbete som nu skall igångsättas beträffande dessa högskolor inom jordbrukets och skogsbrukets områden. Det är mycket glädjande, att vi trots tidens ekonomiska besvärligheter äro mogna för och ha möjlighet att ta dessa betydelsefulla steg och göra denna upprustning som det finns starka motiv för, mycket starka motiv t. o. m., speciellt vad gäller skogshögskolan. Det är tyvärr också den enda punkt, på vilken jag kan instämma med herr Hæggbloom i det anförande han nyss hållit.

Sålunda har jag inte samma uppfattning som herr Hæggbloom beträffande förslaget att kurs vid lantmannaskola skall ingå såsom en del av den praktiktid som en blivande högskoleelev skall ha. Visserligen är det klart, att den direkta praktiken vid jordbruken har sin stora betydelse, men å andra sidan är min uppfattning om lantmannaskolornas värde mera positiv än den herr Hæggbloom tycks ha. Den är mera positiv, även vad beträffar lantmannaskolornas värde såsom en förberedande kurs för dessa blivande högskoleelever. Jag fäster då inte enbart vikt vid den undervisning i de elementära tingen som ges vid lantmannaskolorna. Jag tror, att det umgänge som dessa blivande högskoleelever där få med andra elever vid lantmannaskolan, elever, som komma direkt från jordbruket, är synnerligen värdefullt och kommer att ha stor betydelse för deras framtida arbete. De få där komma i kontakt med söner från lantbrukarhemmen, ty det är väl i allmänhet sådana, som besöka lantmannaskolorna. De blivande högskoleeleverna komma där att få ta del av jordbrukarungdomens problem och få kanske därigenom en lika allsidig bild av de praktiska förhållandena vid jordbruket, som de skulle kunnat få av en vinters arbete inom jordbruket. Man får ju i detta sammanhang tänka på att för själva jordbrukspraktiken är väl ändå sommartiden den väsentliga, och lantmannaskolornas undervisning sker ju vintertid. Dessa elever få ju tillfälle att delta i praktiskt jordbruksarbete under två somrar och en vinter, och även om det inte är tillräckligt, tror jag vi få ta så pass stor hänsyn till nödvändigheten av att utbildningstiden inte blir för lång, att vi med hänsyn till att lantmannaskolan i detta sammanhang fyller en mycket viktig uppgift få nöja oss med dessa två års praktik, vari även kursen vid lantmannaskolan inräknas. Naturligtvis kan det vara riktigt, att dessa nyexaminerade högskoleagrono-

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

mer, som herr Hæggbloom säger, ha alltför liten kännning med det praktiska livets förhållanden på jordbrukets område. Emellertid avhjälpes väl den olägenheten så småningom. De komma ju på sådana poster inom jordbruket, att de nog få tillfälle att utfylla denna brist i sin utbildning. Det är väl i alla fall ganska sällsynt, att en nyexaminerad högskoleelev kommer på en så ansvarsfull post, att hans eventuella brist på praktiska kunskaper kan åstadkomma någon skada.

Vad beträffar den andra punkt, som herr Hæggbloom berörde, nämligen professuren i nationalekonomi, har jag inte möjlighet att mera ingående syssla med denna. Det avgörande skälet för högskoleutredningen att inte framlägga förslag om inrättande av en sådan professur har nog inte närmast varit den omständigheten, att det för närvarande inte tycks finnas någon kompetent sökande för en sådan professur, utan fastmera den upprustning av Uppsala universitet, som nyligen skett. Inom utredningen ansågo vi — och det har väl också utskottet ansett — att det på grund av denna upprustning skulle finnas möjligheter att tills vidare klara föreläsningsverksamheten i nationalekonomi i samarbete med universitetet. Om det eventuellt i framtiden visar sig, att det kan bli tal om en särskild ekonomisk forskning på detta område, ha vi ju inte stängt alla möjligheter i den riktningen, om beslut nu fattas i enlighet med utskottets förslag. Ett sådant beslut behöver ju inte utgöra hinder för att en professur i nationalekonomi framdeles inrättas, därest det då skulle visa sig möjligt och lämpligt.

Den uppfattning om nödvändigheten av att professuren i arbetslära absolut skall vara förlagd till skogshögskolan, som herr Nilsson i Göingegården i anslutning till reservationen vid punkten 6) av utskottets hemställan anförde, kan jag inte dela. Mellan skogshögskolan och skogsforskningsinstitutet förekom-

mer ju ett mycket intimt samarbete. För närvarande finns en professur i skogsteknologi vid skogshögskolan. Denna professur föreslås skola ändras till en professur i virkeslära vid högskolan. Vid skogsforskningsinstitutet skall enligt förslaget inrättas en särskild avdelning i arbetslära, som är ett mycket betydelsefullt ämne. Jag tycker att starka skäl tala för dessa arrangemang. Det är ganska betydelsefullt att få ett intimt samarbete mellan dessa båda institutioner, institutet och högskolan. Detta samarbete få vi pröva genom detta arrangemang. Vi få se, om det framdeles kan byggas ut ytterligare. Arbetslärans betydelse är naturligtvis stor, men den befinner sig för närvarande, såvitt jag kan förstå, på ett mycket förberedande stadium. I arbetslära kan det knappast bli tal om fri forskning av den karaktär, som måste känneteckna skogshögskolans forskningsarbete. Forskningsverksamheten i arbetslära måste i väsentlig grad vara en dirigerad sådan, som därför lämpligen bör ligga under institutet, och de föreläsningar, som skola hållas vid skogshögskolan i detta ämne, böra kunna hållas av den man, som vid institutet sköter om forskningsarbetet på området. Tills vidare är emellertid denna verksamhet av den beskaffenheten, att det mera är fråga om rent forskningsarbete än om undervisning. Som situationen nu är på arbetslärans område finns det inte så mycket att undervisa om, utan man får forska vidare, tills man får fram sådana rön, som kunna ge utslag för en riktig uppfattning om vad man bör undervisa om på detta område. Detta är skälet för det arrangemang som här föreslagits i fråga om arbetsläran och som därför enligt min mening bör kunna accepteras även av skogsbrukets folk. Det är inte fråga om någon underskattning av arbetslärans betydelse. Den har en mycket stor betydelse, men arbetsläran behöver inte bli försummad, därför att den väsent-

Utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna m. m.

ligen blir förlagd till skogsforskningsinstitutet.

Jag ber, herr talman, med vad jag anförts att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Herr HÆGGBLOM: Herr talman! Enligt vad som anförts av den föregående talaren och även i en del remissyttrandet skulle ju skälet för att de blivande agronomerna skola tillbringa ett halvt år av den tvååriga praktiktiden vid lantmannaskola vara, att det är så värdefullt för de blivande agronomerna att på lantmannaskolorna komma i beröring med jordbrukets ungdom. Det tycks vara det genomgående argumentet, som naturligtvis har ett visst värde, särskilt för dem som sedan tänka bli lärare vid sådana skolor. Men, herr talman, det är ju inte frågan om att de ingenting skulle göra under det halvår, då de inte skulle gå på lantmannaskola, utan det är fråga om att välja mellan lantmannaskola och praktisk utbildning. En praktisk utbildning ger ju de blivande agronomerna inte bara tillfälle att iakttaga hur djuren äro och dylikt, utan de få också umgås med människor klädda i arbetskläder. Att som kamrater umgås med sådana människor måste enligt min mening vara minst lika värdefullt för de blivande agronomerna som att sitta finklädda i en skola och där, om de äro tillräckligt många, kanske bilda en mer eller mindre exklusiv krets, inom vilken de kanske hålla sig för sig själva. Gäller det att låta dem lära känna lantbrukets ungdom, tycker jag, det är bättre, att de få tillbringa tiden tillsammans med denna ungdom på själva arbetsplatsen, där de bättre lära känna landsbygdens ungdom och dess förhållanden.

Härmed var överläggningen slutad. På därå av herr talmannen given proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i punkten 1).

Beträffande punkten 2) gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som följde av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 305 och II: 470; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan oförändrad.

I fråga om punkten 3) framställde herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta i punkten upptagna motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Sedan kammaren härefter på givna propositioner bifallit vad utskottet i punkterna 4) och 5) hemställt, gav herr talmannen beträffande punkten 6) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid denna punkt fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets i punkten gjorda hemställan.

På givna propositioner biföll kammaren slutligen vad utskottet i punkterna 7)—12) hemställt.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat:

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av väckt motion om utredning rörande de trygghetsproblem i trafiken, som röra korsningar mellan järnväg och väg; och

nr 13, i anledning av väckt motion angående språklig granskning av vissa kommittéers förslag till lagtexter; samt

utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande varuutbytet.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.**§ 5.**

Föredrogs statsutskottets memorial nr 105, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1948/49 till undersökningar rörande levnadsvillkor och hushållsvanor.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 106, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1948/49 till ersättning för skador vållade av personer som avvikit från vissa anstalter jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.**Avlöningar vid statens sinnessjukhus.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till statens sinnessjukhus: avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 145, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1948, föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av departementschefen förordade ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49, dels ock för nämnda budgetår under elfte huvudtiteln anvisa till Statens sinnessjukhus: Avlöningar ett förslagsanslag av 48 650 000 kronor och till Statens sinnessjukhus: Omkostnader ett förslagsanslag av 20 250 000 kronor samt till Utrustning av nya sinnessjukhus ett reservationsanslag av 425 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft fem motioner.

I en inom andra kammaren av herr Jansson i Örebro m. fl. väckt motion (II: 447) hade hemställts, att riksdagen måtte dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen, som föreslagits av medicinalstyrelsen, med den ändringen att de föreslagna hantverksbefattningarna i Ca 10 såsom murare, sadelmakare och reparatör vid Bona sjukhus uppfördes som hantverksföreståndare i Ca 12, dels godkänna i motionen intagen avlöningsstat för statens sinnessjukhus, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49, dels ock för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa till Statens sinnessjukhus: Avlöningar ett förslagsanslag av 49 700 000 kronor, till Statens sinnessjukhus: Omkostnader ett förslagsanslag av 22 400 000 kronor samt till Utrustning av nya sinnessjukhus ett reservationsanslag av 425 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å dels motionen II: 447, såvitt densamma avsåge lönegradsplaceringen av vissa tjänster, dels ock motionen II: 449 bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för statens sinnessjukhus, som påkallades av vad som förordats i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 5 mars 1948;

II. i anledning av motionen II: 448 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört angående ersättning åt verksläkare vid sinnessjukhusen m. fl. anstalter;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 447, i vad densamma avsåge avlöningsanslaget,

a) godkänna i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för statens sin-

nessjukhus, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1948/49;

b) till Staiens sinnessjukhus: Avlöningar för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 48 650 000 kronor;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å dels motionen II: 447 i vad den ej behandlats under I och III, dels ock motionerna I: 310 och II: 474 till Statens sinnessjukhus: Omkostnader för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 20 250 000 kronor;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Utrustning av nya sinnessjukhus för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 425 000 kronor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **OSTERMAN**: Herr talman! I föreliggande fråga har jag jämte några andra ledamöter väckt en motion, II: 448, angående arvoden å verksläkarna vid statens sinnessjukhus. Motionen har blivit mycket välvilligt behandlad av utskottet, och jag ber att få tacka för det.

Jag skall emellertid be att få säga några ord i en fråga, som sammanhänger med den här föreliggande, nämligen den om läkarrekryteringen över huvud taget. Vår motion tog sikte på att förbättra rekryteringen till en mycket speciell grupp av läkare. Som alla veta råder det stor brist på läkare i landet, inte minst på sinnessjukvårdens område. Jag måste därför här uttrycka min förvåning över att de ansvariga myndigheterna icke på ett tidigare stadium föreslagit de enda radikala åtgärder, som kunna tänkas mot detta sakförhållande, nämligen att utöka utbildningsmöjligheterna. Det borde ha kunnat förutses, att det skulle uppstå stor brist på läkare, eftersom man ju inrättar den ena tjänsten efter

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

den andra och eftersom en utvidgning av den sociala sjukvården sedan lång tid tillbaka planerats. Naturligtvis är det svårt att fördela ansvaret i detta fall, men enligt min mening ligger det närmast till hands, att den myndighet, som dels kan överblicka och registrera alla nytillkomna och förutvarande tjänster och dels genom att handha legitimationen av läkarna kan överblicka hur många läkare som utexamineras, i tid borde ha ägnat denna fråga sin uppmärksamhet. Jag förstår att den medicinska centralmyndigheten har mångahanda uppgifter och utredningsarbeten, men jag tycker nog ändå att denna fråga borde ha beaktats mera.

Jag vill emellertid här framställa ett förslag — om det går att genomföra vet jag inte — och vänder mig då till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet. Jag skulle vilja vädja till honom att taga frågan om läkarrekryteringen under övervägande och försöka råda bot på den akuta läkarbristen i landet. Under en följd av år ha vi i ganska stor utsträckning använt utländska läkare, mest balter och, under de senare åren, danskar. Jag har personlig erfarenhet av de danska läkarnas arbete. Deras utbildning är ganska likvärdig med de svenska läkarnas. Vad som fattas dem är framför allt administrativ rutin. Dessa läkare stanna dock vanligtvis inte så länge. De få korta förordnanden och hinna därför inte förvärva den vana vid svenska förhållanden, som de skulle få genom att tjänstgöra här under en längre tid. Jag vill därför hemställa till inrikesministern att taga under övervägande om man inte under den närmaste tiden skulle kunna låta ett visst antal danska läkare, likaberättigade med svenska läkare, söka tjänster inom landet — givetvis på förordnande, och kanske också utan en del av de förmåner som tillkomma svenska läkare, t. ex. pension o. dyl., som väl äro förenade med svenskt medborgarskap.

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

Jag tror att detta vore ett led i ett praktiskt, nordiskt samarbete, som inte heller skulle möta motstånd i vårt broderland. Det gäller här som sagt närmast Danmark, som faktiskt har ett överskott på läkare. Norge har inte något sådant överskott. På det sättet skulle vi kunna få ett gott tillskott till våra egna resurser på detta område. Jag vet, som sagt, inte om detta förslag är praktiskt utförbart, men det är kanske ändå en väg, som i vår nuvarande brydsamma situation borde provas.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JANSSON i Örebro: Herr talman! Bristfälligheterna inom sinnessjukvården äro ju allmänt kända och omvittnade, och de ha ju varit föremål för diskussion så gott som varje år. Dessa bristfälligheter föranledde också 1946 tillkallandet av särskilda sakkunniga, som skulle utarbeta planer för den framtida sinnessjukvårdens organisation. Vad dessa sakkunniga ha åstadkommit är mig inte bekant, men det glädde mig mycket då medicinalstyrelsen i år kom med mycket långt gående förslag i detta ärende, dels om anställande av mera personal och dels om genomförande av en del andra reformer inom sinnessjukvården. Departementschefen har dock sedan i propositionen delvis gått emot medicinalstyrelsens förslag, och detta föranledde mig och mina medmotionärer att i en motion, II:447, hemställa att medicinalstyrelsens förslag skulle bifallas.

Statsutskottet har emellertid avstyrkt vår motion, och jag anser att detta skett utan någon som helst saklig motivering. Man kan kanske spåra en liten antydning till motivering i sådana skrivsätt i utskottets utlåtande som att Kungl. Maj:ts förslag icke givit utskottet anledning till erinran eller att utskottet »icke ansett sig kunna förorda

ett frångående av Kungl. Maj:ts förslag». Men skall man i dessa uttryck finna en motivering eller en antydning till en sådan, så måste man ju gå tillbaka till propositionen och se efter vad departementschefen där skriver.

Beträffande personalfrågan tycker jag att departementschefen i sak uttryckt sig mycket tydligt. Han säger nämligen: »Vad härefter angår styrelsens förslag om förstärkning av personalen å befintliga avdelningar vill jag uttala, att jag är väl medveten om att ett starkt behov föreligger av en utökning av sinnessjukhusens läkar- och sköterskepersonal för att de sinnessjuka skola kunna erhålla en mera tillfredsställande behandling och vård. Det skulle därför i och för sig vara i hög grad önskvärt, att de av styrelsen nu föreslagna personalförstärkningarna i sin helhet kunde genomföras.»

I sak understryker således departementschefen angelägenheten av att medicinalstyrelsens förslag bifalles. Men han har vissa betänkligheter, vilka han uttrycker med följande ord: »Med hänsyn till den återhållsamhet i fråga om nya statsutgifter, som är nödvändig i nuvarande läge, har jag likväl sett mig nödsakad att föreslå en icke obetydlig reduktion av det av styrelsen föreslagna antalet nya befattningar.»

Om nu sparsamhet måste iakttagas, som departementschefen anför, så anser jag det vara oklokt att sätta in densamma på här ifrågakvarande område. Sparsamhet är ju en dygd, men den riktigaste ekonomiska politiken är väl inte att vid alla tillfällen betala ut så litet som möjligt. Den består väl i att i rätta tid betala ut pengar just till de rätta ändamålen. Och om så är, anser jag att sparsamhetsskäl icke borde få vara avgörande då det gäller vår sinnessjukvård. Här finns kanske ännu i dag kvar en rest av den gamla föreställning i hithörande frågor, som man kunde finna under gångna tider, att

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

sinnessjukvården inte är att betrakta som egentlig sjukvård utan snarare som en internering av sådana personer, som till följd av sin sjukdom äro farliga för samhället. Dessbättre har dock utvecklingen när det gäller behandlingsmetoder o. dyl. gått mycket hastigt framåt, och vi betrakta numera inte de sinnessjuka som obotliga, åtminstone inte flertalet av dem. Men initierade personer anse trots detta, att vår nuvarande sinnessjukvård är behäftad med betydande brister. Så säger t. ex. överinspektören för sinnessjukvården, dr Gunnar Lundquist: »Vid flertalet sinnessjukhus ha överläkarna avdelningar på 500 å 700 patienter, och vissa avdelningssköterskor ha upp till 90 patienter på sina avdelningar.»

Jag har för övrigt hört sägas att personalen, åtminstone vad läkarna beträffar, är något knappare inom sinnessjukvården än inom kroppssjukvården. Detta är ganska betänkligt, eftersom man väl i många fall bör ge en mera individuell vård i sinnessjukvården än i kroppssjukvården. Med sådana förhållanden för ögonen, som överinspektören för sinnessjukvården här påtalar, förefaller det nästan uteslutet att någon individuell vård skulle vara möjlig vid sinnessjukhusen. Det är alldeles för liten personal för så många patienter. Givet är också att personalbristen försenar patienternas tillfrisknande, och därmed följer att de sjuka få stanna kvar längre på de till bristningsgränsen överbelagda sjukhusen. Jag tycker att dessa fakta borde kunna övertyga vem som helst och tjäna som en varning för missriktad sparsamhet på detta område.

De anförda sparsamhetssynpunkterna bli dock mest upprörande när det gäller en alldeles speciell omkostnadsdetalj. År 1946 krävde vi i en motion, att den indelning i sals- och rumspatienter som finns vid sinnessjukhusen skulle slopas. Medicinalstyrelsen förklarade dock i sitt yttrande över den-

na motion, att frågan inte hade så stor betydelse, enär rumspatienternas antal inte är så särskilt stort. Medicinalstyrelsen lovade samtidigt att ta initiativ till införande av enhetskost vid sjukhusen. Detta har medicinalstyrelsen i år gjort. Man förstår det behjärtansvärda häri efter att ha tagit del av styrelsens uppgifter om att utspisningskostnaderna vid kroppssjukhusen under år 1945 uppgingo till i genomsnitt kr. 2:38 per dag och patient, under det att motsvarande kostnader vid de statliga sinnessjukhusen under 1946 utgjorde endast kr. 1:08. Detta förefaller att vara upprörande litet, då man betänker att för 1 krona 8 öre får man i Stockholm knappast en enkel grötfrukost. För den kostnaden skall alltså en sinnessjukhuspatient leva en hel dag. Det är så mycket mera upprörande som patienterna vid sinnessjukhusen väl i regel äro sådana människor som ha svårt att göra sin mening gällande. På de flesta håll betraktas de ju nämligen såsom mindre vittnesgilla, och de kunna kanske inte göra sig gällande i lika hög grad som t. ex. patienterna vid kroppssjukhusen. Departementschefen anser också att denna reform är välbehövlig, och jag tar mig friheten citera en del av vad han anför i denna sak i den kungl. propositionen: »För egen del finner jag starka skäl föreligga för en höjning av standarden på patientkosten vid sinnessjukhusen. Den av styrelsen föreslagna anordningen med införande av enhetskost synes mig också vara väl ägnad att varaktigt åstadkomma den önskvärda förbättringen i patienternas kostförhållanden.» Men sedan kommer också departementschefens ekonomiska betänksamhet fram, då han fortsätter: »På grund av de avsevärda kostnader, som ett realiserande av styrelsens förslag skulle medföra, ser jag mig dock nödsakad att f. n. ställa mig avvaktande till förslaget.»

Ifrågavarande kostnader äro dock i

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

jämförelse med de totala omkostnaderna icke så över sig stora. Man räknar med 3 miljoner kronor per år. För nästkommande budgetår har medicinalstyrelsen dock nöjt sig med att begära ett anslag på 2 miljoner kronor, när man inte räknar med att kunna genomföra enhetskosten från och med nästa budgetårs början. I detta fall borde man enligt min mening inte anlägga kostnadssynpunkter, eftersom en kostförbättring är av behovet mycket starkt påkallad, som också departementschefen understrukt. I övrigt finner jag departementschefens uttalande i dessa frågor så övertygande, att de ekonomiska betänkligheterna icke borde ha fått göra sig gällande.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till motionen II: 447.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Jag tänker inte ta kammarens tid i anspråk någon längre stund. Jag kan också trösta utskottets talesmän med att jag inte tänker yrka bifall till min motion, nr II: 449. Detta beror på att jag anser det vara meningslöst att mot ett enhälligt statsutskott ställa ett sådant yrkande.

Statsutskottet har i sin välvilliga skrivning erkänt det berättigade i den lönegradsuppflyttning som föreslagits i min motion och förklarat, att densamma bör komma till stånd när den beräknade utbyggnaden vid Furunäsets sjukhus är klar. Trots detta har jag nu begärt ordet för att säga något om den avlöningsstat, som är uppgjord. Det har också, sedan jag avlämnade motionen i fråga, inträffat en händelse, som gör att jag vill fästa uppmärksamheten på ytterligare en sak i detta sammanhang.

Som den föregående ärade talaren erinrade om har det skett vissa nedprutningar i den av medicinalstyrelsen föreslagna nyanställningen av personal vid statens sinnessjukhus. När

det gäller vissa svårskötta sinnessjuka är det f. n. så, att endast en nattvakt kan sitta inlåst tillsammans med ett visst antal patienter. Detta medför ganska stora risker för den ensamme vaktten. Redan tidigare har det inträffat olyckstillbud under sådan tjänstgöring, då den vaktande blivit utsatt för misshandel; dock inte av så allvarlig art som den, som förekom vid ett Vänersborgssjukhus för en tid sedan. Där blev en nattvakt, som var inlåst med en del oroliga interner, överfallen och svårt misshandlad. Innan hjälp hann anlända var han så svårt misshandlad, att han mist sansen, och han låg sedan sanslös i 14 dagar. Han är för övrigt inte fullt återställd ännu.

Denna händelse gjorde att personalen krävde en utökning av vaktmanskapet, och problemet har nu provisoriskt lösts så, att den vid sjukhuset anställda personalen får uppehålla nattskiftstjänsten under natt som infaller mot deras ledighetsdag. Medicinalstyrelsen har nämligen inte samma möjligheter som exempelvis kommunikationsverken att anställa extra eller extra ordinarie tjänstemän utöver det antal, som riksdagen fastställt. Inte heller har medicinalstyrelsen, efter vad jag förstår, något anslag för anställande av extra folk inom sjukvården. Följden blir att för den personal, som skall handhava vården av de svårskötta sinnessjuka och har en bestämd arbetstid, 48 timmar i veckan, denna arbetstid inte kan tillämpas under det kommande året, på grund av att den måste tjänstgöra på ifrågakvarande avdelning under sin fritid. Och det blir heller inte billigare för statsverket att göra på detta sätt. Den övertid ersättning som numera utgår för elfte löneklassens befattningshavare är nämligen kr. 3:35 per timme när det är fråga om enkel övertid, och under kvalificerad övertid, alltså nätter och helgdagar, har vederbörande 5 kronor i timmen. Ur ekonomisk synpunkt blir det alltså inte billigare

för statsverket att uppehålla vakttjänsten med anlitande av personalens ledigheter från den vanliga tjänsten. Det är heller inte lyckligt att denna personal, som i vanliga fall har en tjänstgöring av psykiskt mycket krävande natur, tages i anspråk på detta sätt.

Med det sagda har jag velat fästa herr statsrådets uppmärksamhet på denna sak, och om det är möjligt att ordna den på ett lämpligt sätt under innevarande år, så är detta högst önskvärt. I varje fall bör det till ett kommande år givas möjligheter — antingen genom anslag eller, om så kan ske, genom att bemyndiga medicinalstyrelsen — att anställa extra personal, så att den ordinarie personalens fritid icke behöver användas för ifrågavarande tjänstgöring.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast i anledning av den del av herr Janssons i Örebro anförande, där han talade om kostförhållandena vid sinnessjukhusen. Jag vill säga, att det icke är så mycket som skiljer min uppfattning från herr Janssons. Jag har givit uttryck åt min mening i propositionen, där jag sagt, att det är ett angeläget önskemål, att vi kunna få till stånd ett förbättrat kosthåll på sinnessjukhusen. Men vid årets budgetarbete hade vi en viss ram att hålla oss inom, en ram som angav de möjligheter till anslagsutvidgningar som i nuvarande ekonomiska läge stodo till buds. Då ansåg jag — och det är en uppfattning som jag fortfarande vidhåller — att det var riktigt att lägga denna anslagshöjning på att möjliggöra inrättandet av ett betydligt ökat antal sjukvårdstjänster vid sinnessjukhusen. Kungl. Maj:t har i årets proposition föreslagit riksdagen att bevilja medel för inemot 250 nya tjänster vid sinnessjukhusen. Det är mycket länge sedan en

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.
sådan personell upprustning vidtogs på detta område.

När det gäller frågan om kosten måste man, även om man är på det klara med att en reform på detta område är behövlig, ha litet sinne för proportionerna. Herr Jansson i Örebro citerade en del siffror som stodo i medicinalstyrelsens framställning, nämligen att medelutgiften för kosten vid kroppssjukhusen uppgick till kr. 2: 38 per dag men vid sinnessjukhusen till endast kr. 1: 08 per dag. Så tillade herr Jansson, att för kr. 1: 08 får man ej ens en enkel grötfrukost i Stockholm. Det verkade som om han ville giva kammaren den uppfattningen, att vi hölle patienterna på sinnessjukhusen på en fullständig svältkost. Jag hoppas, att jag inte behöver lägga ned mycket arbete för att övertyga kammarens ledamöter att så icke är fallet. Som jämförelse vill jag bara nämna, att personalkosten vid sinnessjukhusen, alltså den kost som ätes av all personal vid dessa sjukhus, kostar kr. 1: 45 per dagsportion. Kostnaden för denna kost ligger alltså nära en krona per dag lägre än genomsnittskostnaden för kroppssjukhusen.

När man närmare tänker på detta, finner man, att det helt enkelt icke går att göra en jämförelse mellan kosten vid sinnessjukhusen och den vid kroppssjukhusen. Kroppssjukhusen måste arbeta med en helt annan och differentierad diet för olika sorters mag- och tarmsjukdomar o. s. v., som måste högst väsentligt bringa upp medelpriset för kosten per dag. Jag kan nämna, att jag låtit statens institut för folkhälsan utarbeta en jämförelse mellan koststandarden inom fångvården, sinnessjukhusen och kroppssjukhusen. Det gick till på det viset, att statens institut för folkhälsan beställde in fångvårdsstyrelsens normalportionsstat. Så har man tagit en utspisningsstat från Ulleråkers sjukhus, som säkerligen icke är ett sjukhus som skiljer sig från genomsnittet av våra sinnessjukhus, och vidare har

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

man tagit motsvarande uppgifter från ett par mycket representativa kroppssjukhus, däribland karolinska sjukhuset i Stockholm. Det visade sig då, att vid alla dessa tre olika former av vård utspisades tre måltider om dagen. Skillnaden mellan sinnessjukhusen och kroppssjukhusen beträffande matordningen är egentligen bara, att man vid sinnessjukhusen har den äldre utspisningsordningen med frukost, middag och kvällsmål, under det att vid kroppssjukhusen utspisas frukost, lunch och middag. Den viktigaste skillnad, som man finner vid utspisningen, är att kroppssjukhusens lunchmatsedel är mera omväxlande än vad motsvarande matsedel för kvällsmålet är vid sinnessjukhusen. Denna utredning visar, att det är ingen tvekan om att den bästa utspisningen förekommer vid kroppssjukhusen, men det är heller ingen tvekan om, att sinnessjukhusens standard är betydligt bättre än fångvårdsanstalternas standard.

Om man ser på kaloritillförseln per dag, finner man, att enligt fångvårdsstaten får man 3 700 kalorier och enligt sinnessjukhusens stat 3 200 kalorier, medan man vid de två representativa kroppssjukhusen bara får 2 700. Folkhälsoinstitutet säger, att det i fråga om tillförsel av olika näringsämnen icke finns någon anledning till anmärkning mot kosten vare sig vid Ulleråkers sjukhus eller vid karolinska sjukhuset.

Detta betyder alltså, att det icke kan sägas, att det är ett rent katastrofläge vid sinnessjukhusen. Utspisningen är icke fullgod men den är icke sämre än att jag har ansett mig kunna ha ett utrymme för överväganden var de tillgängliga medlen bäst skulle kunna sättas in för att giva den bästa effekten beträffande vårdförhållandena. Jag har då ansett, att vi få större effekt om vi sätta in ett par miljoner på flera läkare och sjukvårdare än om vi skulle lägga det på bättre mat.

Vad som enligt min mening gör det angeläget att komma fram till en enhetsstat är att patienterna på sinnessjukhusen icke ha samma förmåga att värja sig mot eventuella missförhållanden som vanliga kroppssjuka patienter ha. Finge personalen och patienterna äta samma mat, hade man automatiskt en garanti för att matens smaksättning och tillagning skedde på ett tillfredsställande sätt. Då sörjde nämligen personalen för att kosten bleve fullgod.

Maten på sinnessjukhusen är alltså enformigare och sämre än på kroppssjukhusen, men den är beträffande kvantitet och näringsämnenas sammansättning icke bristfällig. Det är angeläget att fastslå detta.

Till sist skulle jag bara vilja säga, att när vi jämförde kostnaden per dag för Ulleråkers sjukhus och för karolinska sjukhuset, funno vi att vid Ulleråkers sjukhus matkostnaden var kr. 1:11 per dag och vid karolinska sjukhuset kr. 1:50, alltså en siffra som ligger väsentligt lägre än siffran för hela landets kroppssjukhus eller kr. 2:38.

Herr talman! Jag har velat lämna dessa rent faktiska uppgifter på det att icke genom herr Janssons anförande den uppfattningen skulle vinna spridning, att det vore rena rama svältkosten som serverades på våra sinnessjukhus. Jag är enig med herr Jansson att så snart tillfälle gives kostförhållandena skola förbättras.

Jag vill sluta, herr talman, med att tacka herr Osterman för det påpekande han gjorde beträffande läkarbristen på sinnessjukhusen. Denna läkarbrist är så allvarlig att alla medel böra försökas för dess avhjälpande. Vi skola inom departementet överväga även det uppslag han framfört i denna debatt.

Herr JANSSON i Örebro: Herr talman! Jag gjorde liknelsen med grötfrukosten icke för att göra gällande, att det förekomme verklig svältkost på sinnessjukhusen, utan för att göra det förstäeligt,

hur fantastiskt låg vi anse kostnaden för utspisningen vara. Det är riktigt och även jag har för min del räknat med, att vid kroppssjukhusen förekommer dietmat, som kanhända delvis fördyrar kostnaden. Men där har man ju också det förhållandet, att många patienter ligga i dagar utan någon kost alls. Jag har föreställt mig, att kostnaden på kroppssjukhusen behövde icke vara åtminstone så avsevärt dyrare än vid sinnessjukhusen, om maten vore av samma kvalitet.

Det är en given sak, att utökningen av personalen är avgörande för vården som sådan. Om man tänker uteslutande på vårdförhållandena, kan det måhända vara viktigast att satsa pengar just på personaltillskott. Men jag är av den meningen, som jag också försökt påvisa i mitt första anförande, att då det gäller sinnessjukvården inga som helst hänsyn till kostnaden borde tagas. Jag tror att där investerade pengar komma att giva större resultat än på många andra håll investerade. Jag föreställer mig också, att då det gäller sparsamhet med statliga utgifter det skulle finnas möjlighet till sådan sparsamhet på andra områden, där följderna därav icke skulle bli av den art som de bli just då det gäller en sådan viktig sak som denna.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Då det har ställts ett yrkande om bifall till en i anslutning till denna proposition väckt motion, har jag närmast begärt ordet för att yrka bifall till utskottets förslag.

Emellertid skall jag tillåta mig att säga några ord därutöver. Det utskottsutlåtande som vi här behandla rör sig om statsutgifter av en synnerligen stor omfattning. Avlöningsanslaget här uppgår till över 48 miljoner kronor och omkostnadsanslaget till över 20 miljoner kronor. Statsutskottet har ju vid behandlingen av ärendet — lika väl som

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

vid behandling av alla andra ärenden, vare sig det gäller stora eller små belopp — sökt tränga in i detaljer och siffror och bilda sig en uppfattning om räckvidden och riktigheten av det förslag, som framlagts som huvudförslag, nämligen Kungl. Maj:ts proposition. Utskottets förslag, som nu förelagts kamrarna, innebär ju ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan har det väckts motioner. Bland andra har den förste ärade talaren i denna debatt avgivit en motion. Han tackade utskottet för välvillig behandling, fastän han icke hade fått motionen direkt bifallen; frågan var nämligen i utskottets skrivning löst på ett sätt som han ansåg sig kunna vara tillfredsställd med.

Det föreföll som om en annan av motionärerna, herr Lundqvist, också ansåg sig tillfreds med utskottets skrivning, även om icke heller han fått motionen bifallen.

Jag förstår då fuller väl, att herr Jansson i Örebro icke är belåten med utskottet, då han fått sin motion direkt avstyrkt. Emellertid behöver jag i detta fall icke gå in på någon utförligare förklaring till utskottets ståndpunkt, eftersom statsrådet har närmare utvecklat innebörden av den fråga som är berörd i detta sammanhang. Jag skall bara tillåta mig en stilla erinran, när man tar som jämförelse kostnaden för en grötfrukost i Stockholm. Det är ju en allmän klagovisa, som man läser i tidningarna, att restauratörerna i Stockholm äro ett släkte som vet att taga väl betalt för sina tjänster. Det är icke bara råvaran och tillagningen som skall ersättas utan också lokal, betjäning och allt detta. Det förvånar mig, att man vill göra en jämförelse mellan kostnaden för utspisning på en sjukvårdsanstalt samt de priser, som privata restauratörer anse sig böra tillämpa för att få skälig avans på sin rörelse. Jag nöjer mig sålunda med denna stilla anmärkning och lämnar denna lilla fråga åsido.

Avlöningar vid statens sinnessjukhus.

De spörsmål, som herr Lundqvist i sitt anförande berörde, nämligen knappheten på personal, hänsynen till vårdklienteletets ojämna sinnesbeskaffenhet — om jag får begagna detta uttryck — samt risken för överfall och därmed sammanhängande frågor äro emellertid spörsmål av synnerligen allvarlig art, och jag förstår honom rätt väl. Jag har emellertid mindre lätt att förstå, att man på sjukhusledningshåll anser att man icke har möjlighet att råda bot på detta, därest man har den uppfattningen att personalen är alltför knapp. Det anslag, som väl närmast här skulle komma i fråga för anställande av personal, är det som står på sidan 6 i utskottets utlåtande: Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, förslagsvis kronor 16 600 000. Det är ju, som man finner, ett förslagsanslag, som sålunda, därest det uppstår behov av ett överskridande, också verkligen kan överskridas. Om vederbörande verksamtydighet anser, att det är behov av att anställa ytterligare personal, så föreställer jag mig att man då bör göra en framställning i detta syfte, så att personalförstärkning kommer till stånd.

Jag menar sålunda att riksdagsbehandlingen i och för sig innebär icke att en spärr är satt för att åstadkomma vad jag uppfattade att herr Lundqvist åsyftade, nämligen att personalen så avväges, att risk för överfall på personalen och därav åsamkade skador undvikas. Detta är det svar på herr Lundqvists anmärkning som jag kan ge. Jag delar i sak den uppfattning, som herr Lundqvist givit uttryck åt, och jag tycker att statsutskottets behandling av frågorna icke på något sätt kan förhindra en förnuftig och lämplig lösning av dessa problem.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDQVIST: Herr talman! Vad beträffar det anslag, som här återopas, är det klart att det bör vara förslags-

anslag. Om man skall betala folk för övertid, måste man ju ha pengar. Men det är så, att här har man i staten fastlåst ett visst antal tjänster, och det är detta som jag tycker är olämpligt. Såvitt jag förstår saken rätt kan man icke ens anställa elever utöver det antal, som riksdagen fastställt, och icke heller extra ordinarie och ordinarie personal.

Jag återopade kommunikationsverken såsom exempel på statlig verksamhet, där man har möjlighet att anställa extra ordinarie personal. Det behövs en uppmjukning på detta område, om det verkligen är så att riksdagen läser fast antalet tjänster och man därigenom endast kan lösa dessa svårigheter genom att den nu anställda ordinarie och extra ordinarie personalen och eleverna tvingas tjänstgöra på övertid. Brister det på den punkten bör det rättas till, så att förhållandena bli ungefär som vid kommunikationsverken. Vill man icke bemyndiga medicinalstyrelsen att anställa extra folk, borde det finnas ett särskilt anslag för tillfällig arbetskraft. Det är så jag har sett saken.

Herr ERIKSSON i Stockholm: Herr talman! Det är kanske inte nödvändigt att ge kammarens ledamöter en lektion i hur avlöningsanslagen beräknas, men det förefaller av det sista anförandet som om det icke är alldeles obehövt.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att riksdagen fastställer antalet ordinarie tjänster. Beträffande de icke-ordinarie tjänsterna däremot fastställer riksdagen allenast antalet i vissa högre lönegrader. Det är sålunda vad riksdagen har fastställt beträffande personalstaten.

Avlöningsanslagets slutsumma beträffande icke-ordinarie personal beräknas efter ett uppskattat behov av sådan personal, men skulle det visa sig, att detta beräknade behov är för lågt, kan vederbörande verksamtydighet efter framställning till Kungl. Maj:t få jämkning i detta hänseende. Riksdagens behand-

ling av dessa spörsmål lägger sålunda icke hinder i vägen för att få personalen rätt avvägd, såsom herr Lundqvist tycks förmoda.

Om man har ett stående behov av personalförstärkning betraktar jag det såsom opraktiskt, att detta tillgodoses genom att uttaga övertid av personalen i stället för att anställa annan personal. Jag förmodar emellertid att vederbörande myndigheter ha sin uppmärksamhet fäst vid denna sak. Övertidsersättning blir nämligen dyrare per utförd arbetstimme än om man har anställd personal för ändamålet. Denna sak kunna vederbörande myndigheter ordna på administrativ väg. Riksdagens behandling har icke lagt något hinder i vägen.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 447; och fann herr andre talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jansson i Örebro begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 447.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet av kammaréns ledamöter röstat för ja-propositionen.

Polisverksamhet mot spioneri.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m.; och

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1948/49 till svenska farmakopékommittén m. m.

Kammarén biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Polisverksamhet mot spioneri.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1948/49 till kostnader för särskild polisverksamhet för hindrande och uppdagande av spioneri m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag har inte väckt någon motion i denna fråga, men jag tycker ändå inte att den skall passera utan att man säger ett par ord om densamma.

Jag vill erinra om att vi under kriget hade i en huvudtitel en rubrik »Anslag till bevakning av hamnar, flygfält m. m.» och anslaget löd på 9 miljoner kronor. Någon närmare redovisning av innebörden av detta anslag gavs icke. Den fick man ju så småningom, när det blev klart vad detta stora belopp egentligen användes till. Det användes som bekant för att bygga upp en hemlig polisorganisation, som hade till uppgift att vidtaga åtgärder för att, som man sade, bevaka landets intressen. Denna organisation utlöste ett mycket stort

Polisverksamhet mot spioneri.

missnöje. Missnöjet hade icke uppstått på grund av de åtgärder, som organisationen hade vidtagit för att avslöja spioneri och sabotage, utan på grund av alla de olika spörsmål som dess verksamhet aktualiserade.

Jag erinrar om att det tillsattes en särskild parlamentarisk utredning. Det var ett uttryck för den folkvrede som uppstod med den hemliga polisens verksamhet. Vad var det denna utredning klarlade? Jo, för det första att denna polisorganisation mycket nära samarbetat med Gestapo och med den finska Ochranan. För det andra att dess aktivitet i det väsentliga hade riktats emot demokratierna i kriget, medan däremot de tyska spioner, som denna organisation lyckades upptäcka under tiden för Hitlers militära framgångar, voro mycket lätt räknade. För det tredje att den jagade de antifascistiska flyktingarna, i något fall t. o. m. utlämnade sådana till avrättning i Tyskland, och att den genom sin verksamhet möjliggjorde för Gestapo att få uppgifter om flyktingar i Sverige, som man sedan brukat för att öva utpressning mot dessa flyktingars släktingar i Tyskland. För det fjärde vill jag erinra om hur denna organisation arbetade som en stat i staten. Icke ens dåvarande polismästern kunde värja sitt hem för denna organisations trakasserier. För det femte blev denna organisation ett organ för åsiktsförföljelse. För det sjätte voro de metoder som användes inte den minsta anledningen till den indignation som denna hemliga polisorganisationens verksamhet utlöste, dessa metoder med telefonspionage, med brevspionage, med en hel armé av tjalare och angivare, där man t. o. m. arbetade med provokationer.

Detta var det väsentligaste som uppenbarats om denna organisations verksamhet, och det förklarar ju också det missnöje som uppstod. Den parlamentariska utredning som tillsattes var ett av de tecken på en botfärdig syn-

dare, som regeringen då gav. Det enda resultatet av allt detta ståhej tycks emellertid ha blivit att denna Hestapo nu ynglat av sig en ny hemlig polisorganisation, och precis som man då inför riksdagen redovisade med att det handlade om anslag för att bevaka broar, flygfält m. m., redovisas det i dag som ett anslag för, som det står, uppdagande av spioneri m. m.

När det är fråga om uppdagande av spioneri är det självklart, att jag inte reser någon invändning emot att man måste ha vissa anslag därtill. Jag ställer emellertid en fråga: Är det verkligen ett sådant läge nu, att man behöver ha en särskild hemlig polisorganisation, som skall kosta bortåt tre miljoner kronor, för att uppdaga spioneri, en organisation som man ju inte hade motsvarighet till under alla de år som föregingo det andra världskriget? Det förefaller mig som om vi nu befinna oss på samma vägar som man beträdde under kriget, och det förefaller mig, när jag ser likheten med riksdagens behandling av saken, som om riksdagen precis som under kriget behandlar dessa frågor. Någon närmare redovisning förelägges ju icke riksdagen, men statsutskottet tröstar oss med att det varit i tillfälle att taga del av det material, som skall vara nödvändigt för att ytterligare motivera denna stora organisation och det stora anslag som den behöver. Det är precis samma trall som det var under kriget.

Den fundering som man har är alltså: Är verkligen situationen i dag sådan, att man redan nu måste bygga upp en sådan oerhört stor, hemlig polisorganisation? Inrikesministern hänvisar till att det inträffat saker och ting på senaste tid, men någon närmare uppgift om vari dessa händelser bestå finns naturligtvis icke. Jag vill ju inte tro — det bör man ju inte förutsätta — att det är Dagens Nyheters hetspropaganda som utgör motiveringen för detta stora anslag. Det är nämligen på det viset,

Polisverksamhet mot spioneri.

att man på flera olika sätt tycker att man återigen upplever något av det som skedde under kriget. Återigen börja telefonerna krångla. Antingen kommer man inte fram alls, eller också kommer man till galen adress. Det är precis samma märkliga symptom som då framträdde.

Ja, herr inrikesminister, jag skulle vilja fullständigt klart säga ifrån: De pengar som behövas för att uppdaga spioneri vänder jag mig icke emot, men skall man nu återigen bygga upp en polisorganisation, som skall arbeta ungefär efter mönster av den polisorganisation som med så mycket buande avskaffades, när kriget var slut, då måste jag för min del protestera. Skall det återigen skapas en organisation, som skall bli ett medel i den inrikespolitiska kampen, finns det verkligen anledning till protest. Jag har anledning frukta för att även sådant döljer sig bakom dessa märkliga initialer »m. m.» Jag skulle vilja erinra om att man redan börjat rensa ut kommunister ur det svenska hemvärdet. Är det på det sättet man tänker gå till väga för att skapa en nationell samling bakom det svenska försvaret? Jag kan inte tänka mig annat än att det är denna hemliga polisorganisation man nu bygger upp som återigen arbetar på detta sätt. Jag kan inte tänka mig ännu, förrän jag får besked därom från regeringens sida, att det är på dess direktiv som denna verksamhet satts i gång.

Herr talman! Vi ha icke avlämnat någon motion i denna fråga. Jag tänker icke heller ställa något avslagsyrkande. Jag har bara velat ge uttryck för de känslor som besjåla mig, när jag ser hur tre år efter det andra världskriget, när vi ännu leva i fred och väl krafterna ändå borde av allt att döma vara så disponerade, att det torde dröja ganska länge innan det blir ett nytt krig, man redan börjar inrätta sig efter de förhatliga principer, som följdes för inrikespolitiken under kriget.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag skall inte använda detta tillfälle för att närmare gå in på detta anslag och vad som ligger bakom det, men jag vill säga några ord för att belysa vad det här är fråga om. På våren 1946 förelades riksdagen en proposition, innebärande att den säkerhetsorganisation, som vi hade under kriget, skulle avskaffas och att riksdagen i stället skulle bevilja medel för att låta en del av statspoliserna arbeta med de speciella brottstyper, som man vanligen sammanfattar under benämningen de landsskadliga brotten. Avgörandet huruvida några åtgärder — åtal eller andra processuella tvångsmedel — skola tillgripas mot misstänkta personer ankommer, sedan säkerhetstjänsten avskaffats, helt på de ordinarie åklagarmyndigheterna. Det finns alltså inte längre någon speciell säkerhetsorganisation med särskilda befogenheter.

När polisen sättes in för att uppdaga förövaren av ett vanligt brott, föreligger det ingen tvekan om att brottet har skett. En stöld har begåtts eller en person har blivit misshandlad eller dödad, och utifrån detta faktum börjar polisen arbeta. Beträffande de landsskadliga brotten måste däremot själva brottets existens upptäckas genom en aktiv polisiär spaning, och först därefter kan polisen sätta i gång att uppspåra brottslingen. Denna form av polisiär verksamhet kan därför inte bedrivas på samma sätt som den vanliga polisiära verksamheten. I övrigt ligger det i sakens natur, att denna form av polisiärt arbete inte kan bedrivas inför offentligheten på samma sätt som är fallet med vanlig polisverksamhet.

Vad som närmast föranledde mig att begära ordet var, att herr Hagberg började leka med misstankar, som Ny Dag vid flera tillfällen har uttalat på käsör-

Polisverksamhet mot spioneri.

spalten. Han sade att telefonerna ha börjat krångla så förskräckligt på sista tiden för vissa personer inom det kommunistiska partiet. Jag vill säga till herr Hagberg, att det titt och tätt händer att även jag kommer fel, när jag slagit ett telefonnummer. En människa är nämligen ganska bristfällig, och om man är litet trött och fumlig, slår man lätt fel. Jag har på mitt tjänsterum en direkttelefon, och det går knappast en dag utan att någon ringer på den och frågar efter kött eller hattar eller vad det nu kan vara, men jag har aldrig misstänkt annat än att vederbörande varit litet fumlig i fingrarna eller att det varit något fel på telefonväxeln.

Jag kanske gör herr Hagberg ledsen om jag säger, att det inte lönar sig att lcka med sådana där allmänna misstankar. I motsats till många andra länder i vår tid är Sverige ett rättssamhälle, och om det skall göras något ingripande mot enskilda individer, så måste detta ingripande ha stöd i lag. Under kriget förekom, såsom vi alla veta, en censurverksamhet, vilken även innefattade telefonavlyssning, men denna baserades på en särskild lag, antagen av Kungl. Maj:t och riksdagen, vilken vanligen kallades tvångsmedelslagen. Den 1 juli 1945 avskaffades denna lag, herr Hagberg, och sedan den dagen förekommer det ingen telefonavlyssning och ingen brevcensur eller annan kommunikationskontroll i detta land. Detta betrakta alla andra åsiktsriktningar såsom en fullt självklar sak, som aldrig behöver föras på tal. Jag förstår inte att herr Hagberg och hans meningsfränder ha så svårt att anpassa sig efter ett sådant tänkesätt, som följer med att leva i ett ordnat och stabilt rättssamhälle.

Nu ha vi till och med gått så långt, herr Hagberg, att vi i den nya rättsgångsbalken i en särskild paragraf klart fastslagit, under vilka förutsättningar telefonavlyssning kan äga rum. I denna paragraf stadgas, att en domstol efter

hemställan av åklagaren kan besluta, att telefonavlyssning skall ske. En förutsättning är, att det kan följa minst två års straffarbete på ifrågavarande brott, och åtgärden får icke uppehållas under längre tid än en vecka. Mig vederligt har denna lagbestämmelse aldrig tillämpats. Jag kan garantera, herr Hagberg, och jag tror alla politiska meningsriktningar stå bakom mig i det fallet, att om det skall tillgripas telefonavlyssning på några andra förutsättningar än dem som stadgas i rättsegångsbalken, då kommer det att för riksdagen läggas fram en lag som reglerar detta. Vi äro nämligen inte under några förhållanden villiga att uppge den grund av lagbunden ordning och rätts-säkerhet, som vi ytterst basera vårt samhälle på. Jag tror herr Hagberg kan känna sig fullkomligt säker på att det bara vidtas rättsenliga åtgärder. Herr Hagberg kan känna sig säkrare på den saken när han nu lever i Sverige än om han levde i något av de länder i Europa, som herr Hagberg anser stå honom särskilt nära.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag godtar givetvis inrikesministerns förklaring såsom ett uttryck för hans *personliga* övertygelse. Vi ha emellertid mycket obehagliga minnen på detta område. Jag vet inte vad det var på för laglig grund när man 1918 avlyssnade Hjalmar Brantings telefon. Branting tillhörde då regeringen, och åtgärden väckte ett väldigt uppseende. Jag har själv fått skriftligt av nuvarande statsministern på att min telefon har varit avlyssnad vid några olika tillfällen under kriget. Mina kamrater ha liknande erfarenheter, och det gör, att vi äro misstänksamma mot den hemliga polisens självrådighet.

Emellertid är det ingen huvudfråga, huruvida man redan nu har börjat avlyssna telefonerna. Jag har bara sagt, att det framträtt vissa symtom, och om

Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.

inte dåvarande polisminister Möller kunde freda sig och sitt hus för polisens nyfikenhet, är det kanske inte så säkert att den nuvarande inrikesministern kan göra det. När han kommer fel på sin telefon, kanske det inte bara beror på att han är fumlig, men det är i alla fall en underordnad sak. Det väsentliga är, att man på ungefär samma sätt som under kriget bygger ut en hemlig polisorganisation och att man redan under fred anser sig kunna offra bortåt 3 miljoner kronor på den. På grund av de tråkiga erfarenheterna från krigstiden betrakta vi med allra största skepsis utvecklingen av en sådan organisation. Jag säger detta givetvis, herr talman, utan att ifrågasätta, att inrikesministern icke har uttryckt sin fulla övertygelse. Jag har ingen anledning att med honom diskutera de nuvarande lagarna.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag tycker också det är otrevligt att världen skall vara sådan, att vi här i Sverige behöva vidta dessa åtgärder. Även jag anser att det skulle vara trevligare, om vi kunde återgå till det system vi hade före kriget, men nu är en gång för alla den värld vi leva i efter kriget icke densamma som fanns före kriget. Utbyggnaden av denna gren av polisverksamheten är ett led i de allmänna försvarsåtgärder och anstalter, som vi anse oss böra upprätthålla till skydd för det svenska samhället och den lagbundna ordning vi alla vilja värna. Det är ett led i våra försvarsåtgärder precis som den förstärkning av civilförsvaret, som jag föreslagit i en annan proposition. Detta anslag är ett uttryck för vår bestämda föresats att icke låta taga oss på sängen, från vilket håll faran än må komma. Vi vilja ha kontroll över vad som sker i det fördolda på svenskt territorium, och det är den uppgiften och

ingen annan som denna polisorganisation har att fylla.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till byggande av fiskehamnar m. m.;

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samarbete med Stockholms stad för utbyggnad och drift av Sabbatsbergs sjukhus samt försäljning till staden av serafimerlasarettets fastigheter m. m.;

nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag under åttonde huvudtiteln å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till alkoholistvården jämte i ämnet väckt motion; och

nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1948/49 till driften av anstalter för psykopatiska och nervösa barn m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.**Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.

I propositionen nr 182 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 10 mars 1948, föreslagit riksdagen att till Bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och

Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.

arbetsterapeuter för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 10 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Bidrag till utbildningskurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter för budgetåret 1948/49 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 10 500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Andrén, Mannerskantz, Heiding, Gustav Emil Andersson, Ohlön, Svensson* i Grönvik, *Rubbestad* och *Birke*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! Det anslag som här begäres är relativt litet, men det oaktat ha åtta utskottsledamöter reserverat sig mot detsamma. Stockholms stad har anordnat en kurs för arbetsterapeuter och begärt ett statsbidrag för den verksamheten. Kursen skall omfatta endast 22 elever. Det kan tyckas vara ett litet antal, men kursen kommer att rekryteras från samma kategori som befolkar sjuksköterskeskolorna, och vi veta alla vilken stor brist det råder på sjuksköterskor. Det har sålunda inträffat, att man vid ett av de nyuppförda sjukhusen i Stockholm, vilket har omkring 160 platser, på grund av sköterskebrist inte kunnat belägga mer än 18 platser. Vi reservanter ha ansett, att man i en sådan situation inte bör bygga ut en ny gren av sjukvården.

Denna kurs avser att utbilda terapeuter för kroppssjukhusen. Vi känna alla till, att liggtiden där är ganska kort — ofta bara några få dagar — och därför har det inte någon större betydelse, om man har arbetsterapeuter just vid kroppssjukhusen. Vid sinnes- och tu-

berkulossjukhusen, där ju patienterna vistas en längre tid, är det däremot av stor betydelse att man har arbetsterapeuter, som kunna bibringa de sjuka en viss yrkesskicklighet och på det sättet göra deras tillvaro drägligare.

Emellertid pågår en utredning om arbetsterapien inom sinnessjuk- och tuberkulosvården. Innan denna utredning är färdig vet man således inte hur många arbetsterapeuter det skall finnas eller vilken utbildning och vilka uppgifter de skola ha, och därför har också medicinalstyrelsen, som visserligen tillstyrkt detta anslag, sagt ifrån, att den funne frågan tveksam, då riksdagen i avvaktan på utredningens resultat ännu icke fattat beslut om terapeututbildningen. Reservanterna ha också ansett, att man med hänsyn till bristen på sjukvårdspersonal inte nu bör införa denna nya vårdgren på kroppssjukhusen, där den säkerligen har ganska liten betydelse. Dessutom ha vi ansett, att Stockholms stad och inte staten borde bekosta kurserna, eftersom det till väsentlig del är Stockholms stad som skall ha dessa terapeuter. Departementschefen har ju uttalat, att man skall kunna dra en viss erfarenhet av dessa terapeuters framtida verksamhet. Men det är självklart, att även om icke staten deltagar i kostnaderna för kursen kan man ändå draga fördel av anordningen och se, hur dessa terapeuter komma att arbeta inom Stockholms stad.

Ja, herr talman, dessa äro de synpunkter som reservanterna haft på frågan, och jag ber att med dessa korta ord få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Häruti instämde herr *Birke*.

Herr **ERIKSSON** i Stockholm: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter ha observerat ha vi behandlat en rad utlåtanden från statsutskottet, vari an-

Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.

slagen varit avsevärda. Utskottet har dock varit enhälligt om att tillstyrka desamma. Här ha vi nu ett anslag på 10 500 kronor, och då har det varit nödvändigt att få en reservation och en debatt. Vi hörde ju nu av reservanternas talesman, varom principskillnaden rörde sig. Jag måste emellertid korrigera honom.

Herr Rubbestad började med att tala om att reservanterna gingo emot detta anslag därför att personalbristen vid sjukhusen var så stor, att man icke ens under en tid av tio månader kunde undvara 22 personer, som under denna tid skulle genomgå kursen i fråga. Han tillade, att det är samma personer som annars skulle gå igenom våra sjuksköterskeskolor. Denna uppgift är felaktig. Detta har man upplyst om i utskottet — vilket icke hindrar att samma argument upprepas här. I den kungl. propositionen säges det, att inträdesfordringarna till denna kurs ha satts höga beroende därpå, att kursen skall vara så kort. Det heter: »Den utbildning, som ligger på det tekniska planet, måste då vara helt undangjord, d. v. s. eleverna måste i allmänhet äga sådana tekniska färdigheter, som krävas av en vid det statliga institutet utbildad terapeut.» För tillträde till sjuksköterskeskolorna kräves ju i allmänhet bara realexamen eller en tvåårig folkhögskolekurs. Här skola vederbörande ha teknisk utbildning i förväg. Det är sålunda icke samma klientel.

Mot slutet av anförandet kom det verkliga skälet för avstyrkandet fram: det är Stockholms stad, som skulle anordna denna kurs, och Stockholms stad kan alltså betala alltsammans själv. Stockholms stads invånare betala ju icke någon statsskatt och kunna därför icke ställa några anspråk på att bli delaktiga av statsmedel för kursen i fråga — jag förmodar att de ärade reservanterna ha resonerat på det sättet; i verkligheten ligger det ju litet annorlunda till, som vi veta.

Det föreligger numera ett kommittéförslag om anordnande av en kurs för utbildning av terapeuter, då man anser att sysselsättnings- och arbetsterapien är en viktig gren av vår sjukvård. Därvidlag är det emellertid fråga om en blandad teoretisk och praktisk kurs, som skulle taga en tid av två år i anspråk. I avvaktan på att detta förslag behandlas av statsmakterna har nu Stockholms stads sjukhusdirektion velat starta en kurs för 22 elever, en kurs som icke skulle bli lång utan endast omfatta tio månader beroende på, såsom jag nyss sade, att eleverna ha viss förutbildning. Av propositionen framgår, att Stockholms stad har beräknat att av dessa 22 elever 14 skulle få sin framtida verksamhet förlagd till direktionen underställda sjukhus och anstalter, 3 till stadens fattigvårdsnämnd underlydande anstalter, 2 till karolinska sjukhuset och 3 till anstalter lydande under Stockholms läns landsting. Karolinska sjukhusets direktion och landstinget ha framställt önskemål om att få ett angivet antal elever till kursen. Jag tycker då att det är ganska rimligt, att under sådana förhållanden också staten på något sätt bidrager till utbildningskostnaderna. Egentliga undervisningskostnader skulle icke debiteras för dessa elever.

Jag måste med beklagande konstatera, att en av Stockholms läns representanter i kammaren instämde med den ärade reservanten och sålunda anser, att de tre terapeuter, som Stockholms läns landsting behöver, skola utbildas av Stockholms stad. Jag är något förvånad över ett sådant ståndpunkts-tagande.

Vi som tillhöra utskottsmajoriteten ha menat, att det är rimligt att staten bidrager till kostnaderna för denna försökskurs och att det är en ringa utgift för staten med dessa 10 500 kronor.

Jag ber att med vad jag nu anfört, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Herr Eriksson i Stockholm tyckte att det var egendomligt, att man här lät stora anslag gå igenom utan vidare men reserverade sig mot ett litet. Jag har för min del den uppfattningen, att det avgörande är vad pengarna skola användas till och icke bara anslagens storlek. Ett stort belopp, som användes väl, kan man vara med om, men är det fråga om ett litet belopp, som man icke anser rimligt att utanordna, kräver väl all logik att man säger ifrån att man icke vill vara med om det. Summans storlek bör alltså icke ha någon som helst avgörande betydelse.

Herr Eriksson i Stockholm ville göra gällande, att det icke är samma kategorier som befolka sjuksköterskeskolorna. Men vi skola komma ihåg, att i stort sett samma kompetenskrav gälla för dessa båda kategorier. De som skola gå igenom nu ifrågavarande kurs skola ha normalskolekompetens eller realexamen, ha genomgått tvåårig kurs vid folkhögskola eller äga därmed jämförliga kunskaper. Det är detta som fordras också för dem som söka inträde i sjuksköterskeskolorna.

Vidare säger herr Eriksson att det är orimligt att Stockholms stad själv skall klara utbildningen av sina terapeuter med hänsyn till att även invånarna i Stockholms stad betala statsskatt. Ja, men tror icke herr Eriksson att medborgarna som tillhöra de olika landstingen också få betala skatt till staten? Detta hindrar icke att landstingen få utbilda sina sköterskor och annan personal på egen bekostnad utan att staten bidrager med ett öre. Därför tycker jag att det är foljdriktigt att när det är Stockholms stad som till väsentlig del skall draga fördel av denna personal, Stockholms stad också bekostar utbildningen.

Vad sedan beträffar herr Erikssons tal om att karolinska sjukhuset försäkrat sig om två platser och Stockholms läns landsting om tre, hoppas jag att

herr Eriksson observerat, att karolinska sjukhuset skall betala 1 750 kronor för vardera platsen till Stockholms stad. Jag förmodar att också landstinget skall betala för sina platser. Därför kan jag icke förstå att det är rim och reson i att staten skall bekosta utbildningen av Stockholms stads tjänstemän.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen med övervägande ja besvarad. Herr Rubbestad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 116, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 117, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om försäljning till Lunds stad av fastigheterna Källby 2², 2³ och 2⁴ i Lund.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.**§ 13.**

Föredrogos vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 42, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fastighetsskatten, m. m.;

nr 43, i anledning av väckt motion om viss ändring i förordningen angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda kommuner;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om investeringsfond för ersättande av normallager, m. m., jämte en i ämnet väckt motion;

nr 45, i anledning av väckta motioner angående inrättande av investeringsfonder för jordbruk m. m.; och

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående frihet från utskiftningsskatt vid upplösning av Bergslagens järnvägsaktiebolag m. fl. bolag.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 14.**Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1948 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 156, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden föreslagit riksdagen att

1. medgiva, att provisoriskt lönetilllägg åt präster måtte för tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949 utgå ur

kyrkofonden i huvudsaklig överensstämmelse med av föredraganden förordade grunder;

2. medgiva, att ur kyrkofonden måtte få i enlighet med vad föredraganden förordat utgå gottgörelse åt prästgårdsinnehavare för bränslekostnad under tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949;

3. bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med härutinnan gällande grunder meddela bestämmelser angående provisorisk reglering av prästerskapets emeritilöner och familjepensioner för tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949;

4. medgiva, att semesterkostnadsbidrag finge för kalenderåret 1949 utgå ur kyrkofonden i huvudsaklig överensstämmelse med de för innevarande kalenderår gällande och av föredraganden för fortsatt tillämpning förordade grunder;

5. medgiva, att ett särskilt representationsbidrag åt rikets biskopar måtte för tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949 utgå ur kyrkofonden i överensstämmelse med vad föredraganden förordat;

6. medgiva, att till förhöjning av hyresersättning m. m. åt biskopen i Stockholms stift måtte ur kyrkofonden utgå anslag i enlighet med vad föredraganden förordat;

7. medgiva, att anslag ur kyrkofonden för prästerlig verksamhet utom riket måtte för tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949 utgå i enlighet med vad föredraganden förordat; samt

8. medgiva, att för anlåtande av biträde vid handläggning inom ecklesiastikdepartementet av boställsärenden och vad därmed äger samband måtte för tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949 i enlighet med Kungl. Maj:ts beprövande ur kyrkofonden utgå högst 15 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehått fyra

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

i anledning av densamma väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte medgiva, att provisoriskt lönetillägg åt präster finge för tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949 utgå ur kyrkofonden i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet förordat;

B) att riksdagen måtte bifalla vad Kungl. Maj:t föreslagit i förevarande proposition, nr 156, under punkterna 2—8; samt

C) att motionerna I: 297, I: 298, II: 458 och II: 459, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet hemställt ovan under A och B, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets förslag innebar i förhållande till propositionen viss ökning av det provisoriska lönetillägget åt komministrar.

Reservation hade avgivits av herrar *Berg, Andersson* i Mölndal och fröken *Öberg*, vilka hemställt,

att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 297, I: 298, II: 458 och II: 459, bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 156.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Vid 1947 års riksdag beslöts genomförande av en provisorisk löne-reglering för prästerskapet, som innebar en förbättring för komministerna i de högre lönelägena av 660 kronor och i de lägre lönelägena av 1 380 kronor samt för kyrkoherdarna i de högre lönelägena av 660 kronor och i de lägre lönelägena av 1 680 kronor. I år har Kungl. Maj:t framlagt förslag om viss höjning av det provisoriska tillägget innebärande en ökning i de lägre lönelägena för komministrar och kyrkoherdar med 180 kronor. Av vis-

sa orsaker har det ansetts lämpligt att genomföra en ändring av de provisoriska lönetillägg, som första lagutskottet i fjol ansåg innebära en icke ringa löneförstärkning. Första lagutskottet har nu avvikit från Kungl. Maj:ts förslag i fråga om tillägget till komministerna och har föreslagit en förhöjning utöver Kungl. Maj:ts förslag med 300 kronor i lägsta löneläget och i en glidande skala ned till 60 kronor i det löneläge, där grundlönen är 3 500 resp. 3 900 kronor, medan i fråga om de högre lönelägena ingen ändring ansetts böra ske av Kungl. Maj:ts förslag.

I likhet med utskottet ha reservanterna den uppfattningen, att det är angeläget att man snarast får en slutgiltig lösning av prästerskapets lönefråga, icke minst med hänsyn till att det är nödvändigt att komma ut ur den snårskog av bestämmelser om särskilda förmåner som skola utgå utöver grundlönen. Vi vilja understryka denna utskottets synpunkt. Men vi ha icke kunnat godkänna utskottets förslag om höjning av det provisoriska tillägget utöver Kungl. Maj:ts förslag då det icke kan anses vara lämpligt att under den tid, då utredning pågår rörande den slutliga regleringen av lönefrågan för prästerskapet, vidtaga förändringar utöver de lönetillägg, som Kungl. Maj:t har föreslagit. De lönetillägg som nu utgå ansåg utskottet vid fjolårets behandling vara icke obetydliga. Man bör icke på det sättet föregripa utredningens resultat och binda kommittén i dess ställningstagande när det gäller att bestämma i vilka lönegrader komministrar resp. kyrkoherdar skola komma att placeras. På sidan 16 i utlåtandet uttalar utskottet: »Vad de lägst avlönade komministerna angår torde man vara berättigad förvänta, att de vid en framtida löne reglering icke komma att placeras i lägre lönegrad än Ca 24.» Detta betyder, att utskottet giver en anvisning till utredningskommittén om att den har att följa utskottet i detta av-

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

seende och sålunda icke har möjlighet att placera komministrarna i lägre lönegrad än Ca 24. Ur löneteknisk synpunkt är det ej lämpligt att man från riksdagens sida giver en sådan anvisning. För övrigt har man givetvis rätt att i detta sammanhang ställa den frågan, om det över huvud taget kan vara riktigt av lagutskottet att här föreslå en ändring, då vägledande bör vara den uppfattningen — en uppfattning som jag tror omfattas av hela kammaren — att vi i nuvarande läge måste visa återhållsamhet i fråga om löneanspråken. Vilja vi vinna förståelse för den uppfattningen, är det icke tillrådligt att riksdagen handlar på det sätt utskottet här föreslagit.

Man kan väl knappast säga, att prästerskapet tillhör de grupper som äro eftersatta och att det därför skulle föreligga skäl för den föreslagna ändringen. Jag har den uppfattningen, att så icke är fallet. Därför har jag icke heller kunnat biträda utskottets förslag.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **QUENSEL**: Herr talman! Såsom framgår av propositionen har jag föreslagit Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga ett förslag till provisorisk löneförbättring för prästerskapet, som ansluter sig till vad majoriteten inom löne regleringssakkunniga förordat. För mig har därvid den bestämmande synpunkten varit den, att det har sina risker att på detta stadium vidtaga löneförbättrande åtgärder, varigenom det resultat, vartill utredningen slutligen kommer, kan föregripas. Men det är klart att man icke kan hur länge som helst skjuta undan krav som kunna vara berättigade utan att närmare undersöka saken och endast med hänvisning till ett blivande utredningsresultat. Därför har jag i likhet med utskottet förutsatt, att utredningen skall bedrivas så skyndsamt som möjligt. Då de

tekniska svårigheterna äro stora och många, kan det icke med visshet avgöras, när den slutliga regleringen kan genomföras. Emellertid torde åtminstone ett principbetänkande kunna föreligga till hösten, varefter det hela bör vara mera överskådligt.

Jag vill emellertid gärna medgiva, att även utskottet varit försiktigt, då det med samma allmänna motivering, som legat till grund för mitt ståndpunktstagande, avvisat flera i och för sig kanske behjärtansvärda förbättringskrav. Lika så vill jag erkänna, att när utskottet stannat för att föreslå en förbättring i förhållande till propositionen endast för de lägst avlönade komministrarna, detta förslag med de relativt måttliga belopp, varom fråga är, icke synes mig kunna innebära något allvarligare föregripande av utredningens resultat.

Herr **LINDQVIST**: Herr talman! Jag är glad över det anförande, som statsrådet Quensel här hållit. Det visar ju, att utskottet inte har, som herr Andersson i Mölndal sade, gått för långt i sina förslag till ändringar av propositionen. I den reservation, som är avgiven av herr Andersson i Mölndal jämte två andra ledamöter av denna kammare, återfinnes i huvudsak vad herr Andersson i Mölndal här framhållit i sitt anförande. Reservanterna säga, såsom herr Andersson återgav i sitt tal: »I likhet med utskottets majoritet finna vi angeläget, att prästerskapets lönefråga blir slutgiltigt löst utan tidsutdräkt». Av vad herr statsrådet här meddelade torde framgå, att tidsutdräkten blir längre än vad reservanterna ha räknat med. Men det är ju ändå glädjande att finna, att första lagutskottet är fullkomligt enigt om att prästerskapets lönefråga inte får förhalas, utan att vi måste komma till ett resultat. Jag vill för min del säga, att jag väntar, att vederbörande statsråd vidtar de åtgärder, som kunna vara erforderliga för att

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

proposition om möjligt skall kunna framläggas vid 1949 års riksdag.

Vi veta väl, att denna lönefråga är av mycket invecklad karaktär och att det nödvändigtvis måste ta lång tid att utreda den. Frågan måste emellertid lösas, och när nu utredningen pågått så länge tycker man, att det kan vara på tiden, att man snart får se något resultat av dess arbete. När utskottet i fjol hade att behandla propositionen om provisorisk löneförbättring framhöll utskottet, att utskottet utgick ifrån att det förslag, som då förelåg och antogs, endast skulle bli ett provisorium, och att utskottet räknade med att provisoriet skulle bli ganska kortvarigt. Utskottet uttalade också då, att det var ett trängande önskemål, att prästlönekommitténs arbete påskyndades, så att förslag till en allmän lönereglering för prästerna snarast möjligt kunde föreläggas riksdagen. Detta uttalande blev även riksdagens, men kommittén har ännu inte slutfört sitt uppdrag. Jag vet inte varpå det beror. Kanske anledningen är den, att vissa av kommitténs ledamöter inte ha tillfälle att sköta denna sak, emedan de ha mycket annat att göra. Det måste väl vara någonting sådant, ty det kan inte enbart vara ärendets svårighetsgrad som gör, att det dröjer så länge.

Reservanterna säga i sin reservation: »Genom fjolårets beslut om provisorisk lönereglering tillerkändes prästerskapet icke ringa löneförbättring. Förevarande proposition innehåller förslag om ytterligare höjning av det 1947 beslutade provisoriska lönetillägget. Detta lönetillägg har i propositionen satts så högt som prästlönekommittén ansett tillräckligt för att icke föregripa en slutlig reglering av prästerskapets lönefråga.» Vad är det nu för löneförbättring som här föreslås? Jo, löneförbättringen består däri, att prästerskapet i likhet med statstjänarna i övrigt skall få den provisoriska löneförbättringen höjd ifrån 6 till 12 procent. Det är hela löneför-

bättringen. När nu prästerna för budgetåret 1947/48 gått förlustiga de 6 procenten, skulle man möjligen kunnat förvänta, att förslag hade framlagts om att de retroaktivt skulle fått dessa, så att de sammanlagt fått 12 procent för det snart gångna budgetåret. Man kan väl ändå säga, att rättvisan kräver, att prästerna likaväl som andra statstjänare skola vara berättigade till 12 procents tillägg för innevarande budgetår. När nu förslag framlägges om att de skola få det för nästa budgetår, så är det icke riktigt att säga, att det är en vanlig löneförhöjning för prästerna, utan det innebär bara, att de likställas med andra statstjänare.

Vidare säga reservanterna — och herr Andersson har även sagt detta i sitt anförande här — följande: »Om de i propositionen föreslagna provisoriska tilläggen ökas, torde risk föreligga för att den slutliga lösningen föregripes.» Det kan inte vara riktigt. Jag är, som jag förut sagt, glad över att statsrådet har samma uppfattning som utskottsmajoriteten, nämligen att utskottets förslag inte innebär något föregripande av det resultat utredningen kan komma till. Innan utskottet tog slutlig ställning i detta ärende har utskottet, som herr Andersson vet, gjort en mycket noggrann utredning för att vara på den säkra sidan, så att det är inte några äventyrligheter som utskottet inbjuder riksdagen att vara med på. Den lilla förbättring utskottet föreslagit är, som statsrådet sade, mycket försiktigt avvägd. Prästerskapet kommer därför säkerligen, och detta med all rätt, att anse, att det är ett mycket magert ben som man ger dem genom detta utskottets förslag, vilket jag hoppas skall bli antaget av riksdagen. Då har ju riksdagen ändå visat, att den vill skapa rättvisa även för prästerna, och det tycker jag, att vi skulle kunna vara med om utan någon större invändning.

Ja, herr talman, här skulle kunna vara en hel del att säga om prästerska-

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

pets avlöningsfrågor i förhållande till andra statstjänares, men jag skall inte göra det. Tiden är långt framskriden, och jag förmodar, att envar vet hur han vill rösta, och därför slutar jag med att under hänvisning till vad jag här anfört och vad utskottet yttrat hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr MÅRTENSSON: Herr talman! Jag vågar försäkra utskottets ärade talesman, att den kommitté, som sedan ett par år hållit på att utreda frågan om prästernas löneställning, är lika intresserad av att snart komma till ett slutgiltigt resultat som utskottets talesman är. Denna utredning har emellertid fått kämpa med samma svårigheter som så många andra: när de fått hålla på att arbeta en tid, stöta de på den ena detaljen, det ena problemet efter det andra, som de kanhända inte tänkt på från början. Det kan ju även erinras om att prästernas lönefråga har varit föremål för ett flertal utredningar under de gångna åren, men knappast någon av dessa utredningar har lett till sådana resultat, att något förslag framlagts för riksdagen. Den kommitté, som arbetar med denna fråga, försöker åtminstone att få fram ett sådant förslag, att det inte skall komma att stanna i departementets hyllor, utan skall kunna föreläggas riksdagen, så att vi kunna få en verklig lösning av denna fråga inom en inte alltför långt avlägsen framtid.

Jag vågar även försäkra utskottets talesman, att när denna kommitté har utrett frågan om det provisoriska lönetillägget för denna tjänstemannagrupp såväl 1947 som 1948, så har den försökt att ta största möjliga hänsyn till dessa tjänstemän och försökt åstadkomma största möjliga rättvisa för dem. Men den har inte velat lägga fram ett provisoriskt förslag, som gått så långt, att en del av prästerna skulle få en omfattande lönereducering, när det verkliga löneförslaget, som vi hoppas i en snar

framtid, kommer att föreläggas riksdagen.

Det verkar därför, åtminstone för mig, något mindre tilltalande, när utskottet nu gått in för att ändra det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, ett förslag, som bygger på de utredningar och de undersökningar, som prästlönekommittén företagit. Men det är inte nog med att utskottet höjer beloppen för vissa befattningshavare utöver vad som här föreslagits av Kungl. Maj:t, utan utskottet föreskriver, som herr Andersson i Mölndal framhöll för några minuter sedan, även direktiv för kommitténs fortsatta arbete. Det är väl ändå något sällsynt, att när en kommitté håller på att arbeta med en fråga, så kommer ett av riksdagens utskott och förordar vissa direktiv för denna kommitté. Som kommittéledamot måste jag göra mig den frågan: Vilka direktiv skall kommittén arbeta efter i framtiden? Skall den arbeta efter de direktiv, som utfärdats av Kungl. Maj:t vid kommitténs tillsättande, eller skall den arbeta efter de direktiv, som första lagutskottets majoritet föreslår i detta utlåtande?

Jag skall inte uppehålla tiden längre, men med hänsyn till att ett bifall till utskottets förslag kan förorsaka vissa svårigheter för den sittande kommittén, så ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr LINDQVIST (kort genmäle): Herr talman! Bara ett par ord med anledning av vad herr Mårtensson sade om att utskottet givit kommittén direktiv. De direktiven skulle väl vara de som finnas på s. 16 i utlåtandet. Där står det: »Vad de lägst avlönade komministrarna angår torde man vara berättigad förvänta, att de vid en framtida lönereglering icke komma att placeras i lägre lönegrad än Ca 24.» Är det inte riktigt, herr Mårtensson? Kun-

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

na vi inte förvänta det? Förväntar inte herr Mårtensson också det?

Herr HEDLUND i Östersund: Herr talman! Jag begärde ordet för att förklara varför jag anslutit mig till utskottsmajoriteten.

Jag har alltid inom de utskott där jag arbetat tagit hänsyn till att om en fråga varit föremål för utredning riksdagen icke bör föregripa pågående utredning. Denna princip har också första lagutskottet följt i förevarande fråga.

Jag kan inte förstå varpå herr Mårtensson grundar sitt påstående, att utskottet skriver direktiv för utredningen. Utskottet har varit mycket angeläget betona, att vad utskottet föreslår i fråga om avvikelser från Kungl. Maj:ts proposition inte alls avser att i något hänseende rubba det utredningsarbete, som pågår. Att utskottet har anledning förmoda, att löneregleringen möjligen kommer att se ut på det eller det sättet, ha vi allt fog i världen för att kunna säga, eftersom den sekreterare som biträder lönekommittén lämnat oss dessa uppgifter. Utskottet har inte på en enda punkt skrivit direktiv. Tvärtom har det bestämt betonats, att vad utskottet anfört inte alls får utgöra hinder för prästlönekommittén att lösa frågan efter de linjer, som den enligt Kungl. Maj:ts direktiv har fått i uppdrag att göra.

Jag måste emellertid medgiva, att det finns en passus i utskottets betänkande som jag tycker är litet kärvt och hård. Det är när utskottet så bestämt förutsätter, att denna utredning skall vara klar på minst ett år. Första lagutskottet är mycket främmande för löneregleringsfrågor, men prästerliga lönefrågor gå alltid till första lagutskottet. Vi ha därför fått en ganska klar inblick i vad herr Mårtensson mycket riktigt betonade, nämligen att detta är en löneregleringsfråga av så komplicerad omfattning, att man knappast kan begära

att lönekommittén kunnat bli färdig med sitt utlåtande till den tid som första lagutskottet trodde i fjol. Jag tror inte att löneregleringskommittén även med största arbetsenergi kan bli färdig till 1949 heller.

Man kan naturligtvis säga: Varför nöjde sig då inte utskottet med att följa Kungl. Maj:t i fråga om lönesättningen för komministerna? Utskottet besvarar självt den frågan, men därutöver vill jag framhålla att då vi alla äro eniga om att prästernas lönefråga i allmänhet är otillfredsställande ordnad och att det inte är rättvist att två i många avseenden jämbördiga ämbetsmän, komministern och kyrkoherden, skola vara så olika avlönade, bör man även vid ett provisorium kunna i någon mån rätta till bristerna. Men inte ens när det gäller den frågan har första lagutskottet på något sätt påverkat utredningsarbetet. Jag har för min del följt den princip, som alltid har varit vägledande för riksdagen vid beslut om tillfälliga löneförbättringar, nämligen att i första hand tillgodose de sämst ställda tjänstemännens intressen. Den lilla förbättring i komministerns löner, som första lagutskottet föreslår, innebär ett tillgodoseende av ett rättvisekrav, och detta kostar endast 70 000 kronor. Då vi alltså inte rubbat löneutredningens principer, tycker jag det vore underligt, om andra kammaren skulle vägra att följa första lagutskottet i den här frågan.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Sveningsson, Hagård och Gustafsson* i Lekåsa.

Herr MÅRTENSSON: Herr talman! Herr Hedlund i Östersund slutade sitt anförande med att framhålla, att de i lönehänseende sämst ställda i första hand skulle bringas hjälp. Men om man läser igenom detta förslag riktigt

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

grundligt — vilket jag förutsätter att herr Hedlund i Östersund har gjort — kan man väl ändå inte komma till någon annan uppfattning än att det varit den vägledande principen i kommitténs förslag, att de lägst avlönades intressen i första hand skola tillgodoses.

Såväl herr Lindqvist som herr Hedlund i Östersund gjorde gällande, att utskottet ingalunda har utfärdat några direktiv. Det kan naturligtvis råda olika uppfattningar om vad utskottet har skrivit på sidan 16 i sitt utlåtande, men jag har för min del svårt att komma ifrån, att vad utskottet där skrivit i viss mån har likhet med direktiv. Utskottet säger bl. a.: »Vad de lägst avlönade komministrarna angår torde man vara berättigad förvänta, att de vid en framtida lönereglering icke komma att placeras i lägre lönegrad än Ca 24.» Utskottet säger alltså bestämt ifrån: Försök inte att komma med några förslag till löneregleringar, där någon komminister här i landet kan bli placerad i lägre lönegrad än Ca 24! Jag måste verkligen fråga: Är inte detta direktiv?

Herr LINDQVIST (kort genmäle): Herr talman! Ja, herr Mårtensson, det är ju utskottet som skrivit motiveringen, och det är den som gäller och inte den skrivning som herr Mårtensson här gör. Utskottet har inte givit några direktiv. Vem som helst kan ju se hur försiktigt utskottet gått fram. Om jag får läsa innantill, så står det längre upp på samma sida som herr Mårtensson citerade så här: »De sålunda anförda synpunkterna kunna enligt utskottets mening icke fränkännas fog. Då emellertid utskottet, såsom ovan angivits, icke ansett tillräddigt att under förhandenvarande omständigheter frånga de för den provisoriska regleringen antagna huvudprinciperna, torde endast smärre justeringar i Kungl. Maj:ts förslag böra förordas.» Vad vi sedan säga är inga direktiv, utan vi anse oss endast

efter de upplysningar vi fått ha rätt att göra ett antagande om komministrarnas framtida lönegradsplacering. Vi veta väl vilka rättigheter vi ha att ge direktiv. Det är Kungl. Maj:t som ger direktiv, när Kungl. Maj:t tillsätter en kommitté. Jag vill ännu en gång understryka för herr Mårtensson, att vad som gäller är vad utskottet har skrivit och inte det som herr Mårtensson står här och skriver.

Herr HALLÉN: Herr talman! Denna fråga berör inte den grupp av prästerskapet som jag representerar. Men jag måste liksom utskottets ärade ordförande uttala min förvåning över det fria sätt, på vilket herr Mårtensson läser in bindande direktiv i utskottets utlåtande. Enligt herr Mårtensson skulle utskottets uttalande innebära direktiv till prästlönekommittén att den inte skall försöka sätta komministrarna i lägre lönegrad än Ca 24. Utskottet har emellertid endast skrivit, att man »torde vara berättigad förvänta», att de icke komma att placeras i lägre lönegrad. Såvitt jag förstår kan inte detta betraktas såsom direktiv, och för övrigt kan man inte säga att en sittande kommitté behöver känna sig rättsligen bunden av ett riksdagsuttalande såsom ett bindande direktiv.

Jag är tacksam, herr talman, för att den motion som jag väckt så till vida blivit tillstyrkt som man gått in för att de lägst avlönade komministrarna skola få ett tillägg utöver propositionens förslag med 300 kronor. Det är dock fråga om prästmän, vilkas grundlön icke uppgår till mer än 2 600 kronor, och fränsett de andra tillägg de kunna få är detta tillägg synnerligen blygsamt. Jag tror det är värdefullt att kommaren stöder utskottets förslag, och detta av den anledningen att det bland prästerskapet finns en opinion på vissa håll för att skärpa den ekonomiska klyftan mellan komministrarna och

Avlönings- och pensionsförbättringar för präster m. m.

kyrkoherdarna. Det gäller den s. k. kategoriklyvningen. Man resonerar som så att kyrkoherden har något slags chefsställning och att därför avståndet i lön mellan komminister och kyrkoherde bör betydligt skärpas. Så har också skett i en del fall, vilket som utskottet också säger är fullständigt orimligt. Jag satt själv som komminister i en församling i 18 år. Vi hade lika stor folkmängd som moderförsamlingen och egen kyrkobokföring. Det finns hundratals sådana församlingar, och det är ju meningslöst att befattningshavare med samma akademiska utbildning och samma skyldigheter som sin s. k. förman skola ha väsentligt mindre avlöning än denne. Det är krafter å bane att försöka ytterligare vidga denna klyfta. Jag tror att riksdagen fattar ett gott beslut om den stöder utskottet och förhindrar genomförande av en sådan mycket odemokratisk ordning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets förevarande hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den första propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Mölnadal begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 74 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 15.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDRE VICE TALMANNEN, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde jordbruksutskottets memorial nr 39 skall uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 16.

Herr HAGÅRD erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 268 måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från propositionens avlämnande.

Denna anhållan bifölls.

§ 17.

Herr Ståhl avlämnade en av honom undertecknad motion, nr 578, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 231, angående vissa åtgärder till främjande av bostadsförsörjningen.

Denna motion bordlades.

§ 18.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från utrikesutskottet:

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Danmark träffad överenskommelse rörande varuutbytet;

från statsutskottet:

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående samarbete med Stockholms stad för utbyggnad och drift av Sabbatsbergs sjukhus samt försäljning till staden av serafimerlasarettets fastigheter m. m.; och

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag under åttonde huvudtiteln å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48;

från bevillningsutskottet:

nr 229, i anledning av väckta motioner om avskaffande av fastighetsskatten, m. m.;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med provisoriska bestämmelser om investeringsfond för ersättande av normallager, m. m.;

nr 231, i anledning av väckta motioner angående inrättande av investeringsfonder för jordbruk m. m.; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående frihet från utskiftningsskatt

vid upplösning av Bergslagernas järnvägsaktiebolag m. fl. bolag; samt

från andra lagutskottet:

nr 242, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., *dels ock* i ämnet väckta motioner.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa befattningshavare vid statens krisorgan jämte i ämnet väckta motioner;

nr 224, i anledning av väckt motion om utredning av frågan om reservbarnmorskornas pensionsförmåner;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgivande av livräntor till Lilly Holmin, Karin Persson och B. H. E. Sjölander; och

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1947/48, såvitt angår tolfte huvudtiteln.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 11.33 em.

In fidem

Gunnar Britth.